

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN YAKIN DÖNEM IRAK
POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zafer KOCAEL

EKİM – 2007

**TRABZON
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN YAKIN DÖNEM IRAK
POLİTİKASI**

Zafer KOCAEL

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Uluslararası İlişkiler)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 23.09.2007

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 22.10.2007

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Gökhan KOÇER

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. A. Hamdi TOPAL

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Süleyman ERKAN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

EKİM – 2007

TRABZON

1. SUNUŞ

00. Önsöz

Irak müdahalesi sonrasında meydana gelen ve tüm bölgenin güvenliğini tehdit eden gelişmeler günümüzde de etkisini devam ettirmesi nedeniyle, üzerinde durulması gereken ve Türkiye'nin güvenlik politikasının yeniden şekillendirmesi zorunluluğunu doğuran bir konu haline gelmiştir. Müdahalenin uzun vadede küresel güvenlik sorunlarını ortaya çıkarması beklense de kısa vadede bu sorunlar daha çok bölgesel güvenlik sorunları olarak ortaya çıkmıştır.

Bazı güçlü ülkeler sürece şekil vermeye çalışırken; bazı ülkelerin de kendilerine biçilen rolün basit aktörleri olduğu günümüz dünya düzeninde, özellikle jeopolitik konumundan dolayı Türkiye; geçmişte olduğu gibi bugün de birçok ülkenin gözü üzerinde olan stratejik bir ülkedir. Körfez savaşı sırasında yaşanan gelişmelerle de Türkiye; ABD'nin tek süper güç olarak kaldığı yeni dünya düzeninde jeopolitik ve jeostratejik önemini koruduğunu göstermiştir. Yakın çevremizde yaşanan çatışmaların gerçek sebebi olan petrol ve doğalgaz ihraç yolları üzerinde bulunan ve Ortadoğu'da barışın tesisine yönelik izlediği politika kapsamında her zaman için Irak'ın toprak bütünlüğünden yana olan Türkiye; milli bağımsızlığından ve kendi toprak bütünlüğünden asla taviz vermeden, Atatürk'ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesi çerçevesinde komşularıyla iyi ilişkilerde bulunma, barışa ve güvenliğe katkıda bulunmaya devam etme amacından vazgeçmeyecektir. Türkiye, binlerce yıllık şanlı mazisi ve yüksek gelişme kabiliyetiyle bugün bir dünya devleti olmaya yeniden adaydır. Bu nedenle; devletimizin ve ülkemizin bölünmez bütünlüğü, demokratik ve laik yapısının korunması her zamankinden daha fazla önem kazanmıştır.

Bu çalışma, Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında Türkiye'nin Irak politikasını anlama ve açıklama çabasıdır. Tezimin ortaya çıkmasında yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr.

Gökhan KOÇER' e teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca her an yanımda olan sevgili aileme sonsuz minnetlerimi bir borç bilirim.

Trabzon, Ekim 2007

Zafer KOCAEL

01. İçindekiler	Sayfa Nr.
0. Sunuş	
00. Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet	VIII
03. Summary	IX
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GENEL ANLAMDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ	4-30
10. Türkiye-ABD İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi	4
100.Cumhuriyet Öncesi Dönem: Osmanlı Devleti - ABD İlişkilerinin Başlangıcı	5
101. Cumhuriyet Dönemi	12
102. 1945-1960 Dönemi: İşbirliği Dönemi	15
103. 1960-1980 Dönemi: Gerginleşen İlişkiler	17
104. 1980-1990 Dönemi: Turgut Özal ve Gelişen İlişkiler	20
105. Soğuk Savaş Sonrası Dönem İlişkileri-Güçlendirilmiş Ortaklık	22
11. Türkiye-ABD İlişkilerini Belirleyen Unsurlar	24
110. Ekonomik Etkenler	24
111. Siyasi Etkenler	26
112. Askeri ve Stratejik Etkenler	27
113. Dış Etkenler	28
114. Toplumsal Etkenler	28

1140. Medya	28
1141. Sivil Toplum Örgütleri	29
1142. Kurumlar	30

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRKİYE –ABD VE ORTADOĞU	31–55
20. Ortadoğu	31
200. Ortadoğu Kavramı	31
201. Ortadoğu’yu Önemli Kılan Temel Faktörler	32
2010. Coğrafi ve Jeopolitik Faktör	34
2011. Ekonomik Faktör	35
2012. Jeokültürel ve Dini Faktör	37
21. ABD ve Ortadoğu	38
210. ABD’yi Ortadoğu’ya Yönelten Unsurlar	38
2100. Petrol	38
2101. İsrail’in Güvenliği	40
2102. Büyük Ortadoğu Projesi	43
2103. İran Faktörü	45
211. ABD’nin Ortadoğu Politikası	47
2110. George Bush Dönemi	49
2111. Clinton Dönemi	50
2112. George W. Bush Dönemi	52
22. Türkiye’nin Ortadoğu Yaklaşımı	55
220. Türkiye ve Ortadoğu	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. IRAK-KÖRFEZ SAVAŞLARI VE YAŞANAN GELİŞMELER	59–109
--	--------

30. Irak'ın Konumu, Yapısı ve ABD'nin Irak Politikası	59
300. Irak'ın Konumu	59
301. Irak'ın Nüfusu ve Etnik Yapısı	59
302. Irak'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi	61
303. ABD'nin Petrol ve Irak Politikası	63
31. Birinci Körfez Savaşı	68
310. Kuveyt'in İşgali	68
311. Birinci Körfez Savaşı	70
312. Birinci Körfez Savaşı'nın Türkiye'nin İç ve Dış Politikasına Etkileri	72
313. Birinci Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin Ekonomik Kayıpları	75
314. Birinci Körfez Savaşı'nın Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi	76
315. Birinci Körfez Savaşı'nın Bitişinden Sonra Yaşanan Gelişmeler	78
3160. Çekiç Güç	78
3161. Çekiç Güç'ün İşleyişi	81
3162. Bölge Dengeleri Açısından Çekiç Güç'ün İşlevi	84
3163. 11 Eylül Saldırıları	85
3164. 11 Eylül Sonrası Yaşanan Gelişmeler	88
3165. 11 Eylül Saldırılarının Türkiye'ye Yansımaları	90
32. ABD-İrak Savaşı	93
320. Savaş Öncesi Yaşanan Gelişmeler	95
321. ABD'nin Türkiye'den Talepleri	98
322. Savaş Sırasında Yaşanan Gelişmeler	100
323. Savaş Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	101
324. ABD-İrak Savaşı'nın Türkiye'nin İç ve Dış Politikasına Etkileri	102
325. ABD-İrak Savaşı Sonrası Türkiye-ABD İlişkilerinin Seyri	109

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ABD'NİN IRAK'A MÜDEHALESİNİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ (2003-2007)	111-155
40. Tezkereler Süreci	111

400. 6 Şubat Tezkeresi	112
401. 1 Mart Tezkeresi	114
402. 20 Mart Tezkeresi	117
403. Süleymaniye Olayı	119
404. Ekim Tezkeresi ve Irak'a Asker Gönderme	120
405. Tezkereler Süreci Sonrası Değerlendirme	122
41. Musul-Kerkük Krizi, Türkiye ve ABD'nin Politikaları	123
410. Musul-Kerkük Krizi	123
411. ABD'nin Kerkük Politikası	125
412. Türkiye'nin Kerkük Politikası	127
42. Yeni Dönem Irak ve Türkiye	129
420. Irak'ta Yeni Dönem	129
421. Irak Seçimleri	130
43. Son Dönem Türkiye, ABD ve Irak Üçgeninde Yapılan Açıklamalar	136
430. Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın Açıklamaları	136
431. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Açıklamaları	141
432. ABD'nin Irak Konusundaki Açıklamaları	145
433. Türkiye Terörle Mücadele Koordinatörü Emekli Orgeneral Edip Başer'in Açıklamaları	149
44. Türkiye Perspektifinden Yeni Irak	152
5. SONUÇ	155
YARARLANILAN KAYNAKLAR	157–170
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

Bu tezin amacı, başlangıcından bugüne Türkiye'nin ABD ile olan ilişkileri çerçevesinde Türkiye'nin Ortadoğu ve özellikle Irak politikasını ortaya koymaktır. Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinin üzerinde inşa edilen temeller, ilişkilerin ilk gününden genel seyri ve Ortadoğu ekseninde Irak politikası geçmişten bugüne kadar olan süreç ele alınmıştır. Bununla birlikte, çalışmanın esas konusu olan Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında Türkiye'nin Irak politikası ayrıntılı olarak ortaya konulmaktadır.

Bu çalışma, dünya siyasetine yön veren Amerika'nın, Türkiye'yi Irak ile olan ilişkilerinde Ortadoğu'daki çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalıştığını ancak özellikle son dönemde yaşanan gelişmelerde de görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti ve Türk halkının çıkarlarına ters düşen olaylarda Irak'ın iki ülke ilişkilerini gerginleştiren bir unsur olduğu gerçeğini ortaya koymakta ve Irak'ın yeniden yapılanmaya girdiği bu dönemde Türkiye'nin bölgesel güvenliği ve çıkarları doğrultusunda nasıl bir politika izlemesi gerektiğini, yapılan açıklamalar doğrultusunda yorumlamaktadır.

Körfez savaşlarından sonra ortaya çıkan gelişmeler Türkiye ile Amerika arasında yoğun ilişkiler yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle İkinci Körfez savaşında yaşanan gelişmeler, tezkerenin reddedilmesi ile ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Türkiye'nin kırmızı

çizgilerinin göz ardı edilebileceği inancı, Türkiye'nin Irak konusunda ve Amerika ile olan ilişkilerinde farklı politikalar uygulamasına dayanak oluşturmuştur. Türkiye ile ABD ilişkilerinin en karmaşık sorunu olan Irak meselesi bugün de Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmaktadır. Türkiye, Amerika'nın Irak'a müdahalesi sonrasında güvenlik kaygılarını defalarca dile getirmesine rağmen, ABD'nin Türkiye'nin kaygılarını azaltacak yeterli bir girişimde bulunmaması ve Irak'ın kuzeyi ile ilgili ortaya çıkan görüş ayrılıkları uzunca bir süre iki ülke ilişkilerini zorlayacak gibi görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye ve ABD, Ortadoğu, Körfez Savaşları, Türkiye ve Irak, Irak'ın Kuzeyi, PKK terör örgütü, Tezkere

03. Summary

The aim of this study is to put forward Turkey's Middle East and specifically Iraq policy in terms of Turkey's relationship with the USA from the beginning. The basis of Turkey's relations with the USA, the course of these relations from the beginning and Iraq's policy in the Middle East so far are analyzed. Besides, Turkey's Iraq policy regarding Turkish-American relationship, which is the main concern of the study, is analyzed in detail.

This study shows that America, who directs the world's politics, tries to manipulate Turkey in terms of Turkey's relationship with Iraq on behalf of its benefits but as can be seen in recent events, Iraq makes relations between these two countries tense. It also interprets the political line that Turkey should follow regarding its regional safety and benefits in today's reconstruction process of Iraq.

Events following The Gulf Wars resulted in intensive relations between Turkey and America. Especially advancements emerging during the Second Gulf War strained the relations between Turkey and America with the denial of the Tezkere. The belief that Turkey's principles could be ignored grounded its implementing different policies in the Iraq issue and its relations with America. Iraq case, the most complex problem of the relation between Turkey and America, still strains the relations between Turkey and America. America's not showing

any sufficient attempts that would decrease Turkey's worries in spite of Turkey's expressing its anxiety after America's intervention and disagreements regarding Iraq's north seems to remain as an obstacle for the relations between these two countries.

Key Words: Turkey and The USA, The Middle East, Gulf Wars, Turkey and Iraq, Iraq's North, PKK Terror Organization, Tezkere

GİRİŞ

Türkiye-ABD ilişkileri, her iki ülkenin de ulusal güvenlik politikaları çerçevesinde tanımlanan ortak çıkarlar üzerine kurulmuştur. Körfez Savaşı sırasında üstlendiği önemli rol, Türkiye'nin, ABD'nin tek süper güç olarak kaldığı yeni dünya düzeninde de jeopolitik önemini koruduğunu göstermiştir. Son yıllarda Türkiye'nin komşu ülkelerle olan ilişkileri ve bölge ülkelerinin kendi içlerinde yaşadıkları sorunlar, ABD'nin güvenlik stratejisinde öncelikli konular olarak yer almış ve Türkiye gerek stratejik önemi, gerekse siyasi ve ekonomik sorunlarıyla Amerikan dış politikasının ve ulusal güvenlik stratejisinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

ABD, kendi çıkarlarına ulaşma yolunda hiç kimsenin "vazgeçilmez" olmadığını belirtmiştir. ABD bu hedefleri doğrultusunda ilk önceliği Ortadoğu'ya vermiştir. Ortadoğu'nun ve dolayısıyla Irak'ın önemi en iyi Büyük Ortadoğu Projesi'nde belirtilmiştir. Eğer büyük Ortadoğu'da Avrupa etkili olursa, Avrupa dünyanın en büyük gücü haline gelir. Eğer Rusya

kontrol ederse, Rusya büyük güç olur. Eğer ABD bu bölgeleri kontrol edemezse, büyümeyi bırakın küçülmek zorunda kalır ve dünya üzerindeki etkinliği azalır. Sadece askeri ve siyasi etkinliğini değil, ekonomik düzeyinin de gerilemesi sonucunu doğurur. ABD, uluslararası meşru bir zemine dayanmayan, demokrasi ve özgürlük taşıyıcılığı yaptığını iddia ettiği Irak müdahalesi ile Büyük Ortadoğu Projesi'nin önemli bir ayağını tamamlamıştır. Tüm ayrıntıları tam olarak netleşmeyen Büyük Ortadoğu Projesi'nin esas amacının, bölgedeki enerji kaynaklarını ve bunların intikal yollarını kontrol etmek ve bölgeden kaynaklandığı değerlendirilen tehdidi önlemek olduğu bilinmektedir. Enerji kaynaklarını ve bunların bulunduğu bölgeleri kontrol etmek, diğer güçlerin bu kaynaklara ve pazarlara ulaşmasını engellemek, ABD'nin hegemonik liderliğini ve dünya üzerindeki hâkimiyetini devam ettirebilmesi için büyük önem arz etmektedir.

1990'lı yıllarda, Türkiye-ABD ilişkilerinin çeşitlendirilerek derinleştirilmesi için çeşitli girişimler olmuştur. "Geliştirilmiş Ortaklık" kavramının ortaya atılması, bu arayışın ilk sonucudur. Türkiye-ABD ilişkileri, özellikle 1995'ten sonra yeni bir boyut kazanmış ve "Stratejik Ortaklık" seviyesine çıkarılmıştır. 2000 yılından sonra 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesi Türk-Amerikan ilişkilerinin terörizmle mücadele kapsamında şekillenmesine neden olmuştur. Özellikle ABD'nin Türkiye'ye stratejik bakışını önemli ölçüde etkileyen bu saldırılar, Türkiye'nin terörizm ile mücadelesine uluslararası platformda daha fazla destek getirmiştir. Bu saldırılar sonrasında gerçekleşme ihtimali iyice artan Irak operasyonu ve ABD'nin bu çerçevede Türkiye ile diyalogu, ilişkilerde sorun yaratma riski taşıyan bir unsur olarak önem taşımaktadır.

Bu bağlamda Irak krizi etrafında Türk-Amerikan ilişkilerinin sınırları ve boyutları yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Irak sorunu, uzun yıllardan beri sözü edilen stratejik ortaklığın, uygulamaya geldiğinde ve her iki ülkenin çıkarının da doğrudan etkilendiği noktada nasıl ve ne ölçüde sürdürülebileceğine dair önemli bir test olma niteliğindedir. Özellikle Irak'ın kuzeyi ile ilgili görüş ayrılıklarının ele alınma biçimi, uzunca bir süre iki ülke ilişkilerini zorlayacak gibi gözükmektedir. Irak meselesi, Türkiye-ABD ilişkilerinin belki de en karmaşık sorunlarından birisi olmuştur. ABD'nin terör ile olan mücadelesine başından beri destek veren Türkiye, Irak'a karşı olası bir operasyon konusundaki şüphelerini ve çekincelerini çeşitli ortamlarda açıkça dile getirmiştir. Irak'a yönelik bir askeri operasyon ile ilgili olarak Türk yetkililerini siyasi açıdan en

çok korkutan senaryo, operasyon sonrası Irak'ın toprak bütünlüğünün korunamaması ve Irak'ın kuzeyinde fiili bir oluşum kurulması olasılığıdır. Türk hükümetine göre böyle bir senaryo, PKK terör örgütü tehdidinden kurtulmakta olan bir Türkiye için terör sorununun yeniden alevleneceği anlamına gelmektedir.

Tezimizin birinci bölümünde genel olarak Türkiye-ABD ilişkilerine göz atılmıştır. Bu amaçla tarihsel süreç göz önüne alınarak Osmanlı Devleti'nden itibaren Türkiye-ABD ilişkileri kronolojik sıraya göre açıklanmaya çalışılmıştır. Osmanlıdan günümüze kadar olan süreç ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu süreç içerisinde ilişkiler kimi zaman gerginleşmiş kimi zaman ise işbirliği içerisinde gelişmiştir. Daha sonra ise Türkiye-ABD ilişkilerini belirleyen unsurlar ele alınmaya çalışılmıştır. Ekonomik, siyasi, askeri ve stratejik, toplumsal ve dış etkenler olarak ele alınan bu unsurlar ilişkileri etkileyen önemli kavramlar olarak geçmişten bugüne kadar olan süreçte Türkiye-ABD arasında kilit rol oynamıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Türkiye-ABD ilişkilerine ek olarak Ortadoğu süreci ele alınmaya çalışılmıştır. Ortadoğu geçmişten günümüze kadar ilişkilerde önemli bir rol oynayan ve tarihte önemli izleri bulunan bir bölge konumundadır. Bu bağlamda Ortadoğu'nun neden bu kadar önemli olduğu Türkiye ile Amerika arasında yıllarca devam eden bölge üzerinde hâkimiyet kurma düşüncesi ele alınmaya çalışılmıştır. Daha sonra ABD'yi Ortadoğu'ya yönelten unsurlar ele alınmış, özellikle Ortadoğu petrolü üzerinde hâkimiyet sağlama düşüncesi ve ortaya çıkan Büyük Ortadoğu Projesi bu unsurların temelini oluşturmuştur. Buna ek olarak Türkiye'nin Ortadoğu'ya neden bu kadar önem verdiği üzerinde durulmuştur ve yıllardır Türkiye'nin en önemli sorunlarından olan, gündemini meşgul eden PKK terör örgütü ve Irak'ın kuzeyinde bağımsız oluşum sorunu detaylı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise ilk olarak Amerika'nın Irak politikası ele alınmıştır. Daha sonra ABD'nin Irak'a müdahalede bulunduğu Körfez savaşlarına değinilmiştir. Körfez Savaşları ve yaşanan diğer gelişmelerin Türkiye'nin iç ve dış politikasına olan etkileri ayrıntılı olarak irdelenmeye çalışılmıştır. Özellikle birinci Körfez savaşından sonra ortaya çıkan 11 Eylül saldırıları Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine yönelik politikasında kırılma noktası oluşturmuştur. İkinci Körfez savaşından sonra Amerika'nın Irak'a yapacağı müdahale nedeniyle Türkiye'den taleplerde bulunması iki ülke arasında ilişkilerin gidip gelmesine sebep olmuştur.

Tezimizin son bölümünde ise yakın dönemde Türkiye-ABD ve Irak ekseninde yaşanan gelişmeler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de çok tartışılan ve Amerika ile olan ilişkilerin zayıflamasına neden olan tezkereler süreci ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Musul-Kerkük krizi ele alınmış ve Türkiye ile ABD’nin bu konudaki politikaları açıklanmaya çalışılmıştır. Irak seçimlerinden sonra bölgede ortaya çıkan tabloya Türkiye’nin bakış açısı incelenmiştir. Son olarak ise Türkiye-ABD ve Irak ekseninde yapılan açıklamalar belirtilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla askeri taraftan ve hükümet tarafından yapılan Amerika ve Irak eksenli görüşlere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GENEL ANLAMDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

Türkiye ve ABD, ortak değerlere, sınımlanmış bir dostluğa ve birçok alanda örtüşen çıkarlara sahip iki müttefik ülkedir. İki ülke de, demokratik, anayasal ve parlamenter rejimlere sahiptir. Hukukun üstünlüğü ilkesi, insan haklarına saygı, özgürlükler, kadın-erkek eşitliği bağlı oldukları temel değerlerdir. Piyasa ekonomisi ve bireyin girişimciliği diğer ortak paydalarımızdır. Bölgesel ve küresel düzeylerde barış, istikrar, refah ve güvenlikten yana olan iki ülke arasında genel bir vizyon ve birçok alanda da hedef birliği bulunmaktadır. (Loğoğlu, 2006,s.35)

Günümüz olaylarının anlaşılmasında önemli bir yere sahip olan tarihi hadiseleri bilmek geçmişini anlayarak geleceğe yön vermede mühim bir parametredir.

Birkaç yüzyıl geriye giden ilişkiler, 1947’de Marshall yardımıyla güçlenmiş, 1950’lerdeki Kore Savaşıyla dostluğa dönüşmüş, Türkiye’nin 1952 yılında NATO’ya katılmasıyla iki ülke müttefik olmuştur. Fakat bu dönüşüm, ilişkinin inişli çıkışlı olmasını kuşkusuz engellememiştir. 1960’larda Johnson mektubu, 1970’lerde afyon ekimi, 1974 Kıbrıs Harekâtı sonrasında ABD silah ambargosu, nihayet 1 Mart Tezkeresi, Türkiye-ABD ilişkilerinde ciddi bunalımlara yol açan olaylardan hemen akla gelenlerden bazılarıdır. Ancak, iki ülke bunların üstesinden gelebilmiş ve aralarındaki bağı korumayı sürdürebilmiştir.

10. Türkiye-ABD İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

II. Dünya Savaşı öncesi ABD ile Türkiye ilişkileri, ABD'nin Monroe doktrini ekseninde sürdürdüğü yalnızlık politikasında ısrarla durması ile 1920'li yıllar dışında kayda değer bir seyir çizmemiştir. II. Dünya Savaşı sonrası belirginleşen "Türkiye-ABD ilişkilerinin, Türk-Avrupa ilişkilerine göre daha az geçmişi olması, ikili ilişkilerin Avrupa ile ilişkilere göre daha az sorunlu" olmasını sağlamıştır. (Yurdusev, 2001, s.183) Bu bağlamda Türkiye-ABD ilişkilerinin dönemler halinde ele alınması günümüzdeki ikili ilişkilerin nasıl bir seyir çizebileceği konusunda önemli ipuçları verecektir.

Bugün ABD için vazgeçilmez partner olan Türkiye, bu konumuna Osmanlı birikimiyle gelmiştir. Dünyanın jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli bir merkezinde bulunan Türkiye dünya tarihinde her zaman önemli bir rol oynamıştır. ABD'nin ticarî çıkarlarıyla başlayan Osmanlı-Amerikan ilişkileri XIX. yüzyılın farklı dilimlerinde değişiklik göstermiştir.

Avrupa devletlerinin emperyalist politikalarının dışında kalmak istemeyen ABD Yakın Doğu'ya nüfuz etmek için, XIX. yüzyılda bölgenin tek hâkim gücü olan Osmanlı Devleti ile resmi temas geçmek istemiştir. ABD'nin Doğu Akdeniz ticaretinde etkin olması gibi ticari nedenlerle başlayan Osmanlı-Amerikan ilişkilerinde ekonomik sebeplerden çok, siyasî amaçlar belirleyici olmuştur. Bu anlamda ticaret, ABD tarafından siyasi alana nüfuz etmenin anahtarı olarak kullanılmıştır. İki devlet arasında çıkan problemler de genellikle siyasî meselelerden kaynaklanmıştır. Kısaca Osmanlı-Amerikan münasebetlerinde, ekonomik faktörlerin öne çıktığı görünse de aslında siyasi kaygıların birinci sırada olduğu görülmektedir. ABD XIX. yüzyıl boyunca izlediği izolasyon siyasetine rağmen misyonerlik faaliyetleriyle her zaman siyasi etki alanı oluşturma gayreti içinde olmuştur. Bunun temel dayanağı Amerikan felsefesiyle izahı ile ilgilidir. Amerikan düşüncesine hâkim olan görüşlerden biri olan Amerikan düşünce tarzını dünyaya yayma gerektiği fikri, izolasyonla misyonerlik gibi birbirine çelişen görüşlerin aynı anda uygulanmasına imkân tanımıştır.

100. Cumhuriyet Öncesi Dönem: Osmanlı Devleti-ABD İlişkilerinin Başlangıcı

18. yüzyılın sonunda bağımsızlık bildirgesiyle dünya siyaset arenasına çıkan ABD dönemin büyük bölgesel gücü olan ve üç kıtaya yayılmış Osmanlı Devleti ile ilgilenmeye başlamıştır. Bu ilginin temelinde ekonomik çıkarlar saklıdır. ABD'nin özellikle Akdeniz havzasında bulunan devletlere verdiği özel önem sayesinde Osmanlı-Amerikan ilişkilerinin temelleri atılmaya başlanmıştır. 1783'te bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan ABD kısa sürede kendine özgü yapısını oluşturmuştur. Uluslararası ticari faaliyetlere öncelik veren ABD'nin ticari faaliyet alanlarından biri de Akdeniz bölgesi olmuştur. (Güler, 2005, s.227)

Amerika Birleşik Devletleri Akdeniz'e ticaret gemilerini çıkarabilmek için bölgeye hâkim olan Osmanlı Devleti'ne bağlı ve yarı özerk statüde Kuzey Afrika'daki Garp Ocakları adı verilen Cezayir, Tunus ve Trablus beylikleriyle antlaşma yapmak zorundaydı. Cezayirli gemicilerin izinsiz dolaşan iki Amerikan gemisine el koyması ABD'nin adımlarını çabuk atmasına neden olmuştur. (Erol, s.271) Amerikan hükümeti 1795 senesinde Cezayir, 1796'da Trablus ve 1797'de Tunus ile antlaşma imzalamıştır. Antlaşma çerçevesinde Birleşik Devletler sadece Cezayir'e yılda 12.000 altın veya eş değerde askeri mühimmat olmak üzere yirmi yıl (1795-1815) boyunca vergi ödemiştir. Bu olay günümüzde dünya jandarmalığını üstlenmiş ve istediği devletlere her türlü ambargo uygulayabilen ABD'nin Müslüman bir devlete yıllarca vergi ödemek zorunda olması açısından çok ilginçtir.

Osmanlı Devleti'nin ABD ile ilk münasebeti Cezayir, Tunus ve Trablus beylikleriyle yapılan antlaşmalarla dolaylı olarak başlatılabilir. Çünkü söylediğimiz gibi bu beylikler Osmanlı Devleti'ne bağlı, Türk yöneticilere sahip yarı özerk yapıda idiler.

Amerikalıların doğrudan Osmanlı sınırlarına girmesi ise Amerikan ticaret gemileri vasıtasıyla gerçekleşmiş ve 1797'den itibaren Amerikalı gemiciler İngilizlerin himayesinde İzmir limanı başta olmak üzere Osmanlı sularına giriş yapmıştır. Amerikalılar bu görev için İngilizlere yüklü meblağlar ödemek zorundaydılar. (Köprülü, 1987, s.930) Amerikan ekonomisine gelen mali yük ABD'nin Osmanlı yöneticileriyle karşılıklı antlaşma müzakeresine başlamasını hızlandırmıştır. Bunun yanında Amerikan hükümeti 1799 yılında Portekiz elçisi olan William Smith' i İstanbul elçisi olarak görevlendirmiştir. Ancak bazı pürüzler nedeniyle elçi İstanbul'a gelememiştir. ABD ilgisini Osmanlı Devleti üzerinde yoğunlaştırarak daha sonra da İzmir'e

William Stewart isimli bir görevliyi konsolos olarak tayin etmiştir. 1802'de İzmir'e gelen konsolos Babiâli tarafından tanınmadığından 1803'te geri dönmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Amerikan hükümetinin diplomatik çabaları sonuçsuz kalmıştır.

1810'dan sonra Amerikan ticaret gemilerinin seferlerini sıklaştırmasıyla beraber Amerikan hükümeti ekonomik ilişkileri kolaylaştırmak adına iki devlet arasında resmi bir antlaşma yapılarak münasebetleri resmi zeminde sürdürmek üzere uğraş vermeye başlamıştır. Bu amaçla Amerikan heyetleri Osmanlı Devleti'ni ziyaret etmiştir. 1823'te, Birleşik Devletler İzmir ticari temsilcisi olan David Offley Babiâli tarafından resmen tanınmıştır. Bu tanıma bir anlamda diplomatik ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilebilir. 1829'da yeni bir müzakere heyeti İstanbul'da hükümeti ziyaret ederek resmi bir antlaşma teklifini yinelemiştir. 1829 yılı iyi bir strateji ve zamanlama eseridir. Çünkü 1827'de Navarin baskınında Osmanlı donanması yok edilmiştir.

1827 yılında Navarin'de Osmanlı donanmasının İngilizler, Fransızlar ve Ruslar tarafından yakılması Türk-Amerikan ilişkilerine yeni bir boyut getirmiştir. Rusların, İngilizlerin ve Fransızların katıldığı bu saldırı ve bu saldırının ardından yaşanan 1828–1829 Osmanlı Rus savaşı neticesi Osmanlı ordusunun aldığı yenilgi, Osmanlı Devletini yeni dostluk arayışlarına itmiştir. Osmanlı donanmasının yenilenmesi için bir dış yardıma ihtiyaç duyulması ve büyük deniz gücü olan İngiltere'nin Osmanlı donanmasını yok etmesindeki önemli rolü, İngiltere dışındaki alternatifleri zorunlu hale getirmişti. (Güler, 2005, s.233)

1830'da Osmanlı Devleti ile ABD arasında bir ticaret ve Seyr-ü Sefayin Antlaşması imzalanmıştır. Dokuz maddeden oluşan antlaşmayla, ABD'ye en ziyade müsaadeye mahzar millet (the most favored nation) statüsü verilmiştir. ABD bu statüye erişmeye; sadece Osmanlı Devleti'ne değil, ilişkiye girdiği hemen her devlete kabul ettirmeye çalışmıştır. Bu suretle, başka devletlerin herhangi bir devletten sağladığı ticari imtiyaz ve avantajlardan ABD'de kendiliğinden yararlanma imkânı elde etmiştir. Bu statü sayesinde ABD, Osmanlı limanlarını ziyaret eden Amerikan tacirlerinden, evvelce bu statü tanınan diğer devletlerin tacirlerinden almandan daha fazla gümrük ve resim talep edilmemesi ve diğer ülke vatandaşlarının sahip olduğu her türlü ayrıcalık ve muafiyetten de yararlanmalarını sağlamıştır. Antlaşmanın diğer hükümleriyle, iki ülke arasında diplomatik ve konsüler ilişki kurulması, Osmanlı topraklarında

suç işleyen Amerikan vatandaşlarının hangi hukuki rejime tabi olacakları ve Amerikan ticaret gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçerek Karadeniz'e açılabilmesi konuları da düzenlenmiştir. (Güler, 2005, s.233)

Dokuz maddelik antlaşmanın en önemli maddesi; Osmanlı Devleti'nin ABD' yi en ayrıcalıklı devletler statüsü verdiği dairdir. Buna göre ABD Osmanlı Devleti'nde ticaret yaparken imtiyazlı devletler oranında vergi ödeyecek bunun dışında vergi istenmeyecekti. (Şafak, 2000, s.67) İki devlet arasındaki münasebetler bu antlaşma ile resmî zemine kavuşmuştur. Aynı zamanda bu sözleşme 1820'lerden itibaren Osmanlı topraklarına gelmeye başlayan Amerikalı Protestan misyonerlerin sayılarının artmasına neden olmuştur. Zira birçok şehirde misyonerler yasal zeminden yararlanarak Amerikan konsoloslarıyla birlikte çalışma imkânını elde etmişlerdir.

XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı-Amerikan ilişkileri daha çok tesis aşamasındadır. ABD'nin Osmanlı Devleti'ndeki ekonomik ve siyasi çıkarları iki devlet arasındaki ilişkilerin yönünü belirleyen önemli sebepler arasındadır. Bu yıllarda ABD'nin Osmanlı Devleti'ne karşı tutumu günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin Amerikan hükümeti karşısındaki tavrıyla benzerlik göstermektedir. Bütün dünyadaki güçlü Osmanlı imajı Amerikan hükümeti için de geçerlidir.

1850'den sonra Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik konjonktür Osmanlı-Amerikan ilişkilerinin farklılaşmasında belirleyici olmuştur. ABD'nin açtığı siyasi temsilcilikler ve misyonerler Amerikan nüfuzunun oluşmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Protestanları ayrı bir millet olarak 1850'de tanınmasıyla Amerikan misyonerlik çalışmaları ivme kazanmıştır. Bu süre zarfında kurumsallaşan misyonerlik çalışmaları Amerikan eğitim kurumları şekline bürünmüştür. Bu kurumlar Amerikan hükümeti ve temsilcilerinin işlerini kolaylaştıran siyasi ve kültürel zemini oluşturmuştur. Ekonomik faktörleri de göz ardı etmek mümkün değildir. 1830 Antlaşmasıyla Amerikan tüccarlarının sayısı artmış ve ticaret hacmi büyüme trendine girmiştir. Fakat Osmanlı-Amerikan ilişkilerinde ticaret hiçbir zaman büyük boyutlarda gerçekleşmemiştir. (Pamuk, 1995, s.67)

Kırım Savaşı'ndan sonra Osmanlı ekonomisinin açmazlarının artması ve bunun iç ve dış siyasete yansımaları ABD ile olan ilişkilerin de boyutunu farklı zemine taşımıştır. Osmanlı

Devleti'nin yabancı ülkelere olan bağımlılığının artması bir ölçüde dış politikada manevra alanını daraltmıştır. Buna rağmen Osmanlı-Amerikan ilişkileri iyi olarak nitelendirilebilecek çerçevede sürmüştür. Amerikan İç Savaşı (1861–1865) sonunda güç toplayan ABD dünya siyaset sahnesinde etkin olma sürecine girmiştir. (Şafak, 2000, s.67)

Osmanlı-Amerikan ilişkilerinde ikinci bir dönüm noktası 1862 antlaşmasıdır. Avrupalı büyük güçlere aynı dönemde yapılan antlaşmalarla verilen imtiyazlar sonucu ABD de yeni imtiyazlar kazanmıştır. İmzalandığı tarihten itibaren yedi yıl yürürlükte kalacak olan yirmi üç maddelik bu yeni antlaşmayla ABD'ye verilen hakların sınırları genişletilmiş ticarî konulara ilişkin imtiyazlar ayrıntılarıyla ortaya konmuştur. En önemlisi de gümrük vergisi oranının %3'ten kademeli olarak %1'e indirilmesidir. Ayrıca 1830 antlaşmasındaki silah ticaretiyle ilgili yasağın 1862'de kaldırılmasıyla 1870'ten itibaren ABD'den silah satın alımı başlamıştır. 1880–1882 arasında silah ticareti iki devlet arasındaki ticari ilişkilerin %30'unu oluşturmuştur. (Pamuk, 1995, s.68)

1877–78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın mağlubiyetle sonuçlanması Osmanlı ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve diğer sorunlarla birlikte ekonomi zora girmiştir. Osmanlı tarihinde birçok açıdan dönüm noktası olduğu gibi Osmanlı-Amerikan ilişkilerinde de önemli bir milattır. Bu tarihten sonra Osmanlı siyasetinin içinde barındırdığı bunalımlar artmış ve birçok Avrupalı büyük gücün yanı sıra ABD de Ermeni sorununu bahane ederek Osmanlı iç işlerine karışma sürecine katılmıştır. Dış markajın daraltılmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin pazarlık gücü önemli ölçüde zayıflamıştır.

Konsolosluklarla ilgili meseleler ve Amerikan okullarına resmi izin talepleri iki devlet arasındaki ilişkilerin zaman zaman gerginleşmesine neden olmuştur. Türk-Amerikan ilişkileri farklı bir dönemece girince Amerikan hükümetinin yanı sıra misyonerler ve konsoloslar da yeni Amerikan konsoloslukları açılması meselesinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaya başlamıştır. Bu mesele iki devlet arasında büyük siyasi sorunlara neden olmuştur. Çünkü 1830 antlaşmasına göre ABD'nin istediği yerde konsolosluk açma hakkı vardır. Bunun yanında bir devletin yabancı bir ülkenin toprağında konsolosluk tesis etmesinde başka bir meselede o bölgede kendi vatandaşının bulunması zorunluluğudur. Amerika Birleşik Devletleri'nin Erzurum ve Harput' ta ise hiç vatandaşı yoktur. Amerikan

hükümeti tayin ettiği Erzurum konsolosunu resmen tanınmadığı takdirde Amerikan Kongresi'nde Osmanlı aleyhinde konuşmalar yapılmasının kaçınılmaz olduğu şeklinde tehditte bulunmuştur. Bunun üzerine ABD'nin Erzurum konsolosu kerhen tanınmıştır. (Şafak, 2000, s.67)

Osmanlı Devleti ile ABD arasındaki ilişkileri diğer devletlerden farklı kılan unsurlarda Amerikan misyonerleri ve onların kurumsallaşma çabaları önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar Fransa, İngiltere, İtalya gibi devletler benzer çalışmalarda bulunmuşlar ise de uzun vadede hiçbiri Amerikalılar kadar etkili olmamıştır. Bu açıdan Amerikan hükümeti Osmanlı Devleti tarafından her zaman farklı değerlendirilmiştir saptaması yapılabilir. Burada psikolojik faktörlerde etkili olmuştur. Özellikle iki devlet arasında savaş yapılmamış olması ve Avrupalı devletlerde olduğu üzere Haçlı seferleri benzeri kötü bir tarihi geçmişin izleri bulunmaması Osmanlı yöneticileri ve halkı üzerinde olumlu etkiler yapmıştır. Aynı zamanda XIX. yüzyılda ABD'nin dünya ve Osmanlı siyasetinde İngiltere gibi doğrudan müdahaleci bir tavır sergilememesi de önemli sebepler arasındadır. Bu açıdan Amerikan hükümeti görünürde izlediği tarafsızlık politikasının yararlarını görmüştür.

İki devlet arasındaki siyasi ve ekonomik münasebetleri Avrupalı devletlerden ayıran bir diğer etken de ABD'nin bulunduğu coğrafyadır. Denizaşırı mesafenin verdiği güven ikili ilişkilerde yakın tehdit algılanmasının fazla yaşanmamasına neden olmuştur.

Misyonerlikle Müslümanları Hıristiyanlaştıramayan Amerikalı misyonerler sözde Ermeni soykırımı yapıldığını iddia ederek özellikle Amerikan basınına kullanarak ABD ve dünyada olumsuz Osmanlı/ Türk imajının oluşmasına sebep olmuşlardır.

1862 yılında 1830 Antlaşması'nın genişletilmesinden oluşan yeni bir ticaret sözleşmesi imzalanmıştır. ABD'ye verilen ekonomik imtiyazlar arttırılarak gümrük vergisi kademeli olarak %1'e indirilmiştir. Bu iki antlaşma, Osmanlı Devleti'ndeki Amerikan faaliyetlerini kolaylaştıran önemli hamlelerdir. Nitekim Osmanlı-Amerikan ilişkilerinde dönüm noktası niteliğindeki uygulamaların tarihleri iki devlet arasındaki ilişkilerin yapısı hakkında fikir verecek niteliktedir. 1830 Antlaşması'ndan hemen sonra, Amerikan varlığı özellikle misyonerlik ve eğitim sektöründe kendisini hissettirmeye başlamıştır. Zira ekonomik imtiyazlar aynı zamanda siyasi

hayat alanları kazanılmasına neden olmuştur. 1830–1862 ticaret antlaşmalarının imzalandığı yıllar ise Osmanlı Devleti’ndeki misyonerlik hareketinin genişleyerek yerleştiği döneme tekabül etmektedir. Özellikle 1862 sözleşmesinden bir yıl sonra Robert Koleji’ne(1863) resmi izin verilmiştir. Bu tarihten sonra Amerikan okulları büyük bir artış göstermiştir. Aynı şekilde misyonerlik faaliyetleri kurumsallaşmıştır.

1914 yazında I.Dünya Savaşı’nın başlamasıyla, Osmanlı-ABD ilişkilerinde son dönemece girildi. Osmanlı Devleti, 2 Ağustos 1914’te genel seferberlik ilan etti. Bu karar, kısa bir süre sonra savaşa gireceğinin en önemli göstergesiydi. Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesinin bu ülkedeki Amerikan vatandaşlarının can ve mal güvenliğini tehlikeye düşüreceğinden endişe duyan ABD yetkilileri Babıâli’nin savaşta tarafsız kalmaya devam etmesinden yanaydı. Babıâli, Washington Elçiliği yoluyla 8 Ağustos 1914’te seferberlik kararının sadece ihtiyati bir tedbirden kaynaklandığını bildirirse de İstanbul, İzmir ve Beyrut’ta bulunan Amerikan şirketlerinin temsilcileri, tehdit altında bulduklarını öne sürerek ABD hükümetinden yardım istediler. Osmanlı Devleti’nin 11 Kasım 1914’te İtilaf Devletlerine savaş ilan etmesinden sonra İzmir’e vatandaşlarını almak için gönderilen Tennessee savaş gemisine gemiyi İzmir’e demirleyerek kentteki Amerikan vatandaşlarının güvenliğini sağlama emri verildi. Ancak kıyıdaki Osmanlı askerleri tarafından Tennessee’ye ateş açıldı. Her ne kadar İzmir’deki askeri yetkililer tarafından geminin mayına çarpmasını engellemek için uyarı ateşi açıldığı belirtilse de Tennessee Kaptanı Decker, kenti bombalama tehdidinde bulundu ve ABD yetkilileri ülkedeki Amerikan vatandaşlarının ülkeyi terk etmesini istedi. (Şafak, 2000, s.68)

ABD, Almanya ile diplomatik ilişkilerini keserek 6 Nisan 1917’ de savaş ilan etti. Bu gelişmeler yaşanırken, her ne kadar ilişkilerin devam etmesini isteseler de yoğun Alman baskısı altında kalan Osmanlı, bu noktadan sonra ABD ile olan ilişkilerin devamının mümkün olmadığı kararına vardı. (Erhan, 2001, s.383–388)

Böylelikle, 1831’den beri kesintisiz devam eden Osmanlı-ABD ilişkileri sona ermiş oldu. Fakat bu durum uzun sürmeyecek, Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra 1927’de diplomatik ilişkiler yeniden canlanacaktır.

101. Cumhuriyet Dönemi:

Bu dönem Lozan'dan sonraki sorunların çözülebilmeye mücadelesini içermektedir. Bu mücadele sürecinde iki ilkenin öne çıktığı görülür: Bağımsızlık ve Egemenlik. Lozan'dan sonra Türkiye'nin Batı devletleriyle ilişkilerini, "eşitlik ilkesi"ne göre düzenlemesi kolay olmamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin komşularının sayısı ve siyasal oluşumu, farklı coğrafyası ile stratejik yeri göz önüne alınca, dış politikasında istikrarsızlığa neden olan unsurların fazlalığı ortaya çıkmış olmaktadır. Bölgesel güvenliğini ve siyasal istikrarını sağlamak için Türkiye'nin uluslararası barış ve kolektif güvenlik çabalarına katılması, bu dönemin önemli siyasal olayları olarak karşımıza çıkmaktadır.

(http://www.istanbul.edu.tr/4.boyut/cumhuriyet/dosyalar/meltem_dispolitik.htm)

Osmanlı İmparatorluğu'nun kalıntıları üzerinde doğan modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu belgelerinden biri olan Lozan Barış Antlaşması sonrası dönemde iç yapılanmaya odaklanan genç Türkiye Cumhuriyeti, dış ilişkilerinde, Lozan Barış Antlaşması görüşmelerinde sonuçlandırılmayan Osmanlı borçları ve sınır sorunları gibi konuların çözümlenmesine çalışmıştır. Komşu ülkelerle ilişkiler, işbirliği ruhu ve karşılıklı anlayış temellerinde yürütülmüştür.

Devletlerarasında gönderilen notalarla barış müzakeresi için Londra'da bir konferansın toplanması kararlaştırılmıştır. Bu konferansa bir safta Türkiye, diğer safta ise İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya katılacaktı. Türkiye'nin ısrarı üzerine Boğazlarla ilgili sorunların müzakeresine katılmak üzere Rusya, Ukrayna ve Gürcistan da davet edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ise müşahit bulundurmamıştır.

Amerikan hükümeti, Lozan'a gönderilen heyetten, iki nokta üzerinde dikkatle durulmasını istemiştir: Bunlardan birincisi, kapitülasyonların muhafazası ve bu arada din ve eğitim kurumlarına çalışma bağımsızlığı tanınması, ikincisi ise, barış zamanında bütün devletlerin savaş ve ticaret gemilerine Boğazlardan geçiş serbestliği sağlanmasıdır. Lozan'da Amerikan görüşüne

yakın bir antlaşmaya varılmakla birlikte, kapitülasyonlar konusunda Türk Görüşü başarı kazanmış ve Osmanlı İmparatorluğu devrinde yabancılara verilen tüm ayrıcalıklar tarihe karışmıştır.

(<http://www.sinanoglu.net/modules.php?name=News&file=article&sid=317>)

Lozan Barışı'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Dış Politikası'nı uygulamaya devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras alınan problemler bu uygulamalar içinde çözülmüştür. Türkiye'nin bağımsızlığına ve egemenliğine aykırı olan herhangi bir harekete karşı çok kesin ve sert tepkiler vermesi, yabancı güçlerin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı uyguladıkları taktikleri etkisiz kılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nı hazırlayan uluslararası sistemdeki yeni bölünmelere Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, "*Yurtta Barış Dünyada Barış*" formülüyle karşı koymayı bilmiştir. Bu politikaların ve barışçıl antlaşmaların oluşturulması ve geliştirilmesinin ilk meyvesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1932 yılında Milletler Cemiyetine katılmaya davet edilmesi olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin imzaladığı 1934 tarihli Balkan Antantı ve 1937 tarihli Sadabad Paktı, hem Türkiye hem de komşuları için faydalı olmuştur.

(<http://www.sinanoglu.net/modules.php?name=News&file=article&sid=317>)

İkinci Dünya Savaşı'na kadar Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ile dostluk bağları kurmak istemiştir. Daha önce belirtilen 6 Ağustos 1923 tarihli antlaşmanın ardından Amerika kamuoyunda kapitülasyonların kaldırılması ve Ermeni meselesiyle ilgili olarak antlaşmanın yalnızca Türk menfaatlerine uygun Amerika için ise onur kırıcı bir nitelikte olduğu ileri sürülmüştür. Antlaşmanın tasdik edilmemesi için artan baskılar yanında, Amerikan tüccarları da tasdik edilmesinden yana olmuşlardır. Ancak senatoya bu antlaşmanın tasdik edilmemesi için yapılan baskılar sonucu senato 1927 yılında Lozan Antlaşmasının tasdikini reddetmiştir.

Washington Hükümeti, Türkiye ile imzaladığı 1923 tarihli antlaşmanın bu şekliyle Amerikan Senatosu tarafından reddedilmesi üzerine, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasında normal ilişkileri yeniden kurabilmek amacıyla "Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine ilişkin Mektup-Nota'yı" Yüksek Komiser Amiral Bristol aracılığıyla 17 Şubat 1927'de Ankara'da Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü (Aras) Bey'e sunmuştur. Türkiye'de bu Mektup-Nota'nın aynısını 28 Nisan 1927 günü ABD Yüksek Komiseri Amiral L. Bristol'a vermiştir. Parlamentoların onayını gerektirmeyen bu düzenleme,

belgelerin imza edildiği gün yürürlüğe girmiştir. Bu suretle de iki devlet arasında “mevcut durumu ayarlayan geçici bir antlaşma” (Modus Vivendi) yapılmıştır. Bunun üzerine 12 Kasım 1927’de Amerika Birleşik Devletleri’nin ilk Büyükelçisi Ankara’da, 5 Aralık 1927’de de Türkiye’nin ilk büyükelçisi Washington’da görevlerine başlamışlardır.

İlk siyasi ilişkilerin Mektup-Notaların karşılıklı verilmesiyle başlamasının ardından ilişkiler 1 Ekim 1929’da Ticaret Antlaşması’yla daha da gelişmiştir. 17 Şubat 1927 tarihli antlaşma da iki kez uzatıldıktan sonra, bir “Sonuç Antlaşması” yapılmış, bu antlaşma 18 Şubat 1930’da Amerikan Senatosu ve 12 Nisan 1930’da Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmıştır.

(<http://www.sinanoglu.net/modules.php?name=News&file=article&sid=317>)

Sonuç itibariyle uluslararası ortamın hızla bozulduğu 1930’ların ortalarında Türkiye, batı ve doğu sınırlarında birer güvenlik kuşağı oluşturmak için çaba göstermiştir. 1934’te Balkan Antantı’nın (Türkiye, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya) ve 1937’de Sadabad Pakti’nin (Türkiye, İran, Irak, Afganistan) kurulmasında öncü rol oynamıştır. 1936 yılında ise, Türkiye’ye stratejik Türk Boğazları üzerindeki egemenliğini iade eden ve Boğazlardan geçişi düzenleyen Montrö Sözleşmesi imzalanmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler böylece daha ileri seviyelere çıkmaya başlamıştır.

Türkiye, bu dönemde diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmiş, bütün ülkelerle dost geçinmeye gayret göstermiş ve ülkeler aleyhine ittifak kurmamıştır. Doğal olarak bazı ülkelerle güvenlik ve işbirliği anlaşmaları yapılmıştır ve bu anlaşmalar da askeri müzakerelerle sonuçlanmıştır. Türkiye’nin uyguladığı dış politika, ne bir ülkenin düşmanı ne de özel dostu olmaya yöneliktir. Türkiye’nin doğu, güneydoğu ve İstanbul’un Batısındaki sınırlarının güvenliği kendisi için oldukça önemliydi. Tek taraflı silahlanmaya karşı olan Türkiye, yapılan barış anlaşmalarına bakılmaksızın, her ülkenin eşit olarak silahlanması gereği üzerinde önemle durmuştur. Çünkü ülkeler arasında denge sağlanırsa, kendi dışındaki ülkelerde barış ve huzur ortamı oluşacak, böylelikle Türkiye’nin çağdaşlaşması için gerekli reformları yapma imkânı elde edilmiş olacaktır. (http://www.istanbul.edu.tr/4.boyut/cumhuriyet/dosyalar/meltem_dispolitik.htm)

102. 1945–1960 Dönemi: ABD ve NATO Gölgesinde Batı Yanlısı Politikalar

II. Dünya Savaşı'nın başlamasından sadece 16 yıl önce kurulan Cumhuriyet'in ilkelerine bağlı kalan ve son aylara kadar Nazi karşıtı koalisyonun muharip olmayan müttefikleri arasında yer alan Türkiye, savaşın son döneminde yeni dünya düzeninde yerini alabilmek amacıyla Almanya'ya savaş ilan etmiştir.

Türkiye, 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesini takiben, 1945 yılında Birleşmiş Milletlerin, 1949'da ise Avrupa Konseyi'nin kurucu üyelerinden biri olmuştur. Avrupa'da artmakta olan güvenlik tehditleri çerçevesinde, 1952 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne(NATO) katılmıştır. 1963 yılında ise, Avrupa Birliği'nin öncülü olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na(AET) ortak üye olmuştur.

İki devlet arasındaki ilişkiler daha çok, boğazların ve Karadeniz'in SSCB'nin iktidarı altına girmesinin önlenmesini hedefleyen ABD'nin; 17 Temmuz – 02 Ağustos 1945 tarihleri arasında Türk boğazlarının geleceğinin tartışıldığı Potsdam konferansında, ilk kez Türk boğazları bağlamında ABD'nin söz söyleme hakkını elde etmesi ile ciddi temeller üzerine oturmaya başlamıştır. SSCB'nin boğazlar konusundaki arzularını aşikâr olarak dile getirmesi ile ABD'nin Türkiye'ye desteği yüksek seviyelere ulaşmıştır.

ABD'nin Missouri zırhlısının Dolmabahçe Sarayı açıklarına demirlemesiyle SSCB'ye karşı ortaya koyduğu tavır, Türkiye-ABD ilişkilerinin pekişmesine ve bölge üzerinde gerçekleştirilecek müttefiklik ilişkilerine temel oluşturmuş, 1947 yılındaki Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile de artık Türkiye, komünizm tehlikesi saçan SSCB'ye karşı, özellikle ABD ve İngiltere gölgesinde Batının yanında yerini sağlamlaştırmıştır. (Erhan, 2001, s.681, 715)

ABD'nin liderliğinde 1949 yılında kurulan NATO'ya Türkiye'nin üyeliği, 19. yy 'ın başlarına kadar dayanan Batı yanlısı politikasında önemli bir adım oluşturacağı için, Türkiye bu yönde adımlarını hızlandırmıştır.

Türkiye-ABD ilişkileri açısından 1950'ler yoğun bir dönem oluşturmuş; ABD, Türk dış politikasının en önemli, hatta tek dayanağı haline gelmiştir. Bu yıllarda Türkiye, ulusal çıkarını Soğuk Savaş sırasında ABD kampında yer alma ile özdeş biçimde yorumlamıştır. Türkiye,

ABD ile Kore Savaşı'na katılmış, 1952'de NATO'ya üye olmuş, 1957'de Eisenhower Doktrini'ni resmen açıklamasa da kabul etmiştir. (Beriş-Gürkan, 2002, s.5)

1950 yılında Türkiye'nin NATO'ya üyelik için başvurması ve üyelik girişimlerini kolaylaştıracağı için Kore'ye asker göndermesi, ilk başta Yunanistan ve Türkiye'nin Akdeniz Paketi içerisinde yer almasını istemesine rağmen ABD, Türkiye'nin stratejik konumu itibari ile kurulacak bir hava üssünün ancak kendisinin NATO'ya üyeliği söz konusu olduğunda gerçekleşebileceği şartı üzerindeki ısrarı üzerine, Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinde ön ayak olmuş ve Türkiye, Yunanistan ile birlikte 18 Şubat 1952 yılında NATO'ya üye olmuştur. (Erhan, 2001, s.543–550)

Türkiye'de hem iktidar hem de muhalefet güvenliğini NATO dışında koruyamayacağına inanmıştı. 1950'lerde Türk liderler ABD ile ittifaka o derece önem vermekteydi ki, bütün BM kararlarında Amerikalılar ile birlikte oy kullandıkları gibi, 1955'teki tarafsızların Bandung Konferansında Batı'nın sözcülüğünü yapmayı bir görev bildiler ve NATO'ya girip ABD ile ilişkileri ittifak temeline oturtmanın maliyeti olarak Ortadoğu'da Batı'nın planlarına öncülük etmeyi göze aldılar. (Uslu, 2000, s.376)

ABD Soğuk Savaş sonrası oluşan iki kutuplu dünyada etkinliğini gösterebilmek için Türkiye ile NATO ekseninde değişik anlaşmalar (Atom Enerjisi Anlaşması, Vergi Muafiyetleri Anlaşması, Askeri Tesisler Anlaşması, NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması, Ortak Güvenlik Anlaşması) düzenlemiş ve bunları çeşitli ekonomik yardımlarla pekiştirmeye çalışmışlardır. (Erhan, 2001, s.551–559)

1955'li yıllarda Türkiye'ye verilecek yardımlarının karşılığı olarak ABD'nin dayattığı politikaların tepki görmesi ile ilişkiler sekteye uğramıştır. 1957 yılında onaylanan Eisenhower Doktrini ile ABD'nin istediği zaman Ortadoğu ülkelerine müdahale etme politikası, Türkiye'ye olan ABD'nin ihtiyacını daha da artırmıştır. Türkiye ile önce ekonomik yardımların kesilmesi sonucu bozulan ilişkiler, yardımın tekrar gelmesi ve giderek tekrar artması ile dostane bir hal almıştır. (Erhan, 2001, s.561)

103. 1960–1980 Dönemi: Gerginleşen İlişkiler

1960 Anayasasının marjinal ve radikal gruplara seslerini duyurma ve kamuoyunu etkileme fırsatı vermesi, ilginç bir şekilde Türk dış politikasıyla birlikte Türk-Amerikan ilişkilerinin de ilk defa ciddi bir şekilde eleştirilmesi sonucunu ortaya çıkardı. İlk olarak Jüpiter füzelerinin Türkiye'den çekilmesi, Türkiye'nin Batı gözündeki stratejik önemini azaltacağı ve Türk savunmasında bir güvenlik boşluğu doğuracağı gerekçesiyle eleştirildi. 1963 yılındaki meclis görüşmeleri sırasında Amerikan askeri yardımının yetersizliği eleştiri konusu yapıldı. (Uslu, 2000, s.378)

Türkiye-ABD ilişkileri açısından 1964 yılı ise bir dönüm noktasıydı. Türkiye'nin, Kıbrıs'a müdahale etme kararı nedeniyle dönemin ABD Başkanı Johnson tarafından sert biçimde uyarılması, Türkiye'de iki ülke ilişkilerinin yeniden sorgulanmasına ve Türk kamuoyunda 1960'lı yıllar boyunca genel bir kırgınlığa yol açtı. Türkiye'nin Ada'ya müdahalesinden 1 yıl sonra da ABD Türkiye'ye silah ambargosu uyguladı.

İki ülke arasındaki ilişkiler; 27 Mayıs 1960'da Türkiye'deki askeri darbe sonrası, askeri yönetimin NATO ve CENTO'ya bağlılığını ifade etmesinin akabinde, ABD'nin 30 Mayıs'ta yeni yönetimi tanıması ile herhangi bir sekteye uğramamıştır. (Erhan, 2001, s.697)

Küba bunalımı ile Türk Dış politikasında gerçekleşen çok yönlülük; gerçek anlamda 1963'lü yıllarda yaşanan katliamlarla gündeme gelen Kıbrıs sorunu ekseninde, ABD Başkanı Lyndon Johnson ile yapılan yazışmalardan sonra Johnson'un, Türkiye'ye yolladığı mektupla şekillenmiştir.

Mektupta, Türkiye'nin adaya tek taraflı müdahalesinin Türk ve Yunan tarafları arasında savaşa yol açabileceği ve NATO üyesi olan bu iki ülkenin savaşmasının kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'nin müdahale kararı almadan önce müttefiklerine danışması gerektiği anımsatılmıştır. Ayrıca bu savaşın Sovyetler Birliği'nin de Türkiye'ye müdahale ihtimalini doğuracağı ve NATO'nun böyle bir durumda Türkiye'yi savunma konusunda isteksiz olacağı ima edilmiştir. ABD'nin Türkiye'ye sağladığı askeri malzemenin bu müdahalede kullanılmasına izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Mektubun ardından Türkiye müdahale kararından vazgeçmiştir.

İsmet İnönü 21 Haziran 1964'te ABD'ye giderek başkan Johnson ile bir görüşmede bulunmuştur.

Mektup hem Türk kamuoyunda hem de Türk dış politikasında yarattığı etki ile büyük önem taşımaktadır. “Diplomatik Atom Bombası” olarak da adlandırılabilir şiddetteki bu mektup; (http://www.mucahit.net/Dergiler/Dergi70/Sayfa_24.htm) çok sert ve kaba bir üslupla yazılmış, küçük düşürücü ifadelerle yer verildiğinden dolayı bir süre kamuoyundan gizlenmiştir. Türkiye-ABD ilişkilerinde ve Türk dış politikasında bazı önemli değişikliklerin habercisi olmuştur. O dönemde Batı bloğu içerisinde yer alan Türkiye, bu mektup sayesinde kendi ulusal çıkarlarının Batı bloğunun, özellikle de blok lideri ABD'nin çıkarlarıyla çeliştiği noktada bağımsız politikalar geliştirme konusunda sıkıntılar yaşanabileceğini görmüş, ABD'nin kimi zaman kendisini yalnız bırakabileceğini anlamıştır. (Sönmezoğlu, 1995, s.12)

Böylece Türkiye, ABD ile ilişkilerini daha temkinli bir düzeyde sürdürmüştür. Johnson'un mektubu ile Türk kamuoyu artık NATO'nun, Türkiye'yi SSCB'ye karşı koruyamayacağı ve NATO üyeliğinden çıkılması gerektiği şeklinde tepkisini ortaya koymuştur. ABD başkanı Kennedy tarafından Batı Avrupa'yı daha etkin koruma amaçlı “Çok Taraflı Bir Deniz Gücü (MLF)” kurma isteği (Türkiye'ye herhangi bir olumsuz etkisi olmamasına rağmen) Johnson mektubunun şok etkisinin bir devamı olarak bu projeden Türkiye'nin çekilmesini tetiklemiştir. Johnson mektubu, yazıldığı dönemin çok ötesinde etkilerini sürdüren bir belgedir. Bu mektup, ABD'nin dostluğu ve güvenilirliği hakkında Türklerin kanaati üzerinde derin bir iz bırakmakla kalmamıştır, aynı zamanda Türkiye'nin dünya olaylarındaki rolü ve yeri konusunda bir tartışma başlatmıştır. (Çandar, 2001, s.182)

İki kutuplu sistemde bloklar arasındaki ayrım sertleştiği oranda blok üyeleri, içinde yer aldıkları bloktan bağımsız politikalar geliştirmekte zorlanmaktadır. Nitekim bu tarihten sonra bloklar arasındaki ilişkilerin yumuşamaya başlamasının da etkisi ile Türkiye çok yönlü politikalar izlemeye başlamıştır. Dış politikada ABD'ye olan bağımlılık azalmış hatta en düşük seviyeye inmiş, Sovyetler Birliği ile yakınlaşma süreci başlamıştır. (Sönmezoğlu, 1995, s.13)

Hükümet yetkililerinin daha temkinli bir dış politika yapmasını tetikleyen bu süreçteki tepkiler; 1969 yılında Ortak Savunma İşbirliği anlaşmasında, Türkiye'nin haberi olmadan

Türkiye'deki Amerikan üssünden herhangi bir ülkeye operasyon düzenlenmeyeceği teminatını almasında kolaylık sağlamıştır. (Erhan, 2001, s.690)

1969 yılından itibaren Amerikalıların gençlerini zehirleyen eroinin büyük oranda Türk afyonundan kaynaklandığını iddia ederek Türk yöneticiler üzerinde haşhaş ekimini yasaklamaları için ağır baskılar uygulamaları ilişkilerin dibe vuracağı bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Türk hükümeti haşhaş üretimi konusunda bazı kısıtlamalar gerçekleştirdi, ancak parlamentodaki çoğunluğu kaybedeceğinden korktuğu için haşhaş ekimini tamamen yasaklama yoluna gitmedi. (Uslu, 2000, s.378)

Afyon sorununun akabinde gerçekleşen Amerikan ekonomik ve askeri yardımlarının kesilmesi ve daha sonrasında Kıbrıs'ta Nixon-Samson tarafından gerçekleştirilen darbe sonucu Türkiye'nin adaya müdahalede bulunması, ilişkilerde gerginliği daha da artırmıştır. (Erhan, 2001, s.704) Tüm dünya nezdinde Türkiye'nin gerçekleştirdiği Kıbrıs müdahalesine verilen haklılık payı, Türkiye'nin ikinci çıkartması ile tam tersine dönmüş ve haksız bir konuma düştüğü yargısı hakim olmuştur.

ABD kongresinde de Türkiye'nin bu müdahalesini NATO askeri teçhizatı ile gerçekleştirdiği ve müdahalenin NATO'nun izni dahilinde olmadığı gerekçeleri ile bir dizi ambargo kararı izlemiştir. Ambargo kararının alınması iki devlet arasındaki ilişkileri tarihteki en düşük seviyeye indirmiştir. Amerikan yönetimi de Türkiye'nin karşılıklı olarak üsleri kapatmasıyla ambargodan zarar görmeye başlamıştır. Fakat uluslararası konjonktür gereği pek ihtiyaç duymayız dedikleri Türkiye'nin, davranışlarının karşılığı olarak bir müddet sıkıntı çekmesini istiyorlardı. (Uslu, 2000, s.379)

Türkiye'de ambargo kararı tepki ile karşılanmış ve dönemin CHP-MSP koalisyon hükümeti iç karışıklıklardan dolayı istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı'nın yeni "Demirel Hükümetini" onaylamasının ardından Demirel hükümeti, Türkiye'deki Amerikan üslerinin faaliyetlerinin durdurulması kararını almış ve bunun üzerine ABD Başkanı Ford'un Türkiye gibi bir ülkenin tekrar kazanılmasının hayati derecede önemli olduğu konusundaki kongreye yaptığı baskı politikaları süreci başarılı olmuş ve 1977 yılında ambargonun kaldırılması kongreden geçmiştir. (Bal, 2001, s.704-711)

104. 1980–1990 Dönemi: Turgut Özal ve Gelişen İlişkiler

1980’lerde Turgut Özal’ın Türkiye’de karar verme mekanizmasının başında bulunması, Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcının habercisi olmuştur. Bu dönemin en önemli iki olgusu, iki ülkenin Körfez Savaşı’nda yakın bir işbirliği içinde bulunması ve Türkiye’nin ABD’ye bakış açısının değişmesiydi. Değişim, Soğuk Savaş dönemi uluslararası yapısının çöküşü ve teknolojik gelişmelerin öncülüğünde gerçekleşen globalleşme eğilimiyle aynı zamana rastlamıştır. Yeni dinamikler, özellikle de 1980’li yıllarda Türkiye’de başlatılan serbest pazar ekonomisine geçiş süreci, yeni yüzyılın ilk on yılında Türk-Amerikan ilişkilerinin temel yapısını belirleyecek gibi görünmektedir. (Çandar, 2001, s.170)

Körfez savaşının hemen öncesinde Özal’ın politikası, ABD’ye azami yardımı vermek ancak bu yardımın savaş çıkacağından emin olduktan sonra sağlamak yanlısıydı. Üslerin kullanılması için TBMM onayını önceden alır da ABD Irak’la savaşmazsa Özal muazzam bir siyasi sermayeyi boşa harcamış olacaktı.

ABD Körfez Savaşı sırasında Türkiye’den üç talepte bulunmuştur;

- Üslerin kullanımı
- Saddam’ın birliklerini güneye çekmesini engellemek için kuzey sınırına Türk birliklerinin yığılması
- Suudi Arabistan’daki müttefik birliklere bir Türk taburunun katılması

Özal bunlardan ilk ikisini kabul etti, üçüncü şartı Genelkurmayın karşı çıkması nedeniyle reddetmiştir. (Abramowitz, 2001, s.224)

1980’lerde Kıbrıs meselesinin Türk Dış Politikasında etkisi azalmış ve Türk-ABD ilişkileri düzelmeye başlamıştır. (Bal, 2001, s.154) Özellikle İran İslam İnkılabı, Ortadoğu’daki gelişmeler ve Afganistan’ın işgali ile yeni başlayan bir süreçte ABD, Türkiye ile daha sıkı ilişkiler kurma eğilimine girmiştir. Türkiye’nin 24 Ocak 1980 kararlarını uygulamaya başlaması

ve uluslararası sistemle entegre olmasındaki destekler, ABD ile ilişkilerini daha üst bir seviyede sürdürmesini tetiklemiştir. Fakat Türkiye, ABD'nin üzerinde ısrarla durduğu “Çevik Kuvvet”e önceki tecrübelerine binaen daha ihtiyatlı yaklaşmış ve Kenan Evren, “NATO üyesi ülkelerin Orta Doğu'ya müdahale konusunda ortak bir karar almaları durumunda Türkiye'nin buna uyacağı ama Türkiye'nin tek başına bu tür bir rol üstlenemeyeceğini” belirtmiştir. (Uzgel, 2004, s.34–45)

1980'lerdeki Türk Amerikan ilişkilerinin temelini de başlangıçta belirtilen ittifak kurma nedenleri oluşturmaktaydı. İlişkilerin çerçevesini belirleyen ise 29 Mart 1980'de imzalanan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA) idi. (Uslu, 2000, s.379)

Kuzey Atlantik Antlaşması'nın ekonomik işbirliği ve savunma kapasitesinin geliştirilmesini öngören maddeler çerçevesinde, Türkiye ile ABD arasında imzalanan ve 1981 yılında yürürlüğe giren “Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması” ve 19 Haziran 1951'de akdedilen, Türkiye'nin 10 Mart 1954 tarihinde taraf olduğu “Kuzey Atlantik Antlaşması'na Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsü'ne Dair Sözleşme” bugün Türkiye'deki Amerikan askeri varlığının esaslarını belirleyen temel belgelerin başında gelmektedir.

ABD, 1980–1987 arasında IMF kredileri, borç ertelemeleri ve askeri yardımlar da dahil olmak üzere Türkiye'ye 13 milyar dolarlık bir kaynak aktarmıştır. Bunun nedeni, Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine geçişini desteklemektir. (Beriş-Gürkan, 2002, s.8)

Özal'ın ekonomiyi serbestleştirme yoluna Amerikan modeli çerçevesinde gerçekleştirdiği reformlar Türk ekonomisini Amerikan şirketlerine açtığı için ABD tarafından da olumlu karşılanan bir gelişme olmuştur. (Uslu, 2000, s.382)

Bu dönemde gerçekleşen bir diğer önemli olay ise iki ülke arasında imzalanan “Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması” olmuştur. 1985 yılında imzalanan bu anlaşma ile Türkiye, ekonomik ilişkilerde gelişme sağlamaya, aldığı yardım miktarlarını artırmaya ve genelde koşulları iyileştirmeye çalışmıştır. (Uzgel, 2004, s.58)

Özal hükümetlerini kendisinden önceki hükümetlerden ayıran bir diğer önemli husus da, Türk-ABD ilişkilerini Türk-Yunan ve Kıbrıs sorunlarının yükünden kurtarmaya gayret

göstermesidir. Ancak tabii ki bunun gerçekleşmesi birçok zorlukla karşılaşmış, bu süreç ileride bir duraksama yaşamıştır. (Uzgel, 2004, s.59)

1983–1989 yılları arasında Türkiye-ABD ilişkileri (Turgut Özal’ın başbakanlığı dönemi) Türkiye’nin, Ortadoğu’da gerçekleşen olaylarda ABD’nin kendisine olan ihtiyacını fark etmesi ve bu fırsatı kullanma arzusu üzerine, birkaç gerginliğin dışında, en parlak dönemini yaşamıştır. (Uzgel, 2004, s.59)

105. Soğuk Savaş Sonrası Dönem İlişkileri- Güçlendirilmiş Ortaklık

Soğuk savaş sonrasında Türk liderlerin en fazla üzerinde durduğu şey, Türkiye’nin yeni kriz merkezlerinin tam ortasında bulunduğuudur. Onlara göre, Soğuk Savaş döneminde Türkiye, SSCB’nin genişleme yolları üzerinde bulunması açısından stratejik öneme sahip olmasına rağmen, Batılılar tarafından NATO’nun asıl koruması gereken merkez bölgesinden uzakta, SSCB’yi durdurmak için gözden çıkarılabilecek bir kanat ülkesi olarak görülüyordu. Dünya sistemini etkileyecek olayların merkezi Balkanlar, Ortadoğu, Orta Asya ve Uzak Doğu’ya doğru kaymış, Türkiye’de tam bu bölgenin merkezinde yer alarak NATO’nun en önemli ülkesi ve en stratejik merkez cephesi haline gelmişti. Türkiye tam bir istikrarsızlık denizinin ortasında güvenli bir ada konumundaydı. (Uslu, 2000, s.382)

Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde, süper güçler arasında nükleer savaş çıkma tehdidi azalmakla birlikte, yeni ve potansiyel olarak tehlikeli başka sorunlar ortaya çıkmıştır. Balkanlar ve Kafkaslarda meydana gelen ve tüm bölgeyi etkileyen etnik çatışmalar ile terörizm, din fanatizmi, gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı nüfus artışı, küresel kirlilik, ırk ayrımı, yabancı düşmanlığı gibi konular, bu tehlikelerin arasında yerini almıştır. (<http://www.ntvmsnbc.com/news/327504.asp>)

Soğuk Savaş dönemindeki var olan her şey, haritalar; olgular; yorumlar ya değişmiş ya da yeniden sorgulanmak üzere yeniden ele alınmıştır. Böylece Türk-Amerikan ilişkileri de bu süreçten nasibini almıştır. (Gözen, 2004, s.2)

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye-ABD ilişkileri değişik alan ve bölgeleri de kapsayıcı bir şekilde devam etmiştir. Türkiye'nin Orta Asya ve Balkanlara olan ilgisi, ABD ile ilişkilerinin gölgesinde artmış ve genelde ortak bir yaklaşım sergilenmeye çalışılmıştır. ABD bu dönemde Türkiye'de gelişmekte olan ve sürekli reformlara tabii tutulan insan haklarının yerleşmesini ve demokratikleşmeyi desteklemekte ve bu açıdan Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası Orta Asya ve Balkan ülkelerine laikliği ile iyi bir model olabileceğini vurgulamıştır. Gelişen bu ilişkilerin bir devamı olarak, Soğuk Savaş döneminde ABD tarafından reddedilen "Stratejik İşbirliği", SSCB'nin çöküşü ile ABD tarafından tasarlanan Güçlendirilmiş Ortaklık olarak gerçekleşmiştir. (Gözen, 2004, s.243)

Soğuk Savaş sonrası Türkiye ile ABD arasındaki Stratejik Ortaklık, Türkiye'nin İsrail'le gerçekleştirdiği ortak askeri tatbikatlar ve sonrasında bu üç ülke arasında gerçekleştirilen ortak askeri tatbikatlarla yeni boyutlar kazanmıştır. (Gözen, 2004, s.271)

Türkiye-ABD ilişkilerinde 1990'ların en önemli sayılabilecek olayı, Irak'a karşı girişilen "Çöl Fırtınası" harekâtında yapılan işbirliğidir. Türkiye, bu olayda, Amerika ve müttefiklerinin yanında gönüllü olarak yer almış, savaşa doğrudan katılmamakla birlikte topraklarındaki üslerin kullanımına ve Çekiç Güç'ün Türkiye'de konuşlanmasına izin vermiş; Irak'a karşı uygulanan ekonomik yaptırımlara da katılmıştır. (Beriş-Gürkan, 2002,s.8)

1990'lı yıllarda ABD için Türkiye'nin önemi, ABD'nin jeopolitik olarak öncelikli bölgeler olarak belirlediği yeni bağımsız cumhuriyetler, Ortadoğu ve Balkanlar'daki açılımları ile bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. (Beriş-Gürkan, 2002, s.8)

90'lı yıllarda Amerika'daki Ermeni Diasporası'nın baskıları ile ABD, Azeri-Ermeni çatışmasında Azerbaycan'a karşı durmuş, bu da Türkiye-ABD arasındaki ilişkilerin soğumasına neden olmuştur. Refah yol döneminde Türkiye-ABD ilişkilerini ABD'nin, hem Erbakan'ın Libya lideri Kaddafi'yi ziyaret etmesi gibi ABD'nin karşı çıktığı ülkelerle olan ilişkileri sebebiyle eleştirmemeye, hem de muhafazakâr bir parti yapısı ortaya koymasından ötürü oluşabilecek bir anlaşmazlık ortamından kaçınma manevraları ekseninde gerçekleştirilen denge politikaları belirginleştirmiştir. (Gözen, 2000, s.265) Daha sonra Refah Partisi'nin kapatılması

ve 1999 seçimlerinde büyük bir oy oranına sahip koalisyon ortaklarının başarısının temelini oluşturan Abdullah Öcalan'ın yakalanması olayındaki ABD'nin aktif desteği, ilişkilerin gelişmesini hızlandırmıştır. (Gözen, 2000, s.296)

Türkiye'nin, üslerini ve hava sahasını 11 Eylül 2001 saldırıları akabinde ABD'nin "Küresel Terörizmle Mücadelesine" tam destek vermesinin bir göstergesi olarak açması, ilişkilerin artık farklı boyutlara taşındığını göstermiştir. (Kor, 2005, s.73)

1 Eylül 2001 saldırılarını İngiltere, İsrail ve Türkiye'ye yapılan saldırılar izlemiş ve bu kader birliği bu ülkeleri uluslararası terörizme karşı ortak hareket etmeye sevk eden diğer bir etken olmuştur. Türkiye'de uluslararası terörizme karşı aktif rol almak için, Afganistan müdahalesi sonrası ISAF' ta yer almış ve ABD ile ilişkilerini bu bağlamda geliştirmenin yollarını aramıştır. (Bal, 2004, s.154)

Soğuk Savaş sona erdikten sonra, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında bu yeni ortamın getirdiği yeniliklere paralel olarak Türk-Amerikan ilişkileri de yapısal değişikliğe uğradı. Bu çerçevede 1997 yılında Türkiye ve ABD, aralarındaki işbirliğini "Beş Bölümlü Gündem" başlığı altında incelemeye karar verdi. Bu gündemin maddelerini, savunma ve güvenliğin yanı sıra enerji, ekonomi ve ticaret, bölgesel işbirliğiyle Kıbrıs oluşturdu. (<http://www.ntvmsnbc.com/news/327504.asp>)

11.Türkiye-ABD İlişkilerini Belirleyen Unsurlar

110. Ekonomik Etkenler

Ekonomik gelişme ve modernleşme Türkiye'nin dış politika amaçlarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Çoğu Türk yöneticisi için Batının gelişmiş devletlerinin teknolojik ve ekonomik gücünü yakalamak bir iç politika amacı olduğu kadar aynı zamanda bir dış politika aracıdır. Ekonomik nitelikli kaygılar Türkiye'nin NATO'ya katılmak ve Batılı güçlerle ittifak kurmak gibi önemli dış politika kararlarında büyük rol oynamıştır. Bu arada Türkiye'nin dış devletlerden ekonomik yardım elde etme ihtiyacı da yardımı sağlayan devletlerle ilişkilerini etkilemiştir. Türkiye özellikle II. Dünya Savaşı'nın ertesinde ekonomik gelişme ve

modernleşme için Batıdan maksimum düzeyde yardım elde edebilmek yolunda büyük çaba sarf etmiştir. AET' na tam üye olarak katılmak da 1959'dan itibaren Türk dış politikasının değişmez temel amaçları arasında bulunmaktadır. (Uslu, 2000, s.53)

Türk-Amerikan ilişkilerinin sağlam temeller üzerine oturmaya başladığı 1940'lı yıllardan bu yana ABD, Türkiye'deki "Serbest Ekonomik Rekabet ve Kapitalizm" taleplerine olumlu yaklaşan her hükümete kredi veya hibe şeklinde yardımlarda bulunmuştur. Özellikle bu ekonomik sistemin yerleşmesi için Türkiye'nin yönlendirilmesi, 1950'li yıllardan itibaren Menderes'in ve 24 Nisan 1980 kararları'nın akabinde kurulan Özal hükümetinin icraatları ile bir ölçüde gerçekleşmiş ve bu da ikili ilişkilerde büyük mesafeler kat edilmesini kolaylaştırmıştır. (Uzgel, 2004, s.34)

Türkiye'de serbest piyasa ekonomisi ve devletçilikten vazgeçilip "özel sektörün güçlendirilmesi" uygulamalarına geçilmesi, 1950'lerden itibaren Dünya Bankası ve IMF ile yürütülen kredi ve hibelerin ABD tarafından denetlenmesi, Türkiye'deki örgütlerin ve ekonomik grupların gelişmesi ve iki ülke ilişkilerine müdahil olmaları sonucunu doğurmuştur. (Gözen, 2000, s.90)

Soğuk Savaş döneminde ekonomik yardımlar, genelde askeri iş birlikteliklerine paralel olarak ve uluslararası konjonktürün nabzı tutularak verilmiştir. 90'lı yıllardan itibaren gerçekleşen uluslararası konjonktürdeki yapısal değişimler, Türkiye'nin "geliştirilmiş/güçlendirilmiş ortaklığının" kabulünü ve stratejik ortaklığının geliştirilmesini, dolayısıyla da Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu'da da ekonomik ve ticari faaliyetlerden pay almasını sağlayan anlaşmalar imzalanmasını sağlamıştır. (Kor, 2005, s.71)

11 Eylül sonrası oluşan yeni sistemde ABD'nin Afganistan ve arkasından Irak müdahalesi süreci 2. Körfez Savaşında olduğu gibi ABD'nin müttefiki ve bölge ülkesi Türkiye'yi ekonomik (Petrol ihtiyacı ve Ticari faaliyetler olarak) olarak önemli ölçüde etkilemiştir. ABD'nin Irak müdahalesi ile gündeme gelen 1 Mart tezkeresi öncesi ikili ilişkilerdeki askeri iş birlikteliklerinin ekonomik yardımlar ile desteklendiği teamülüne göre 6 milyar dolar hibe ve 25-30 milyar dolar'da kredi yardımının söz konusu olması, IMF ile ilişkilerin kopma noktasına gelme ihtimaline karşın tezkerenin reddedilmesini engelleyememiştir. Türkiye-ABD ilişkilerinin

soğumasına neden olan bu süreç son dönem dış politikasında, Türkiye'nin alternatif kaynaklar olarak gördüğü AB ve Körfez sermayesine ilgisini artırmıştır.

111. Siyasi Etkenler

İki ülke arasındaki II. Dünya Savaşı sonrası yoğunlaşan ilişkiler; bölgesel ya da global düzeyde siyasi iş birliktelikleri ve hükümet seçim politikaları ile iç politikanın dış politikayı yönlendirebilmesi ekseninde zaman zaman gerginleşen ve iyileşen süreçler izlemiştir.

Turgut Özal dönemi öncesi dış politikasını, ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikasına yönelten Türkiye, Özal ile birlikte ABD'nin Ortadoğu'da yerleştirmeye çalıştığı düzende etkin olmaya çalışmıştır. Öte yandan Türkiye Körfez Savaşı sonrası Irak'ın çevrenmesinde önemli adımlar atıp, büyük oranda ABD etkisinde kalan BM yaptırımlarının ilk uygulayıcısı olmuştur. Son dönemde ABD'nin Türkiye'yi "Genişletilmiş Ortadoğu Projesi" içinde demokratik ortak olarak ortaya çıkarması ve G-8'de Türkiye'nin yer alması, ABD'nin muhtemel bir Ortadoğu yapılandırmasında, Türkiye ile siyasi iş birlikteliklerini daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağını göstergeleri olabilir. (Uzgel, 2004, s.50–59)

Türk-Amerikan ilişkilerinde iç ve dış politik etkenlerin iç içe geçmesi ve bunda ülke içi seçim politikalarının da etkin olması, ilişkilerde beklenmedik dalgalanmalara yol açabilmiştir. Özellikle Johnson mektubu sonrası oluşan kamuoyu baskısı, Türk hükümetin ABD yanlısı politikalardan ayrılmasının yolunu açmıştır. (Erhan, 2001, s.709–711)

ABD'de lobileri aracılığı ile etkin olan Yahudi, Rum ve Ermeni diasporaları, her dört yılda bir yapılan Amerikan seçimlerinde kendi politikalarını destekleyen başkan adayını desteklemiş ve ülke halkını yönlendirmeye çalışmışlardır. Özellikle Ermenilerin Sözde "Ermeni Soykırımı", Ermenistan'a Türkiye'nin uyguladığı ambargonun kaldırılması ve Rumların da Kıbrıs konusundaki talepleri, ABD başkan adaylarının vaatlerinde ve yönelimlerinde, dolayısıyla Türk-ABD ilişkilerinde olumsuz yönde etkili olmuştur. İkili ilişkiler seçim katılımlarını da etkilediği gibi bazı jestler sonucu oyların büyük oranda belli kesimler etrafında kümelenmesine de yol açmıştır. (Uzgel, 2004, s.295–297)

112. Askeri ve Stratejik Etkenler

Türkiye'nin, SSCB'nin emperyalist isteklerine karşı ve özellikle Batılılaşma furyasının getirdiği Batı bloğunun yanında yer alma arzuları, askeri bir birlik olan NATO bünyesine katılma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. NATO'ya katılmak için ABD'nin desteğini almak isteyen Türkiye Kore'ye asker göndermiş ve 1952 yılında NATO'ya katılmıştır. (Uzgel, 2004, s.548–550)

SSCB'yi çevreleme ekseninde oluşan ABD ile askeri işbirliği, genel olarak NATO çerçevesinde gerçekleşerek günümüze kadar gelmiştir. I. Dünya savaşından kalma Türk Silahlı Kuvvetlerinin ekipmanları ABD tarafından modernize edilmiş, ancak bu modernizasyonun güncelliğini koruyabilmesi için bütçeden büyük oranda harcamalar yapılması ve dış yardım bulunması söz konusu olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren Amerikan askeri yardımlarının azalması kamuoyunda, bütçede oluşturduğu aşırı yükten dolayı eleştirilmemiş, dolayısıyla da 1998'de yardımların kesilmesi herhangi bir kayda değer tepki ile de karşılanmamıştır. (Haris, 2002, s.255)

ABD'nin Türkiye'deki demokrasinin işlenmesi ve korunması konusunda ki uğraşları, daha çok Türkiye'nin jeostratejik konumunun önemine binaen oluşmaktadır. Böylece Türkiye, ABD'nin dış politika çıkarlarına bölgesel bazda cevap verebildiği ölçüde jeopolitik ve jeoekonomik askeri iş birliktelikleri gerçekleştirebilmiştir. Bu bağlamda Türkiye, Soğuk Savaş sonrası bu çizginin dışına çıkması ile ABD tarafından bir takım tepkiler görmüştür. (Kor, 2005, s.73)

113. Dış Etkenler

Türk Dış Politikasının artık çok önemli bir kısmını kapsar hale gelen Türkiye-ABD ilişkileri, sadece iki ülke arasında cereyan etmeyip hem uluslararası arenayla hem de diğer ülkeler, birlikler ve uluslararası örgütler ışığında belirginleşmeye başlamıştır.

114. Toplumsal Etkenler

1140. Medya

21. yüzyılın en önemli gerçeklerinden biri de medyasız bir dış politikanın olamayacağıdır. Medya öylesine önemli bir hale gelmiştir ki, bir ülkenin dış ilişkilerinde bazen dışişleri bakanlıklarının dahi önüne geçebilmektedir. Bu nedenle Türk dış politikası dendiğinde, Türk medyasını görmezden gelmek mümkün değildir.

<http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=78&lm=58649JLFD0932&ln=TR>

Türk-Amerikan ilişkilerinin belirlenmesinde önemli bir etken olan medya, çeşitli zaman dilimlerinde farklı politik manevralar sergileyerek, Türk-Amerikan ilişkilerin seyrini belirlemede önemli bir konuma yerleşmiştir.

Kişileri ve devlet görevlilerini etkilemede sıkça başvurulan belli başlı baskı gruplarından biri olarak belirtilen medya, Modern Türk Siyaseti'nin 19. yy' dan beri ısrarla takip ettiği "Batılılaşma İdeali"nin takipçisi olmuştur. Özellikle Türkiye'nin Amerikan siyaseti ile iç içe olmaya başladığı dönemden bu yana "olgular ile okuyucular arasında aracı olması ve topluma anlamlı mesajları taşıması gerekirken medya, toplumsal dönüşümün gerçekleştirilmesinde" enerji sarf etmiştir. Bu bağlamda NATO üyeliğinde Türkiye'nin harcadığı üç senelik çabalarda, medyanın çizdiği pembe tablolar, topluma asıl gerçeği değil "Medya Gerçeği"ni yansıtmıştır. (Altun, 2005, s.30–31)

Türk medyasının iki ülke arasındaki ilişkilerde, 3,5 yıl süren ABD'nin 1974 ambargosunda ABD karşıtı bir tavır sergileyip, ABD'nin nükleer silahlarının denetiminin yapılması ve güvenilmeyecek bir müttefik olan bu ülke ile ilişkilerin gözden geçirilmesi üzerindeki ısrarı, medyanın konjoktüre göre değişebilen tarafgirliğinin ortaya koyulması açısından önemlidir. (Erhan, 2001, s.707–708)

1141. Sivil Toplum Örgütleri

1940'lı yılların ikinci yarısından sonra Türkiye'de, yavaş yavaş ABD'nin önderliğinde kurulan uluslararası örgütlere katılma isteği; çok partili hayata geçilmesi, özellikle 60'lı yıllarda Kıbrıs sorunu ile beliren Amerikan karşıtlığının tetiklediği karşıt akımların güçlenmesi ve hükümetlerin eleştirilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla bu süreç, Türk Amerikan ilişkilerinin istemeyerekte olsa sivil toplum örgütlerinin ve siyasi anlamda çoğulculuğun gelişmesine katkıda bulunduğu görüşlerinin alt yapısını oluşturmuştur. Gelişen bu çoğulculuk anlayışını; CHP'nin Sol'un ortasında yer alması, DP'yi de 90'lı yıllarda ümmet bilinci(Kıbrıs, Filistin, Irak v.b. konularda) ile hareket eden, DP içinden gelen İslami hassasiyetleri yüksek parti grupları ve örgütlerin oluşumları izlemiştir. (Gözen, 2001, s.90-93)

ABD'de yasama sürecinin bitimine kadar kişilerin ya da özel çıkar gruplarının karar mekanizmasını etkilemek için lobi faaliyetleri yapmaları, Türk-Amerikan ilişkilerinde Türkiye'nin hassasiyetlerini belirttiği konularda baskı unsuru olmaları sonucunu doğurmuştur. Özellikle Yahudilerin (Filistin-İsrail ile ilişkiler bağlamında), Rumların(Kıbrıs ve Yunanistan ile ilişkiler bağlamında) ve Ermenilerin (Sözde Ermeni Soykırımı v.b. konularda) lobileri aracılığı ile ilişkileri yönlendirme gayretleri zaman zaman etkili olabilmektedir. (Erhan, 2001, s.705)

Türkiye'de 90'lı yıllardan itibaren ekonomik bir güç konumunda olan ve dönemin ikinci yarısından sonra gerçekleşen post-modern darbeye medya ve ordu ile aynı safta yer alan TÜSİAD' ın, bir sivil toplum örgütü olarak Türk dış politikasında önemli etkileri vukuu bulmuştur. 11 Eylül sonrası yeni bir boyut kazanan Türk-Amerikan ilişkileri, Türkiye'deki demokratik anlayışı harekete geçirmiş ve sivil toplumun gelişmesinde büyük bir ivme kazandırmıştır.

1142. Kurumlar

Türkiye-ABD ilişkilerinin oluşumunda her iki ülke içindeki kurumların etkisi önemli bir faktör olmuştur. ABD'nin yönetim sisteminde başat güce sahip başkan, bütçeyi denetleme ve onaylama yetkisi ile frenleyebilen kongrenin, iki ülke arasındaki ilişkilerin analiz edilmesinde

önemli bir yeri vardır. Kongre özellikle Türkiye'ye yapılacak yardımlar ve Sözde Ermeni Soykırımının tanınması gibi Türkiye açısından stratejik öneme sahip konularda etkin politikalar ortaya koymuştur. Kıbrıs harekâtında NATO'nun askeri silah ve gereçlerinin kullanıldığı gerekçesi ile harekât sonrası kongrenin aldığı ambargo kararı, ilişkileri gerginleştirmiştir. (Erhan, 2001, s.706–707)

İlişkilerin seyrine etki eden bir diğer kurum olan Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)' dir. 1980 darbesi sonrası Milli Güvenlik Konseyi (MGK) olarak yönetimde bulunan TSK; Amerikan ambargosu akabinde gelen çok yönlü dış politika anlayışı ile gerçekleştirmeye çalıştığı yerli savunmaya yönelme politikasından vazgeçip, yine ABD ile askeri ve ekonomik ilişkileri geliştirme yolunu tercih etmiştir. (Erhan, 2001, s.706)

İkili ilişkilerde, ABD'nin yaptığı askeri lojistik desteklerden biri olan askeri kadronun eğitilmesi, Türkiye'nin dış politika yapım sürecine etki eden MGK'nın yönlendirici bir unsur olmasının temelini oluşturmuştur. Bu süreci ortaya koyan Mehmet Ali Birand' ın bir Amerikalı ile yaptığı şu söyleşisi önemlidir.

“Türk ve Amerikan askeri birbirini tanır. Bir bölümü okuldan bir bölümü Washington veya Ankara'daki görev sırasındaki tanışıklıktan kaynaklanır. Yani Washington'da Deniz Baykal tanınmaz, ancak Çevik Bir tanınır. Asıl önemli yanı, Washington Türk Genel Kurmayının verdiği söze daha çok güvenir. Zira Türk Genel Kurmayı da boş yere söz vermez...”. (Gözen, 2000, s.102)

Yılmaz Esmer'in 1999'da yayınladığı bir kamuoyu araştırmasında göre, seçmenin %51'i hükümete, %30'u siyasi partilere, %52'si meclise ve %68'i devlet bürokrasisine güvenmektedir. Basın yayın kurumlarına güvenenlerin oranı ise %50 seviyesinde kalmıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin itibarı, diğer kurumlardan bariz bir biçimde yüksektir; araştırmaya katılanların %94'ü Ordu'ya güvenmektedir. (Lowry, 2001, s.72–73)

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRKİYE-ABD VE ORTADOĞU

20. Ortadoğu

200. Ortadoğu Kavramı

Ortadoğu kavramı, ilk kez Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mahan tarafından deniz stratejisi açısından önemli sayılan Arabistan ile Hind Yarımadaı arasında kalan bölge için kullanılmıştır. Stratejik nitelikte olan bu tanımlama II. Dünya Savaşı içinde İngilizler tarafından aynı nitelikte, “Ortadoğu Komutanlığı” (Middle East Command) şeklinde kullanılmıştır. Ortadoğu teriminin yaygın kullanışı ise, II. Dünya Savaşı izleyen yıllarda gerçekleşmiştir. Özellikle XIX. yüzyılda, daha çok Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkanlar’daki ve Doğu Akdeniz’deki topraklarını ifade eden “Yakın Doğu” kavramı zamanla yerini “Ortadoğu” terimine bırakmıştır. Bugün de kesin sınırlarla üzerinde birleşmiş bir ismi olmamakla birlikte 1939’dan beri iktisadi bir teşkilât olan *Middle East Supple Center*’ın yaygın kullanımıyla “Ortadoğu” terimi dünya çapında (İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Arap Devletleri, Türkiye, İsrail, Birleşmiş Milletler vs.) benimsenen en yaygın ifade olmuştur. (Davutoğlu, 2003, s.30)

Ortadoğu, Güneybatı Asya’da, tarihsel ve kültürel yakınlığı olan ülkelerin oluşturduğu bir bölgedir. Arap ülkeleriyle Arap olmayan üç ülkenin (Türkiye, İran ve İsrail) oluşturduğu alandır. Bazen Yakın Doğu olarak da adlandırılır. Bu tanıma göre Ortadoğu ülkeleri Suriye, Irak, Ürdün, İsrail, Lübnan, İran, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Kuveyt, Bahreyn, Yemen ve Türkiye’dir.

Gerek kavram gerekse tarihsel süreç olarak ciddi bir evrim geçiren Ortadoğu bölgesi, tarih boyunca Ön Asya, Batı Asya, Güneybatı Asya, Yakın Doğu gibi adlarla anılan hale gelmiştir. Bölgeye ilişkin farklı dönem ve çevrelerce değişik tanımlamaların yapıldığı da görülmüştür. Söz konusu tanımlamaların değişiklikler göstermesi, bölgenin belirgin bir coğrafi birim olmamasından kaynaklanmıştır. Ortadoğu bölgesi coğrafi tanımlama açısından, Batı Avrupa ve Doğu Afrika gibi objektif niteliklere sahip olmadığından daha ziyade jeopolitik, jeoekonomik ve jeokültürel açılardan tanımlamalar yapılmıştır. Ortadoğu’ya yönelik yapılan stratejik

tanımlamalar ise konuyu ele alanların dünya siyasetlerine ve konuya bakış açılarına göre değişiklik göstermiştir. (Memiş, 2002, s.7)

Görüldüğü üzere, Ortadoğu kavramına ve bölgenin sınırlarına ilişkin halen tam bir kesinlik olmamakla birlikte, bölgeye yönelik bugün dünyada en yaygın ve benimsenen ifade olarak “*Ortadoğu*” terimi kullanılmaktadır. Bölgenin sınırları konusunda çoğu araştırmacının üzerinde hemfikir olduğu tanımlamaya göre de Ortadoğu; en dar şekliyle Türkiye, İran ve Mısır üçgeni ve bu bölge arasında kalan ülkeleri kapsarken, en geniş şekliyle bu devletlerle birlikte onlara komşu olan Müslüman ülkeleri içermektedir.

Bugün Ortadoğu olarak tanımlanan bölge; tarih boyunca çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış, farklı etnik, dini ve kültürel yapıların kaynaşmasına sahne olmuş bir coğrafyadır. Uygarlık aşamalarının ilk basamakları sayılan tarım, yazı, şehir devletçiliği gibi gelişmeler ilk kez bu topraklar üzerinde yaşanmıştır. Ayrıca Ortadoğu’nun kültürel ve iktisadi her türlü oluşumda belirleyiciliğini sürdürebilmiş olması, onu dünya politikaları açısından göz ardı edilemeyecek bir bölge haline getirmiştir.

Dünya üzerinde uluslararası strateji politikaları açısından değerlendirildiğinde oldukça önemli bir coğrafyaya sahip olan Ortadoğu, çeşitli güç odaklarının bölge üzerinde kendi hâkimiyetlerini tesis etmek için uzun yıllardan beri verdikleri mücadelenin vazgeçilmez alanı olmuştur. Bölge, aynı zamanda uluslararası stratejiler ve ekonomik değerler açısından sahip olduğu olanaklar sebebiyle birtakım ideolojik gerekçelere dayandırılarak çatışmaların hiçbir zaman bitmediği “hatta kasten bitirilmediği” bir bölge olmaktan kurtulamamıştır. (Kocaoğlu, 1995, s.5)

201. Ortadoğu’yu Önemli Kılan Temel Faktörler

Uluslararası ilişkiler bağlamında devletlerin izledikleri dış politika ve stratejilerin doğru bir şekilde değerlendirilmesi için öncelikle söz konusu politika ve stratejilerin temelinde yatan unsurların belirlenmesi gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım hem olayların daha iyi anlaşılmasını hem de olaylara daha objektif yaklaşılmasını sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında,

devletlerarası münasebetleri şekillendiren iki önemli unsurun var olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki; dünya çapında yaşanan, başlangıcında ve sonrasında pek çok ülkeyi derinden etkileyen hatta ülkelerin kaderlerini belirleyici nitelikte olan büyük ve önemli dönüşümlerdir. Fransız İhtilali, I. ve II. Dünya Savaşları bu dönüşümlere verilebilecek en güzel örneklerdir. Gerçekten de her üç olayın başlangıcında ve sonrasında dünya önemli gelişmelere sahne olmuş, dünya güç dengelerinde dikkate değer değişimler yaşanmıştır. Dünya siyasetine yön veren, bloklar arasındaki güç değişimi, doğal olarak stratejik öneme sahip bölgelerin kaderlerini de aynı doğrultuda değiştirmiştir. (Roberts, 2003, s.411–414)

Uluslararası ilişkilerde belirleyici rol oynayan diğer unsur ise; ulusal çıkar faktörüdür. Bilindiği gibi devletlerin öncelikli hedefi, ulusal çıkarlarını korumak ve gözetmektir. Ne var ki devletlerin çıkarlarının birbirinden farklı olması farklı stratejileri de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, uluslararası alanda her devlet kendi çıkarları doğrultusunda bir siyaset izlemeye yönelmekte veya birtakım güç dengeleri kurma çabası içine girmektedir. Çünkü stratejik çıkarlar, ulusları çıkarlarını ilgilendiren bölgeleri kendi ülkeleri dışında alanlar da olsa denetlemeye ve korumaya çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. (Ökçün, 1958, s.180) Bu teorik çerçevede, emperyalist güçlerin Ortadoğu'ya yönelik geliştirdikleri stratejiler söz konusu etkenlerden kaynaklanmıştır.

Ortadoğu, bugün olduğu gibi çok eski dönemlerde de uluslararası politikaların odak noktası olmuştur. Ortadoğu'nun dünya siyasi tarihindeki önemi şüphesiz Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasındaki merkezi konumu sebebiyle kültürel, sosyal ve ekonomik açılardan büyük bir potansiyele sahip olmasından kaynaklanmıştır. Üç kıta arasında bir köprü vazifesi gören bölge, tarih boyunca çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış, Hıristiyanlık, Musevilik ve Müslümanlık gibi üç büyük dinin doğum yeri olmuş ve muazzam bir kültürel birikim ortaya koymuştur. Bölgede din, kültür ve tarihi benzersiz bir farklılaşma göstermiştir. Öte yandan kara, deniz ve hava ulaşımının merkezi olması ve petrol başta olmak üzere önemli doğal kaynaklara sahip olması da güç odaklarının ilgilerini bölge üzerine çekmiştir. Bu açıdan bakıldığında emperyalist güçlerin katkılarıyla Ortadoğu'nun uygarlıklar, din ve mezhepler, ideolojiler ve ekonomiler arası önemli bir mücadele alanı olduğu görülmüştür. (Şehsuvaroğlu, 2002, s.29)

2010. Coğrafi ve Jeopolitik Faktör

Tarih boyunca büyük medeniyetlere ev sahipliği yapan ve önemli gelişmelere sahne olan Ortadoğu, coğrafi konumu sebebiyle her dönem dikkatleri üzerine çeken bir bölge olmuştur. Coğrafya ve jeopolitik otoritelerinin “Dünya Adası” olarak niteledikleri Asya-Avrupa ve Afrika’dan oluşan eski dünya kıtaları birbirleriyle Ortadoğu’da bağlanmaktadır. Ayrıca bölge üç kıta arasındaki bu merkezi konum özelliği dışında, belli başlı dünya denizlerine açılan su yollarına da sahiptir. İlk çağlardan itibaren kara devletleri açık denizlere inme siyasetini bu bölge üzerinden izlemişlerdir. Her ne kadar XV. yüzyılda gerçekleşen coğrafi keşiflerle birlikte bölgenin kıtalararası ulaşımındaki önemi azalmışsa da ilerleyen zamanlarda Süveyş Kanalı’nın açılması ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dünya petrol ihtiyacının Ortadoğu’dan sağlanma zorunluluğu, bölgeye yeniden önem kazandırmıştır. Ayrıca dünyanın en önemli su yolları olan Türk Boğazları, Kızıldeniz, Hürmüz Boğazı ve Basra Körfezi de bölgeye ayrı bir önem katmaktadır. Hint ve Atlas Okyanusları gibi Doğu ve Batı arasındaki iki büyük deniz ise Akdeniz aracılığıyla Ortadoğu’da birbirine bağlanmaktadır. (Memiş, 2002, s.8)

Bölgenin bu jeopolitik yapısı, özellikle süper güçler arasındaki çatışmaları alevlendiren bir nitelik olmaktadır. Ortadoğu Dünya Adası’nın tam merkezinde bir menteşe durumundadır. Sahip olduğu stratejik özellikleri nedeniyle asırlardan beri olduğu gibi dünyada mevcut güç odaklarının ilgi ve menfaat alanıdır. (Kocaoğlu,1995, s.174)

Deniz eksenli güçlerin Avrasya stratejilerinin merkezinde bulunan Ortadoğu özellikle İngiltere ve ABD’nin deniz ağırlıklı stratejileri için hem karşı stratejik gücün hâkimiyetine kesinlikle terk edilmemesi gereken bir savunma hattı, hem de Avrasya içlerine ve kıyı denizlerine yönelik stratejik egemenliğin önemli bir üssü olma özelliği taşımaktadır. Avrupa ve Asya kıtalarına yönelik her türlü müdahalede üs potansiyellerine sahip olan Ortadoğu bölgesi aynı zamanda, *“kara jeopolitiğinin uluslararası güç dengelerine yansıyan iç mantığında vazgeçilmez bir öneme sahiptir.”* (Davutoğlu, 2003, s.324–325)

Amerikan global stratejisi üzerinde derin izler bırakan ünlü jeopolitikçi Nicholas Spykman’ın bu konudaki tespitleri oldukça dikkat çekicidir. Spykman, kenar kuşak memleketlerini kara

kuvvetleri ile deniz kuvvetleri arasında bir tampon bölge olarak görmüş ve bu bölgenin dünya hâkimiyeti için ne kadar önemli olduğunu şu şekilde ortaya koymuştur. (Bilge, 1958, s.168)

*“Kenar kuşak memleketlerine hakim olan Avrasya’yı kontrol eder,
Avrasya’ya hakim olan dünyayı kontrol eder.”*

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; bugün Ortadoğu olarak adlandırılan bölge, jeopolitik açıdan sahip olduğu coğrafya bakımından dünyaya yönelik açılımların kilit noktasını oluşturmaktadır. Bu sebeple, dünya üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen her güç, bunun ancak Ortadoğu’da etkin bir varlık kurmakla sağlanabileceğini idrak etmiş ve bölge, tarih boyuca çeşitli bahanelerle emperyalizmin mücadele alanı olmuştur.

2011. Ekonomik Faktör

XIX. yüzyılın sonlarına kadar ekonomik açıdan önemini İpek Yolu’nun son bulduğu nokta olmasından alan Ortadoğu, daha sonraları bölgede petrolün bulunmasıyla birlikte özellikle Arap Yarımadası ve çevresindeki zengin petrol rezervleri bakımından stratejik öneme sahip bir coğrafya haline gelmiştir. XX. yüzyılın en kıymetli hammaddesi olan petrole sahip olma düşüncesi, dünyayı bu yolla hâkimiyet kurmak isteyen devletlerin mücadele alanı yapmıştır. Modern ekonomilerin temel unsurlarından biri olan petrol; ona sahip olan ülkeleri de modern ekonomilere sahip kılmıştır. (Kocaoğlu, 1995, s.12)

Ortadoğu’nun ekonomi merkezli siyasi tarihi açısından değerlendirildiğinde, geliştirilen stratejileri sadece petrol unsuruna bağlamak mümkün değildir. Bugün Ortadoğu olarak adlandırılan bölge, antik dönemlerden bu yana tarım potansiyeli ve ticaret aktarım hattı olarak önemli bir konumda yer almaktadır. Dünya ana kıtası üzerindeki bütün ulaşım ve ticaret yollarının Ortadoğu ile doğrudan veya dolaylı olarak bağlantı içinde olması, bölgeyi ekonomi eksenli politikaların merkezi haline getirmekte ve bu da dünya güç odaklarının dikkatlerini bölge üzerine çekmektedir. Tarihte güçleriyle kendilerini kabul ettiren devletlerin bölge ile ilgilenmelerinin temelinde, Ortadoğu’nun coğrafi değerinin, ticari olanaklarının ve ekonomik kaynaklarının istismarı düşüncesi yatmıştır. Bu doğrultuda; Ortadoğu tarihi süreç içerisinde,

İngilizlerin, Fransızların, Rusların, Osmanlıların ve son dönemlerde de ABD ile Çin gibi kıta devletlerinin hedefi olmuştur. (Erendil, 2000, s.12)

Ekonomik kaynak dağılımı açısından değerlendirildiğinde ise, Ortadoğu genel yapısı itibariyle petrol ile özdeşleşen bir coğrafya olarak görülmektedir. Nitekim Ortadoğu teriminin insan zihninde ilk olarak petrol kavramını çağrıştırması şüphesiz bölgenin bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Dünya petrol kaynaklarının büyük bir kısmı yaklaşık 2/3'ü bu bölgede yer almakta ve bu kaynaklardan çıkan petroler Batı Avrupa ekonomisi için hayati önem taşımaktadır

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından petrolün stratejik bir unsur olarak bölgesel ve uluslararası gelişmelerde önem kazanması tarih sahnesinde yeni bir dönemin başlangıcının da habercisi olmuştur. Savaş sonrasında başta ABD ve İngiltere olmak üzere diğer Batılı devletler çeşitli entrikalarla pay alma yarışına girmişlerdir. Söz konusu devletlerin petrol unsurunu kullanmak suretiyle bölgedeki siyasi gelişmeleri denetleyerek genel siyasete yön verdikleri görülmüştür. Ayrıca petrol, bölgedeki oluşumlarını yeni başlatan siyasi birimler açısından da coğrafyanın pekiştirilmesi için yine bir araç olarak kullanılmıştır. Böylece XX. yüzyılın ilk yılları içerisinde Ortadoğu'daki yoğun diplomatik pazarlıklar sonucunda büyük güçler kendi dengelerini yaratırken; bölgedeki siyasi unsurların da yoktan var olmalarının hazırlayıcısı olmuşlardır. (Şahin, 2004, s.12) Buradan da anlaşılacağı gibi, bölge dışı güçlerin Ortadoğu petroleri için giriştikleri mücadelelerde ekonomik faktörler dış politika üzerinde son derece etkili olmuştur.

Diğer taraftan petrolün stratejik öneme sahip bir hammadde olmasında yeryüzüne dağılımının da büyük ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Petrol rezervlerinin yeryüzüne dengeli bir şekilde dağılması, bazı bölgelerde üretim ve tüketim fazlalıklarını ortaya çıkarmış, bu durum ise petrolü belirli ülkelerin başka alanlarda edinmek zorunda oldukları hayati öneme sahip bir hammadde haline getirmiştir. Özellikle uluslararası ekonomik dengelerin Asya'dan Avrupa'ya kayması sürecinde, Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle enerji kaynaklarına duyulan gereksinimin artması, petrolü stratejik bir araç, Ortadoğu'yu da stratejik bir rekabet alanı haline getirmiştir. (Şahin, 2004, s.12) Böylece, Ortadoğu sadece ticari ve doğal kaynak aktarım hattı olarak değil, doğal kaynak stoğu olarak da başlı başına önemli bir stratejik konum kazanmıştır.

Kısacası, Ortadoğu'da petrol kontrolünü elinde bulundurmak, uluslararası alanda devletlerarasındaki güç dağılımı bakımından son derece önemlidir. Çünkü petrol politik, ekonomik ve askeri olarak paraya ve güce çevrilebilen en uygun metadır. Bu kaynağı kontrol etmek, bir yandan dünya sermaye gücünü kontrol etmeyi, diğer yandan da bütün insanlığa hükmetme imkânını elinde bulundurmayı sağlamaktadır. Dünya üzerindeki büyük güçlerin Ortadoğu'ya yönelik izledikleri politikalara bakıldığında bölgede mevcut kaynak bakımından petrolün taşıdığı önem kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Ortadoğu, uluslararası politikaya en çok konu olan bölgelerden biri olmuştur. (Ersin, 2003, s.29)

2012. Jeokültürel ve Dini Faktör

Ortadoğu'nun coğrafi ve ekonomik özelliğinin yanında sahip olduğu tarihi geçmiş de bölgeye ayrı bir önem katmaktadır. Yapılan araştırmalar da göstermektedir ki Ortadoğu'nun tarihi, milattan önceki dönemlere kadar uzanmaktadır. Tarihin bilinen en eski ve köklü uygarlıklarına ev sahipliği yapan ve farklı kültürlerin birbirleriyle kaynaşmasına sahne olan Ortadoğu, oldukça renkli bir yapı sergilemektedir. En eski çağlardan bu yana dünyanın merkezi olarak nitelendirilen Ortadoğu, tarih boyunca Mezopotamya, Mısır, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve bu kültürel birikim üzerine şekillenmiş olan Batı medeniyetleri arasında da bir köprü oluşturmuştur. (Niray, 2004, s.9) Dolayısıyla, bölgenin dünya üzerindeki bu merkezi konumu, onu kültürel etkileşimlere de açık hale getirmiştir.

Diğer taraftan, Ortadoğu'daki kültürel oluşumların insanlık tarihini derinden etkileyen sonuçlar doğurması, bölgeyi evrensel ve yerel nitelikli kültürel karşılaşmaların ve hesaplaşmaların merkezi yapmıştır.

Uluslararası ilişkilerde belirleyici bir unsur olan din faktörünün, bölge için apayrı bir önemi vardır. Hıristiyanlık, Musevilik ve İslamiyet gibi üç büyük dinin Ortadoğu kökenli olması ve önemli din merkezlerinin burada yer alması bölgeyi son derece önemli kılmıştır. Söz konusu dinlere mensup toplumların Ortadoğu halkları üzerinde etkili olduğu düşünülürse, bölgenin tarihsel gelişiminin bu çerçevede içinde şekillendiği söylenebilir.

Ortadoğu'nun kendi içinde sahip olduğu bu jeokültürel çeşitlilik, bölge içinde kimi zaman kaynaşma aracı olurken kimi zaman da mücadelelere ve parçalanmalara sebep olmuştur. Bölgenin jeopolitik ve jeoekonomik olanaklarını istismar etmek isteyen her unsur, etnik ve kültürel farklılıkları kullanarak bölge içinde sürekli bir huzursuzluk ve çatışma ortamı yaratmıştır.

21. ABD ve Ortadoğu

Ortadoğu'yu ABD açısından önemli kılan temel konuları kısaca şöyle sıralayabiliriz: Bölgede ABD çıkarlarına bir başka devlet tarafından meydan okunmasının engellenmesi ve petrol kaynaklarının olabildiğince dost ellerde bulunmasını sağlayarak, petrolün uluslararası piyasalara sürekli ve makul fiyattan akışının garanti altına alınması, bölgedeki düşman güçlerin ortaya çıkmasını önlemek(Soğuk Savaş sırasında SSCB, radikal, milliyetçi ve solcu akımlar, 1980'lerden beri radikal İslamcılar), İsrail'in güvenliği... (Erkmen, 2003, s.21)

210. ABD'yi Ortadoğu'ya Yönelten Unsurlar

2100. Petrol

Petrol, 19. yüzyılın sonlarına doğru keşfedildi ve ilk bulunduğu yerlerden biri de o dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Musul yöresi idi. Bu keşifle, emperyalist devletlerin Mezopotamya'ya olan ilgisi arttı. ABD'de 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren bu keşifle ilgilendi ve bölgede petrol imtiyazı elde etmeye çalıştı. Amerikan petrol şirketlerinden ilk imtiyazı, 1923 yılında Suudi Arabistan'da Nejd' in El Hasa yöresinde Standart Oil Company of California(SOCAL) aldı. (Arı, 2004, s.187)

Her gün tüm dünyada tüketilen petrolün % 55'i, yani 43 milyon varil petrol, ithalat ihracat yoluyla el değiştirmektedir. Küresel petrol akımlarının güvenliği, ABD'nin stratejik bir önceliğidir. 2025 yılına gelindiğinde, ABD'de tüketilen petrolün % 71'i, Batı Avrupa'dakinin %68'i, Çin'dekin % 73'ü kendi ülkeleri dışından sağlanacaktır. Enerji gibi yaşamsal bir

sektörde oluşan ve gitgide artan bu dışa bağımlılık, Ortadoğu, Afrika, Orta Asya'da, büyük güçler ve petrol şirketlerinin kendi aralarında başlatmış oldukları petrol savaşını ve Irak savaşını da izah etmektedir. Dünya nüfusunun %5'ini oluşturmasına rağmen, dünya gelirin %40'ını kontrol eden ABD için enerji akışının sürekliliğini ve enerji kaynaklarının bulunduğu bölgede istikrar ve güvenliği sağlamak bir zorunluluk olarak algılanmaktadır. ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Buyuk Ortadoğu Projesi](http://tr.wikipedia.org/wiki/Buyuk_Ortadoğu_Projesi))

Basra Körfezi, petrol kaynakları yüzünden Soğuk Savaş'ın başlangıcından beri ABD'nin Ortadoğu politikasında çok önemli bir yer tutmuştur. ABD eski Dışişleri Bakanlarından Henry Kissinger 14 Kasım 1974 yılında yaptığı bir konuşmasında petrolü, “*Dünyanın en önemli stratejik maddesi*” olarak tanımlamıştı. (Karaağaç, 2002, s.17)

Soğuk Savaş boyunca ABD, SSCB'yi Körfez'e inip petrolü eline geçirmesini önlemeye yönelik politikalar izledi. (Tunç,2004, s.21) Bununla birlikte, SSCB'nin de yayılmacı bir politika izleyerek Batı endüstrisi için hayati önem taşıyan Ortadoğu petrolünü ele geçirme ihtimalinin ortaya çıkması ile ABD Ortadoğu'da ekonomik çıkar ek olarak güvenlik eksenli etkin politika oluşturmaya başladı. (Arı, 2004, s.187–189)

Carter yönetimi, Sovyetlerin İran veya Irak'ı kullanarak Körfez petrolünde hak sahibi olması endişesiyle Körfez'i Amerika için “hayati önem” taşıyan bölge ilan etti. Hatta Washington, SSCB'nin Körfez'i işgalinden öylesine endişelendi ki, işgal durumunda Sovyetleri petrolden mahrum etmek için Körfez'deki petrol kuyularını ve rafinelerini havaya uçurma planları bile yaptı. (Tunç, 2004, s.21–22)

Petrolün sanayileşmiş ülkeler için vazgeçilmez bir hammadde haline geldiği günümüzde, Ortadoğu petrolünün Amerika'nın ve onun sanayileşmiş müttefiklerinin ekonomisine zarar vermemesi ve sabit fiyatlarla dünya pazarına kesintisiz akımı güvence altına almak ABD'nin Ortadoğu politikasının temel amaçlarından birisi olmuştur. ABD geçmişte Ortadoğu petrolünün uygun fiyatlarla kendi pazarlarına akımının devamını sağlamak için savaş dahil her türlü yöntemi kullanmıştır. Petrolün düzeninin ve buna bağlı istikrarın bozulmaması için bugüne kadar olduğu gibi gelecekte de gücünün yettiği ölçüde her türlü yöntemi kullanmaya devam edecektir. (Kocaoğlu, 1996, s.1)

Ortadoğu petrol bakımından dünyanın en zengin bölgesidir. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisi bölgede bulunmaktadır. Bölgede dünya petrol üretiminin %31'i gerçekleşmektedir. ABD'nin petrol tüketimi ise dünya petrol tüketiminin %25'idir. Bunun yaklaşık yarısını iç üretimden kazanmaktadır. 1973 ve 1979 yıllarında Ortadoğu petrol fiyatlarındaki aşırı artış nedeniyle ABD'nin petrol kaynaklarını çeşitlendirme yoluna gitmesi sayesinde; ABD, tükettiği petrolün yaklaşık 1/4'ünü Kanada, Venezüella, Meksika'dan, %25-30'unu Ortadoğu'dan karşılamaktadır. Bu denklemden ABD'nin Batı Avrupa ve Japonya kadar Ortadoğu petrollerine bağımlı olmadığı sonucu çıkmaktadır. Oran, ABD'nin 2003 Irak Savaşı'nda Irak petrolünü kendisi için değil de, gelecekte onun başat güç konumunu sarsma ihtimali bulunan rakiplerini köşeye sıkıştırmak için istediğini savunmaktadır. Batı Avrupa'nın %85, Japonya'nın %90 oranında Ortadoğu petrolerime bağımlı olması, Çin'in ise sadece sekiz günlük stratejik petrol stokuna sahip olması dolayısıyla Amerikan şirketlerinin eline geçecek petrol ciddi bir silah haline gelecektir. (Oran, 1998, s.12-13)

2101. İsrail'in Güvenliği

ABD'de petrol, silah, elektronik aletler, otomobil üreticisi bankalar gibi büyük şirketler kendi çıkarlarını korumak ve yeni satış imkânları oluşturmak üzere Washington'da lobicilik faaliyetlerini ya bizzat kendi kurdukları özel lobi şirketleri vasıtasıyla yürütmekte ya da profesyonel lobi şirketlerinin biriyle anlaşarak kendi adına lobi faaliyetlerinde bulunmaktadır. (Türkman, 2005, s.260)

Tayyar Arı lobiciliği şu şekilde tanımlamaktadır: “Lobicilik, kararları etkilemek isteyen kişinin hükümetteki veya karar alma sürecindeki kişileri amaçları doğrultusunda etkilemek için kurduğu bir tür iletişim ve bilgi alış-veriştir.” 1946 tarihli Amerikan Federal Lobi Yasası ise lobicileri, Amerikan Kongresindeki yasaları etkilemeye veya yasanın çıkmasını veya çıkmamasını sağlamaya çalışan bunun için doğrudan veya dolaylı para ve diğer değerli eşyaları alan veya toplayan veya asıl amacı bu olan kişiler olarak tanımlamaktadır. Lobicilik genel olarak iki türlü uygulanmaktadır. Birincisi, doğrudan lobicilik, diğeri ise kamuoyu oluşturarak kitleleri ve basını etkileyerek dolaylı yoldan sonuç almaya yönelik faaliyetlerdir. Bu faaliyetler Washington gibi bir başkentte yapılabildiği gibi il, ilçe düzeyinde de yapılabilmektedir. Ayrıca,

BM, NATO, AB gibi uluslararası örgütlerde de lobicilik yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı baskı grupları sürekli bir firmayla çalışmak yerine kendi üyelerinden yararlanarak kendileri için önemli olan konuları hükümetin veya yasamanın gündemine geldiği zaman bunları harekete geçirerek lobi yapmaktadır. Bunlar bir anlamda yeterli mali kaynakları almamaları nedeniyle bu yolu tercih etmektedirler. Genelde bunlar ahlaki, dini, etnik çevre, insan hakları konuları gibi amatör lobicilik faaliyetlerinde etkin olmaktadır. (Türkman, 2005, s.259)

Yahudi lobisi Amerika'da en organize olmuş lobilerin başında gelmektedir. Finansal açıdan oldukça iyi durumda olan ve karar alma ve kamuoyu oluşturma sürecini etkileyen Yahudi lobisi kendisine rakip olan Arap lobisi karşısında çok başarılı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunda Amerika'da yaşayan 6 milyon Yahudi nüfusunun sahip olduğu oy potansiyeli de önemli bir faktör olmaktadır.

Yahudi lobisi ABD kamuoyunu, milletvekillerini ve ABD yönetimini en çok etki altında bırakan ve yönlendiren bir yapıya sahiptir. Yahudi lobisinin temel amacı İsrail'in güvenliğini sağlamak ve bunun için gerekli parasal yardım ve ileri silah ve ekipman desteğini temin etmektir. İsrail, yılda ortalama 3 milyar dolar hibe yardım alarak ABD'den bu şekilde yardım alan ülkeler arasında birinci ülke konumunu sürdürmektedir.

Amerika'da etkili Yahudi örgütlerinin başında 1946 tarihli "Federal Lobi Yasası" gereğince kayıtlı lobici olarak gözüken ve Amerikan siyasetinde İsrail ile ilgili her konuda adı sık sık duyulan AIPAC (The American-İsrail Public Affairs Committee-Amerikan-İsrail Halkla İlişkiler Komitesi) gelmektedir. ABD, İsrail'in güvenliğini sağlama konusunda kendisini sorumlu hissetmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri ABD'deki Yahudi lobisinin ABD yönetimi üzerindeki etkin baskılarıdır. Kongre ile sürekli temas halinde olan AIPAC, ABD ile İsrail arasındaki ilişkilerin ve iş birliğinin gelişmesi için faaliyet göstermektedir. Yahudi lobisi, siyasi açıdan Amerika'da son derece faaldir. Amerika'nın en önde gelen NBC, CBS, New York Times, Washington Post gibi televizyon ve basın organlarının ya ortakları ya da sahibi durumundadırlar. Yahudi lobisi, Amerikan yönetimini ve milletvekillerini İsrail ile ilgili politikalarda yoğun bir şekilde baskı altında tutmaktadır. Lobi üyeleri düzenli olarak Kongre üyelerini ziyaret etmekte ve İsrail ile ilgili çıkan haberler konusunda vekillere bilgi vermektedirler. İsrail menfaatlerine yönelik bir tasarı hazırlandığında lobi üyeleri hemen

devreye girerek kararların İsrail lehine sonuçlanması konusunda girişimlerde bulunmaktadır. Bu safhada İsrail Hükümetinin tasarı hakkındaki düşünceleri Yahudi lobisine öncelikle yön vermektedir. (Türkman, 2005, s.260)

ABD, Ortadoğu'da kendi sömürgeci çıkarlarını koruyacak ve denetleyecek olduğu stratejik ortağı İsrail'e son model silah teknolojisini vermekten çekinmemiştir. İsrail gelişmiş savaş teknolojisi ile Türkiye'ye ait Fantom ve F-16 savaş uçakları ile gelişmiş M-60 savaş tanklarını modernize edebilecek teknik imkân ve kabiliyetine sahiptir. Geline nokta nükleer silah gücüne de sahip olan İsrail, Ortadoğu bölgesinde bulunan ülkeler içinde yüksek teknik silah gücü açısından en ileri devlet konumundadır. (Türkman, 2005, s.264)

Aslında ABD ile İsrail arasında stratejik ortaklıktan da öte bir dayanışma mevcuttur. ABD'deki Yahudi lobisinin yönetim üzerindeki etkisi bunun temel nedenidir. Bununla birlikte "Soğuk Savaşta özellikle Nixon döneminden sonra Sovyet etkisine karşı stratejik kart olarak görülmesi Amerikalı Hıristiyanların kutsal topraklara olan duygusal ilgisi İsrail'in demokratik olması, son 50 yılda siyasal sosyal ve ekonomik alandaki gelişimine duyulan hayranlık, Holocaust' la ilgili duyulan suçluluk duygusu. Amerikan siyasal ve kültürel hayatında Yahudilerin sayılarının çok üstünde oynadıkları rol ve Amerikan medyasındaki hâkimiyetleri ve İsrail'in askeri konular, istihbarat, teknoloji, konularındaki meziyetleri gibi faktörler" işbirliğinin derinleşmesinde etkili oldu.

(<http://www.avsam.org/turkce/yayinlar/startejikanaliz/makale/makalestran121.html>)

İsrail'in kurulmasından sonra ABD'nin İsrail'e desteği sürekli ivme kazandı. İsrail en fazla Amerikan yardımı alan devlet oldu. Dört Arap-İsrail savaşının üçünde (Süveyş Krizi hariç) ABD İsrail'e destek verdi. 1987-93 ve 2000 İntifadalarında da ABD İsrail'in tarafında yer aldı. ABD her türlü olayda İsrail'i desteklediği gibi, İsrail'in yalnızlığını gidermek için bölgedeki diğer müttefiki olan Türkiye ile işbirliğini teşvik etti. Bu tutumla birlikte ABD Filistin-İsrail sorunu çözülmeden Ortadoğu'da kalıcı barışın yaşanamayacağını gördüğü için kendi girişimiyle barışa ulaşılması için ve bu sürecin kesilmemesi için çabalamaktadır. Barış sürecinin olumlu bir şekilde sonuçlanmaması bölgenin çatışmaya yatkınlığını arttıracak, bu da bölgedeki müttefik rejimlerin güvenliğini tehlikeye sokacak ve bunların ABD'ye duyduğu güveni olumsuz

etkileyecektir. Bu durum ise istikrarsızlığı artıracak ve terör üreten faktörleri güçlendirecektir. (Aydın, 2004, s.38)

2102. Büyük Ortadoğu Projesi

ABD 11 Eylül saldırılarının ardından Ortadoğu'yu küresel İslami terörizmin merkezi olarak görmeye başlamıştır. Bunun nedeninin, bölgedeki demokrasi eksikliği olduğunu ve bu eksikliğin giderilmesi için bölge ülkelerinde reform yapılması gerektiğini savunmaktadır. Bunun bir ölçüde doğruluk payı olduğu da söylenebilir.

Fas'tan Afganistan'a kadar uzanan bölgede son dönemde radikal İslam önemli bir yükseliş göstermiştir. Bu yükselişte bölge ülkelerindeki demokrasi eksikliği yanında ekonomik ve demografik sorunlar önemli yer tutmaktadır. Fas'tan Afganistan'a kadar uzanan bölgedeki 22 ülkede bugün toplam 280 milyon olan nüfusun 25 yıl sonra 450 milyona çıkacağı tahmin edilmektedir. Yarısından fazlasını gençlerin oluşturduğu bu nüfusun radikalleşmelerini engelleyerek denetim altında tutmak, eğitim ve iş gibi sorunları bir şekilde çözülmese mümkün olmayacaktır. (Uzgel, 2004, s.15)

Bu noktada ABD, hazırlamış olduğu Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ile bu bölgenin, radikalleşmeden kontrol altında tutulmasını amaçlamaktadır. Haziran 2004'te ABD'nin Georgia eyaletinde yapılan G-8 Zirvesinden önce ABD bu projeyi hem müttefiklerinin hem de dünya kamuoyunun tepkisini almak üzere basına sızdırdı. Projenin içinde Ortadoğu bölgesinin demokratikleşmesi, kadının konumunun iyileştirilmesi, mikro finans yöntemi ile girişimci bir sınıf yaratılması, eğitim düzeyinin yükseltilmesi gibi unsurlar yer almaktaydı. Ancak başta Mısır ve Suudi Arabistan olmak üzere hem bölge ülkelerinden hem de bölge dışı ülkelere gelen sert tepki üzerine ABD geri adım atarak, önce G-8 Zirvesi'nde sunulan projenin adını "Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi İle Ortak Bir Gelecek ve İlerleme İçin Ortaklık" (GOKAP) olarak değiştirdi. Ardından da bölge ülkelerine herhangi bir projenin empoze edilmesinin söz konusu olmadığını, bunun bölgenin içsel dinamiklerinden kaynaklanması gerektiğini ve gönüllülük esasına dayanacak projede kendisinin yardımcı bir rol üstlenebileceğini açıklamak zorunda kaldı. (Uzgel, 2004, s.18)

Burada projenin adında genişletilmiş Ortadoğu ile kasıt Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'yı içine alan bölgedir. Buna Kuzey Afrika'da eklendiği zaman ABD'nin müdahale edeceği alan ortaya çıkmaktadır. Projenin yukarıda belirtilen içeriğinin uzun erimli olacağına göstergesidir. Başkan Bush'un açıklamalarına göre ABD, bu bölgelere 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ve Japonya'ya götürdüğü gibi demokrasi götürmeyi hedeflemektedir. Ancak ABD'nin gözden kaçırdığı önemli bir ayrıntı söz konusudur. 2. Dünya Savaşı'nın ardından Almanya ve Japonya, yeterince endüstrileşmiş ülkeler olarak demokrasiyi kurmaya ve geliştirmeye elverişli bir ortama sahiptiler. Oysaki anılan bölge henüz, ağırlıklı olarak tarımsal üretim biçiminin temel olduğu, aşiret ve mezhep esasına göre örgütlenmiş bir toplumsal yapıya sahiptir. Dolayısıyla bu bölgeye demokrasiyi hızlı bir şekilde yerleştirmek mümkün görünmemektedir.

(http://www.kongar.org/makaleler/gop_neyi_amacliyor.php)

Bu çerçevede GOKAP içinde Türkiye ister istemez önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Türkiye, hem coğrafi konumu hem de siyasal sistem açısından projenin hayata geçirilebilmesi açısından öne çıkan ülke konumundadır. Ancak, proje Türkiye'de tartışmalara neden olmuştur. Türkiye proje hakkında genel hatlarıyla, reformların dışarıdan empoze edilmemesi, iç dinamiklerin göz ardı edilmemesi, ülkeler arasındaki farklılıklara dikkat edilmesi ve Türkiye'nin model olarak sunulmaması şeklinde görüş belirtmiştir. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Türkiye'nin İslam ülkelerine özgürlük ve demokrasi getirmek amacı ile ABD ile birlikte hareket ettiğini açıklamıştır. (Radikal, 14 Mart 2006)

Ancak özellikle Mısır'da yapılan seçimlerde radikal İslami görüşleri ile tanınan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün desteklediği çok sayıda adayın Mısır Parlamentosu'na seçilmeleri, hemen ardından Filistin'deki seçimlerde radikal dinci terör örgütü Hamas'ın seçimlere katılarak, seçimi kazanıp hükümet kurmasıyla Amerikalı yöneticiler projeyi pek fazla gündeme getirmemeye başlamışlardır. Fakat ABD'nin bu tutumu, söz konusu projeden tamamen vazgeçtiği anlamına da gelmemektedir. Çünkü yukarıda da değinilmiş olan demografik yapısı ile bölgede radikal akımların güçlenmesi durumunda bu nüfus yapısı, teröre başvurmadan da işbaşındaki rejimleri devirme potansiyeli kazanabilir. Böyle bir sonuç ise, bölgenin denetiminin ABD'nin elinden

çıkmasına, İsrail güvenliğinin tehlikeye düşmesine ve petrol fiyatlarının aşırı yükselmesine veya Batılı ülkelere akışının kesilmesine neden olabilir. (Uzgel, 2004, s.18)

Fransa Yeşiller grubunun önemli liderlerinden biri Yves Cochet' e göre; “İnsani ve demokratik giysilere sokulan ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi, aslında bölgedeki tüm petrol musluklarına el koymaya yönelik bir girişimdir.” Bu geniş coğrafya, dünya enerji kaynaklarının çok büyük bir bölümüne sahiptir. Bu anılan geniş bölgede farklı uluslar, kültürler, diller ve dinler yaşamaktadır. Bu alanlarda ABD ekseninde bir düzen ve istikrarı kurmak ve egemen kılmanın, bir bakıma dünya egemenliğini büyük bir dayanağa ve güvenceye kavuşturmak anlamına geleceği kabul edilmektedir. Başta petrol olmak üzere doğalgaz, su gibi temel maddelerin denetim altına alınması, nakil yollarının denetlenmesi, aynı zamanda olası rakip devlet veya devlet gruplarının önünün kesilmesi anlamına gelmektedir. ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Buyuk Ortadoğu Projesi](http://tr.wikipedia.org/wiki/Buyuk_Ortadoğu_Projesi))

2103. İran Faktörü

ABD 1990'larda, kendisiyle uyuşmayan devletleri “Rogue States” (asi, serseri, haydut devlet) olarak adlandırarak, onları sıkıştırma ve uluslararası ortamdan soyutlama politikası gütmeye başladı. ABD, Irak ve İran'la birlikte Küba, Libya ve Kuzey Kore'nin de dahil olduğu uluslararası normlara uymayan bu devletlerin çevrelenerek yola getirilmesinin sorumluluğunu kendinde gördü. İngiltere'nin Ortadoğu'dan tamamen çekildiği 1956 yılından sonra bölgenin sorumluluğunu Batı adına üstlenen ABD'nin Körfez politikasının temelini Irak ve İran'ı birbirine karşı kullanarak bir fren-denge sistemi uygulamak oluşturdu. Ancak, 1979'da İran'da meydana gelen İslam Devrimi sonrasında durum değişti. Devrimde İran Sovyet tehdidini önlemeye yönelik bir müttefik olmaktan çıkmakla kalmayıp, Amerikan karşıtı politikalar ve devrim ihraç politikası nedeniyle hem ABD hem de bölge ülkeleri için tehdit haline geldi. (Arı, 2004, s.5)

1980 yılında İran'ın devrim ihracını engellemeye birlikte, sınır sorunlarını çözmek kolay bir zaferle Arap ülkeleri gözünde lider konumuna yükselmek gibi amaçlarla Irak, İran'la 8 yıl sürecek bir savaşı başlattı. 1982'de savaşın İran lehine gelişmesi üzerine, Irak'ta İran güdümünde bir Şii İslam Cumhuriyeti kurulmasından endişelenen ABD açık şekilde Irak'ı desteklemeye başladı. ABD'yle birlikte İran'ın bölgeye hakim olmasını istemeyen Arap ülkeleri

de Irak'ı destekledi. Savaş sonunda, iki ülke de önemli bir kazanç sağlayamadı. Fakat Irak'ın İran'la savaş sırasında elde ettiği askeri gücüne güveni ve ABD'nin Irak'ın faaliyetlerine karşı çıkmayacağına olan inancı doğrultusunda Kuveyt'i işgali ile Irak'ın da düşman devlet konumuna gelmesiyle İran'la Irak'ı birbirine karşı kullanma politikası uygulanamaz hale geldi. (Özdağ, 1999, s.109)

Bu ortamda, Ulusal Güvenlik Konseyi Yakın Doğu ve Güney Asya ilişkileri sorumlusu Başkan Clinton'un danışmanı Martin Indyk 18 Mayıs 1993'de, Washington Institute' de yaptığı konuşmada “çifte çevreleme” olarak adlandırılan stratejisini açıkladı. Buna göre, ABD artık İran ve Irak arasında denge kurmaya çabalamayacaktı. ABD ve bölgedeki müttefiklerinin gücü Washington'u İran ve Irak rejimlerinin ikisine birden karşı durmasına imkân tanıyacaktı. Dolayısıyla, çifte çevreleme ile Amerika'nın bölgedeki çıkarlarına tehdit olarak gördüğü İran ve Irak dünya siyaset ve ekonomisinden soyutlanarak bu iki rejimin davranışları değiştirilecek ve bu ülkelerin radikal rejim ve yönetimleri zayıflatılacaktı. (Özdağ, 1999, s.110)

2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesiyle “çifte çevreleme” politikası sadece İran'ın çevrelenmesi ve sıkıştırılması siyasetine dönüştü. İran her zaman nükleer silah elde etmeye çalıştığını yalanlasa ve nükleer enerjinin barışçıl kullanımını hedeflediğini ve bunun uluslararası anlaşmaların tanıdığı bir hak olduğunu açıklasa da ABD ve İsrail İran'ın nükleer silaha sahip olmaya çalıştığı iddiasından hiç vazgeçmedi. İran'ın kitle imha silahlarını önlenmesi anlaşmalarına katılması, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'nın (NPT) da bir tarafı olarak topraklarını Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) denetimine açması ve ajansın denetimlerini gerçekleştirmesinde kolaylık sağlaması, ajans yetkililerinin İran'ın nükleer programının barışçıl amaçlı olduğu ve IAEA ile işbirliği yaptığı yönündeki açıklamaları da ABD ve İsrail'i ikna etmedi. Çünkü 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ta IAEA denetimlerine rağmen gizli nükleer çalışmaların yapılabildiğini ortaya çıkardı. Bunun üzerine 1997'de NPT ek protokolü hazırlandı ve imzaya açıldı. Ek protokol IAEA'nın istediği zaman, istediği yerde, ön bilgilendirme olmaksızın incelemeler yapmasına olanak veriyordu. İran uluslararası kamuoyundan gelen baskılar üzerine 2004 yılında bu protokolün imzalanmasına rağmen Mart 2005 itibariyle parlamentoda onaylanmadığı için IAEA müfettişleri nükleer tesisleri haber vermeden denetleyememiştir. (<http://www.cnnturk.com.tr> 03.03.2005)

ABD İnan'ın tahmin ettiği kadar etkili olmadığını anlamasına rağmen, yine de onu potansiyel bir tehlike olarak görmeye devam etmektedir. Bu bağlamda, İnan'ın Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerine müdahale etmekte, petrol ve doğalgaz boru hatlarının İnan üzerinden geçmesini engellemeye çabalamaktadır. (Bal, 2004, s.44)

211. ABD'nin Ortadoğu Politikası

ABD'nin Ortadoğu'ya bakışı özeldir ve bu bölge Washington diplomasisinde kendine has bir konuma sahiptir. Bu arada bölgenin Arap ülkeleri, geleneksel siyasi yapıları ve genellikle krallık rejimine rağmen ABD'nin güvenilir ve çok yakın ortakları olarak görülmektedir. (Yanık, 2006, s.86)

Ortadoğu'ya yönelik ABD politikalarının temelinde; İsrail'in güvenliğinin sağlanması, "müttefik" Arap ülkeleri ile işbirliğinin sürdürülmesi, "haydut" devletlerle mücadelenin devamı ve petrol kaynaklarının güvenliğinin sağlanması ilkelerinin bulunduğu söylenebilir. (Beriş-Gürkan, 2002, s.31)

ABD'nin Ortadoğu'ya yaklaşımında Başkan Truman'dan beri bir değişiklik olmadı. Truman, 1951 yılında bölgenin stratejik önemi ve sahip olduğu petrol dolayısıyla ABD için "hayati" önemi olduğunu açıkladı ve silahlı savunma imkânlarının korunması ve ekonomik kalkınmanın teşvikiyle bölgenin güvenliğinin ve istikrarın sağlanabileceğini ifade etti. (Bostanoğlu, 1999, s.248)

Soğuk Savaş sona erdikten sonra SSCB'nin parçalanmasıyla Ortadoğu'da dengeler değiştı ve bir güç boşluğu oluştu. ABD, askeri varlığını artırarak başka bir devletin bu boşluğu doldurmasına imkân tanımadı. (Kayar, 2003, s.159) Dolayısıyla, bu dönemde de Ortadoğu, Washington'un güvenlik düşüncesinde merkezi bir önem taşımaya devam etti. 1995'te Pentagon'un yayınladığı "Ortadoğu İçin Birleşik Devletler Güvenlik Stratejisi" adlı belge ABD'nin hayati çıkarlarını tehdit eden bir dış tehlikenin belirlenmesi için üç kriter ortaya koydu: ABD'nin ya da onun baş müttefiklerinin bekasının tehdit edilmesi, ABD'nin kritik ekonomik çıkarlarının tehdit edilmesi, gelecek bir nükleer tehdit tehlikesinin olması... Belgenin sonuç kısmında bu kriterlerin Ortadoğu da açık olarak bulunduğu ifade edildi.

Temmuz 2000'de Amerika'nın Ulusal Çıkarları Komisyonu'nun açıkladığı raporda İsrail'in bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmesi, enerji kaynaklarının dünyaya kesintisiz ulaşması ve bölgede ABD'ye düşman bir devletin yeni kitle imha silahları elde etmemesi ABD'nin hayati çıkarları olarak açıklandı. Bununla birlikte, Körfez'de bölgesel bir düşman hegemon devletin olmaması, Ortadoğu barış sürecinin başarıyla sürmesi, ABD'nin bölgenin Batı yanlısı Arap devletleriyle iyi ilişkiler kurması ve rejimlerinin varlığının sürmesi, son olarak da bölgesel terörizmin kontrol altında tutulması son derece önemli ulusal çıkarlar olarak tanımlandı.

ABD'nin Arap dünyasıyla olan ilişkileri iki boyutludur. Bir yanda başta Irak, Libya ve Suriye olmak üzere düşman kabul edilen, diğer yanda ise Suudi Arabistan, Mısır ve Ürdün gibi müttefik olarak nitelendirilen ülkeler bulunmaktadır. Genel çerçevede ABD-Arap ilişkileri, ABD'nin Ortadoğu'daki petrol ve enerji çıkarları üstüne kurulmuştur. Bu açıdan özel bir önem taşıyan Suudi Arabistan ile (muhafazakâr bir İslam krallığı olmasına rağmen) ilişkiler iyi tutulmuştur. ABD-Arap dünyası ilişkileri aynı zamanda ABD'nin İslam dünyası ile ilgili politikalarını da etkileyecek özelliklere sahip olduğundan, ilişkilerin bu seyri, Türkiye'nin "model ülke" olarak ön plana çıkarılması gayretleriyle de bağlantılı gözükmektedir. (Beriş-Gürkan, 2002, s.28-33)

ABD'nin Ortadoğu bölgesine yönelik politikalarını şu şekilde özetlemek mümkündür. Petrol ve enerji kaynaklarını, fiyatlarını kontrol etmek ve dünya pazarlarına kesintisiz ulaştırmak, İsrail'in güvenliğini garanti altına almak, İsrail'e tehdit oluşturma potansiyeli taşıyan ülkeleri zayıflatmak, bu çerçevede Irak, Suriye ve İran'ı kontrol etmek, emperyalizme karşı tavrı alan radikal İslam tehlikesini azaltmak. 11 Eylül sonrasında bunlara ek olarak, bölge ülkelerindeki kimyasal ve biyolojik kitle imha silahlarını ortadan kaldırma ve terörün kaynağı haline gelmelerini önleme, Amerikan karşıtı düşünceleri azaltma, mümkünse yok etme amaçları da Ortadoğu politikasına etkide bulunmaya başladı. (Kuloğlu, 2003, s.44)

Chomsky' e göre de, ABD'nin Ortadoğu politikasının amacı, petrolün Amerika'nın kontrolünden çıkmaması ve bölgedeki egemenliğini sarsacak bir gücün ortaya çıkmasını engellemektir. (Bostanoğlu, 1999, s.423)

ABD'nin son dönem Ortadoğu politikasını da üç dönemde incelemek mümkündür: George Bush, Bill Clinton ve George W. Bush...

2110. George Bush Dönemi

Bu dönemde Ortadoğu politikası iki ana noktada yoğunlaştı: İsrail ve Irak. Bunun temelinde Soğuk Savaşın sona ermesiyle, SSCB'nin etki alanını genişletmesini engelleme amacının ortadan kalkarak, bu mücadeleden tek süper güç olarak çıkan ABD'nin çıkarları doğrultusunda dünyayı ve bu bölgeyi bir düzene koyma çabası vardı. Bu amaca ulaşmak için öncelikle Filistin-İsrail sorununun çözülmesi gerektiğini gören Bush yönetimi, çözümün önündeki en büyük engel olarak gördüğü İsrail'deki Likud yönetimine baskı uygulamaya başladı. Bu çerçevede ABD İsrail'in Rusya'dan gelen Yahudilerin istihdamı için Amerikan Kongresinden talep ettiği krediyi geciktirerek, İsrail'in Gazze ve Batı Şeria' da yeni yerleşim yerleri açmasını eleştirdi. Bu gelişmelerle neredeyse İsrail'in kuruluşundan beri ilk kez ABD-İsrail ilişkileri gerginleşti. 1992 yılında İsrail'de İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi ve bu partinin barış için bazı ödünler vermeye yanaşması ilişkileri eski düzeyine yükseltti. (Kasım, 2000, s.127-128)

Diğer taraftan İran-Irak Savaşı'nda İran'a karşı Batı tarafından desteklenerek önemli bir askeri güce sahip olan Irak'ın 1990'da Kuveyt'i işgali bölgenin barış ve güvenliği dışında ABD'nin çıkarlarını da tehdit eden bir unsur olarak ortaya çıktı. Bu işgale göz yumulsaydı, Irak dünya petrol rezervlerinin %20'sine sahip olacaktı. Böyle bir durum, hem petrolün dünya piyasalarına kesintisiz akışını risk altına sokması, hem de bölgede ABD'ye düşman hegemon bir gücün ortaya çıkması açısından ABD'nin ulusal çıkarlarıyla çatışırdı. Bu nedenle, ABD oluşturduğu koalisyonla Irak'a müdahalede bulundu.

ABD, Mayıs 1991'den itibaren planlarını Saddam Hüseyin'in iktidarına son vermek üzerine kurmaya başladı. ABD, bunu gerçekleştirmek için *çevreleme politikası* izledi. Bu politikasını silah denetimi, uçuşa yasak bölge uygulaması, ambargo, Iraklı muhalif grupları güçlendirme suretiyle destekledi. Bush; Beyaz Saray, Kürtler ve Şiiler karışmadan Saddam'ın Sünni Araplar ve ordu tarafından düşürülmesini istiyordu. Fakat yine de ABD'de Kürtlerin kullanılması

üzerine senaryolar da oluşturuldu. (Yavuz, 2003, s.174–175) Irak'ın kuzeyinde CIA tarafından kurulan “*Voice of Free Iraq*” (VOFI) (Hür Irak'ın Sesi) radyosunda Amerika tarafından özellikle Kürtçe yapılan yayınlarda Irak'ın kuzeyindeki halkı ayaklanmaya çağrıldı. (Yavuz, 2003, s.193–196)

Fakat ABD, daha sonra Saddam Hüseyin'in yerine bir lider bulamadığı ve Irak'ın güneyinde yaşayan Şiiilerin İran'ın kontrolüne girmesinden endişe duyduğu için Saddam Hüseyin'i yerinden etmedi. Bunun dışında, Saddam'ın varlığı ABD'nin bölgedeki etkinliğini arttırmada ve petrol bölgelerinin kontrolünde meşru sebep niteliğindedir. ABD, İran'ın istediği gibi hareket etmesini engelleyen, fakat komşularını tehdit etmeyecek kadar da güçsüz bir Irak istiyordu. (Kayar, 2003, s.196)

2111. Clinton Dönemi

Bill Clinton, Başkan Bush'a karşı yürüttüğü seçim kampanyasında Bush'u İsrail'e karşı çok sert ve Kuveyt'in işgalinden önce Irak'a karşı çok yumuşak davranmakla suçlamış ve kendisinin aksini yapmayı istediğini açıklamıştı. Nitekim Clinton başkan seçildikten sonra Ortadoğu politikasında bu yaklaşım etkili oldu.

Genel olarak Clinton yönetimi sırasında ABD'nin Ortadoğu'daki güvenlik politikasının hedefleri şu şekilde özetlenebilir: Kitle imha silahlanmasını durdurmak ve bölgesel politik istikrar ve ekonomik gelişimi desteklemek, Irak ve İran tarafından yaratılan Amerika'nın Körfez'deki çıkarlarına yönelik stratejik tehdidi kontrol altına almak, Körfez'den uluslararası piyasalara akan petrolün makul fiyatlarla akışını güvence altına almak, bir Arap-İsrail barış antlaşması yapmak, uluslararası politik ve dini güçleri zayıflatmak, terörizme karşı ortak hareketi sağlamak. Ancak; Clinton'un büyük oranda Arap-İsrail barış sürecine ve Irak'ın köşeye sıkıştırılmasına odaklandığı söylenebilir.

Daha önceki dönemde İsrail ile Araplar arasında başlamış olan barış süreci Clinton döneminde de devam etmiştir. Clinton ABD Başkanları arasında İsrail'e en yakın olanı olarak değerlendirildi. Bu bağlamda, önceki Amerikan yönetimlerinden farklı olarak İsrail'in 1967'de ele geçirdiği topraklardan çekilmesi konusunu hiç gündeme getirmedi. Ayrıca Başkan Clinton

İsrail'in Doğu Kudüs'te yeni yerleşim yerleri açmasını kamuoyunun önünde eleştirmekle birlikte, BM Güvenlik Konseyi'nde bu girişimi kınayan kararı veto etti. Ancak; ABD'nin Irak'a yoğun baskı uygularken İsrail'i barışa zorlamak için herhangi bir tedbire başvurmaması, ABD'nin hem müttefik hem düşman Araplar tarafından Ortadoğu politikasında çifte standart uygulamak yönünde eleştirilmesine neden oldu. (Kasım, 2000, s.130–131)

Clinton döneminde, başkan danışmanı Anthony Lake 'haydut devletler' (*Rogue States*) kavramını ortaya attı ve Kuzey Kore, Irak, İran, Sudan gibi devletler bu şekilde nitelendirildi. (Oran, 2003, s.11) Bu çerçevede çifte çevreleme stratejisi ile İran ve özellikle Irak yıpratılmaya çalışıldı. Soğuk Savaşın mantıksal anlamda devamı olan ve bölgede meydana gelecek bir değişikliğin istikrarı bozacağı anlayışını temel alan çevreleme politikası doğrultusunda oluşturulan politika 1993–2001 yılları arasında uygulandı. (Erkmen, 2003, s.11) İran'ın çevrelenmesi çok sınırlı kalmasına rağmen, Irak için aynı şey geçerli olmadı. ABD, uçuşa yasak bölgeyi genişletti, çeşitli gerekçelerle yapılan füze saldırılarıyla Irak'ı denetim altında tutmaya çalıştı. Irak, casusluk yaptıkları gerekçesiyle 1997'de UNSCOM' daki (Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu) Amerikalıların ülkeyi terk etmesini istediğinde, Clinton yönetimi daha ağır yaptırımlar uygulama ve petrol karşılığı gıda programını iptal etme yoluna gitti. 1998'de UNSCOM' la ilişkili ortaya çıkan kriz, Amerikan ve İngiliz uçaklarının bombardımanı ile sonuçlandı. (Aruri, 2003, s.60–66)

Clinton yönetimi bir taraftan çevreleme politikasıyla Irak'ı dışardan yıpratmaya çalışırken, bir taraftan da içerden parçalama girişimlerinde bulundu. 1992 yılının sonundan itibaren Amerikan yönetimi, bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının imkânsız olduğu ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması gerektiği yönündeki görüşlerinden vazgeçti. 1993'te çifte çevreleme stratejisinin uygulanmaya başlamasıyla ABD, Iraklı muhalif grupları ve özellikle de Kürtleri desteklemeye başladı. Resmi açıklamalarda Irak'ın toprak bütünlüğünden yana bir tavır sergileyen yönetim, genel olarak muhalif gruplar ve özelde Kürt gruplarının bir araya gelmelerini sağlamak gibi el altından Irak'ın parçalanması için çeşitli girişimlerde bulundu. (Özdağ, 1999, s.113)

2112. George W. Bush Dönemi

George W. Bush'un başkan seçilmesiyle birlikte yeni muhafazakârlar olarak bilinen bir ekip de yönetime geldi. Bu kişiler 1997'de başlattıkları Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi çerçevesinde 21. yy.da yeni bir Roma İmparatorluğu kurma hayalini dile getirmişlerdi. 11 Eylül 2001'de Amerikan şehirlerine yapılan saldırıların Neo-Con' lara dünyayı Amerikan çıkarları ve değerleri doğrultusunda yeniden şekillendirmeleri için gereken fırsatı yarattığı yönünde görüşler ortaya çıktı. (Akgün, 2003, s.37)

11 Eylül saldırıları, ister önceden planlanmış bir projenin hayata geçirilmesi için aranan fırsat olsun, ister etki-tepki ilişkisi sebebiyle olsun, Amerikan politikasında köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu saldırıların terörün bölgedeki en yakın müttefikleri olan Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinden kaynaklanması, 11 Eylül sonrasında ABD'nin tavırlarının bu ülkeler tarafından eleştirilmesi ve bahsi geçen ülkelerde Amerikan hedeflerine saldırılar düzenlenmesi Soğuk Savaş sonrasında meşhur medeniyetler çatışması tezini tekrar gündeme getirdi. Bu teori, Arap ülkelerine daha az güven ve bölgede Amerikan varlığının daha fazla arttırılmasına dayanan bir düzen öngörüyordu. Bu çerçevede küresel sisteme eklemlenmekte direnen İslam'ı ehliileştirmek de temel hedeflerden biri olarak ortaya çıkıyordu. ABD, hedeflerine ulaşmak ve uygulamalarını meşrulaştırmak için geniş bir cephe oluşturmaya çalıştı. (Laçiner, 2003, s.35)

27 Eylül'de Başkan Bush Kongre'de yaptığı konuşmada Bush Doktrini adıyla anılacak yeni Amerikan politikasının esaslarını açıkladı. Bush, elindeki her türlü kaynağı global terör şebekesini çökertmek için kullanacağını, teröristlerin mali kaynaklarını kurutacaklarını ve teröristleri destekleyen ve barındıran ülkeleri takip edeceklerini ifade etti. Başkan Bush'a göre, dünyanın neresinde olursa olsun devletler ABD ile birlikte mi? yoksa ona karşı mı? Olduğuna karar vermeliydi. Bu doktrin çerçevesinde ABD, "haydut devletler" kavramını geliştirerek Ocak 2002'de teröre destek veren Irak, Kuzey Kore ve İran'ı "şer eksenini" olarak ilan etti. (Özdağ, 1999, s.14) Doktrin, Eylül 2002'de açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi ile somutlaştırıldı. Strateji, teröristlere ve terörizme destek veren devletlere, kitle imha silahları olan ya da kullanma amacı güden ülkelere silahlı müdahaleyi öngörüyordu. Bununla ABD, potansiyel tehditleri engellemeyi amaçladı. Stratejinin diğer bir amacı da, ABD'nin askeri üstünlüğünü koruması ve askeri gücüne karşı bir rakip çıkmasını engellemektir. Ayrıca, ittifaklar, örgütler gibi çok taraflı işbirliğine taraf olmakla birlikte, uluslararası kuruluşlar

Amerika'nın çıkarları için harekete geçmezse ABD kendi başına hareket edebilecekti. Bush'un Ulusal Güvenlik Stratejisinin diğeri bir hedefi de, özellikle Müslüman ülkeler olmak üzere tüm dünyada demokrasi ve insan haklarını yaymaktı. (Köni, 2003, s.81–83)

ABD'nin yeni askeri stratejisinin temel unsuru “önceden saldırı” (*preemptive strike*) ve “önleyici savaş” (*preventive war*) kavramlarından oluşuyordu. Bu kavramlarla ABD, özellikle haydut devletler ve onların desteklediği terörist grupların kendisine ve müttefiklerine kitle imha silahlarıyla saldırmasını beklemeden, kendine yönelik tehdit algıladığı hedefleri vurma hakkını kendinde gördüğünü ifade ediyordu. (Kayar, 2003, s.291)

ABD, bu strateji doğrultusunda, Irak'ın elinde BM kararlarına rağmen kitle imha silahları bulunduğu, Saddam Hüseyin'in bölge barışını tehdit ettiği ve Usame bin Ladin'e destek vererek uluslararası terörizmi körüklediği iddialarıyla Irak'a saldırdı. ABD'nin öncülüğünde oluşturulan koalisyonun 20 Mart 2003'te hem havadan hem de karadan başlattığı harekât sonucunda, Irak'ın kontrolü kısa sürede müttefik güçlerin eline geçti. Saddam rejimine son verildi, hatta Saddam Hüseyin tutuklandı. Irak'ta ABD'ye karşı saldırılar devam ederken ve istikrar bir türlü sağlanamamış olsa da, ABD alt yapıyı tamir etmek ve devleti yeniden yapılandırmak için çaba sarf etmeye başladı. Irak'ın yönetiminin kendi halkına devri için öncelikle geçici bir yönetim oluşturdu, bu yönetim geçici bir anayasa hazırladı ve seçimler yapıldı. (Özdağ, 2000, s.8)

2004 yılında Irak'ın ve öncesinde müdahalede bulunulmuş olan Afganistan'ın, ABD'nin “Büyük Ortadoğu Girişimi” olarak adlandırdığı özgürlük getireceği iddia edilen bir projenin ilk adımları olduğu ortaya çıktı. Daha sonra “Kuzey Afrika Ülkeleri ve Genişletilmiş Ortadoğu Girişimi” olarak adı değiştirilen bu projenin, Neo-con'ların “Yeni Amerikan Yüzyılı”, “Bush Doktrini”, “ABD Savunma Konsepti” gibi kelimelerin son versiyonu olduğu savunulmaktadır. (Yıldız, 2000, s.483)

Amerikan Başkanı Bush'un ikinci kez seçimi kazanması Bush politikalarının Amerikan kamuoyu tarafından onaylandığını gösterdiği söylenebilir. İkinci kez halkının desteğini alan Bush Ortadoğu'ya yönelik söylemini sertleştirdi. Suriye ve İran'a yönelik baskılarını artırdı. Hatta bu baskıların yoğunluğu ABD, İran'a ya da Suriye'ye de müdahale edecek mi? sorularını gündeme getirmiştir.

ABD yönetimlerinin Ortadoğu'ya yönelik politikalarının tonunu, bu yönetimlerin Ortadoğu barış sürecine yönelik tavırları belirlemiştir. Bu tavırlar, barış sürecinde üstlenilen rolün aktifliği, şiddet olaylarına karşı benimsenilen yaklaşım ve müdahale biçimi ile şekillenmektedir.

Bu anlamda Bush yönetimi'nin Clinton yönetiminden en belirgin farklarından biri Bush'un, daha iktidarının ilk haftalarında İsrail-Filistin olaylarına ve barış sürecine yönelik aktif bir tutum takınmayacağını, belirli bir barış formülü empoze etmek yerine daha ziyade izleyici konumunda olacağını ifade etmesi olmuştur. Bush yönetimi, buna ek olarak, 2002 Mart ayında İsrail'de bir barış gücü kurulmasını öngören Birleşmiş Milletler kararını da gereksiz olduğu gerekçesiyle veto etmiştir.

Ancak bölgede çatışmaların patlak vermesiyle kendini Ortadoğu olaylarının içinde bulan Bush yönetimi, iki ciddi girişimde bulunmuştur. Bu girişimler, Ocak 2001'de CIA Başkanı George Tennesse' in önerdiği ateşkes ve eski bir senatör olan George Mitchell' in Mayıs 2001'de hazırladığı Ortadoğu barış süreci raporu olmuştur. Her iki girişimde de, ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın rolünün önemini belirtmekte yarar vardır. Zira Powell'ın, ABD'nin Ortadoğu'da daha aktif bir rol alması konusunda yönetimin diğer temsilcilerine oranla daha istekli olduğunu gözlemek mümkündür. Sözü edilen her iki Ortadoğu girişiminin ardından ABD Yönetimi, General Anthony Zinni' yi bölgeye göndermiş, ancak sonuç alamamıştır. Powell'ın çabalarına rağmen Bush yönetimi'nin Clinton yönetiminden başka bir farkı, şiddet durmadan barış görüşmelerine başlanmaması fikridir. 11 Eylül olaylarının ardından Bush yönetimi'nin "terörizm"e karşı savaş ilan etmesiyle birlikte ABD'nin Ortadoğu politikası yeni bir sürece girmiştir. Bir yandan terör savaşında ABD'nin Arap dünyasını da yanına çekmek istemesi Filistin'e karşı daha hassas davranmasını gerektirmiş, diğer yandan da ABD'nin İsrail'e olan stratejik yakınlığı ve etkin Musevi lobisinin Washington'daki ağırlığının da etkisiyle İsrail'e karşı açık bir tavır alınmasından kaçınılmıştır.

22. Türkiye'nin Ortadoğu Yaklaşımı

220. Türkiye ve Ortadoğu

Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu'ya karşı izlediği politikanın odak noktasında terör ve Kürt meselesi yer almaktadır. Bu doğrultuda Türkiye bu dönemde, bazen komşularına karşı PKK terör örgütüne ya da Hizbullah terörüne destek verdikleri gerekçesiyle sert tepkiler ortaya koyarken, bazen de aynı devletlerle Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkan fiili bir oluşuma karşı ortak toplantılar düzenledi. Filistinlilere yönelik uygulamaları nedeniyle eleştirdiği İsrail'le su sorunu ve terör konularında Türkiye'yi sıkıştıran Suriye ve İran'a karşı denge oluşturması, ABD'de bulunan güçlü ve etkili lobisiyle destek sağlaması ve Arap devletlerinden Kıbrıs gibi konularda beklediği desteği görememesi nedeniyle stratejik ortaklık olarak adlandırılan ilişkilere girdi.

Türkiye; Ortadoğu'ya barış ve istikrarın egemen olmasının, gerek kendi güvenliği, gerek bölgesel ve global barış ve güvenlik açısından kilit bir önemi haiz olduğu görüşündedir. (Davutoğlu, 2001, s.129) Türkiye'nin Ortadoğu bölgesine yönelik barışçı ve dengeli politikası devam etmektedir. Bu çerçevede, bir yandan tarihsel yakınlığı olan Arap ve İslam dünyasıyla ilişkilerine önem vermekte, Filistin halkının meşru haklarını savunmakta, diğer yandan da İsrail'le hiçbir bölge ülkesinin aleyhine olmayan, barış, istikrar ve refahın tesisine hizmet edecek ilişki ve iş birliğini sürdürmektedir. (Erdemli, 2001, s.6) Türkiye, Ortadoğu barış sürecini, bölgede adil, kalıcı ve kapsamlı bir barışın sağlanması için önemli bir fırsat olarak görmekte olup, bu anlayışla barış sürecini başından beri desteklemiştir. Türkiye, sürecin tüm kanallarına ivme kazandırılarak başarıyla tamamlanmasını arzulamaktadır. (Karadağ, 2004, s.149)

Irak'a karşı uygulanan BM yaptırımlarından en fazla zarar gören ülkelerin başında gelen Türkiye, Irak Müdahalesinden de güvenlik açısından en çok etkilenen ülkelerden birisidir. Irak'ın bağımsızlığının, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün ve birliğinin muhafazasına önem veren Türkiye; Irak'ın kuzeyinde, bir taraftan Irak'ın toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini zedeleyebilecek faaliyetlere ve bu yöndeki gelişmelere müsamaha göstermeyeceğini ifade ederken, diğer taraftan, bu bölgede yerleşmeye çalışan terörist unsurların etkisiz hale getirilmesi konusunda büyük güvenlik sorunları yaşamaktadır. (Koç, 2002, s.7)

Türkiye, kitle imha silahlarının ve fırlatma vasıtalarının bölgeye yayılmasından kaygı duymakta söz konusu silahların ve atma vasıtalarının yayılmasını önlemeye yönelik uluslararası antlaşmalara ve rejimlere evrensellik kazandırılmasını teminen, bunlara taraf olmayan ülkelerin

bir an önce katılmalarının önemini vurgulamaktadır. (Karadağ, 2004, s.241)

Diğer taraftan, 1989 yılından itibaren SSCB ve Doğu Bloğu'nda meydana gelen olaylar uluslararası sistemde ciddi bir dönüşüme yol açarak “Yeni Dünya Düzeni”ni ortaya çıkardı. Bu gelişme, Türkiye de dahil olmak üzere pek çok ülkenin dış politikalarında değişikliğe neden oldu. İki kutuplu sistemin ortadan kalkışı iki bloğa da dahil olan ülkelerin kendilerine yeni bir yol çizmesini gerektirdi.

Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasının ardından NATO'nun varlığının ve Avrupa'nın savunma ve güvenliğinde Türkiye'nin rolünün belirsizleşmesi Türk karar alıcılarını endişeye sevk etti. Türkiye zaten 1989'da tam üyelik başvurusu reddedilerek Avrupa politik ve ekonomik birliğinden dışlanmıştı. Bu bağlamda Batı çizgisinde politikalar izleyen Türkiye, Batı için hala önemli bir konumda olduğunu kanıtlamak için 1990 yılında Körfez'de patlak veren krizde ABD'nin yanında aktif rol almaya çaba gösterdi.

Hatırlanacağı gibi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'sında da benzer gelişmeler yaşanmış, Sovyet yayılmasını durdurmaya dönük güvenlik sistemi NATO'yla kurulmuş ve bunun ekonomik ayağını Marshall Planı oluşturmuştu. Kısa adı AGİT olan ve demokrasiyi, insan haklarını, sivil toplumu, şeffaflığı vurgulayan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı üçüncü bir kurum olarak sonradan devreye sokulmuştu. (Öngör, 2005, s.172)

Ortadoğu'nun Sovyet nüfuz alanına girmemesi için Türkiye bölgede etkili bir silahlı güce dönüştürülmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin Soğuk Savaşta rolünün ne olacağı tartışılırken Türkiye'nin NATO üyeliğine karşı çıkan İngiltere, yeni bir proje ileri sürmüştür. İngiltere'nin ileri sunduğu gerekçeler, yaşanan bugünkü tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda ilginçtir. İngiltere bir “Ortadoğu Komutanlığı Projesi” ileri sürmekte ve Türkiye'nin bu proje içinde Batı'nın çıkarlarını savunması gerektiğini düşünmektedir. Türkiye Müslüman ve demokratik bir ülke olarak yer aldığı Ortadoğu'ya sızacak, bir Truva atı rolü oynayarak Ortadoğu'daki ülkeleri bu projenin içine dahil ederek Batı'nın çıkarlarını garanti altına alacaktı. İngiltere Dışişleri Bakanı Ortadoğu'nun SSCB'ye karşı savunulmasını bizzat Türkiye'nin üstlenmesini istemekteydi. (Öngör, 2005, s.172)

İngiltere'nin ileri sürdüğü "Ortadoğu Komutanlığı Projesi" gerçekleşmeyince ABD Kongresi 1957'de "Ortadoğu'da Barış ve İstikrarı Koruma" başlığı altında bir kararı kabul etti. Eisenhower Doktrini olarak anılan bu proje bugünkü Büyük Ortadoğu Projesinden hiç de farklı değildir. Hemen tüm özellikleriyle bu plan, Ortadoğu'ya hakim olmak, buraları SSCB'nin etkisinden yalıtılmak ve ABD'nin nüfuz alanı olarak yeniden tesis etmek üzerine kurulmuştur. Türkiye'nin o dönemdeki Başbakanı Adnan Menderes'in yaptığı açıklama oldukça tanındır. "Çünkü istikrar ve milletlerin istiklali gayesini güden garb devletlerinin siyaseti bakımından, Türkiye, bu bölgede büyük ehemmiyet arz etmekte ve bu bakımdan gerekli vasıfları haiz bulunmaktadır." Hükümetin yarı-resmi sözcüsü Zafer Gazetesi Menderes'ten daha açık konuşurken bugünkü Büyük Ortadoğu Projesi savunucularının söylediklerini 1957'de aynen tekrarlıyordu. Eisenhower Doktrini'nin doğruluğu ve sakatlığını tarih huzurunda Amerika'nın bu planda ve bu hesapta Türkiye Cumhuriyeti'ne vereceği yer, mevki ve ehemmiyet tayin edecektir. (Öngör, 2005, s.173)

Ayrıca Kıbrıs'ta çözüm ve AB'ye üyelik müzakerelerine başlanması sorunlarının Büyük Ortadoğu Projesi ile de bağı vardır. Artık AB'nin, Büyük Ortadoğu'da Amerika'ya karşı bir ağırlığı olacaksa, bu mücadelenin Türkiyesiz pek kazanılamayacağını anlaşıldığı değerlendirilmektedir. Bu nedenle Türkiye'yi dışlamak ve tümüyle ABD'ye bırakmak istemeyen AB'nin, ABD ile yarışabilecek küresel bir güç olmak için özellikle Ortadoğu'da Türkiye'yi yanına çekmenin önemini kavramış olduğu görülmektedir. ABD'nin ise, AB'den tarih alamamış, Avrupa'dan dışlanmış bir Türkiye'nin siyasal ve ekonomik açıdan istikrarsızlık çukuruna düşeceği, dini ve laik milliyetçi rüzgarlarla olmadık sulara savrulabileceği görüşünde olduğu, böyle bir Türkiye'nin Ortadoğu'da oynayacağı rolün ve modellik vasfının değerinden kaybedeceği görüşünde olduğu değerlendirilmektedir.

Böylece ABD ile AB, Türkiye'nin istikrarlı bir bölgesel güç haline gelebilmesi için Kıbrıs'la çözüm ve AB'den tarih almanın taşıdığı önem konusunda aynı çizgide buluşmuştur. Türkiye'de ise hükümet, Kıbrıs sorunu ve AB yolunda çözüm ve tarih için kararlılık göstermekte, kendi evinin içini derleyip topladıkça, Kıbrıs'ı çözüp evinin önünü temizledikçe büyük bir sıçrama yapacağını, böylece insanın aş ve iş sorununu çözerken, coğrafyasında çok önemli bir stratejik oyuncu haline geleceğini ümit etmektedir. (Öngör, 2005, s.173)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. IRAK-ABD SAVAŞLARI VE YAŞANAN GELİŞMELER

30. Irak'ın Konumu, Yapısı ve ABD'nin Irak Politikası

300. Irak'ın Konumu

Körfez ülkeleri arasında bulunan Irak, Suudi Arabistan ve İran'dan sonra 437.072 km² ile bölgede en büyük yüz ölçümüne sahiptir. Arap olmayan dünya ile komşu tek Arap körfez devleti Irak, kuzeyde Türkiye, Batıda Suriye ve Ürdün, Doğuda İran, güneyde Suudi Arabistan ve Kuveyt ile çevrilidir. Irak'ın körfez ile ilgisi denize çok kısa olan cephesinden kaynaklanır, 924 km² su alanına sahiptir. Bu görünümü ile tipik bir kara devleti olarak Irak, sınırlı bir stratejik derinliğe sahip olan Irak'ın kuzeyindeki dağlık arazi dışında her taraftan savunmasız sınırlarla çevrili olup denize ulaşımı ise yetersizdir. Irak'ın komşuları olan İran ile 1.458 km, Suudi Arabistan ile 814 km, Suriye ile 605 km, Türkiye ile 331 km, Kuveyt ile 242 km ve Ürdün ile 181 km olmak üzere toplam sınır uzunluğu 3.631 km'dir. (tr.wikipedia.org/wiki/Irak_Federal_Cumhuriyeti)

Kuzey ve kuzeydoğuda yüksekliği 4000 metreye ulaşan dağ silsileleri, batıda Suriye ile Nufad Çölü arasında kalan Irak arazisi, Fırat ve Dicle nehirleri tarafından sulanan kuzeybatı-güneydoğu istikametinde genişçe bir koridor manzarasıdır. Arazi genel olarak kuzeyden güneye, doğudan batıya alçalan, kuzey ve kuzeydoğu kısımları dağlık, batı ve güneybatı bölgeleri çöl, orta ve güney bölgeleri ise içinden geçen Fırat ve Dicle nehirlerinin meydana getirdiği geniş bir çöküntü görünüşündedir. Irak'ta iklim, bölgeden bölgeye değişiklik gösterir. Alüvyon ovalar, çöller ve öteki düzlük alanlarda sıcak ve kurak bir iklim hüküm sürerken, ülkenin daha yüksek olan kuzeydoğu kesiminde, nemli ve daha serin bir iklim görülür.

301. Irak'ın Nüfusu ve Etnik Yapısı

Ulus devlet oluşumunda zorluk çeken ülkelerden birisi olan Irak, temelde dört bölgeden oluşmaktadır. Güneyde dini bir topluluk olan ve aslen nüfusun çoğunluğunu teşkil eden Şii Araplar, kuzeyde etnik gruplar olan Kürtler ve Türkmenler, bu ikisinin arasında da nüfusta azınlık olan, ancak Saddam rejimi zamanında iktidarı ellerinde bulunduran Sünni Araplar bulunmaktadır. Arapların büyük bölümü ülkenin orta ve güney bölgelerinde yaşarlar. En büyük azınlık olan Kürtler ise, kuzey ve kuzeydoğudaki dağlık bölgede yaşarlar. Tahmini olarak ülke nüfusunun yaklaşık %20'sini oluştururlar. Irak'ın kuruluşundan beri merkezi yönetim ile çatışma içine giren Kürtler kırsal bir hayat yaşarlar ve çoğunlukla hayvancılıkla geçinirler.

(Küçükkaragöz, 2000, s.19)

Irak nüfusunun ana unsurunu teşkil eden Araplar iki dini gruba ayrılmıştır. Şii Araplar en büyük sosyal gruptur. Şiiler, Bağdat ve güneyindeki vilayetlerde yoğun olarak yerleşik durumdadırlar. Şiileri eski Saddam rejiminin temel taşı olan Sünni Araplar takip etmektedir. Sünni Araplar ise Selahaddin, Diyala, Bağdat ve El-Anbar vilayetlerinde yoğun olarak yerleşmişlerdir.

Ülkenin birinci etnik unsuru olan Arapları, Kürtler takip etmektedir. Kürtler ise yoğun olarak kuzeydeki Dohuk, Erbil ve Süleymaniye vilayetlerinde yaşamaktadırlar. Irak'taki üçüncü büyük etnik grup olan Türkmenler 9 ve 11. yüzyıllarda bölgeyi yurt edinmiş, günümüzde Irak'ın orta, kuzey ve kuzeybatı bölgelerinde yaşamaktadırlar. Osmanlı dönemine kadar sürekli Türk göçleri ile beslenen Irak Türkmenleri, Kürtlerden sonra ikinci büyük azınlık olarak nüfusun yaklaşık %12'sini teşkil ederler. (Küçükkaragöz, 2000, s.19)

Türkmenler, Irak'ın kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanan; Telafer, Musul, Erbil, Altınköprü, Kerkük, Tuzkhurmatu, Kifri, Karatepe, Hanekin, Mandalı ve Badrah ile çevrelerini kapsayan bir hat üzerinde yerleşmişlerdir. Türkmen nüfusun yoğun olarak bulunduğu başlıca yerleşim birimleri; Kerkük ili başta olmak üzere Tazekhurmatu, Tuzkhurmatu, Kifri, Altınköprü, Hanekin ve Musul'dur. Bu hatta yaşayan Türkmenlerin %65'i Türk'tür, Türklerin oranı, Bağdat çevresinde %10 ve güneye inildikçe %5'lere kadar düşmektedir. (Kayar, 2003, s.98)

Irak halkının %96'sına yakını Müslüman'dır. Nüfusun %4'ünü oluşturan Hıristiyanlar; Süryani, Keldani ve Nasturi gibi topluluklara ayrılırlar. Müslüman nüfusun yaklaşık %55'i Şii, %45 civarı da Sünni'dir. Sünniler Şiilere oranla az olmalarına rağmen ülke yönetimine hakim olmuşlardır. Iraklı Sünniler, her zaman Şiileri, Müslüman toplumunun bölünmez bir parçası olarak görmüşlerdir. Şiilerin çoğunluğu çiftçilikle uğraşmakta, çok az bir kısmı ise ticaret yapmaktadır. Irak anayasası, devletin dinini İslam olarak kabul etmekle beraber uygulamada tüm Iraklılara din özgürlüğü tanımaktadır. Şiilerin mukaddes yerleri, Irak'ta bulunmaktadır. Nəcəf'teki Hz. Ali'nin türbesi ile Kербela' daki Hz. Hüseyin ve Abbas'ın türbeleri mukaddes yerlerdir. Abdülkadir Geylani' nin Bağdat'taki türbesi de Sünnilerce olduğu kadar Şiilerce de

mukaddes sayılmaktadır. Ayrıca ülkede Hıristiyanların bağlı oldukları mezheplere ait kiliseler de mevcuttur. (Çobanoğlu, 1994, s.8–10)

302. Irak'ın Jeopolitik ve Jeostratejik önemi

Ortadoğu'da bulunan Irak, bölgede bulunan ülkelere oranla ciddi miktardaki petrol rezervleri, kayda değer su ve tarım kaynakları ile devlet olma geçmişi olan ve bu değerleri nüfusu ile birleştirebilen tek Arap ülkesidir. Bölgede zengin petrol yataklarının bulunması, Ortadoğu petrol rezervlerini kuzeyden ve Batıdan kontrol etmesi, kuzeyden sıcak denizlere uzanan ilerleme istikametleri üzerinde bulunması, birçok etnik nüfusu üzerinde barındırması ve Ortadoğu'nun merkezinde yer alması bulunduğu konum itibari ile jeostratejik önemini arttırmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 400 yıla yakın süre ile hâkimiyeti altında olan Irak, Birinci Dünya Savaşı sonunda, İngiltere tarafından Bağdat, Basra ve Musul eyaletleri üzerinde kilit bir devlet olarak kurulmuştur. Irak, uzun yıllar İngiltere'nin hâkimiyeti altında idare edildi. 1930 yılında Irak'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte İngiltere'nin bölge üzerindeki hâkimiyeti zayıflamış ve 1971'de Ortadoğu'dan tamamen çekilmesiyle birlikte bölge üzerinde emelleri olan ABD etkili olmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası Ortadoğu'da etkisini artıran ABD'nin Irak'a stratejik konumu itibari ile ilgisi artmıştır. Son dönemdeki Irak tarihi, ABD'nin bölgeye uyguladığı politikalar nedeniyle şekillenmiştir. (Erkmen, Laçiner, Özdağ, 2003, s.23)

Irak, Orta Asya ile Akdeniz arasında bir geçiş bölgesi olması sebebiyle stratejik açıdan büyük öneme sahiptir. Bu ülke, Güneybatı Asya'nın merkezindedir. Arap dünyasının İran ve Türkiye'ye karşı sınırını oluşturan Irak, Fırat ile Dicle havzalarını kontrol altında tutmakta ve Basra Körfezinin önemli petrol kaynaklarını bünyesinde bulundurmaktadır. Bu nedenlerden dolayı Irak, Ortadoğu'daki güç dengeleri açısından anahtar ülke konumundadır. Dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Körfez Bölgesi'ndeki üç ülkeden biri olan Irak, bu nedenle de büyük önem taşımaktadır

Dünyada sanayi devrimi ile birlikte ABD ve İngiltere olmak üzere sanayileşmiş Batılı

devletlerin bölge ile ilgili politikalarının temelini petrol oluşturmaktadır. Özellikle dünya petrol rezervlerinin %11'nin Irak'ta olması bu toprakların önemini daha da artırmaktadır. Irak'ta bulunan petrol ve doğal gaz gelirlerinin tahmini rezervleri üzerinden bir hesap yapıldığı takdirde 8 trilyon dolar'a yakın bir gelir ortaya çıkmaktadır. Bu gelirin en önemli unsurlardan biri, Irak petrol sahalarında görülen çok yüksek verimdir. Ortalama olarak bir Irak petrol kuyusu günde 13.700 varil petrol üretirken, ABD'de bu ortalama 17 varildir. Diğer taraftan bu geliri sağlayan bir diğer unsur da, Irak'ta petrol üretim maliyetinin dünyadaki diğer petrol üreten ülkelere nazaran düşük olmasıdır. Ayrıca Irak, ürettiği petrolü dış pazarlara ulaştıran Trablusgarp, Hayfa, Sayda, Baniyas ve İskenderun'a bağlantısı olan, petrol boru hatları vasıtası ile kolaylıkla Batıya ulaştırılabilecek bir konuma sahiptir.

Irak; Kürt, Asurlu Hıristiyan, Türkmen, Yahudi, Sünni ve Şii Araplar gibi birbirinden çok farklı toplulukları barındıran Musul, Bağdat ve Basra eyaletlerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Irak'ın 1930 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra Irak'ta başa geçen liderler farklı rejimler uygulayarak bu heterojen yapıyı birleştirmeye ve istikrarlı bir devlet yapısı kurmaya çalışmışlardır. (Erkmen, Laçiner, Özdağ, 2003, s.101)

Irak sınırları içindeki arazinin oldukça farklı özellikler göstermesi sebebiyle ülkede aşırı ayrışmalar sıklıkla görülmüştür. Topraklarındaki bu farklılık içerisinde Irak coğrafyasının birleştirici özelliği, Fırat ve Dicle'nin oluşturduğu ikiz nehir sistemi olmuştur. (Erkmen, Laçiner, Özdağ, 2003, s.102)

Irak, İran'dan Zagros Dağları ve Türkiye ile yüksek dağ sıraları ile ayrılırken güney ve Batı komşuları olan Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan ve Kuveyt ile aralarında keskin fiziki özellikler yoktur. Irak'ın bu siyasi sınırları doğal şekillere uyum göstermemektedir. Irak'ın sınırları etnik ve kültürel farklılıklara da uygun değildir. (Erkmen, Laçiner, Özdağ, 2003, s.104)

Irak farklı etnik yapısı nedeniyle, özellikle kuzeyde Kürtler, merkezde Sünni Araplar ve güneyde Şii Araplar arasında parçalanma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu durum Ortadoğu'nun stratejik dengesini değiştirecek bir oluşum demektir. Özellikle Irak topraklarında emelleri olan dış güçler bu oluşumu kullanarak Irak'ın yapısını bozabilirler. Bu yüzden Irak'ın toprak ve demografik bütünlüğünü koruması tüm bölge ülkeleri, özellikle Türkiye için önem arz

etmektedir. (Erkmen, Laçiner, Özdağ, 2003, s.107)

303. ABD'nin Petrol ve Irak Politikası

Amerika'nın Irak'a olan ilgisi zengin Musul petrollerinden bazı petrol çıkarma imtiyazlarını elde etmek için yapılan girişimlerle başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Alman nüfuzunun etkisiyle başlayan Bağdat demir yolu projesi İngiltere'yi harekete geçirmiş ve 1907 yılında Shell ve Royal-Dutch petrol şirketleri vasıtasıyla Irak petrollerinden yararlanma gayreti içine girmiştir. (Türkman, 2005, s.88)

Kara altın olarak tasvir edilen petrol keşfedildikten sonra 20. yy'ın en kıymetli maddesi haline gelmiştir. Günümüzde petrol, insanoğlunun kurduğu medeniyetlerin refah ve gelişmesinde birinci derecede rol oynayan önemli bir unsur olmuştur. Medeniyetler bilim ve teknoloji alanında ilerledikçe, enerji sorunu da bu ilerlemeyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Hızla artan dünya nüfusunun, çağın gerektirdiği imkânlardan faydalanması ve insanlığın doğal gelişim sürecini kesintisiz sürdürebilmesi için yeterli enerji sağlanması gerekmektedir. Milletlerin kendi aralarındaki var olma ve egemen olma yolundaki mücadeleleri enerji kaynaklarının kontrolünü ve enerjiyi en etkin ve ekonomik şekilde kullanma gayretlerini bir yarış hatta bazen bir savaş haline getirmiştir. (Karadağ, 2004,s.9)

19. yy.'daki sanayi devrimiyle birlikte enerji kaynaklarına sahip olmak, üretimini elde tutmak, taşıma güzergâhlarını denetim altında bulundurmak ve bu uğurda uluslararası mücadelede başarılı olmak devletlerin temel amaçları arasında yer almıştır. Bu bakımdan tarihi süreçte önemli birçok sosyopolitik olayın arkasında enerji kaynaklarının kullanımı, elde edilmesi veya nakli ile ilgili çıkar çatışmalarının yattığı görülmektedir. Günümüzde “yeni büyük oyun” diye adlandırılan uluslararası mücadelenin arka planında da yine enerji kaynaklarının kullanımı, elde edilmesi veya nakli ile ilgili çıkar çatışmalarının olduğu görülmektedir.

Petrolün sanayi ham maddesi olarak kullanılmaya başlamasıyla birlikte dünya petrol rezervlerinin büyük bir kısmını coğrafyasında bulduran Hazar ve Ortadoğu, birçok çatışma ve savaşlara sahne olmuştur. Hazar ve Ortadoğu, bulunduğu coğrafyanın stratejik önemi itibarı

ile teknolojik olarak gelişmekte olan ülkelerin, enerji kaynaklarına duydukları ihtiyaçın artması ile ilgi alanına girmiştir. Dünyada soğuk savaşın bitmesiyle iki kutuplu sistemden tek kutuplu sisteme geçilmesi, ilerleyen yıllarda dünya üzerinde tek hakim gç gözüken Amerika Birleşik Devletleri ile ikinci ve üçüncü kutup olma yolunda ilerleyen Avrupa Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti arasında büyük enerji mücadelesine sahne olmaktadır.

Teknolojik olarak süper güç olan Amerika Birleşik Devleti'ne baktığımızda, toplam enerji ihtiyaçının yaklaşık %40'ını petrolden sağlamaktadır. Bu ülkenin petrol tüketimi, diğer ülkelerle kıyaslanmayacak kadar fazladır. Örneğin Amerika, dünya nüfusunun %5'ini oluşturmasına rağmen, dünya petrolünün %25'ini tüketmektedir ve bu tüketim hızla artmaktadır. Amerika'nın günlük petrol tüketimi 1992 yılında 17 milyon varil/gün iken, 2001 yılında 19,6 milyon varil/gün'e ulaşmış olup 2025 yılında bu rakam yıllık 28,3 milyar varile yükselecektir. Amerika'nın 345 milyar varil olarak tahmin edilen rezervlerinin önemli bir bölümü tüketildiğinden dolayı mevcut yerel üretim günde 5,7 milyon varilden 4,6 milyona inecektir. Bu da Amerika'nın, 2025 yılında ulaşılacak tüketim düzeyini karşılamak için, günde 10 milyon varil petrol daha ithal etmek zorunda kalacağını göstermektedir. ABD'nin ithal petrole bağımlılığı 2001 yılında %58 iken, 2025 yılında %70'e yükselecektir. Üstelik sadece Amerika'nın değil, dünyanın bütün sanayileşmiş ülkelerinin, hatta gelişme yolundaki ülkelerin petrol ihtiyaçı büyük hızla artacaktır. Gelişme yolundaki Asya lkelerinin petrol tüketiminin önümüzdeki 25 yıl içinde iki misline çıkararak günlük 15 milyon varilden 32 milyon varile ulaşacağı hesaplanmaktadır. Tek başına Çin'in tüketimi günde 2,1 milyon varilden 5,3 milyona çıkacaktır. (ymen, 2005, s.369)

Petrol konusunda yaşanacak sıkıntının farkına varan Amerika, Bush yönetiminin ilk dönemlerinde uzun vadeli petrol politikalarını oluşturmak üzere, Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubu (National Energy Policy Development Group-NEPDG) isimli bir kuruluş meydana getirdi. Bu kuruluş hazırladığı raporda, 20 yıl sonra Amerika'nın tükettiği petrolün üçte ikisini ithal etmek zorunda kalacağını bildirdi. Bunun anlamı, ABD'nin, her zaman kendisiyle çıkar birliği içinde bazı petrol üreticisi ülkelere bağımlı olması demektir. (ymen, 2005, s.370)

ABD, ilerde ihtiyaç duyacağı petrolü elde etmek için Başkan George W. Bush döneminde

Başbakan yardımcılığına getirilen Dick Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve Savunma Bakan yardımcısı Paul Wolfowitz, bu grubun öncüleri olarak daha 1992 yılından Savunma Bakanlığı içinde bir çalışma yaparak 1994–1999 yıllarını kapsayacak bir savunma planlaması yönergesi hazırladı. Başlangıçta gizli bir çalışma olan bu belge daha sonra basına sızmıştır. Bu belgede önerilen görüş, ABD'nin sürekli olarak bir askeri üstünlük sağlaması ve dünya egemenliğini elinde bulundurmasıydı. Bunu sağlamak için hiçbir ülkenin ABD'ye rakip olmasına izin verilmemeli, Sovyetler Birliği ile evvelce yaşanan iki kutuplu dünya çerçevesinde rekabet durumuna bir daha gelinmemeliydi. Bu nedenle dünyanın enerji kaynaklarını Amerika'dan başka bir gücün kontrol etmesine hiçbir şekilde izin verilmemeliydi. Hedef, yalnız Rusya gibi ülkeler değildi. AB ülkelerinin de kendi başlarına bir askeri güç oluşturmalarına izin verilmeyecekti. (Öymen, 2005, s.370–371)

Amerika ilerde oluşabilecek enerji sorunu ile ilgili planlar yaparken, seçimle Başkan George W. Bush'un iş başına gelmesi Amerika'da ki muhafazakârlara güç kazandırdı. Siyaset adamları ve hatta askeri şahsiyetler Basra Körfezi'ndeki petrolün önemini vurgulamaya başladılar. CENTCOM (Birleşik Devletler Merkez Komutanlığı) Komutanı General Tommy Franks, kongrede yaptığı bir konuşmada dünyanın bilinen petrol rezervlerinin %68'inin bu bölgede olduğunu belirtiyor ve dünya petrol ticaretinin %43'nün Hürmüz Boğazı'ndan geçtiğini açıklıyordu. Ayrıca Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan gibi Orta Asya ülkelerindeki petrol ve doğal gaz yataklarının da çok önemli olduğunu vurgulamıştı. Amerika, bütün unsurları dikkate alarak bu bölgede de askeri varlık bulundurmalıydı. 11 Eylül saldırıları bu konu için çok iyi bir zemin hazırlamış ve Afganistan'ın durumu da buna iyi bir gerekçe olmuştu. Amerika Afganistan'daki durumu gerekçe göstererek Kırgızistan ve Özbekistan'da üsler kurdu, amaç belliydi Orta Asya'daki petrol ve doğalgaz rezervlerini kontrol etmekte. (Öymen, 2005, s.371)

17 Mayıs 2002 tarihli, ABD Başkan yardımcısı Dick Cheney imzalı NEPDG raporunda, ABD'nin ilk önceliğinin yabancı ülkelere yeni petrol rezervleri sağlanması olarak belirtilmiştir. Rapor 25 yıllık bir süreçte ABD'nin petrol ihtiyacı için strateji geliştirmekte ve bu petrolün nerede ve ne şekilde sağlanacağını belirtmektedir.

Ortadoğu bölgesinin petrol rezervleri bakımından zengin olması, hidrokarbon kaynakları

bakımından da dünyanın en zengin bölgesi olmasını sağlamıştır. Hazar Denizi'nde ve Orta Asya'da yeni petrol rezervleri keşfedilmiş olması Ortadoğu bölgesinin stratejik önemini azaltmamıştır.

Dünya petrol piyasasına bakıldığında piyasanın siyasi istikrarsızlık ve savaşlardan yoğun bir şekilde etkilendiği görülmektedir. Bu sebeple petrol fiyatları istikrarsız hale gelmektedir ve özellikle ülkelerin petrole bağlı ekonomileri için büyük bir risk oluşturmaktadır. Dünya petrol rezervlerinde en büyük payın Ortadoğu, Orta Asya, Kafkaslar ve Orta Amerika'da bulunan gelişmekte olan ülkelerin elinde olduğu görülmektedir. Ancak, petrol tüketiminde ABD, AB ve Japonya gibi gelişmiş ülkeler başı çekmektedir. Aynı tezat petrol ihraç ve ithal miktarları için de geçerlidir. Bu da petrol gibi stratejik ve çok önemli bir mala sahip olan ülkeler ile güçlü ekonomiye, yüksek petrol talebine ve güçlü ordulara sahip ülkeleri sürekli olarak karşı karşıya getirecektir. Böylece zengin petrol rezervlerine sahip ülkeler çoğunlukla çatışma ve kaos ortamı içinde kalacaklardır. ABD'nin, Irak, dolayısıyla Ortadoğu, Afganistan dolayısıyla Orta Asya ve Kafkasları kontrol etme politikası, büyük oranda ekonomisinin petrole olan yüksek bağımlılığına dayanmaktadır. (Şahin, Taştekin, 2006, s.342)

Irak'ta tahmin edilen petrol rezervlerinin ABD'nin 100 yıllık ham petrol ihtiyacını karşılayacak boyutta olduğu düşünülmektedir. Gerekli yatırımlar yapıldıktan sonra Irak'ta ki tüm petrol kaynaklarının işletilmesi durumunda rezervlerinin 300 milyar varili aşacağı ve 5 yıl içinde, petrol rezervi 260 milyar varil olan dünyanın en büyük petrol üreticisi Suudi Arabistan'ı bile geçeceği değerlendirilmektedir. (Şahin, Taştekin, 2006, s.336)

Rezerv büyüklüğü olarak bölgede bulunan iki ülkenin petrol kalitesine bakıldığında, Suudi Arabistan ve Irak'ın petrolü yüksek kalitede, Irak'ın üretim maliyeti ise en düşük seviyededir. Dolayısıyla dünyanın en karlı petrol rezervleri Irak'tadır. Global enerji kaynakları açısından Irak petrolünün önemi gittikçe artmaktadır. Çünkü önümüzdeki 10-15 yıl içerisinde petrole olan talep çok fazla artış gösterecektir. (Kayar, 2003, s.211)

Irak petrol bölgeleri olan Mecnun, Rumeyla, Kerkük ve Musul'da toplam tahmin edilen 112,5 milyar varillik rezervi ile dünya petrol rezervlerinin %11'ini teşkil etmektedir. Mevcut petrolü ile Irak, Suudi Arabistan ve İran'dan sonra üçüncü önemli petrol ülkesidir. Irak'ta

petrol rezerv araştırmaları, İnan-İrak ve Körfez savaşından dolayı yapılamamıştır. Uzmanlara göre Batı  l 'nde olması muhtemel petrol rezervleri ile toplam rezervlerin 220 milyar varilin çok daha üzerine çıkabileceği tahmin edilmektedir. Petrol araştırmaları ile bu rakamın 300 milyar varile çıkacağı iddia edilmektedir ki bu miktar ile Irak, dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip ülkesi olacaktır. (Kayar, 2003, s.337)

Dünya petrol sektöründe Irak'ı önemli bir konuma gelmesini sağlayan konu, petrol çıkarma maliyetinin dünya ölçeğinde en düşük fiyattan yapılmasıdır. Bu durum şirketlere önemli  l de bir kar marđı bırakmaktadır. Irak 1991 yılından sonra ülkesinde bulunan petrolün çıkarılması, işenmesi ve dünya piyasalarına sürülmesi için Fransız, Rus ve Çin'e ait petrol şirketlerine üretim imtiyazı tanımaya başlamıştır. Ancak, 1970'li yıllarda Irak petrollerinin millileştirilmesi ile ülkeden dışlanan ABD ve İngiltere firmaları, son Irak savaşı ile birlikte tekrar bu bölgeye girme şansı elde etmişlerdir. ABD ve İngiltere'nin Irak'a karşı girişmiş olduğu saldırıya karşı çıkan ülkeler, özellikle 1991 yılı sonrası bölge petrollerini kontrol altına alan şirketlerin bağlı olduğu ülkelerdir. Dolayısıyla, son savaşla beraber Fransa ve Rusya'nın bölgedeki etkinliğinin sona ereceği açıktır. (Kayar, 2003, s.338)

ABD ekonomisinin 2001 yılında girdiği ekonomik daralma süreci ve ekonomik göstergelerdeki zayıflıklar, ABD dolarının değer kaybetmesine yol açmış; başta Çin olmak üzere birçok ülke uluslararası rezervlerdeki dolar miktarını azaltma ve özellikle Euro miktarını arttırma kararını almıştır. Bu kapsamda, Irak'ın petrollerinin uluslararası piyasalara çıkışını 1999 yılından sonra Euro'ya endekslemesi doların uluslararası alanda ki anahtar para olma rolünü kaybedebileceği yönünde tartışmalara yol açmıştır.

2002'nin ikinci yarısı ile 2003' n ilk günlerinde, ABD'nin K rfeze yeni bir müdahalesi gündeme gelmiştir. ABD yetkililerinin, Irak'ın elinde bulunan kitle imha silahlarının etkisiz hale getirilmesi maksadıyla böyle bir harekâtın zorunlu olduğunu açıklamalarına karşın, yaygın olan görüş ABD'nin amacının dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip bölgeyi kontrol altına almak olduğu şeklindeydir.  nk  bir zamanlar dünyanın en büyük üreticisi olan ABD, bugün petrol tüketiminin yarısını dışarıdan ithal etmek zorundadır ve ülkenin stratejik konumu giderek zayıflamakta ve bütçe açığı daha da büyümektedir. Bu durum ABD'nin asıl niyetinin petrole dayalı olduğu düşüncesini desteklemektedir.

31. Körfez Savaşı

310. Kuveyt'in İşgali

Kuweyt, 1759'dan beri El-Sabah ailesi tarafından yönetilen bir emirlikti. 1899'da burasını kontrolü altına alan İngiltere, 1961 yılında bu ülkeye bağımsızlığını vermiştir. Fakat bu arada da, 1946'dan itibaren Kuveyt'te petrol üretilmeye başlanmıştır. Kuveyt 1961 Kasım'ında bağımsızlığını aldığı zaman, o zamanki Irak lideri General Kasım, bu bağımsızlığı tanımamış ve Kuveyt topraklarının, Osmanlı Devleti zamanında Basra vilayetine dahil olduğunu dolayısıyla, Kuveyt'in Irak topraklarının bir parçasını teşkil ettiğini ileri sürmüştü. Bununla beraber, Abdüsselam Arif ve Baas iktidarı, Kuveyt'in bağımsızlığını 1963'de tanımış fakat Kuveyt ve Irak arasındaki sınır konusundaki anlaşmazlık o zamandan beri devam etmekteydi.

Irak-Kuweyt münasebetlerinde ikinci gelişme, Irak-İran savaşı sırasında oldu. Daha önce, Irak ile İran arasında 1975 Mart'ında yapılan bir antlaşma ile Şatt-ül Arab toprakları, Irak ve İran arasında paylaşılınca Irak'ın Basra Körfezi'ne çıkışı daralmıştı. Irak, İran ile savaşa başlayınca, 1975 antlaşmasını feshederek, Şatt-ül Arab'ın tamamını kontrolü altına aldığı ilan etti. Fakat İran, 1986 Şubat'ındaki Kerbela Yolcuları harekâtında, Şatt-ül Arab'ın ağzındaki Fao (Al-Faw) adasını ele geçirince, Irak'ın Basra'ya çıkışı yine daralmıştı. Zira Fao'nun Batısında, Kuveyt'e ait Varbah ve Bubiyan adaları bulunuyordu. (Armaoğlu, 1986, s.879)

Irak 1972'nin başlarında Bubiyan ve Varbah adalarını kendisine kiralaması ve kendi istekleri doğrultusunda bir sınır anlaşması yapması için Kuveyt'e baskı yapmaya başlamış, kabul etmeyince de Kuveyt sınırını işgal etmiştir. Ancak bir taraftan da Suudi Arabistan'ın Irak sınırına kuvvet kaydırması diğer taraftan Arap Birliği'nin diplomatik temasları ve uygulanan mali yaptırımlar karşısında Irak işgal ettiği sınır bölgesinden çekilmek zorunda kalmıştır. Bununla beraber Irak, muhtemel bir İran tehdidi karşısında limanın korunması için gerekli olduğunu ileri sürerek Umm Kasr'ın güneyindeki kıyı şeridinde bulunan birliklerini çekmeyi reddetmişti. Irak bu esnada (1975) Varbah adasını kendisine bırakması, Bubiyan adasının ise yarısını 99 yıllığına kiralaması için Kuveyt'e baskı yapmaktaydı. İran ile Irak arasında 1975'de

Cezayir Antlaşması'nın imzalanması ile birlikte Irak'ın Umm Kasr'ın ağzında kuvvet bulundurmasının gerekçesi de kalmamasına rağmen Irak, söz konusu bölgeden ancak 1977'de yani Körfez'deki komşularıyla ilişkilerini geliştirmeye karar vermesinden sonra çekilmiştir. (Arı, 1996, s.209–210)

Irak-İran savaşının başka bir sonucu, Saddam'ın Kuveyt'e karşı husumetini daha da arttırdı. Irak bu savaş sırasında dışarıya 80 milyar dolar kadar borçlanmıştı. Bunun 30–40 milyar doları da Kuveyt ile Suudi Arabistan'a idi. Saddam'a göre bu iki devlet bu paraları yardım olarak verdikleri halde sonradan borç haline getirmişlerdi.

Bu yardım-borç anlaşmazlığı üzerine Saddam, Kuveyt'e karşı yeni iddia ve ithamlarda bulundu. Buna göre Kuveyt, Irak'a ait fakat Kuveyt sınırlarında bulunan Rumeyla bölgesinden, 1980'den beri petrol çıkarmaktaydı ve bu suretle de Irak'ı 2,4 milyar dolar zarara sokmuştu.

Saddam'ın Kuveyt ve hatta diğer Körfez ülkeleri hakkında ileri sürdüğü iddialardan bir diğeri de, bu ülkelerin petrol üretimlerinde OPEC' in tespit ettiği günlük/varil kotalarını aşmaları dolayısıyla petrol fiyatlarının dünya pazarında düşmesine sebep oldukları için Irak'ın bundan büyük zarar gördüğü idi. Bu iddia çok da haksız olmamalı ki, Irak'ın isteği üzerine 27 Temmuz 1990'da OPEC' in Cenevre'de yaptığı toplantıda, petrolün varilinin 18 dolardan 21 dolara çıkarılması ve üretim kotalarının muhafazasında sıkı bir koordinasyon kararı alınmıştır. (Armaoğlu, 1986, s.879)

Irak'ın Arap Birliği'ne sunduğu 16 Temmuz memorandumundan sonra, gerek Ürdün, gerek Mısır tarafından bir takım aracılık teşebbüsleri yapılmış ve hatta 31 Temmuz'da Cidde'de, Irak ve Kuveyt temsilcileri bir araya gelmişlerdir. Cidde toplantısında Irak, Rumeyla petrol bölgesi ile Varbah ve Bubiyan adalarının kendisine terk edilmesini ve Irak'ın Kuveyt'e olan 15 milyar dolarlık borcunun silinmesini istemiş, fakat Kuveyt bu istekleri reddetmiştir. Bunun üzerine, Temmuz'un son haftası içinde Kuveyt sınırına yığılmış olan uçaklar ve zırhlı tümenlerle desteklenen Irak kuvvetleri, 1 Ağustos 1990 sabahından itibaren, Kuveyt topraklarını işgale başlamıştır. (Armaoğlu, 1986, s.879)

Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle ortaya çıkan Körfez krizi sırasında BM örgütü ve özellikle

Güvenlik Konseyi uluslararası bir soruna yönelik olarak, 1945'den sonraki dönemde daha doğrusu kuruluşundan bu yana hiç olmadığı kadar etkin bir konumda görünmüştür. 50 yıldır derin dondurucu da bulunan Güvenlik Konseyi adeta yeniden keşfedilmişti. Elbette bunda Doğu Bloğu'nda yaşanan gelişmelerle beraber Soğuk Savaşın sona ermekte oluşunun etkisi büyük olmuştur. Ayrıca sorunun ABD'nin ve Batılı ülkelerin çıkarlarını aynı yönde etkilemekte oluşunun da bunda payı büyüktür.

311. Körfez Savaşı

ABD, İran-İrak Savaşı sırasında, 1979 sonrası bölgedeki temel düşmanı haline gelen İran'la savaştan Irak'ı içerden ve dışardan gelen tüm eleştirilere rağmen ekonomik, askeri ve siyasi yönden koşulsuz destekledi. (Uslu, 2000, s.278) ABD'nin bu tavrı, Irak'ın bölgede girişeceği faaliyetlere ABD'nin karşı çıkmayacağı izlenimini yarattı. Dahası, Irak'ın Kuveyt'i işgal edeceği yönünde sinyaller vermesine rağmen ABD hareketsiz kaldı. (Gözen, 2000, s.102) Bundan cesaret alan Saddam Hüseyin, 2 Ağustos 1990'da tarihsel olarak kendine ait gördüğü Kuveyt'i işgal etti. 8 Ağustos'ta Kuveyt'i ilhak ettiğini, 28 Ağustos'ta da 19. ili olduğunu ilan etti. Fakat ABD işgalin ilk anından itibaren tavrını değiştirdi. Kongre'nin Irak'a karşı daha önceden uygulamaya koymaya çalıştığı ekonomik ambargoyu başlattı. Amerika'daki tüm Irak ve Kuveyt varlıklarını dondurdu ve Irak'a her türlü mal ve insan giriş çıkışını yasakladı. Süratle BM Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirerek 2 Ağustos'ta işgali kınayan, 6 Ağustos'ta da Irak'a ekonomik ambargo uygulanmasını öngören kararları çıkardı. (Uslu, 2000, s. 285)

BM Güvenlik Konseyi, yine Amerika'nın ısrarıyla, 29 Kasım'da, Irak'ın 15 Ocak 1991'e kadar Kuveyt'ten çekilmemesi durumunda askeri güç kullanımına izin veren 678 sayılı kararı kabul etmiştir. Irak'ın bu karara uymaması üzerine ABD'nin önderliğindeki müttefik kuvvetleri 17 Ocak'ta Irak'ı havadan bombalamaya başladı. Savaşın başlamasıyla Irak ve Kuveyt'te özellikle stratejik hedefler bombalandı. 24-28 Şubat 1991 tarihlerinde 100 Saatlik Kara Harekâtı ile Kuveyt'te Irak Kara Kuvvetlerinin büyük bir kısmının imhası ve kalanlarının esir veya Kuveyt'i terk etmeleri ile sonuçlandırıldı. (Sander, 2000, s.568) Irak 21 Şubat'ta, ordusunun Kuveyt'ten tamamen ve koşulsuz çekilmesini de öngören bir madde içeren Sovyet barış planını kabul etti. Fakat BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlara uymayı kabul etmedi.

Bunun üzerine müttefikler, 24 Şubat'ta da "Çöl Fırtınası" olarak adlandırdıkları kara harekâtını başlattılar. 28 Şubat'ta Irak'ın BM kararlarını kabul ettiğini, Kuveyt üzerindeki iddialarından vazgeçtiğini ve Kuveyt'ten tamamen çekileceğini açıklaması üzerine savaş sona erdi. (Uzgel, 2000, s.297)

Körfez Savaşı fiilen sona ermesine rağmen Amerika bazı bahanelerle zaman zaman Irak'ı bombalamaya devam etmiştir. 23 Ocak 1993 gecesini Güney Irak'ı, ABD eski Devlet Başkanı George H. W. Bush'a Kuveyt'te bulunduğu sırada suikast planladıkları gerekçesiyle 26 Haziran 1993 gecesini de Bağdat'ı bombalamıştır.

Türkiye ise Körfez Savaşına fiili olarak katılmamıştır. İncirlik Hava Üssü'ndeki Amerikan uçaklarının kullanılmasına müsaade etmiştir ve Birleşmiş Milletlerin aldığı bütün kararlara uymuştur. Ayrıca, Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını kapatmıştır. (Sander, 2000, s.568-576)

ABD Körfez Savaşı ile Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmanın ötesinde, İran-Irak Savaşı sırasında Irak'ın hem bölge ülkeleri hem de Batılı ülkelerinin sağladığı silahlarla sahip olduğu saldırı gücünü yok etmeyi amaçladı. Bu amaçla, savaş sırasında Irak'ın askeri gücü neredeyse yok edildi. Ayrıca savaş sonrasında, Irak'ın silahsızlandırılması için Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu (*United Nations Special Commission/ UNSCOM*) oluşturuldu ve Irak'ın nükleer silahtan arındırılmasına yardımcı olmak üzere Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) görevlendirildi. Irak'a karşı ambargonun sona erdirilmesi de UNSCOM ve IAEA'nın olumlu raporlarına bağlandı. (Gözen, 2000, s.327)

Savaş sonunda tüm Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde köktenci akımlar güçlenmeye başlamıştır. Bölgede 1945'den beri üzerinde çok konuşulan ve tüm siyasal partilerin programlarının başında yer alan Arap Birliği fikri, büyük bir darbe yemiştir. Körfez Savaşı'nda Arapların ayrı ayrı saflarda toplanmaları ve kendi ulusal devletlerinin olduğu kadar Batı'nın da çıkarlarını korumak için savaşmaları, Arap Birliği düşünü çok zayıflatmıştır. Irak'ın zayıflamasıyla beraber, İran'ın bölgedeki ağırlığı artmaya başlamıştır. (Sander, 2000, s.568-576) Irak'ın tüm nükleer ve kimyasal tesisleri yok edilmiş, askeri gücü yok denecek kadar azalmış, ekonomisi ise çok önemli bir darbe yemiştir. Kısacası Irak'ın yanlış bir kararlar

Kuveyt'i işgal ettiği ortaya çıkmıştır. Bölgedeki güç dengesinin Irak tarafından bozulması önlenmiş ancak bunun yanında Irak'ın her açıdan kötü bir duruma gelmesi bölgede yeniden dengesiz bir durum ortaya çıkmasına neden olmuştur.

312. Körfez Savaşı'nın Türkiye'nin İç Ve Dış Politikasına Etkileri

Irak'ın Kuveyt'i 2 Ağustos 1990 tarihinde işgali ile başlayan ve ABD önderliğindeki koalisyon güçlerinin 28 Şubat 1991 tarihinde Irak'ı mağlup etmesi sonucunda Birinci Körfez Savaşı resmen bitmiştir. ABD'nin Körfezin güvenliğini sağlamak ve petrolün dünya piyasalarına güvenli bir şekilde aktarımını sürdürmek amacıyla başlattığı askeri operasyon, bölgedeki Arap ülkeleri kadar Türkiye'yi de doğrudan etkilemiş ve Türkiye'nin Batı dünyasında güvenlik açısından ve bölge politikaları açısından önemini yansıtan bir olay olmuştur. (Arı, 2004, s.591)

Irak'ın Kuveyt'i işgali Türkiye'yi birbiriyle çelişen iki alternatifle karşı karşıya bırakmıştı. Bir yanda, Türkiye ile Irak arasında çok sıkı ve çok yönlü ilişkiler bulunmakta, diğer taraftan, Irak'ın Kuveyt'i işgali kabul edilemez bir hareket olarak algılanmaktaydı. Eğer Irak saldırgan tutumunu bırakmazsa, bu ileride daha büyük sorunlara yol açabilirdi. Bu nedenle Türkiye'nin Irak'a karşı oluşan koalisyon gücüne katılması gerekmekteydi. Türkiye'nin Körfez Koalisyonu'na destek vermesi, aynı zamanda onun 1960 yılından bu yana uyguladığı “*tarafsızlık*” ilkesinden ayrılması anlamına geliyordu.

Türkiye, bu iki seçenek karşısında, ABD'nin önderliğinde oluşan BM müşterek güvenlik sistemi çerçevesinde bölgedeki önemli ekonomik partneri olan Irak'la ilişkilerini askıya alarak, BM'nin aldığı karar gereğince, Irak'a ambargo uygulanması kapsamında Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını kapatmış ve Irak'la ticaretini durdurmuştur. (Şahin, Taştekin, 2006, s.248)

1990 Ocak-Şubat aylarında Atatürk barajı için su tutma girişimi sırasında Türkiye-Suriye-Irak ilişkileri gerginleşti. Ancak Türkiye 1990-91 krizi sırasında Irak'ın toprak bütünlüğünü bozmaya dönük girişimlere karşı çıkmıştır. Türkiye'nin krize ve sonrasındaki yaklaşımı bölgede ve Irakta kendi aleyhine bir durumun oluşmasına engel olmaya yönelik

olmuştur. Ayrıca Türkiye bağımsızlığını tehdit edecek bir denge değişikliğine veya ülke bütünlüğüne tehdit oluşturacak bir durumun ortaya çıkmasına karşı bir politik tavır ortaya koymuş ve bu çerçevede BM ile işbirliği yapmaktan kaçınmamıştır. (Arı, 2004, s.592)

Savaşın bitmesinin ardından Irak'ın güneyinde Şiiilerin, Kuzeyde de Kürtlerin ayaklanması neticesinde ABD, Irak'ın parçalanmasının bölge dengelerini alt-üst etmesinden endişelenerek, Saddam'ın ayaklanmaları bastırmasına izin vermiştir. Ancak Saddam'dan kaçan binlerce mültecinin Türkiye'ye yönelmesi, bölge siyaseti bakımından büyük bir sorun haline gelmiştir. Türkiye'ye gelen sığınmacıların Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından yapılan yoğun diplomasi ile Irak sınırında tutma isteği, ABD tarafından da desteklenmiş ve gerek Kürtlere yardım amacıyla gerekse Irak'ın bütünlüğünü korumak ve Saddam rejiminin denetlenmesini sağlamak için, Irak'ın kuzeyinde 36. paralelin kuzeyinde uçuş yasağı getirilmiştir. (Şahin, Taştekin, 2006, s.249)

Savaş sonunda Türkiye Irak politikasında üç temel konu üzerinde durdu. Birincisi, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve bölgede bir Kürt devleti oluşumunun engellenmesi, ikincisi; Türkiye'nin meşru güvenlik endişesinin gözetlenmesi ve özellikle PKK terörünün engellenmesi, üçüncüsü de Irak'ta yaşayan Türkmenlerin korunmasıdır. Bu kapsamda Türkiye'nin özellikle Irak'ın kuzeyine yönelik politikasında temel sorun burada oluşabilecek otorite boşluğunu doldurmak olmuştur. Irak'ın kuzeyinde PKK terör örgütünün mevcudiyeti nedeniyle Türkiye, bölgeye 1980'li yıllardan itibaren sayısız askeri operasyonlar düzenlemiştir. Türkiye, teröre karşı verdiği mücadelede Irak'ın bütünlüğünün devamına önem vererek, gerek dönemin Saddam Hüseyin İktidarı gerekse Irak'ın kuzeyinde birleşik bulunan Mesut Barzani ile Celal Talabani gibi liderlerin başında bulunduğu Kürt aşiretleri ile işbirliği de yapmıştır. Aslında Irak'ın kuzeyinde 23 Ekim 1991'de, Bağdat'ın Kürtlere karşı ekonomik ambargo başlatması ve akabinde bu bölgede hükümet görevlilerini geri çekmesi ile bir iktidar boşluğu oluşmuş ve bu da Kürtlerin teşkilatlanma sürecini daha da hızlandırdı. Şubat ve Mart 1992'de Irak Kürtlerinin iki büyük partisinden biri olan Kürdistan Demokratik Partisi lideri Mesut Barzani, Türkiye'yi ziyaret etti. Barzani, Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakan Süleyman Demirel, Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü, Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ve bazı Türk diplomatlarıyla bölge geleceği ile ilgili görüşmeler yaptı. (Özdağ, 1999,s.81-88)

Irak'ın kuzeyindeki Kürtlerin Temmuz 1992'de bir hükümet oluşturmaları, Eylül ayında istihbarat ve polis örgütü kurmaları, Ekim ayında bir ordu oluşturmaları ve ardından Erbil' de Federe bir oluşum kurulduğunu ilan etmeleri üzerine Türkiye, Kürtlerin aldığı bu kararların bölgesel güvenlik ve istikrarı olumsuz etkileyeceğini ve bu eylemlerini tanımayacağını açıkladı. (Şahin, Taştekin, 2006, s.250)

Türkiye, Kürt grupların bu kararının ardından Eylül 1992'de PKK terör örgütünün üslendiği bölgelere yönelik operasyonlara başladı. Bu operasyonlara Barzani'nin kuvvetleri de destek verdiler. Türkiye, bu noktada bölgede Bağdat yönetiminin tekrar etkinliğini koruması gerektiği yönünde mesajlarda verdi. Ayrıca Türkiye, bölge ile ilgili sorunlarda, ileriki yıllarda da örnekleri görülecek olan bölge ülkeleri zirvesi düzenleyerek, Suriye ve İran'ında katıldığı bir konferans yaparak, bölge istikrarının devamının bu ülkelerin ortak çıkarı olduğunu vurguladı. Türkiye, terör sorunu odaklı oluşmaya başlayan Irak politikasında, bölgesel istikrarın devamının Irak'ın bütünlüğü ile sağlanacağını düşünen bir bölge ülkesi olarak ABD'nin Kürt liderleri bir araya getirdiği Dublin sürecinden de rahatsız olmuştur. Türkiye Irak'ın kuzeyinde PKK terör örgütü ile birlikte diğer Kürt gruplarının da güç boşluğundan yararlanarak, bir siyasal güç haline gelmelerini engellemek ve bölgeden Türkiye'ye yönelik terör eylemlerini bastırmak ve kontrol altına almak amacıyla gittikçe artan şekilde askeri operasyonlar düzenlemeye başlamıştır. (Kayar, 2003, s.262–263)

Soğuk Savaşın bitişiyle başlayan stratejik yeniden değerlendirme süreci Körfez Krizinden alınan derslerin ışığında hız kazanmıştır. Birisi sistematik diğer bölgesel bu iki etmen, TSK'nin 1990'lardaki askeri doktrine ve yapılanmasına damgasını vurmuştur. 1991 yılında NATO, Soğuk Savaş süresince benimsediği "*İleriden Savunma*" (Forward Defence) stratejisi, daha düşük bir harbe hazırlık durumunu gerektiren "*İleri Mevcudiyet*" (Forward Presence) konsepti ile değişmiştir. Avrupa'da azalan askeri tehdide koşut bu gelişme Türkiye'nin güvenlik gereksinimleri için yetersiz bulunduğundan TSK, "*İleriden Savunma*" ilkesine göre kuvvet planlamaya ve bulundurmaya devam etmektedir. (Sönmezoğlu, 2004, s.917)

313. Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin Ekonomik Kayıpları

Ocak 1991’de ABD önderliğinde gerçekleştirilen müdahale ile Irak, işgal ettiği Kuveyt’ten çekilmek zorunda kaldı. I. Körfez Savaşı adı verilen bu askeri harekât, petrol fiyatlarını sıçratması, kara taşımacılığı, müteahhitlik hizmetleri ve ihracat üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle Türkiye ekonomisini önemli kayıplara uğratmıştır.

I. Körfez Savaşı’nın petrol fiyatları üzerindeki etkileri daha çok Irak’ın Kuveyt’i işgal ettiği 1990 yılının ikinci yarısında ve 1991 yılının ilk aylarında hissedilmiştir. Kuveyt işgali öncesi 16 dolar civarında seyreden ham petrolün bir varili, Ekim 1990’da 37,4 dolara kadar yükselmiştir. Müdahale sonrası petrol fiyatları istikrar kazansa da Türkiye’nin söz konusu dönemdeki petrol faturası ciddi ölçüde kabarmıştır. Körfez krizi sonrasında transit kara taşımacılığı ve ihracat faaliyetlerinin büyük ölçüde sona ermesi nedeniyle, Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Irak’ın kuzeyi arasındaki ticaret dibe vurmuştur. Geçimini sınır ticareti ve tankerle petrol nakline bağlayan bölge esnaf ve tüccarının önemli bir bölümü kepenk kapatmak zorunda kalmıştır. Aynı şekilde bölgenin önemli ihracat kalemlerinden canlı hayvan yetiştiriciliği de önemli bir darbe almıştır. (Sander, 2000, s.568–576)

Irak, savaş öncesi dönemde Almanya’dan sonra Türkiye’nin ikinci büyük ticari partneri olmasının yanı sıra Türkiye’nin Ortadoğu’ya açılan kapısıydı. Savaş sonrası Irak bu konumunu da yitirmiştir.

Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının kapatılması bir yandan petrol ithalatını güçleştirirken, bir yandan da petrol boru hattı gelirlerini ortadan kaldırmış, savaş sonrasında da ekonomik ambargo nedeniyle Türkiye’nin bu gelirleri düşük düzeylerde seyretmiştir.

Ekonomik ambargo nedeniyle Irak’ın kamu kesiminin yatırım harcamaları çok sınırlanmış, bu durum Irak’ta inşaat ve taahhüt faaliyetleri yürüten Türk müteahhitlerinin pazar kaybına yol açmıştır. Bu sorunlara ek olarak, Irak’ın kuzeyinde oluşan otorite boşluğu Güneydoğu sınırındaki risk ve tehdidi artırmıştır. Türkiye’nin karşı önlemleri askeri harcama kalemini sıçratmıştır.

Savaşın güneydoğu ekonomisine göç, işyerlerinin kapanması ve işsizlik şeklinde yansıyan olumsuz etkileri bir dizi ticari ve sosyal sorunu körüklemiştir. Bölgede sanayi ve ticaret durma

noktasına gelmiş, ihracat güçleşmiştir. Güneydoğu'da duran yatırımlar, bölgenin geri kalmışlığını derinleştirmiş, Batıya göçü hızlandırmış, terörü besleyen bir faktör haline gelmiştir. (Sander, 2000, s.568–576)

Türkiye, I. Körfez savaşında oluşturulan çok uluslu güce siyasi destek vermesine ve ABD'nin yanında yer almasına karşın savaş zararlarının tazmininde yeterli desteği bulamamıştır. Türkiye'nin savaştan kaynaklanan kayıplarını tam olarak hesaplamak mümkün olmamakla birlikte, birikimli sonuçlar ekonomik ve sosyal açıdan hala hissedilmektedir

314. Körfez Savaşı'nın Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi

Türkiye'nin ABD'yle ilişkilerinin dayandığı temellerden biri olan stratejik önemin 1990'da SSCB'de yaşanan çözülmeye azalacağı izlenimi yaratması Türkiye'de endişe yarattı. Saddam Hüseyin'in 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesi ile ortaya çıkan Körfez Krizi zamanın yöneticilerine göre, Türkiye'ye hala stratejik açıdan önemli bir ülke olduğunu kanıtlamak için yeni bir fırsat verdi. (Uzgel, 2002, s.254–255) Körfez Savaşı, Washington'da II. Dünya Savaşı'ndan beri Türkiye hakkındaki resmi yaklaşım olan Türk sınırları içindeki üslerin Ortadoğu'ya yönelik operasyonlarda kullanılmasını da içeren Türkiye'nin stratejik ve siyasal öneminin geçerliliğini bir kez daha gözler önüne serdi.

Körfez Krizi patlak verdiğinde Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal aktif politika uygulanması gerektiğini düşünüyordu ve dış politika yönetimini tamamen kendisi üstlendi. Turgut Özal'ın büyük oranda Dışişleri Bakanlığı, meclisi, hatta hükümeti atlayarak oluşturduğu politikalarla Türkiye Körfez Krizi'nde ABD'nin yanında yer aldı. (Bostanoğlu, 1999, s.401) Saddam rejimine karşı tavır alarak BM'nin ambargo kararından iki gün sonra Irak'tan gelen Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını kapattı ve 2,5 milyar dolarlık ticaret hacmine sahip olduğu Irak'la ticari ilişkilerini kesti. Ayrıca, Irak'a düzenlenen harekâta kullanılmak üzere Türkiye'deki NATO üslerini ABD uçaklarına açtı. (Uzgel, 2002, s.254–255)

Körfez Krizi süresince ve savaş sırasında Türk-Amerikan ilişkileri son derece olumlu bir ortamda gelişti. ABD Başkanı Bush ile Türkiye Cumhurbaşkanı Özal arasında sürekli bilgi alışverişi sağlandı. Türkiye'nin ambargo kararını ilk uygulayan devlet olması, üslerini koalisyon güçlerine açması ABD'de memnuniyet yarattı.

Türkiye Körfez Krizi'nden petrol boru hattını kapatma ve ambargo uygulama kararı nedeniyle önemli miktarda ekonomik zarara uğradı. Özal, Türkiye'nin Körfez Savaşı'nda ABD'ye sağladığı destek dolayısıyla mükâfatlandırılacağını düşünüyordu. Bu doğrultuda, Eylül 1990'da Washington'a yaptığı ziyarette tekstil kotasının kaldırılmasını, askeri modernizasyona destek olunmasını ve borçların bir kısmının silinmesini talep etti. Amerikan hükümetinden Türkiye'ye, Ocak 1991'de 82 milyon dolarlık, yılın ilerleyen aylarında da 282 milyon dolarlık yardım verildi. Bununla birlikte askeri yardımın miktarı arttırıldı ve tekstil ihracında belirli bir artış sağlandı. Ayrıca, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, ABD ve Kuveyt'in katılımıyla 4,2 milyar dolarlık bir Türk Savunma Fonu oluşturuldu. Türkiye'nin ürettiği F-16'ların Mısır'a satışı gerçekleştirildi. Türkiye, büyük bir ticaret hacmine sahip olduğu Irak'la ticari ilişkilerini Körfez Krizi'nin başladığı ilk günlerde kesmişti. Irak'a uygulanan ambargonun 2003 yılına kadar sürdüğü düşünülürse bu yardımların Türkiye'nin zararlarını karşılamaktan çok uzak olduğu açıktır. Bu nedenle, 1990'lı yıllar boyunca ve İkinci Körfez Savaşı öncesinde de Türkiye ABD'yle yaptığı görüşmelerde ekonomik kayıplarının tazmini konusunu zaman zaman gündeme getirdi. Fakat Bush ve ekibi Türkiye'nin zararlı değil karlı çıktığına inandığı için hiçbir zaman tam anlamıyla istediğine ulaşamadı. (Uzgel, 2002, 254–255)

Diğer yandan, savaştan sonra Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkan gelişmeler Türkiye'nin zararının sadece ekonomik olmayacağını gözler önüne serdi. Körfez Savaşı sayesinde ortaya çıkma imkânı bulan Irak'ın kuzeyindeki fiili bir oluşum Türkiye'nin hassas noktası haline geldi. ABD'nin öncü olduğu çabaların bağımsız bir devlet oluşumu amacı taşıdığı düşüncesi Türk yetkilileri endişeye sevk etti. Türkiye müttefiki ABD'nin Irak politikası konusunda yeterli derecede bilgilendirilmediğini düşündü ve kendi aleyhine bazı oluşumlar içinde olduğu şüphesini taşıdı. (Arı, 2004, s.442)

Körfez Savaşı'nın etkisiyle ortaya çıkan gelişmeler (Çekiç Güç, Irak'ın kuzeyindeki oluşumu, vb.) Türkiye'yi kendi güvenliği ve toprak bütünlüğünü koruma çabaları ile ABD ile

stratejik ilişkilerini sürdürme arasında bir bakıma tercih yapmaya itti. Fakat Türk yönetimi açısından ikisi de vazgeçilemez görüldüğü için Türkiye'nin zaman zaman birbiriyle çelişen politikalar uygulamasına neden olmuştur.

315. Körfez Savaşı'nın Bitişinden Sonra Yaşanan Gelişmeler

3160. Çekiç Güç

Körfez Savaşı'nın ardından yaşanan gelişmeler Türkiye topraklarında çok uluslu gücün konuşlanması durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu gücün hizmet ettiği amaçlar, oluşturulmasındaki yasal dayanaklar ve sağladığı kazanç ya da neden olduğu kayıplar Türkiye'de yoğun olarak tartışılmıştır. Bu tartışmalar da bu gücün sık sık Türk-Amerikan ilişkilerinin gündem maddesi olmasına neden olmuştur.

Körfez Savaşı'nda kara harekâtına başlamadan önce, ABD Saddam'ın askeri gücünü dağıtmak için kuzeyde Kürtleri ve güneyde Şii'leri ayaklanmaya çağırmıştır. Ateşkesin ilanından sonra iki grup da ayaklandı. Irak ordusunun güneyde bulunan ve hiç savaşa girmemiş kuvvetleri kısa sürede kanlı bir şekilde Şii ayaklanmasını bastırmış ve kuzeye yönelmiştir. ABD, Irak'ın bölünmesi İran'ın işine yarayacağı için Kürtlere verdiği desteği çekti. Kürt gruplara yardım göndermediği gibi, içişlerine müdahale olacağı gerekçesiyle Saddam'ı da engellemeye çalışmadı. Bundan dolayı, Kürtler çareyi Türkiye ve İran sınırlarına doğru kaçmakta buldular. Türkiye de, Irak ordusunun önünden kaçan 500.000 Iraklı Kürt'ün göçüyle karşı karşıya kaldı. Bu göçle gelen insanların Irak'ın kuzeyinde oluşturulacak güvenli bölgelere yerleştirilmesi fikri, 2000'lere kadar sürekli sorun teşkil eden Çekiç Güç'ün ortaya çıkmasına neden oldu. Bu gücün sağladığı güvenlikle Irak'ın kuzeyinde fiili olarak bir devletin oluşması Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye ve bölgeye armağan ettiği bir sorun olarak günümüze kadar varlığını korudu. (Uzgel, 2002, s.259–260)

Kürtler Türk sınırına ulaştığında Türkiye, ilk etapta Kürtlere sınırlarını açmak istemedi. Çünkü 1988 yılında benzer bir tecrübe yaşamış ve ekonomik olarak olumsuz etkilenmişti. (Uslu, 2000, s.298) Ayrıca, dönemin hükümeti önceki mülteci akınında oluşturduğu kampların

PKK terör örgütünün faaliyetlerini artırdığı gerekçesiyle eleştiriye maruz kalmıştı. Dahası, burada kurulacak kampların kalıcı hale gelerek bir Kürt “Gazze Şeridi” oluşturması olasılığı endişe yaratıyordu. (Oran, 1998, s.54) Bunun dışında hükümet, Türkiye’nin, mültecilerin Avrupa’ya ulaşmasını engelleyecek bir tampon bölge haline dönüşmesinden endişe ediyordu. Fakat hem sınırdan hem de Batılılardan gelen baskılar üzerine sınır açıldı.

Kürt göçüyle Türkiye çok zor durumda kalınca, Cumhurbaşkanı Özal sığınmacılara acil yardım sağlamak amacıyla girişimde bulundu. Telefon diplomasisiyle George Bush’u harekete geçirerek 5 Nisan’da BM Güvenlik Konseyi’nde Bağdat yönetimini kınayan ve bölgedeki halka insani yardım yapılmasını öngören 688 sayılı kararı kabul edilmesini sağladı. Bu kararlar kurtarma ve yardımla sınırlı Huzur Sağlama Operasyonu’nun (*Provide Comfort*) birinci aşaması başladı. Bu karar, güvenli bölge, Çekiç Güç ve Huzur Operasyonu gibi uygulamaların hukuki dayanağını teşkil etti. (Oran, 1998, s.57)

Körfez Savaşı bittikten sonra ABD’nin Başkan Bush’un şekillendirdiği Irak politikası içişlerine karışmama ilkesi altında Irak’ta olanlardan uzak durmak şeklinde olacaktı. Bu doğrultuda Bush, Saddam’ın ayaklanan gruplara şiddet uygulamasına müdahale etmeyeceğini ve Amerikan askerlerinin başka bir ülkedeki iç savaşta kullanılmasının söz konusu olmayacağını açıkladı. Fakat kongreden gelen baskılar Bush’un kayıtsız kalmasını engelledi. Nisan ayının ortalarına doğru Amerikan politikasında değişiklik gözlemlendi. Amerikan Başkanı Bush 10 Nisan’da Irak’ı 36. enlemin kuzeyinde tüm askeri faaliyetleri ve uçuşları yasakladığı konusunda uyardı. Irak’ın askeri müdahalede bulunması durumunda, ABD’nin de askeri güçle karşılık vereceğini açıkladı. Ayrıca, 11 Nisan’da Türkiye’den, Türk topraklarına askeri yardım personeli getirme ve malzeme depolama izni istedi. İlk başta yalnız İngiliz ve Fransız askerlerinin de dahil olduğu 16.000 kişilik bir gücü Türkiye sınırına konuşlandırdı. Türkiye bu operasyona (yalnızca insani yardım amacıyla) 30 gün süreyle izin verdi. Daha sonra bu izin, aynı süreyi kapsayacak şekilde iki kez uzatıldı. (Arı, 2004, s.447–448)

Bu operasyon Güvenli Bölge kuruluncaya dek Kürtlerin güvenliğini sağlamak içindi. Bundan sonra Güvenli Bölgenin oluşturulması ve Kürtlerin geri dönüşünün sağlanması gerekliydi. Amerika, BM’den SSCB, Çin ve Hindistan’ın olumsuz tavrı nedeniyle BM şemsiyesi altında bir Güvenli Bölge kurulması kararı çıkartamadı. Fakat Başkan Bush, dost

ülkelerin baskısı ve sorunun içler acısı görünümü nedeniyle harekete geçti. 17 Nisan'da koalisyon güçleri Irak'ın kuzeyine girerek bölgenin güvenliğini üstlendiler ve Kürtler için geçici kamplar kurmaya başladılar. Nisan sonunda 36. paralelin kuzeyinde Güvenli Bölge ortaya çıktı ve Kürtler de geri dönmeye başladılar. Kürtlerin yurtlarına dönüşlerinin sağlanmasından sonra 16 Temmuz 1991'de koalisyon askerlerinin geri çekilişinin tamamlanmasıyla 1. Huzur Operasyonu sona erdi. (Oran, 1998, s.62–67)

Körfez Savaşı'ndan sonra yerlerinden olan insanların yurtlarına dönüşünün sağlanmasıyla koalisyon güçleri görevini tamamladı. Fakat Amerikan güçlerinin çekilmesinden sonra hava desteği olmayacak olan BM güçlerinin durumu koruyabileceği konusunda endişeler vardı. Bu bağlamda, bölgenin güvenliğini sağlamak amacıyla, Türkiye'nin onayı alınarak Amerikan, İngiliz ve Fransız askerlerinden oluşan bir birlik kuruldu. (Bostanoğlu, 1999, s.408)

12 Temmuz 1991'de, ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Hollanda birliklerinden oluşan ve bir Türk birliğinin de dahil olduğu söylenen çok uluslu gücün Türkiye'ye gelmesine, yabancı askerlerin Türkiye'de bulundurulmasına 91-1993 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla izin verildi. Bu karar, Ocak ayında alınan 126 sayılı Meclis Kararı'na dayandırıldı. Daha önce de bahsi geçen bu karar, “...kriz süresince ve sonrasında hasıl olabilecek gelişmeler istikametinde Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde korumak ve kollamak ...” amacıyla “lüzum, hudut, şümul ve zamanı hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına, bu kuvvetlerin kullanımına ...” izin veriyordu. (Oran, 1998, s.80–86) Bu kararın anayasaya aykırı olduğu konusunda yoğun tartışmalar yaşandı, fakat tartışmalar Çekiç Güç'ün Türkiye sınırları içine konuşlandırılmasını engelleyemedi.

3161. Çekiç Güç'ün İşleyişi

Çekiç Güç'ün Türkiye'ye yerleşmesi konusunda “ilke anlaşması” 18 Temmuz'da ABD ile yapılan nota teatisiyle gerçekleşmiştir. İngiltere ve Fransa da daha sonradan bu anlaşmaya katılmıştır. (Gözen, 2000, s.90) 18 Temmuz'da Amerikan askerleri Şırnak'ın Silopi ilçesindeki Körfez Savaşı'nda kurulmuş olan müttefik karargâhı'na yerleşmeye başladı. Aynı gün Türk

Dışışleri Bakanlıđı ilgili űlkelere bir nota ile uluslararası gűcűn Tűrkiye'ye konuřlandırılması için izin verildiđini bildirdi. 24 Temmuz'da notanın içeriđi kamuoyuna açıklandı. Buna gűre, Irak'ın kuzeyindeki halkın yurtlarını terk etmesini gerektirecek kořulların tekrar ortaya çıkmasını engellemek ve Irak'ın BM kararlarına uymasını sađlamak amacıyla kara ve hava unsurlarından oluřacak bir gű geçici olarak Gűneydođu Anadolu'da konuřlandırılacaktı. Bu sűre içinde, Tűrk hűkűmeti, bu gűce istisnai olarak NATO dıřı amaçlar için İncirlik ve Batman űslerini kullandıracaktı. Bir Tűrk komutanın komutası altında uygun bűyűklűkte bir Tűrk birliđi de bu gűle birlikte gűrev yapacak ve Tűrk komutan koalisyon gűleri komutanıyla aynı rűtbe ve statűde olacaktı. İki komutan bűtűn konularda iřtiřare yapacaklar ve her tűrlű bilgiyi paylařacaklardı. Huzur Operasyonu II řu kurallara gűre yűrűtűlecekti:

a. Kuvvet, Tűrk hűkűmetinin sarıh onayı olmadan, hiçbir hal veya řartta Tűrk topraklarını, karasularını veya hava sahasını Irak Cumhuriyeti topraklarına karřı saldırgan nitelikte bir harekât için kullanmayacaktır. Aynı kural, kuvveti destekleyen ABD deniz unsurları için de geçerli olacaktır.

b. Kuvvetin terkihi, kesin bűyűklűđű ve konuřlandırılma yerleri Tűrk Genelkurmayı'yla iřtiřare yoluyla saptanacaktır.

c. Kuvvetin geliř, konuřlandırma ve hareket ile eđitim dahil, faaliyetine iliřkin yűnergeler Tűrk mevzuatına uygun olarak Tűrk Genelkurmayı tarafından saptanacaktır.

d. Tűrkiye'ye getirilecek silahlar, műhimmat, tařıtlar, malzeme ve diđer teçhizat Tűrk hűkűmetinin űn műsaadesine tabi olacaktır.

e. Uluslararası gű, Tűrkiye'de geçici bir sűre kalacaktır. Bu sűrenin ilke olarak 30 Eylűl 1991 tarihinde sona ermesi űngűrűlmektedir. (Oran, 1998, s.98–100)

Bu çerçevede gűrev yapacak olan eki Gű'űn űstlendiđi gűrevler ise řunlardı:

36. Enlemin kuzeyinde keşif uçuşları yoluyla Irak ordusunun faaliyetlerini saptamak, keşif sırasında sadece meşru savunma durumunda silahlı çatışmaya girmek, keşif sonuçlarını Irak'ın

kuzeyindeki gelişmelerini günlük olarak takip eden, Pirinçlik ve Zaho’ da kurulu Askeri Eşgüdüm Merkezi’ne (Military Coordination Center/ MCC) iletmek ve merkezin kararına göre hareket etmek, Diyarbakır Zaho arasında helikopter ulaşımını sağlamak, MCC aracılığıyla bölgedeki askeri gelişmeleri takip etmek ve ilgili makamlara raporlarla bildirmek, insani yardım kuruluşlarıyla ve hükümet dışı yardım kuruluşlarıyla (Non-Governmental Organizations / NGO) işbirliği halinde çalışmak. (Oran, 1998, s.102)

Çekiç Güç için öngörülen görev süresi 30 Eylül 1991’de sona erdiğinde hiçbir tepki çekmeden süre uzatıldı. Fakat PKK terör örgütünün eylemlerinin artması, Irak’ın kuzeyinde fiili olarak bir oluşumun ortaya çıkması gibi gelişmelerde Çekiç Güç’ün payının olduğu iddiaları bu gücün varlığı konusunda yoğun tartışmalar yaşanmasına neden oldu. Fakat muhalefetteyken Çekiç Güç’e karşı çıkan partiler bile iktidara geldiklerinde görev süresini uzatmak zorunda kaldılar. (Oran, 1998, s.167–169)

Çekiç Güç kurulduktan sonra hakkında çok fazla söylenti çıktı. Çekiç Güç yetkililerinin PKK terör örgütünün Türkiye’ye karşı planladığı eylemler hakkında bilgi sahibi olduğu halde Türkiye’ye bildirmediği, Kürtlere insani yardım malzemesi adıyla ağır silah yardımı yaptığı(Yavuz, 2003, s.273–278), Çekiç Güç’e ait helikopterlerin yaralı teröristlere yardım ettiği, Çekiç Güç karargâhında Abdullah Öcalan’ın fotoğrafı ile Kürdistan haritasının asılı olduğu(Oran, 1998, s.166), Çekiç Güç’ün ABD’yle yazışmalarında “Türk Kürdistan’ı” gibi ifadeler kullandığı, PKK terör örgütü hakkında elde ettikleri istihbaratı Türk tarafına aktarmadığı, SEİA’ yı (Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması) ihlal ederek İncirlik’te ayrı kripto ve haber merkezleri kurduğu, MCC ve NGO üyelerinin Türkiye aleyhine çalışmalarda ve casusluk faaliyetlerinde buldukları, Irak’ın kuzeyinde bir oluşumun altyapısını oluşturma yönünde çaba sarf ettiği gibi çeşitli iddialar ortaya atıldı. Bu da Türk-Amerikan ilişkilerinde gergin dönemler yaşanmasına neden oldu. (Uslu, 2000, s.300)

Ocak 1996’da başlayan Çekiç Güç’ün görev süresinin onuncu uzatmasından sonra bu güç “Türk halkının karşı çıkmayı benimsediği bir olgu” haline geldi. Bu doğrultuda rahatsızlıkları azaltmak amacıyla, Çekiç Güç gönderilemese bile işleyişinde bazı değişiklikler yapılması ve ABD’nin Çekiç Güç vasıtasıyla Türkiye’nin aleyhine bazı çabalarda bulunmadığının ispatlanması için girişimler başlatıldı. (Özdağ, 1999, s.73) Yapılan zorlu müzakereler

sonucunda ABD, Türkiye'nin taleplerinin bir kısmını karşılamak üzere harekete geçti. Öncelikle, ABD 26 Temmuz 1996'da ABD'nin Irak'ın bağımsız birliğini ve toprak bütünlüğünü desteklediğini, Irak'ın kuzeyi için bağımsız bir statüyü desteklemeyeceğini ve Huzur Operasyonu çerçevesinde yapılan faaliyetlerin bu ilkelerle uyum içinde olduğunu açıkladı. Aynı açıklamada Beyaz Saray, Kürtlerle birlikte diğer halkların da aynı sorunları yaşadığını, onların da bu koruyucu şemsiyeden yararlandığını ifade etti. Ayrıca, bölgede BM altında görev yapan resmi ve hükümet dışı kuruluşların Irak vatandaşlarının refahını korumaktan başka bir amaç taşımadıklarını belirtti. Son olarak, ABD'nin Türkiye'nin PKK terör örgütü ile olan mücadelesine destek verdiğini, Irak'ın kuzeyinin PKK terör örgütü için bir sığınak olmasına izin vermeyeceklerini ve PKK terör örgütü'nün hiçbir yerden destek almaması için Huzur Operasyonu müttefikleri ve ilgili uluslararası kuruluşlarla birlikte Türkiye'yle işbirliği içinde olacaklarını ilan etti. ABD'nin bu açıklaması, Türkiye'nin Washington'un gizli faaliyetlerinden duyduğu endişeyi azaltmakta etkili oldu. Bu açıklamayla birlikte mutabakata varılan konuları içeren bir belgenin de verileceğinin taahhüt edilmesi Çekiç Güç'ün görev süresinde 13. uzatmanın gerçekleşmesine yardımcı oldu. (Oran, 1998, s.183–184)

Türk kamuoyunun büyük çoğunluğu Çekiç Güç gibi bir oluşum ortaya çıkmamış olsaydı PKK sorununun daha önce çözülmüş olacağı kanısını taşımaktaydı. Çünkü Çekiç Güç'ün, PKK terör örgütünün eylemlerini Güneydoğu Anadolu'ya yaymasına yardımcı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, Çekiç Güç'ün bölgeye yerleşmesinin terör sorununa uluslararası bir nitelik kazandırdığına ve PKK terör örgütünün uluslararası medyanın Kürtleri sunuş biçiminden yararlanarak Avrupa'da etkisini artırmasını sağladığına inanılmaktadır. (Uslu, 2000, s.232)

Çekiç Güç'ün Türkiye'de bu kadar gündemi meşgul etmesinin arkasında terör sorunu yatmaktaydı. Türk kamuoyunda ABD'nin Çekiç Güç'ü oluşturarak Türkiye'ye konuşturmasında resmen açıklanan "Kürtleri korumak" amacından farklı hedefleri olduğu hep tartışıldı. ABD'nin Çekiç Güç vasıtasıyla Irak'ın kuzeyinde fiili bir oluşum kurmak amacını taşıdığı savunuldu. PKK terör örgütü'nün güçlenmesinin arkasında da bu gücün bulunduğunu savunan Uğur Mumcu, Çekiç Güç sayesinde bu güce destek veren ülkelerin Sevr Anlaşması'nı hayata geçirmeye çalıştıklarını ileri sürdü. Hatta bazıları bu gücün Irak'a karşı değil, Türkiye'ye karşı oluşturulduğunu iddia etti. Bu kuşku nedeniyle Türkiye, her fırsatta ABD'nin Irak'ın toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu ve Çekiç Güç'ün de bu ilke temelinde görev yaptığını

açıklamasını istedi. Sonuçta Türkiye, kendi çıkarlarına aykırı olduğunu düşünmesine rağmen bazı beklentiler nedeniyle Çekiç Güç'ün Türkiye'deki varlığının devamına izin verdi. (Gözen, 2000, 363–364)

Türk kamuoyunda PKK terör örgütünün güçlenmesine yardımcı olduğu düşünülen Çekiç Güç, bir bakıma da PKK terör örgütüyle etkin mücadelenin anahtarıydı. Bu bağlamda, Avrupa devletlerinin sert tepki gösterdiği sınır ötesi operasyonlara, Çekiç Güç'e sağladığı imkânların hatırına ABD uzun sürmemesi koşuluyla destek verdi

Sonuç olarak Çekiç Güç, Türk-Amerikan ilişkilerinde kuşku yaratan bir unsur oldu. Her ne kadar PKK terör örgütüyle mücadelede bazı yararlarının olduğu düşünülse de, daha çok ABD'nin bölgedeki farklı amaçlarının uygulayıcısı olarak görüldü. Çekiç Güç, daha sonraki ismiyle “Kuzeyden Keşif Harekâtı” ABD'nin Irak saldırısının başlamasından sonra 22 Mart 2003'te son buldu.

3162. Bölge Dengeleri Açısından Çekiç Güç'ün İşlevi

Türkiye için Çekiç Güç'ün önemi ABD'nin Irak'ın kuzeyinde bir Kürt oluşumu kurdurmak isteyip istemediği noktasında düğümlenmiştir. Bölgenin genel dengeleri açısından bakıldığında, bu aşamada ABD'nin burada bir Kürt devletinin kurulması konusunda aceleci davranmadığı görülmektedir. Irak'ın parçalanması anlamına gelecek böyle bir girişim, ABD açısından bölgede şu olumsuz sonuçlara yol açacaktır.

- Büyük çoğunluğu Sünni olan Kürtlerin ayrı bir devlet kurması sonucunda ortada Şii ağırlıklı bir Arap devleti, güneyde de bir Şii devleti oluşacaktır. Çünkü Irak'ta Şii nüfusun yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu gelişmeden de en çok İran yararlanacaktır. (Kayar, 2003, s.241)
- Böyle bir Kürt devleti, denize çıkışı olmayan ve dört bir tarafı düşman ülkelerle çevrili bir devlet olacaktır. Amerika böyle bir şey yapacak olursa kendine İsrail kadar becerikli, güçlü, istikrarlı ve yararlı olmayan ikinci bir İsrail sorunu yaratabilir. Böyle bir Kürt devleti bölgede yalnızca İsrail tarafından desteklenebilir ki, bu olasılığı da kuşkuyla karşılamak mümkündür. (Oran, 1998, s.269)

- Böyle bir gelişme, Türkiye'yi ABD'den uzaklaştıracaktır. Kürt devleti kurulursa, ABD'nin bölge devletlerini Kürt kartını kullanarak kontrol etmesi artık mümkün olmayacaktır. Böyle bir gelişme karşısında başta İran, Irak ve Suriye olmak üzere birbiriyle kavgalı birçok Ortadoğu devletini barıştırmak için İsrail istemez, ABD'nin çıkarları aleyhine hareket edebilirler. (Oran, 1998, s.269) Bu yüzden Çekiç Güç bir Kürt devleti yaratmaktan çok çifte çevreleme politikasının bir parçası olarak işlev görmüştür. (Uslu, 2000, s.296)
- ABD, Ortadoğu'da Kürtleri, bugüne kadar bölgedeki ulusal devletleri sürekli tehdit altında tutmak için kullanmıştır. Bu hükmün yalnız Irak için değil, tüm Ortadoğu devletleri için geçerli olduğu düşünülebilir. (Oran, 1998,s.270)

3163. 11 Eylül Saldırıları

ABD, tarihinin en büyük ve kanlı terör eylemini 11 Eylül saldırılarıyla yaşamıştır. Bu saldırılar ABD'nin Ortadoğu başta olmak üzere dünya politikasını değiştirmesine neden olmuştur. ABD Federal Hükümetini ve finans dünyasını da felce uğratan saldırılar, Türkiye saati ile 15.56 da New York'ta başlamıştır. Manhattan Adası'nın güney ucunda, New York Borsası'nın ve dünyanın bütün büyük finans kuruluşlarının merkezlerinin bulunduğu Wall Street yakınındaki Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz gökdelenleri peş peşe intihar saldırılarına hedef olmuştur. İlk saldırı, Amerikan Havayollarına bağlı bir Boeing 767 yolcu uçağının Los Angeles'e gitmek üzere Boston'dan sonra, Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz gökdelenlerinden birine çarpmasıyla gerçekleşmiştir. Bu saldırıdan 18 dakika sonra, yine Amerikan Havayollarına ait, Washington'dan Los Angeles' a hareket eden bir başka yolcu uçağı da, ikinci gökdeleni çakılmıştır.

11 Eylül 2001 günü, tüm dünyanın gözü önünde gerçekleşen saldırılar hem siyaset bilimi hem de iletişim bilimleri açısından önemli gelişmelerin ve değişimlerin yaşanacağı bir süreci de başlatmış olmuştur. İkiz kulelerdeki dehşet, onu yaratanların gerçek amaçlarına hizmet yolunda çok önemli bir eylem biçiminde belirmiştir. Olayların netleşmeye başlamasıyla ortaya çıkan yorumlar dünyanın yeni bir döneme girdiği üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk anda ABD'nin egemenliğiyle sembolleştirilen küreselleşmenin büyük bir yara aldığı, yenilmeyen güç olarak

görülen ABD'nin eskisi kadar büyük güç olarak algılanamayacağı ileri sürüldü. Bununla birlikte, dumanlar azalıp sis bulutu yavaş yavaş dağıldıkça ABD'nin bu durumdan en az zararlı çıkmak için girişimlerde bulunduğu görüldü. (Erkmen, 2001, s.5-13)

Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon'a (Amerikan Savunma Bakanlığı) yapılan terörist saldırılarından sonra NATO 5. Maddeyi yürürlüğe koymuştur. NATO Konseyi'nin 12 Eylül 2001 tarihli kararı, ABD'ye yapılan terör saldırısını müttefiklerin tamamına yapılmış kabul ederek, Washington Antlaşması'nın 5.maddesindeki ortak savunma yükümlülüğünün uygulanmasını ilk kez gündeme getirmiştir. Bu kararlar, uluslararası terör de ülkeye yönelik saldırı olarak değerlendirilmiştir. NATO'nun 5. maddesine bu kapsamda gönderme yapılarak terörün uluslararası saldırı yönünün vurgulanmış olması, bu örgütün geleceğini de belirlemiştir. NATO bundan sonra daha önemli ve gerekli olacağını, işbirliği ve operasyon alanının genişleyeceğini ima etmiştir.

Bu maddeye göre, taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa, BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. (Milliyet, 13 Eylül 2001)

Amerikan yönetimi, 2002 yılının Eylül ayında "*The National Security of The United States*" başlığıyla George W.Bush imzalı yeni Amerikan Milli Güvenlik Stratejisini yayınlamıştır. Başkan Bush, Amerika'ya yönelik tehdit oluşturduğunu düşündüğü hedeflere önleyici saldırılarda bulunma hakkını kullanacağını bu belge içerisinde beyan etmiştir. Bu belge uluslararası ilişkileri hem teorik hem de pratik olarak değiştirecek radikal unsurlar içermektedir. Doktrinin en çarpıcı noktasını şu cümle oluşturmaktadır; "*ABD, haydut devletleri ve onların terörist dostlarını, bizi ve müttefiklerimizi kitle imha silahlarıyla tehdit eder hale gelmeden önce durdurmaya hazır olmalıdır.*" Diğer bir deyişle, Amerika kendisine yönelik doğrudan bir saldırı olmadan da tehdit olarak algıladığı hedefleri vurma hakkını kendinde görmektedir. ABD tarafından uygulamaya konan yeni strateji, terörle mücadelenin ötesinde; nükleer

silahsızlandırma, düşmanı saldırıya geçmeden vurma ve ABD'nin askeri gücüne başka ülkelerin yetişmesine izin vermeme gibi üç önemli ayak üzerine oturtulmuştur. Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılmasının doktrinde açıkça yer almamasına rağmen gizli olarak bulunan bir husus olduğu, ilk uygulamaların bu bölgeyi içermesi ile gün yüzüne çıkmıştır. (Kayar, 2003, s.91)

11 Eylül 2001'den sonraki dönemde; yaşanan terör eylemlerinin doğrudan kendisine yönelmesi, 1991'den sonra yaşanmaya başlanan tek kutuplu dünya düzeninin süper gücü olması ve küresel çıkarları nedeniyle ABD kaçınılmaz bir şekilde küresel terörle mücadele sürecinin baş aktörü olmuştur. Bu saldırılar ABD'nin 2. Dünya savaşı sonrasında nasyonal sosyalist ve komünist güçlere karşı koyabilmek amacıyla oluşturulmuş olan güvenlik yapılarının yetersiz kaldığını göstermiş ve ABD'yi terör olarak tanımlanan yeni bir düşman profili karşısında politik-ideolojik ve askeri-toplumsal bir seferberliğe itmiştir. Bu durum, Clinton döneminde daha ılımlı bir dış politika yürüten ABD için radikal bir değişikliği de beraberinde getirmiş ve "*Bush Doktrini*" olarak tanımlanabilecek yeni bir dış politika uygulamasını başlatmıştır.

3164. 11 Eylül Sonrası Yaşanan Gelişmeler

11 Eylül saldırıları, sırasıyla önce Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey ve güney kulelerine, ardından da Pentagon'a olmak üzere üç yolcu uçağının söz konusu binalara çarpmasıyla gerçekleştirilmiştir. Saldırıların hemen ertesinde yeni bir saldırının gerçekleşebileceği ihtimaline karşılık Pentagon, Beyaz Saray, Adalet Bakanlığı, CIA Merkezi ve Washington'daki tüm hükümet binalarının tahliyesinin yanı sıra, ABD tarihinde ilk kez hava trafiği de ülke çapında durdurulmuştur. Başkan Bush'un içinde bulunduğu uçak (Air Force One) herhangi bir saldırı olasılığına karşılık uzun süre havada kalmış ve olayın terörist bir saldırı olduğu Başkan'ın Sarasota' da yaptığı açıklamayla halka duyurulmuştur. Önce İkiz Kulelerin ve ardından da Pentagon'un bir bölümünün çökmesiyle sonuçlanan saldırılar, bir yandan çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olmuş, diğer yandan da oldukça gelişmiş savunma sistemlerine sahip bir ülke olan ABD'nin bile ulusal güvenliğini sağlamak konusunda ciddi eksiklikleri olduğunu göstererek terörizmin ulaştığı boyutlara dikkatleri çekmiştir. Olayların üzerinden

henüz 24 saat geçmesinin ardından, 50 bin yedek kuvvetin aktif göreve çağırılması için askeri yetkililere verilen talimatı, ulusal acil durum ilan edilmesi ve istihbarat birimlerinin yürüttüğü çalışmalar sonrasında uçakları kaçıran 19 kişinin isimlerinin yayınlanması takip etmiştir. (Yaman, s.117–142)

Terörist saldırıların üzerinden bir hafta geçtikten sonra saldırılar sonrasında yürütülen istihbarat çalışmaları ve ABD hükümetinin halktaki huzursuzluğu giderme ihtiyacının da bir gereği olarak, şüphelerin Usame Bin Ladin üzerinde yoğunlaştığı dile getirilmeye başlanmıştır. Bu durum ABD hükümetinde, bir yandan düşmanın belirlenmiş olması sebebiyle operasyonel bir rahatlama yaratırken, öte yandan Taliban militanlarıyla ABD arasında gerilimlerin doğmasına yol açmıştır. Çünkü bu dönemde Bin Ladin'in Taliban yönetimindeki Afganistan'da olduğu bilinmektedir. Bu gerginliğin yanı sıra Taliban yetkililerinin, Bin Ladin'i sakladıkları gerekçesiyle Amerika kendilerine saldırırsa intikam alacaklarını ve cihat ilan edeceklerini belirtir nitelikte söylemlerde bulunmaları da, yeni terörist saldırı ihtimallerini düşündürmeye başlamıştır. Yaşanan bu gerilim, terör olgusu yanında cihat kavramına da vurgu yapılmasıyla, “dinci terör” ve “Medeniyetler Çatışması” gibi kavramların yeniden gündeme gelmeye başlanmasına neden olmuştur. Ancak terörle mücadelede öncelikle işbirliği arayışında olan ABD yönetimi, uluslararası işbirliğinin sağlanabilmesi için Bin Ladin'e yönelik şüphelerin belgelerle sabitlenmesi gereğinin bilincinde olduklarını ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in 23 Eylül 2001'de Usame bin Ladin aleyhine deliller bulmaya söz veren açıklamasıyla dile getirmiştir. Bu esnada Taliban ve Bin Ladin konusunda küresel bir propaganda çalışması ise aralıksız devam etmiştir. Adeta Afganistan işgalinin zemini hazırlanmak istenircesine önce Taliban ile El Kaide arasında fark olmadığı işlenmiş, ardından da Taliban yönetimin Afganistan'daki uygulamaları detaylı bir bombardıman şeklinde dünya kamuoyuna verilmiştir. (Yaman, s.117–142)

ABD yetkilileri, Bin Ladin'e yönelik iddialarını ispatlama arayışlarını sürdürürken terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini sağlama girişimleri çerçevesinde çeşitli temaslarda da bulunmuşlardır. Bu çerçevede ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in önderliğinde Suudi Arabistan, Umman, Mısır ve Özbekistan liderlerinin bir araya geldiği bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra uluslararası alanda ABD'nin terörizmle mücadelede işbirliği arayışları İngiltere, Pakistan ve NATO'dan gelen destekle de güçlenmiştir.

Türkiye ve AB de dahil olmak üzere tüm dünya ABD'ye hak vermiş ve mücadelesine birçok ülke doğrudan destek vermiştir.

ABD bir yandan terörizme karşı destek arayışlarını sürdürürken diğer yandan da Taliban'a yönelik yapacağı operasyonlar için hazırlıklara başlamıştır. Bu hazırlıklar içerisinde savaş uçaklarının İran Körfezi'ne konuşlandırılması, yurt içerisinde yurt savunmasına yönelik kabine seviyesinde bir ofis oluşturma girişimlerinde bulunulması da yer almaktadır.

ABD ve Taliban arasında giderek artan gerilimin yanı sıra, terörizmin uluslararası finansmanı da ABD tarafından terörizmle mücadelede sıkça vurgulanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede teröristlere destek veren 27 kişi ve kuruluşun mal varlıklarını donduran bir emir imzalanmış ve yabancı bankalardan da aynı şekilde davranmaları istenmiştir. 1 Ekim 2001 tarihinde yapılan bir açıklamada, ABD'nin terörist şebekelere akan parayı durdurmak için gösterdiği çabaya destek veren ülkeler tarafından terörist örgütlere gittiği düşünülen 6 milyon dolarlık mal varlığının bloke edildiği ve 50 banka hesabının dondurulduğu bildirilmiştir. (Yaman, s.117–142)

Terörizme karşı uluslararası işbirliği arayışlarının ve bu arayışlar çerçevesinde saldırıların sorumlularını tespit etme girişimlerinin yaşandığı 11 Eylül sonrası dönemde, ABD'de görülen şarbon vakaları biyolojik terör tehlikesinin gündeme gelmesine neden olmuştur. Biyolojik terör tehdidinin halkta yarattığı korku, ABD Sağlık Bakanı Tommy Thompson'ın gönderilen şarbonlu mektupların bir terörist eylem olduğuna dair herhangi bir bulgu olmadığı yolunda açıklama yapmasına neden olmuştur. Başkan Bush'un da "Bende şarbon yok, yarın işe gittiğimde güvende olacağımdan eminim" diyerek halkı yatıştırmaya çalışması, alışılmış terörist saldırıların yanı sıra artık biyolojik terör tehlikesinin de göz önüne alınması gerektiğini göstermektedir.

Gerek uluslararası işbirliği arayışları, gerekse yapılan istihbarat çalışmaları sonrasında, 7 Ekim 2001'de Amerikan ve İngiliz kuvvetlerinin Taliban askeri hedeflerine ve Afganistan'da Bin Ladin'in eğitim kamplarına yönelik füze saldırılarına başlamalarıyla 11 Eylül saldırıları sonrasında oluşan tepki yeni bir boyut kazanmıştır. Başkan Bush, Beyaz Saray'dan yaptığı açıklamada "tereddüt etmeyeceğiz, yorulmayacağız, duraksamayacağız ve başarısız

olmayacağız” açıklamasından sonra bu süreç Afganistan müdahalesi ve arkasından yaşanan Irak savaşıyla devam etmiştir. (Yaman, s.117–142)

3165. 11 Eylül Saldırılarının Türkiye’ye Yansımaları

11 Eylül saldırıları, Türk-Amerikan ilişkilerini doğrudan veya dolaylı etkileyecek sonuçları beraberinde getirmiştir. İkili ilişkiler açısından belki de en önemlisi, ABD’nin terörizme karşı mücadeleyi gündeminin en üstüne yerleştirmesi ve tüm iç ve dış politika unsurlarını bu doğrultuda şekillendirmeye başlamasıdır. Bu önem, 11 Eylül saldırıları ile birlikte iki ülke ilişkilerinin, “terörizm ile mücadelede Türkiye’nin rolü” etrafında yeniden yapılanmaya başlamasından kaynaklanmaktadır. (Beriş, Gürkan, 2002, s.44)

Terörizmle savaş mantığı, ABD’de, “terörizm ve radikal İslam” arasındaki bağlantı üzerine yoğun tartışma başlatmıştır. Bu tartışmalarda genellikle, tamamı İslami ülkelerden gelen ve çoğunluğu Suudi Arabistan vatandaşı olan 11 Eylül faillerini, ölümü göze alarak ABD’ye saldırtan öfkenin kaynakları, İslam’ın şiddete izin veren uç düşünce tarzının ve bu ideolojilerin topraklarında taraftar bulmasına izin veren devletlerin varlığına dayandırılmaktadır. Bir kısım fikir sahipleri ise bu sorunun nedenlerini fakirlik ve sosyal nedenlerde aramaktadır. Saldırıları, dünyayı değiştirmemiş olsa bile, ABD’nin dünyaya bakışını önemli ölçüde etkilemiştir. En azından ABD Yönetimi açısından değerlendirildiğinde, güvenlik merkezli, “teröristler ve destekçilerine karşı terörizmle mücadele edenler” olmak üzere iki taraflı bakış ABD kamuoyunda ciddi taraftar bulmaya başlamıştır. ABD’nin dış politika öncelikleri terörizmle savaş kavramı etrafında değişmiş, tehdit tanımları somutlaştırılmış, hedef ülkeler listelenmiştir. (Beriş, Gürkan, 2002, s.44)

11 Eylül olaylarının trajik boyutundan sıyrıldığımızda, bu olayların, bölgesel konumu açısından Türkiye’ye elverişli bir ortam hazırladığını belirtmek mümkündür. Türkiye’nin ABD’nin terörle mücadelesine verdiği hızlı ve somut destek, “ABD’nin mücadelesinin İslam dünyası ile olmadığı”na dair taşıdığı sembolik önemi de göz önüne alınarak ABD tarafından son derece olumlu karşılanmıştır. Türkiye, verdiği desteğin karşılığında, 15 yıl boyunca topraklarında terör sorunu yaşamış bir ülke olarak uluslararası alanda ABD’nin yardımını

görmüştür. Ayrıca, radikal İslamcı hareketleri kendisine yönelik bir tehdit olarak da algılayan Türkiye, bu alanda ABD ile ortak bir stratejide hareket etme olanağına sahip olmuştur. (Beriş, Gürkan, 2002, s.44)

Türkiye, ABD'nin Afganistan operasyonu başladıktan hemen sonra Kuzey İttifakına askeri teknik yardımda bulunmuş ve Afganistan'daki Uluslararası Askeri Güce (ISAF) asker yollayarak bu özellikteki tek Müslüman ülke olmuştur. Türkiye, bu konudaki girişimciliğini sürdürerek, ISAF komutasını, çekincelerinin ABD tarafından verilen güvencelerle ortadan kaldırılmasıyla, 20 Haziran 2002'de İngiltere'den devralmıştır. Aynı zamanda, Türkiye-ABD arasında Taliban ve El-Kaide'nin para kaynakları konusunda istihbarat işbirliği de gerçekleştirilmiştir. Bunlara ek olarak İncirlik Üssü, Afganistan operasyonu sırasında ABD uçaklarının kullanımına açılmıştır. (Beriş, Gürkan, 2002, s.45)

Türkiye'nin Afganistan operasyonu sırasında ve sonrasında ABD'ye verdiği somut desteğin de katkısıyla, Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sırasında doğabilecek ekonomik fırsatlarla ilgili de avantajlı bir konum elde etmiştir. Bu çerçevede, Ocak 2002'de Tokyo'da düzenlenen uluslararası konferansta dünyanın güçlü ülkeleri, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Asya Kalkınma Bankası'nın hazırladığı "ihtiyaçlar değerlendirmesi" raporuna paralel olarak uzun vadeli olmak üzere yaklaşık 4,5 milyar dolarlık bir kaynak ayırmıştır. Bu kaynak, Afganistan'ın temel ihtiyaçlarından iletişim altyapısına kadar çeşitli alanlarda üretilecek projelerin finansmanı olarak kullanılacaktır. Türk firmalarının burada üstleneceği rol, Afganistan'ın geleceği ile ilgili Türkiye'nin ekonomik olarak da katkısının artması açısından fırsatlar sunmaktadır. (Beriş, Gürkan, 2002, s.45)

11 Eylül saldırılarının bir diğer sonucu, Irak'ın Afganistan'dan sonra ikinci hedef haline gelmesi olmuştur. Irak'a askeri operasyonu güvenlik gerekçeleriyle savunan ABD Yönetimindeki "şahin" kanadın elini güçlendiren bu saldırılar, Irak'a yapılması planlanan operasyonun, artık gerekliliğinden ziyade zaman ve şeklinin tartışıldığı bir duruma dönüşmüştür. Irak'a yapılacak bir askeri operasyonun, Türkiye'nin Irak'ın kuzeyi ile ilgili endişeleri göz önüne alındığında ve Ortadoğu'da doğurabileceği sonuçlar nedeniyle Türkiye açısından önemi aşikârdır. Irak'a uygulanan ambargo yüzünden Türkiye'nin son 10 yılda milyarlarca dolar zarara uğradığını vurgulayan yetkililer, yeni bir Irak operasyonunun Türk

ekonomisine darbe vuracağını savunmaktadırlar. Bunun yanında, Saddam'ın devrilmesiyle birlikte Irak'ın toprak bütünlüğünün korunamaması halinde bölgede yeni bir terör sorununun başlayabileceğine işaret edilmektedir. (Beriş, Gürkan, 2002, s.46)

Terörizmle mücadelede Rusya ile ilişkiler, Putin' in bir süredir devam eden ABD ile yakınlaşma girişimlerinin somut kazanımlara dönüşmesine olanak sağlamış, Orta Asya ve Kafkaslarda ABD ve Rusya arasındaki dengede ciddi dönüşüm ihtimallerini beraberinde getirmiştir. ABD-Rusya yakınlaşması ve Rusya'nın dünyada söz sahibi ülkeler arasına katılma çabaları, Türkiye'nin Avrasya bölgesindeki konumunu ve geleceğini derinden etkileme potansiyeline sahiptir. ABD'nin Avrasya politikasının Türkiye'ye yansması şu ana kadar olumlu olmuş, 11 Eylül sonrası ABD-Türkiye işbirliğinin hızlanması sayesinde ABD, bölgede Türkiye'nin son derece önemseydiği Bakü-Ceyhan petrol hattının tamamlanabilmesi için desteğini yoğunlaştırmıştır. Bu destek, üst düzey ABD'li bürokratların çeşitli fırsatlarda dile getirmesine ek olarak Başbakan Ecevit'in Ocak 2002'deki ABD ziyareti sırasında da net olarak ortaya konmuştur. Ancak, Avrasya bölgesindeki gelişmelerin yalnızca Bakü-Ceyhan projesi çerçevesinde değil, daha geniş bir strateji içerisinde değerlendirilmesi ve bu bölgedeki siyasi ve güvenlik yapılanmalarında Türkiye'nin rolünün, Rusya'nın yeni konumunu dahil eden yeni bir bakış açısıyla ele alınması gereği ortaya çıkmıştır. (Beriş, Gürkan, 2002, s.47)

NATO açısından değerlendirildiğinde, 11 Eylül'ün beraberinde getirdiği yeni yaklaşımlar, ABD'de daha sık tartışılmaya başlanan hızlı müdahale gücü ve NATO'nun yeni misyonunda terörizmle mücadelenin ne kadar yer alacağı soruları gündeme gelmektedir. "Afganistan tipi operasyonlar" düşünüldüğünde, ABD Başkanı'nın üzerinde durduğu "tehdidi önceden öngörme ve gerçekleşmeden saldırma" doktrini özel önem taşımaktadır. Yeni güvenlik düzenlemelerinde ilk müdahale ve müdahale sonrası güvenliğin sağlanması aşamalarında NATO'ya ve bireysel olarak Türkiye'ye biçilen rolün ilk örneği Afganistan ile verilmektedir. Daha çok hava gücünün ve teknolojik üstünlüğün kullanılacağı ilk müdahalede Avrupa ülkeleri ve ABD arasında daha hızlı ve dar kapsamlı bir müdahale gücü kurulması tartışmaları sürmektedir. İkinci aşamada ise, kara kuvvetleri ve barışın korunması ön plana çıkacağından Türkiye gibi ülkelerin katılımı anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla tehditlerin ortadan kaldırılmasında doğal bir işbölümünden söz edilmektedir. Bu durum, yeni güvenlik yapılanmalarında Türkiye'nin konumunu belirleyici bir planlamanın halen sürdüğü anlamına

gelmektedir. (Beriş-Gürkan,2002,s.48)

32. ABD-İrak Savaşı

2000 yılında işbaşına gelen Bush yönetimi dış politikada sert ve müdahaleci bir tavır sergilemiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'ya kendi topraklarında terörist saldırı düzenlenmesi bu tavrın meşruiyet kazanmasını sağlamıştır. ABD'nin öncelikli tehdidi artık SSCB değil, terör idi. Bush, ülkeleri bir seçim yapmaya zorladı. Ülkeler ya ABD'nin yanında ya da teröristlerle birlikte idi. ABD, terörizmi desteklediğini iddia ettiği ülkeler olan Irak, İran, Suriye ve Kuzey Kore'yi "şer eksen" (*axis of evil*) olarak tanımladı. (Uslu, 2000, s.297)

Başkan Bush, Bush Doktrini ile ortaya attığı ve Ulusal Güvenlik Stratejisiyle somutlaştırdığı potansiyel tehditleri aktif hale gelmeden yok etmeyi amaçlayan "önceden saldırı" (*pre-emptive strike*) konseptiyle teröristlere, terörizmi destekleyen, kitle imha silahları olan ya da kullanma amacı güden ülkelere savaş açtı. Bu doğrultuda, ilk hedef El Kaide'yle bağlantısı nedeniyle Afganistan oldu. BM Güvenlik Kurulu'nun 1368 ve 1373 sayılı kararlarına ve NATO'nun 5'inci maddesine dayandırılarak düzenlenen operasyonun sonrasında, ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in, "Irak gibi kitlesele imha silahları peşinden koşan ülkeler; onların faaliyetleriyle ilgilenmediğimizi, gözlerimizi onlara da çevirmeyeceğimizi düşünmesinler" açıklamasını yapması tüm dikkatlerin Irak'a çevrilmesine neden oldu. (Kurubaş, 2002, s.21)

ABD, Irak'ın da El Kaide'yle bağlantısı olduğunu iddia etti. Bunun dışında, kitle imha silahları üretme peşinde olduğunu savundu. Başkan Bush, Irak'ın kitle imha silahları üretmediğini göstermesi için Aralık 1998'de sınır dışı ettiği BM silah denetçilerini tekrar geri kabul etmesi gerektiğini belirtti. Irak yönetiminin de denetçileri kabul etmemekte direnmesi gerginliği tırmandırdı. (Kurubaş, 2002, s.21)

BM Genel Kurulu, İngiltere'nin desteği ile ABD tarafından hazırlanan ve Irak'a silahsızlanması için son bir fırsat tanıyan tasarımı 8 Kasım 2002 tarihinde 1441 sayılı kararı ile onayladı. Irak meclisinin kararı reddetmesine rağmen Saddam hiçbir koşul öne sürmeden kararı kabul etti. Irak, 8 Aralık 2002'de 11.807 sayfadan oluşan silah programlarına ilişkin raporu

BM'ye sundu ve denetçileri de kabul etti. 14 Şubat 2003'te BM baş silah denetçisi Hans Blix ve Uluslararası Atom Enerji Ajansı Başkanı Muhammed El Baradei' in BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu Irak raporları, Irak'ta kitle imha silahlarıyla ilgili olarak “dumanı tüten silaha” rastlanmadığı ama denetimlerin genişletilmesi ve daha fazla denetçi gönderilmesi gerektiğini ortaya koydu. Ancak; savaşa karar vermiş olan ABD, Irak'ın uluslararası topluluğu yanıltmak için kurnazca oyunlara başvurduğunu öne sürdü. Dışişleri Bakanı Powell, daha fazla denetimin çare olmadığını söyledi ve savaşın işaretini verdi. (<http://www.ntvmsnbc.com>, 11.01.2003)

ABD Başkanı George W. Bush'un 18 Mart Salı günü, Türkiye saatiyle 03.00 sularında yaptığı ulusa sesleniş konuşmasıyla Saddam Hüseyin ve ailesine Irak'ı terk etmeleri için verdiği 48 saatlik sürenin dolmasından 105 dakika sonra, Bağdat'ta savaşı başlatan ilk saldırı gerçekleşmiştir. Hemen ardından, Beyaz Saray sözcüsü Ari Fleischer ve Bush, yaptıkları basın açıklamasında savaşın başladığını ilan ettiler. Koalisyon'un ikinci büyük ortağı olan İngiltere de, güç kullanmaktan başka çareleri kalmadığını, savaşta aktif rol alan İngiliz birliklerinin görevinin Saddam'ı devirmek ve Irak'ı kitle imha silahlarından arındırmak olduğunu belirtmiştir. (Erkmen, Laçiner, Özdağ, 2003, s.433)

20 Mart 2003'te ABD uçaklarının Irak'ı bombalamasıyla başlayan Irak'a Özgürlük Operasyonu, kısa sürede ABD'nin Irak'ı işgaliyle sona erdi. Savaş fiili olarak, 9 Nisan'da Bağdat'ın ele geçirilerek Firdevsi Meydanı'nda bulunan dev Saddam heykelinin yıkılışıyla sona erdi. Fakat resmi olarak savaşın bitişi Başkan Bush'un 1 Mayıs'ta yaptığı zafer konuşmasıyla ilan edilmiştir.

320. Savaş Öncesi Yaşanan Gelişmeler

2001 yılı sona ererken ABD'nin Irak'a müdahalesi tekrar gündemdeki yerini aldı. Türkiye'deki DSP-MHP-ANAP koalisyonundan oluşan 57. Hükümet, Irak'ın toprak bütünlüğüne zarar vereceği kaygısıyla ABD'nin müdahalesine karşı çıkmaktaydı. Genelkurmay da aynı görüşü paylaşmaktaydı. Dolayısıyla Afganistan Operasyonu'nda ABD'ye tam destek

veren Türkiye Irak söz konusu olunca aynı yaklaşım içinde değildi. (<http://www.ntvmsnbc.com>, 11.01.2003)

57. Hükümet'in Başbakanı Bülent Ecevit 14 Ocak 2002'de başladığı ABD ziyaretinde de görüştüğü üst düzey yetkililere ve Başkan Bush'a Irak toprak bütünlüğünün bozularak Irak'ın kuzeyinde fiili bir oluşum kurulması, Türkmenlerin zarar görmesi konusundaki kaygılarını ve müdahaleye taraf olmadığı, ancak müdahalenin gerçekleşmesi durumunda da sınırda beklemek yerine aktif katılımı tercih edeceği ve müdahale sonunda Irak'ın parçalanması engellenemezse Kerkük ve Musul'un Kürt bölgesi içinde kalmasını kabul etmeyeceği mesajlarını ilettiler. (Bila, 2003, s.32)

Ecevit ABD'den döndükten sonra Saddam Hüseyin'e bir mektup yazarak Amerika'nın müdahalede kararlı olduğunu, BM silah denetçilerinin denetimini kabul etmesinin yararlı olacağını bildirdi. Fakat Irak'tan olumlu bir cevap gelmedi. (Bila, 2003, s.40)

Diğer taraftan, gelecekteki Irak Savaşı'nda Ankara'nın tam desteğini sağlamak amacıyla hükümeti ve Genelkurmayı ikna etmek için ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney 20 Mart'ta Türkiye'ye geldi. Ama Ankara'dan aradığı desteği bulamadı. Irak konusunda gerginlik tırmanırken içeride de idam cezası, anadilde eğitim, Kıbrıs alt başlıklarını içeren AB konusunda belirginleşen görüş ayrılıkları, IMF (Uluslararası Para Fonu) reçetesinin uygulanması nedeniyle MHP lideri Devlet Bahçeli ile Kemal Derviş arasında yaşanan gerginlik, Ecevit'in rahatsızlığı ve buna bağlı olarak yapılan spekülasyonlar gibi pek çok neden yüzünden sıkıntılı günler yaşanmaktaydı. Nitekim önce DSP, daha sonra da koalisyon parçalandı ve 3 Kasım'da erken genel seçime gidilmesi kararlaştırıldı. Seçime kadar başbakanlığı Bülent Ecevit yürüttüğü için Irak krizinin yükünü bu tarihe kadar Ecevit üstlendi. (Bila, 2003, s.55–60)

14 Temmuz 2002 tarihinde ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ABD Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşler Müsteşarı Marc Grossmann' la birlikte Türkiye'ye geldi. Başbakan Ecevit, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Şükrü Sina Gürel ve Milli Savunma Bakanı Sabahattin Çakmakoglu' yla görüştü. ABD'nin Irak'a müdahalede kararlı olduğunu bildirdi ve Türkiye'nin işbirliği yapıp yapmayacağını öğrenmek istedi. Wolfowitz Türkiye katılmasa da harekâtın yapılacağını, fakat

bu durumda Türkiye'nin kaygılarının dikkate alınmasının da Irak'ın şekillenmesinde Türkiye'nin katkılarının da sınırlı olacağını açık olarak ifade etti. Bila' nın açıkladığı gizli Dışişleri Bakanlığı raporuna göre, görüşmede Wolfowitz, ABD'nin işi yarım bırakmayacağına, Irak'ta Türkmenler de dahil, azınlıklara saygılı demokratik bir rejimin kurulmasına çalışılacağına, Kürt devleti kurulmayacağına, bu konuda Kürtlerle bir anlaşma yapılmayacağına, Kürtlerin Kerkük ve Musul'a yönelik emellerini gerçekleştirmelerine izin verilmeyeceğine ve Türkmenlerin haklarının korunacağına garanti verdi. Ayrıca, Kürt partileriyle Irak'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde görüşüleceğini, Türkiye'nin uğradığı zararın tazmin edileceğini ve Türkiye'yi Irak'ın füzelerinden korumak amacıyla Patriot füzeleri konuşlandırmanın düşünüldüğünü ekledi. Buna karşılık Wolfowitz Türk hükümetinden, siyasi karar olmadan Irak'ın kuzeyinde CIA ekibi konuşlandırılmasına müsaade edilmesini ve Kuzeyden Keşif Harekâtı'nın yeni uçak ve teçhizatla genişletilmesine imkân tanınmasını talep etti. (Bila, 2003, s.146–148)

Irak Krizi tırmanırken, Ankara'da da muhtemel senaryolar üzerinde çalışmalar yapılıyordu. Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından ortak bir çalışma grubu kuruldu. Bu sayede, Türkiye'nin muhtemel savaş durumunda karşılaşılabileceği durumlar ve takınacağı tavır belirlenmeye çalışıldı. Grubun çalışmaları bir rapor haline getirilerek hükümete sunuldu. Raporda, öncelikle Türkiye'nin *kırmızıçizgileri* çizildi. Bunlar; Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir oluşum kurulması, Musul ve Kerkük'ün Kürtlerin denetimine girmesi, Kürtlerin bağımsızlığına yol açacak türden yapıların ortaya çıkması, Türkmenlerin ana unsuru olmayacağı bir yapının ortaya çıkması, meşruiyet zemini olmadan uluslararası müdahaleye taraf olunması ve ABD'nin tüm hedefleri görülmeden ve Türkiye açısından kabul edilebilir sonuç üzerinde mutabakata varılmadan müdahaleye taraf olunması olarak ortaya çıktı. Daha sonra Irak'ın geleceğine ilişkin dört senaryo ve muhtemel sonuçları değerlendirildikten sonra Türkiye'nin önünde iki seçenek olduğu savunuldu. Bunlardan ilki ABD'nin müdahaleden vazgeçirilmesi idi. İkincisi ise, Türkiye'nin müdahaleye dahil olmasının ve olmamasının getireceği risk ve kayıpların değerlendirilmesi sonucunda ABD önderliğindeki müdahaleye katılmaktı. Raporda, seçenekler değerlendirildikten sonra, savaş öncesinde Irak sınırına yığınak yapılması ve Irak'ın kuzeyindeki Türk askerlerinin sayısının artırılması önerildi. Bu rapor, Irak krizinde uygulanacak eylem planına temel oluşturdu. (Bila, 2003, s.165–171)

Türkiye'nin kırmızıçizgileri hakkında Mustafa Aydın'da şu değerlendirmelerde bulunmuştur: *“Kırmızıçizgiler Irak'ta Amerikan operasyonu sırasında gündeme gelmiştir. Türkiye'nin Irak'ta kabul edebileceklerinin çerçevesini çizmektedir. Kırmızıçizgilerimiz, Kerkük'ün statüsü konusunda hassas olduğumuz, oradaki Türkmenlerin geleceği konusunda hassas olduğumuz ve Kuzey Irak'ta bağımsız bir devlet oluşumuna karşı olduğumuzdur.”* (<http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=4525>)

Dışişleri Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı'nın ortak çalışması sonucu Türkiye'nin seçenekleri ve olası sonuçları belirlendikten sonra ABD'nin Türkiye'den tam olarak ne istediğinin öğrenilmesi ve Türkiye'nin kırmızıçizgileri ile taşıdığı kaygıların Amerikan yönetimine anlatılması için Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Uğur Ziyal Washington'a gönderildi. 26–30 Ağustos tarihlerinde gerçekleşen temaslarda, Ziyal bu ziyaret sırasında ilk kez Pentagon'un muhtemel Irak savaşında Türkiye üzerinden açılacak olan “Kuzey Cephesi” seçeneğini değerlendirdiklerini öğrendi. Ziyal görüşmelerde Türkiye'nin Kıbrıs, AB'den katılım müzakereleri için tarih alınması konularında destek, ekonomik destek, KADEK' in terör örgütleri listesine alınması gibi beklentilerini ABD'ye ilettiler. Yönetimin de bu beklentileri olumlu karşıladığını bildirdi. Fakat kısa bir süre sonra ABD'nin bu olumlu yaklaşımına karşı ne kadar ağır taleplerde bulunacağı ortaya çıktı. (Bila, 2003, 171–176)

321. ABD'nin Türkiye'den Talepleri

ABD, Eylül ayında kısa vadede yanıt beklediği taleplerini bildirdi. Bu çerçevede, U–2 uçaklarına izin verilmesi; istihbarat ekiplerinin (NILE Teams) Irak'ın kuzeyine geçişleri; bazı Türk havaalanı ve limanlarında keşif yapılması; 40–60 kişilik bir Kürt grubunun ABD'de eğitilmek üzere Türkiye'den geçirilmesi; Kuzeyden Keşif Harekâtı'nda uçuş sayısının ve süresinin artırılarak alanının genişletilmesi; iki ülke arasında operasyon çalışmalarıyla ilgili müzakerelerin başlatılarak “Kuzey Seçeneği”ne onay verilip verilmeyeceğinin bildirilmesi istendi. U–2 uçaklarının uçuşuna izin verildi ve NILE timlerinin Türk timlerinin eşliğinde Irak'ın kuzeyine geçmesi sağlandı. Diğer talepler konusunda da olumlu yaklaşım sergilendi. (Bila, 2003, s.177–179)

Bu arada Irak'ın kuzeyinde Kürt parlamentosunun toplanması gibi Kürt devletinin oluşumuna ilişkin bazı gelişmelerin ortaya çıkması Türkiye'nin kırmızıçizgilerini korumak için

kendi başına Irak'ın kuzeyine girmesini gündeme getirdi. Hatta 5 Ekim'de Çankaya Köşkü'nde yapılan özel Irak zirvesinde ABD'nin müdahalesi beklenmeden bir kolorduyla Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine girmesi kararlaştırıldı. Seçime kadar caydırıcı olması için yığınak yapıldı. Fakat hükümet değişimi nedeniyle TSK'nin Irak'a girmesi kararı uygulanamadı. (Bila, 2003, 181)

Türkiye, ABD'nin acil taleplerini karşılamıştı fakat Ekim ayında Türkiye'den tüm ülkeyi açık üs olarak istediği yorumunun yapıldığı taleplerde bulundu. 15 Ekim 2002 tarihli Dışişleri Bakanlığı'na ait gizli bir belgede, ABD'nin askeri kanallardan Türkiye'ye ilettiği talepler yer aldı. Bu talepler şunlardı:

- “Türkiye’de 80.000 Amerikan askeri personelinin konuşlandırılması,
- Türk havaalanlarında 250 uçağın konuşlandırılması,
- ABD’nin 6 ana havaalanı (Batman, İncirlik, Diyarbakır, Afyon, Antalya, Sabiha Gökçen) ve 8 yedek havaalanından (Muş, Balıkesir, Konya, Van, Erzurum, Erzincan, Çiğli) yararlandırılması,
- Limanlarda tam kolaylık sağlanması (3 ana liman, Mersin, İskenderun, Samsun; 2 yedek Trabzon, İzmir),
- Bu havaalanları ile limanlar arasında tüm karayolları, demiryolları ve su yollarının serbestçe kullanılması,
- Türkiye’de konuşlanacak Amerikan kuvvetlerine harekât eğitimi için alan tahsis edilmesi,
- Amerikan kuvvetlerinin Türkiye’ye intikali sırasında destek ve güvenlik hizmetleri sağlanması,
- Amerikan tanklarının taşınmasında intikal desteği sağlanması,
- Amerikan kuvvetlerinin intikal edeceği-konuşlanacağı havaalanları, limanlar ve yolların keşfinin yapılması,
- Amerikan kuvvetlerinin intikal ve konuşlanmasında her türlü güvenliğin, emniyetin sağlanması,
- Amerikan kuvvetlerine ilk aşamada 4 milyon galonluk akaryakıt desteği temin edilmesi,
- Irak’a yapılacak harekâta Türk topraklarının kullanılmasına izin verilmesi.”(Bila, 2003, s.184–185)

Dışışleri Bakanlığı'nın bahse konu belgesinde, bu ek talepler hakkındaki saptama ve öneriler de değerlendirildi. Buna gore, ABD'nin önceki verdiği bilgiler harekâtın esasen güneyden yapılacağını öngörüyordu. Bu talepler ABD'nin savaş planlarını neredeyse “Kuzey Seçeneği” zerine kurduğunu gösterdi. Nitekim Türkiye 1991'deki BM Gvelik Konseyi kararları uyarınca uluslararası meşruiyet çerçevesinde girişilen harektta bile bu tür taleplerle karşılaşmamıştı. Hatta ABD'nin bu çaptaki taleplerini geçmişte karşılamış ya da gelecekte karşılayabilecek ülke sayısı çok sınırlı idi. Bununla birlikte, Türkiye'yi asıl kaygılandırان müdahale sonrasında Irak'ın nasıl yapılandırılacağı konusu netleşmemişti, henüz İngiltere ve Avustralya dahil ABD'ye müdahalede destek sağlayacağını açıklayan ülke yoktu ve Türkiye beklentilerine yanıt alamamıştı. Böylece, belgeyi hazırlayan Dışışleri Bakanlığı taleplerin olumlu karşılanmasının mümkün olmadığı mesajını iletiyordu. Bundan başka, taleplere olumlu yanıt vermenin hem kamuoyunun hem de Arap lkeleri, İran ve Rusya'nın yoğun tepkisi, Türkiye'nin bir bölgesel güç olarak zgn politikalar izleme yeteneğinin azalması, AB karşısında zor durumda kalması, terör eylemlerine maruz kalması ve Kürt devletinin kurulması gibi olumsuz sonuçları da olabilirdi. Buna rağmen, ABD ile ilişkilerin düzeyi ve başka sorunlarda ABD'nin desteğine duyulan ihtiyaç dolayısıyla taleplerin peşinen geri çevrilmesi de imknsızdı. Bu çerçevede hükümet zaman içinde müzakerelerle sorunun çözülmesine karar verdi. (Bila, 2003, s.185–190)

Amerikan hükümeti, Türkiye'den talepleri konusunda cevap beklerken, Türkiye 3 Kasım'da erken genel seçime gitti. % 34 oy oranıyla Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidar oldu. Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan yasaklı olduğu için seçime girip milletvekili seçilemediğinden hükümeti kurma görevi partideki ikinci adam konumundaki Abdullah Gül'e verildi.

Hükümetin kurulmasıyla birlikte ABD'nin Irak konusundaki baskıları tekrar başladı. Böylece, bundan sonraki dönemde Türk-Amerikan ilişkileri üzerinde etkisi hep hissedilecek olan tezkere sürecine girildi.

322. Savaş Sırasında Yaşanan Gelişmeler

Savaş tüm hızıyla devam ederken, Amerikan Dışişleri Bakanı Colin Powell Türkiye'ye geldi. Bu ziyaret Türkiye'nin işbirliğinin sadece hava sahasıyla sınırlı olmayacağını habercisiydi. Nitekim Powell'ın Dışişleri Bakanı, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Genelkurmay Başkanı ile yaptığı görüşmeler sonucunda Türkiye'nin de koalisyonun önemli bir üyesi olduğu açıklandı. Görüşmelerde, ABD askerlerinin gıda, giyim, su, ilaç, ulaştırma ve yakıt gibi ihtiyaçlarının Türk şirketlerden karşılanarak, Türk araçlarıyla gönderilmesi, ABD yönetiminin arama kurtarma timlerini Irak'ın kuzeyindeki hava üslerinde konuşlandırması ve yaralıların bu timlerin sahip olduğu ulaştırma araçları tarafından Türkiye'deki üslere indirilebilmesi, koalisyonun muharip hava unsurlarının acil iniş durumunda Türkiye'deki üsleri kullanmaya devam etmesinin kararlaştırıldığı ilan edildi. (Bila, 2003, s.245–246) Ayrıca, Türkiye ile ABD yazılı bir metin oluşturarak, metinde ABD'nin güvencelerine açıkça yer vermesi, ABD'nin, yazılı olarak, Kerkük ve Musul'un Irak halkının tamamına ait olacağını ve Irak'ın kuzeyindeki silahlı yerel güçlerin eline bırakılmayacağını taahhüt etmesi, Irak'ın kuzeyindeki koordinasyonu sağlamak için ABD, Türkiye, Türkmen Cephesi, Kürdistan Demokratik Partisi ve Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin katılımıyla beşli bir birim oluşturulması ve oluşturulacak birimin, göç, terör, güvenlik ve Musul-Kerkük ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmesi üzerinde de uzlaşma sağlandığı açıklandı. Türkiye görüşmelerde, sınırlarına göç olması, PKK/KADEK konusunda önlem alınmaması ve Irak'ın kuzeyinde istikrarın bozulması, Kürt grupların Kerkük ya da Musul'a girmesi durumunda TSK'nin Irak'ın kuzeyine gireceğini bildirdi. (Radikal, 03.04.2003)

Başbakan Gül, Powell'ın ziyaretinin, tezkerenin reddedilmesinden sonra Türkiye-ABD ilişkileri hakkında şüpheli yaklaşımlar sergileyenlerin bu düşüncelerinin doğru olmadığını ortaya çıkardığını kaydetti. (Bila, 2003, s.247)

323. Savaş Sonrası Yaşanan Gelişmeler

Tezkerenin reddedilmesiyle Amerikan yönetimi büyük şok yaşadı. Savaş sırasında Türkiye'nin hassasiyetlerinin göz ardı edilmesi tezkerenin reddine verilen bir tepki olarak değerlendirildi. Ancak, 6 Mayıs'ta Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz' in CNN Türk'te yayınlanan mülakatı, tepkinin açıkça dışa vurumuna sahne olmuştur.

Türk hükümetinin de ABD'nin Irak'ta ne yapmaya çalıştığını anlamadığını iddia etti. Bunun dışında, Türkiye'nin Suriye ve İran'la girdiği ilişkilerin ABD'yle uyumlu olması gerektiğini bildirdi. Savunma Bakan Yardımcısının diğer önemli mesajı İncirlik konusundaydı. *"İncirlik'ten çıkmak isteyen biz değiliz..."* Fakat *"Biz artık istenmediğimiz yerlerde olmayacağız"* açıklamasını yaptı. Wolfowitz, Türkiye'nin artık Irak'ın kuzeyinde olan her şeyden şüphe duymayı bırakması gerektiğini vurgularken, gelecekte Irak'ın kuzeyinde Türk askerine gerek kalmayacağını ancak o zamana kadar orada bulunan Türk timlerinin ABD'nin kontrolü altında çalışmasının uygun olduğunu ifade etti. Mülakatının en çok tepki çeken noktası ise, Türkiye'nin bir hata yaptığını kabul ederek ABD'ye nerede ne kadar yardımcı olabiliyorsa o kadar yardımcı olmaya çabalamasının gerektiği açıklaması idi. (Balbay, 2004, s.244–256)

Wolfowitz' in açıklamalarından iki gün sonra ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Grossman ile yapılan söyleşi de, Wolfowitz' in açıklamalarının kişisel bir tepki olmadığını ortaya koydu. Grossman, Wolfowitz' in Türk-Amerikan ilişkilerinin en önemli savunucularından olduğunu belirterek söylediklerini ciddiye almak gerektiğini ifade etti. Grossman' a göre, ABD Irak Savaşı'nda Türkiye'den yardım istedi, bazı mühletler verdi, ancak uzun bir bekleyişin ardından Türkiye ABD'nin istekleri geri çevirdi. Artık ABD, hiçbir şey olmamış gibi davranamazdı. (Radikal, 08.05.2003)

Bahsi geçen açıklamalara kamuoyu, muhalefet ve ordu sert tepki gösterirken, muhtemelen ABD'yle ilişkilerini eski sıcaklığına kavuşturmaya çalışan hükümet daha yumuşak bir tavır gösterdi. Türkiye'ye karşı hep ölçülü davranan Wolfowitz' in bu defa çok sert ve kırıncı sözler sarf etmesinin, Amerikan yönetiminin tezkere konusundaki kızgınlığının sanılandan daha büyük olduğunu gösterdiği yorumuna neden olmuştur. (Cumhuriyet, 11.05.2003)

324. ABD-İrak Savaşının Türkiye'nin İç Ve Dış Politikasına Etkileri

11 Eylül 2001 tarihinde, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen terör saldırıları neticesinde ABD'nin, ulusal ve küresel güvenlik siyasetini gözden geçirmesiyle birlikte, saldırıların sorumlusu olarak gördüğü, Afganistan merkezli El-Kaide örgütüne yönelik başlattığı askeri operasyonların haklılığı, aynı zamanda, bütün devletler tarafından olumlu karşılandı. Afganistan'la başlayan askeri operasyonun ardından, ABD yönetimi, Ortadoğu'ya yönelik politikalarında daha kararlı ve ideolojik politikalar uygulamaya başladı. Aynı yıllarda ise Türkiye, siyasi ve ekonomik krizlerle boğuşmaktadır. (Şahin, Taştekin, 2006, s.257)

ABD 11 Eylül saldırılarının ardından “şer eksenini” olarak tabir ettiği Irak'a dair taleplerine devam ederek, Afganistan'dan sonra sıranın Irak'a geleceği mesajını vermiştir. Türk dış politikasında da içeride yaşanmakta olan hükümet krizlerine rağmen, olaylar dikkatlice izlenmektedir. Türkiye, her ne kadar, ABD'nin Irak'a olası bir operasyonuna sıcak bakmasa da iç politikasındaki sorunlarını hallederek, daha uygun bir karar vermek maksadıyla, 3 Kasım 2002 seçimlerini bekledi.

ABD'nin Irak'a yapacağı operasyonla ilgili olarak Washington Büyükelçisi Faruk Loğoğlu, 2002 Haziran ayı ortalarında, Ankara'ya gönderdiği kriptolu mesajda dört hususa dikkat çekmiştir. (Şahin, Taştekin, 2006, s.258)

- ABD Irak'ı mutlaka vuracak,
- BM kararı olsa da olmasa da vuracak,
- Türkiye'yi yanında isteyecek,
- Ama Türkiye yanında olmasa da vuracaktır.

Washington Büyükelçisi Faruk Loğoğlu' nun bu mesajının Ankara'ya ulaşmasından yaklaşık 1 ay sonra, dönemin ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz, Irak konusunda görüşmeler yapmak üzere, 14 Temmuz 2002'de İstanbul'a geldi. ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz, Ankara'yı ziyareti esnasında şu hususları vurgulamıştır. (Bila, 2003, s.146–147)

- ABD, Irak'taki rejimi, terörizme desteği ve Kitle imha silahları (KİS) alanındaki faaliyetleri nedeniyle bir tehdit olarak görmektedir, değiştirilmesinde kararlıdır. Bir harekâtın nasıl ve ne zaman yapılacağı henüz kararlaştırılmamıştır.
- Bölgede, demokratik, çok etnik unsurlu, KİS' siz, toprak bütünlüğü korunan, ABD ve Türkiye ile barış içinde yaşayan bir Irak istenmektedir.
- Olası bir harekâtın Türkiye'ye etkileri olacağı bilinmektedir. Bu harekât Türkiyesiz de yapılabilecektir. Ancak bu güç olacaktır. Bu da Türkiye'nin kaygılarının dikkate alınması kadar, yeni Irak'ın şekillendirilmesinde Türkiye'nin isteklerini sınırlayacaktır.
- ABD, Türkiye'nin yaşamsal çıkarlarının bilincindedir. Fakat müdahalenin başlangıcından itibaren harekâta katılması tarafımızdan arzulanmaktadır.
- MGK'ya sunulan raporda Wolfowitz aracılığıyla ABD Başkanı George W.Bush'un Ankara'ya verdiği sözlerde şunlar yer alıyordu. (Bila, 2003, s.148)
- Askeri harekât yarım bırakılmayacak, ABD işi tamamlayacaktır.
- Saddam rejiminin yıkılmasından sonra, ABD Irak'ta, Türkiye ve uluslararası toplumla birlikte, Türkmenler dahil, azınlıklara saygılı, demokratik bir rejimin teşkilini sağlayacaktır. Türkmenlerin hakları korunacaktır.
- Bir Kürt devleti kurulmayacak, Kürtler ile bu konuda bir anlaşma yapılmayacaktır. ABD, Irak için sadece birkaç muhalif partiyle değil, bütün gruplarla irtibattadır. Kerkük ve Musul'a yönelik Kürt emellerinin gerçekleşmesine izin verilmeyecektir.
- Kürt partileriyle Irak'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde işbirliği yapılacaktır.
- Askeri harekât Türkiye için mülteci sorununa yol açmayacak şekilde planlanıp icra edilecektir.
- ABD Türkiye'nin uğrayacağı zararları tazmin etmeye çalışacaktır. Birinci Körfez savaşı'nda bu gerektiği kadar yapılamamıştır. Türkiye Irak'taki rejim değişikliğinden en çok yararlanacak ülkelerden biri olacaktır.
- KİS' ler konusunda en etkili bilgi değişimine hazır olacağız.
- Türkiye'yi Irak füzelerinden korumak için Patriot füzeleri konuşlandırmaya hazırız.

Temmuz 2002'de MGK'ya sunulan raporda, ABD'nin Türkiye'den hemen bir karara varmasını beklemediği, ancak Irak konusunda yoğun diyaloga ve birikimlerinin paylaşılmasına ihtiyaç duyduğu belirtilmişti. Raporda ayrıca Wolfowitz' in Türkiye'den özel bir talebi de gizli

görüşme kanalları oluşturmaktı.

Wolfowitz, Ankara'da ki temaslarında, Irak sorununu ciddi şekilde masaya yatırmış, ABD, açıkça Irak'a müdahale edeceğini Türk hükümetine iletmiştir. Ayrıca Wolfowitz' in Ankara'ya getirdiği mesajda, Türkiye'nin Musul, Kerkük, PKK/KADEK, Kürtlerin bağımsızlık isteği gibi konularda da Türkiye'ye güvence verilmiştir.

Bu arada Türkiye'de aynı dönemde hükümetteki istifalar, Başbakanın rahatsızlanması ve Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu' nun Ağustos 2002'de görev süresinin dolacak olması, ABD'nin Irak talepleri ile aynı süreçte yaşanan gelişmeler ve Türkiye, politik yönden zayıf dönemlerinden birini yaşamaktaydı. ABD'nin üst düzey ziyaretlerle Türkiye üzerinde sürekli artan şekilde, baskıcı bir diplomasi uygulamaya başlayarak taleplerini iletmeye başlaması, Türk diplomasisini gittikçe zor bir karar alma sürecine itmiş, bu dönemde, Türkiye'nin güçlü dışişleri bürokrasisi öne çıkarak, ABD taleplerine yönelik nasıl bir politika oluşturulacağı konusunda, Genelkurmay, Dışişleri, Mit ve Başbakanlık arasında yoğunlaşan bir işbirliği sürecinin başlamasına neden olmuştur. (Şahin, Taştekin, 2006, s.260)

Türkiye, Irak politikası için 2002 Mayıs ayı başında, dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Genelkurmay ikinci Başkanı Org. Yaşar Büyükanıt'ın Başkanlığında iki toplantı yaptı. Yapılan toplantı sonucunda iki kurum arasında bir çalışma grubu kuruldu. Kurul, çalışmalarına sürekli olarak devam etmiş ve Irak krizinin yaşandığı bütün süreçlerde, en önemli çalışmaları yapmıştır. Dışişleri Bakanlığının Ortadoğu Genel Müdür Yardımcılığı, Genelkurmay Harekât Plan ve Prensipler ve Özel Kuvvetler Başkanlığı ve Mit Müsteşarlığı yetkilileri Dışişleri koordinatörlüğünde 20 Haziran'da bir koordinasyon toplantısı ile 2, 10 ve 24 Temmuz 2002 tarihlerinde üç toplantı yapmışlardır. Bu çalışmaların en önemli sonucu, Türkiye'nin ortaya çıkan Irak krizine dair politikalarına temel teşkil etmeleridir. Bu rapor 27 Ağustos'ta yapılan MGK toplantısında da görüşülmüştür. (Şahin, Taştekin, 2006, s.262–263)

ABD'nin istekleri ve politikaları karşısında Türkiye'nin kararı netleşmemiştir. ABD, savaşa kararlı olduğundan, Türkiye'nin olanaklarından ve coğrafi avantajından yararlanmak istiyor; hava alanlarını, limanlarını, lojistik desteğini talep ediyor, Türkiye üzerinden Irak'a girmek istiyordu. Ama Türk askerinin Irak'a girmesini istemiyordu. Destek istiyor ama Türkiye'nin

Irak'ın kuzeyinde etkin bir askeri güç bulundurmasını istemiyor, Irak'ı kendine göre şekillendirmek istiyor ama buna Türkiye'nin karışmasını istemiyordu. ABD'nin savaşa kararlı görünümü karşısında, Türkiye savaş istemiyor ama ABD ile ilişkileri de bozmak istemiyordu. ABD'nin Türkiye topraklarında on binlerce asker bulundurmasını ve sınırından Irak'a kuzey cephesi açmasını istemiyor ama savaş sonrasında ortaya çıkacak şartlar ve Irak'ın yeniden yapılanmasında devre dışı kalmak istemiyor, ABD'nin isteklerini tümüyle geri çevirerek savaş sonrasında ABD'nin bölgeyi istediği gibi şekillendirmesinden ve Türkiye'ye karşı bir politika izlemesinden endişe duyuyordu. (Pehlivanoğlu, 2004, s.337)

ABD'nin BM kararı olmaksızın Irak'ı vurmak istemesi Türkiye'nin karar alma sürecine zaman kazandırıcı bir faktör olarak etki etmiştir. Başbakan Abdullah Gül ise verilecek kararı topluma anlatmakta zorlanacağını dolayısıyla böyle bir siyasi kararın ağır sorumluluk gerektiren bir durum olduğunu belirtmektedir. Türkiye, 2002 Aralık ayında yapılan MGK toplantısında bir karar verebilmek için 27 Ocak 2003'te açıklanacak olan BM silah denetçileri raporunun açıklanmasını bekleme kararı aldı. Türkiye'nin Irak konusundaki şartları, bir Kürt devletinin kurulmaması, Musul ve Kerkük'ün statülerinin korunması, Iraklı Türkmenlerin asli unsur olarak korunmaları şeklindeydi.(Şahin, Taştekin, 2006, s.269)

Savaşın yaklaşmasından dolayı, Milli Savunma Bakanlığı, Irak'ın elinde bulunan füzelerin menziline giren 27 ilin valilikleri uyarılarak, baraj, köprü, hastane ve stratejik noktalarda önlem alınması, sivil savunma birliklerinin hazırlıklarının gözden geçirilmesi bildirildi. (Pehlivanoğlu, 2004, s.338)

MGK, Anayasanın 92. maddesi uyarınca ülke güvenliğinin korunması için gerekli adımların atılması amacıyla TBMM'ne tavsiyede bulunurken, Türkiye'nin önceliğinin barışçıl çözüm olduğu vurgulanmıştır. (Cumhuriyet, 1 Şubat 2003)

1 Mart tezkeresinin reddedildiği günden itibaren Türk kamuoyunda ABD'nin Türkiye'yi cezalandıracağı, hassasiyetlerini dikkate almayacağı söylentileri hakim oldu. Bunun engellenmesinin yolunun da Irak'a asker göndermeden geçtiği düşünüldü. Daha Mart ayının sonunda ABD'ye Irak'ta barış gücü kurulacak olursa Türkiye'nin de bu güç içinde yer almak istediği mesajı iletildi. Nitekim 12 Nisan'da Türkiye'ye de ulaştırılan "Irak'ın istikrarı için ne

yaparsınız?” ana temalı sual namede asker katkısında bulunup bulunmamak da vardı. Türkiye olumlu cevap verdi.15 Haziran’da ABD’ye giden Dışışleri Bakanlığı Müsteşarı Ziyal’ in de gündeminde Irak’taki istikrar gücüne Türkiye’nin sağlayacağı katkı vardı. Ziyal’ in gezisinden ABD basınının çıkardığı sonuç “*yakın gelecekte 1200–1800 Türk askeri Irak’a gidebilir.*”di. (Balbay, 2004, s.293-294)

22–26 Temmuz tarihleri arasında Dışışleri Bakanı Gül’ün, ABD’de yaptığı görüşmelerde, ABD yönetiminin Türkiye’nin Irak’a asker göndermesinden memnuniyet duyacağı öğrenildi. Bunun için yeni bir meclis kararı gerekiyordu. Diğer taraftan, halen hükümetin içinde dahi Türk askerinin Irak’a ancak BM kararıyla gidebileceğini savunanlar vardı. Fakat genelde Irak’taki gelişmelerin dışında kalmamak, PKK terör örgütü ile mücadelede pasif duruma düşmemek ve ABD’yle bozulan ilişkileri düzeltmek için Türkiye’nin BM kararı bekleme lüksü kalmadığına inanılıyordu. Bu nedenle hükümet, Çankaya’yı ve Meclis’i BM kararı olmadan Irak’a asker gönderme konusunda ikna etme çalışmalarına başladı. Bununla birlikte, ordu da tezkerenin çıkmasının gerekliliği yönündeki görüşlerini açıkça ifade etti. Artık Irak’a asker gönderilip gönderilmeyeceği değil, ayrıntıları konuşuluyordu. (Yetkin, 2004, s.225–228)

Türkiye, 12 Ağustos’ta Çankaya’da yapılan zirveden sonra BM kararı beklemeden Irak’a asker gönderebileceğini ilan etti. Fakat bu açıklama, Irak’ın kuzeyinde olumlu karşılanmadı. Kürt gruplar, Türk askerini Irak’ta istemediklerini ve Türk askerinin Irak’a gelmesi durumunda çatışma çıkacağını belirtiyorlardı. Nitekim bu tezi destekleme amacı güdüldüğünü düşündüren şekilde 14 Ağustos akşamı Türk Büyükelçiliği uzun namlulu silahlarla saldırıya uğradı ve ses bombaları atıldı. (Yetkin, 2004, s.236)

Diğer taraftan, Türkiye’yle ABD arasında asker göndermeyle ilgili ayrıntılar konusunda görüşmeler yapıldı. Türkiye, Irak’ın kuzeyinde görev yapmamayı kabul etti, bununla birlikte görev bölgesinin “gölgesinin kuzeye düşmesini” istedi. Bu çerçevede, Türkiye’ye değişik bölgeler önerildi. Görüşmelerde ABD’nin PKK terör örgütüyle mücadelede kararlılığını göstermesi konusunda da tartışma yaşandı. Uzun süren görüşmelere rağmen, komuta yapısı, sorumluluk alanı, görev yeri, asker sayısı gibi önemli konularda anlaşma bir türlü sağlanamadı. Fakat ABD’nin de daha fazla beklemeyeceği ve yeni bir 1 Mart olayı yaşanabileceği yönünde görüşler oluşmaya başladı. Hükümet, tezkerenin Meclis’te kabulünden sonra da ABD’nin faaliyetlerine bakarak asker gönderme kararı alabileceği görüşü doğrultusunda sayısı, zamanı

ve koşulunun kendisi tarafından belirlenmesi şartıyla Meclis'ten asker gönderme yetkisi istedi. Bahsi geçen tezkere, 7 Ekim'de 183'e karşılık 358 oyla TBMM'de kabul edildi. (Balbay, 2004, s.364-370)

Asker gönderme yetkisinin alınmasıyla birlikte Iraklıların Türk askerini istemediği yönündeki haberler arttı. Bunlardan biri, Irak Geçici Hükümet Konseyi'nin Irak'a Türk askeri gönderilmesini oy birliğiyle reddettiğini açıkladığı haberi idi. Konsey bu haberi yalanladı. Fakat Türk askerinin Irak'ta görevlendirilmesi konusunda ABD'yle aralarında görüş ayrılıkları olduğunu da açıkladı. Irak Geçici Hükümet Konseyi üyesi ve KDP lideri Mesut Barzani, Konsey Türk askerini kabul ederse istifa edeceğini açıkladı. Türkiye'nin asker göndermesine Kürtler dışındaki gruplardan da itirazlar gelmeye başladı. Felluce'nin Arap Belediye Başkanı Fevzi Şafi İrfan, "Irak'a Türk askeri çağırmak, ABD'nin Iraklıları cezalandırması anlamına gelecektir" açıklamasını yaptı. Türk askerinin gelişine yönelik tepki açıklamalarda kalmadı. 14 Ekim'de Türkiye'nin Bağdat Büyükelçiliği saldırıya uğradı. Bu defa saldırı uyarı niteliğinde düşünülmemiştir. (Yetkin, 2004, s.255-256)

29 Ekim'de Washington'da yapılan toplantı Türkiye'nin asker gönderme kararının akıbetini ortaya koydu. Türk askerinin Irak'a gitmesi Kürtlerin ve ABD'yle işbirliği yapan az sayıda Arap'ın tepkisine yol açarak daha fazla güvenlik riskine yol açabilirdi. Ancak, Türk askeri yerine başka bir ülkeden asker çağırmak da hem Türkiye'yle hem diğer komşu ülkelerle sıkıntı yaratırdı. Bu doğrultuda, hiçbir ülkeden asker almayıp, boşluğu Amerikan askeriyle doldurmak en uygun seçenektir. 6 Kasım'da Rumsfeld, Irak'ta Türk askerinin konuşlanmasının önerildiği yerlere Amerikan birlikleri yerleştirileceğini açıkladı. Aynı günün akşamı karar Türk hükümetine bildirildi. 7 Kasım'da Türk Dışişleri Bakanlığı, hükümetin Meclis'ten aldığı asker gönderme yetkisini kullanmayacağını bildirdi. (Bila, 2003, s.249)

Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalarında, Irak krizi, Türk dış politikasının, karşılaştığı en ciddi sorunlardan biri haline gelmiştir. ABD'nin bölgeyi yeniden yapılandırma siyaseti ve terörizme karşı savaş stratejisi çerçevesinde giriştiği Irak operasyonu, Türkiye'nin PKK-KADEK kaynaklı terör korkusunu arttırmış ve Kürtlerin bağımsızlık taleplerinin yoğunlaşması nedeniyle, ülke içinde ve diğer bölge ülkelerinde bir istikrarsızlık unsuru olarak algılanmasına sebep olmuştur. (Şahin, Taştekin, 2006, s.278)

AB'nin 2003 Haziran ayı sonunda onaylanan geniş Avrupa siyaseti, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Kuzey Doğu Avrupa ülkelerinin dönüşümünü öngören bir proje olarak ortaya çıktı. Bu projenin en önemli amacı da bu bölge ülkelerinin demokratik ve ekonomik dönüşümlerini sağlayarak, AB'ye uyumlu hale gelmelerini sağlamaktır. Bu doğrultuda, bölgenin güçlü bir ülkesi olan Türkiye, üyelik sürecinde, kendi dönüşümü çabası içindeyken de üstlendiği bu barışçıl girişimlerle de, aslında AB'nin de değerlerini temsil eden bir ülke konumunu üstlenmiştir. Özellikle ikinci tezkerenin kabul edilmemesi, bu anlamda, Türkiye'nin bu rolünü daha da güçlendirmiştir

Sonuç itibariyle; İkinci Körfez Savaşında Türkiye, bölgeye yönelik olarak iki yöntemle hareket etmiştir. Türkiye ilk olarak, İran ve Suriye ilişkilerini geliştirerek, bu ülkelerin bir ABD müdahalesine maruz kalması durumunda, Ortadoğu'nun daha gergin bir ortama gideceğini göstermek istemiş ve bu ülkeleri, uluslararası toplumla daha uyumlu hareket etmeleri konusunda uyarmıştır. İkinci olarak da Türkiye'nin düzenlemeye başladığı Irak'ın komşuları toplantılarıdır. Bu toplantılarla Türkiye aslında, aynı zamanda, üyelik sürecinde ilerlediği AB değerlerini temsil eden bir ülke olarak, bu ülkelerin devlet ve toplum düzenlerinde yeniden yapılanma süreçlerine öncülük etmek istemekteydi. ABD'nin de özellikle genişleyen Ortadoğu projesinde, askeri güç ile Ortadoğu'da tasarladığı demokratik dönüşüm projesinin öngördüğü demokratik değerleri Türkiye'nin, ikinci tezkereyi kabul etmeyerek, NATO dışında, ABD'nin askeri yetkisinden uzak durmayı başaran bir ülke imajı ile AB değerlerini temsil eden bir ülke olması AB'nin de olumlu bulduğu bir süreç olarak görülebilir. (Şahin, Taştekin, 2006, s.278)

325. ABD-İrak Savaşı Sonrası Türkiye-ABD İlişkilerinin Seyri

İrak operasyonuna daha geniş bir perspektiften bakıldığı zaman, ABD yönetiminden yetkililer, yönetime yakın akademisyenler ve gazeteciler bunun sadece Saddam Hüseyin'in devrilmesini hedefleyen bir müdahale olmadığını, bunun bir ilk adım olduğunu, bunun arkasından da Ortadoğu'nun şekillendirilmesi konusunda yeni adımların geleceğini belirtmektedirler. ABD'nin Ortadoğu'yu yeniden şekillendirirken, Türkiye gibi son derece önemli müttefiki, Irak'ın kuzeyinde fiili bir devlet oluşumu kurdurtarak yahut Türkiye'nin

beklentilerini karşılamayarak kaybetmek istemeyeceği düşünülmektedir. Çünkü bundan sonraki her adımda bölgenin merkezinde yer alan güçlü ordusu, diğer bölge ülkeleriyle karşılaştırıldığı zaman sağlam demokrasisi ve ABD'ye olan yakınlığı ile Türkiye'ye, ABD, her adımda ihtiyaç duyacaktır. (Kayar, 2003, s.383)

ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın, 2 Nisan 2003 tarihinde Türkiye ziyareti ile ABD'nin, harekâttan önce bozulan uluslar üstü kuruluşlarla olan ilişkilerini düzeltmeyi düşünmüş olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü uluslar üstü kuruluşlarla ilişkilerdeki bozulma ve kırılmaların devam etmesi, ABD'nin aleyhinedir. Bu kuruluşlardan biri olan NATO, ABD'nin evrensel politikalarında çok önemli bir yer işgal ettiği için NATO ile ilişkilerin tanzim edilerek tekrar rayına oturtulması ABD açısından önem taşımaktadır. Powell'ın, Türkiye'den sonra NATO'ya gitmesiyle de ilişkilerin düzeltilmesinin amaçlandığı ve NATO üyesi ülkelerin tekrar derlenip toparlanarak aynı fikir etrafında birleşmeleri tam olarak sağlanamasa da bu istikamette gelişmeler elde edildiği anlaşılmaktadır. Powell'ın ziyaretinin Türkiye açısından amacı ise birbirini tamamlayan iki başlık altında toplanabilir. ABD'nin asıl büyük amacı; Türkiye ile kırılgan duruma düşen ilişkileri belirgin bir duruma getirerek uygun bir ortaklık ortamını hazırlamak ve böylece bundan sonra doğacak ihtiyaçlar karşısında, Türkiye ile tekrar iyi ilişkiler içerisinde hareket edebilmektir. İlk aşamada Irak'ın askeri olarak ele geçirilmesini amaçlayan ABD; müteakip aşamalarda, Irak'ta devamlı kalabilmeye ve Irak'ın yeniden oluşumunu gerçekleştirdikten sonra burayı bir üs olarak kullanıp diğer bölgeler üzerinde etki sağlamaya çalışacaktır. (Kayar, 2003, s.384)

ABD'nin ikinci büyük amacını ise şöyle açıklayabiliriz. ABD, Türkiye'den bazı konularda destek talep etmiştir. Bunlardan ilki, Türkiye'nin hava sahasının açılmasını istiyordu ve bu amaçlarına TBMM'de onaylanan tezkere ile ulaşmışlardır. İkinci aşamada ABD; Irak'taki birliklerinin, silah ve cephane hariç yiyecek, içecek, petrol gibi lojistik desteğinin, Türkiye üzerinden sağlanmasını istiyordu. Powell'ın son temasları ile de bunu gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'nin de, ABD ile ilişkilerini koparmaması, özellikle harekât sonrası Irak'ta söz sahibi olabilmek amacıyla harekâta bir ölçüde de olsa katılması ve koalisyon ortağı şeklinde bir yer alması gerekmiştir. Powell ile yapılan görüşmelerde Türkiye de bunu sağlayarak ABD ile Türkiye'nin aleyhine olabilecek kopukluğun önüne geçilmiştir. Powell'ın ziyareti sonucunda, Türkiye'nin koalisyonun bir parçası olduğu açıklanmıştır. Irak'ın kuzeyinde Amerikalılara

verilecek lojistik desteğe karşılık, Washington Ankara'ya, Kürtlerin Musul ve Kerkük'ü ele geçirmesine izin vermeyeceği sözü vermiştir. (Kayar, 2003, s.385)

Genelkurmay eski başkanı Orgeneral Sayın Hilmi Özkök, Türkiye'nin asker bulundurma tezkeresini reddetmesine rağmen ABD'ye limanlarını ve hava sahasını açtığını, istihbarat desteği verdiğini anlatarak, Irak'ın yeniden yapılandırılmasında Türkiye'nin de söz sahibi olacağını ifade etmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ABD'NİN IRAK'A MÜDEHALESİNİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ (2003-2007)

ABD'nin Irak operasyonu sırasında Türkiye'den beklediği desteği görememesi, iki ülke ilişkilerinin zayıflamasına neden olmuştur. Irak'ın kuzeyinde petrol zengini şehri Kerkük'ün statüsünün belirlenmesi meselesi; Türkiye, ABD ve Irak'ın kuzeyindeki Kürt Özerk Yönetimi arasında sorun teşkil etmektedir. Şehrin nüfusu Kürt, Türkmen, Arap, Süryani ve Ermeni unsurlar barındırmaktadır. Saddam Hüseyin iktidarı döneminde o zaman için çoğunluğu oluşturan Kürtlere ve Türkmenlere yönelik baskıcı politikalar sonucunda şehirde bir Araplaşma süreci yaşanmıştır. Kerkük meselesi, ABD ve Türkiye arasında son yıllardaki en önemli sorun alanını oluşturan Irak'ın kuzeyindeki Kürt konusunun unsurlarından biri haline gelmekte ve Kerkük konusunda alınan tavırlar meselenin daha genel bir çerçeve içinde değerlendirilmesine yönelik ipuçları sunmaktadır.

ABD, Irak Operasyonu'nun hızla bitmesinden sonra, Türkiye'nin ikinci tezkere'yi çıkarmamış olmasının, aslında kendisine savaş sonrasında, özellikle Irak'ın kuzeyinde büyük bir rahatlık sağladığını düşünmeye başlamıştır. Gerçekten de Amerikan güçleri, Irak'ın kuzeyinde

Ankara ile yapılan hemen hiçbir anlaşmaya bağlı kalmaksızın, çok belirgin bir KDP-KYB yanlısı politika izlemeye başlamışlardır.

Musul-Kerkük krizi Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuş, bu konuda her iki tarafın yöneticileri çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Irak seçimlerinden sonra bölgede ortaya çıkan tablo Türkiye'nin başını ağrıtan gelişmelere sebep olmuştur. Özellikle Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir oluşumun ortaya çıkma olasılığı ve PKK terör örgütü sorunu yakın dönemde üç ülke arasında birçok politik gelişmelere ve Türkiye-ABD ve Irak eksenli birçok açıklamaların yapılmasına neden olmuştur.

40. Tezkereler Süreci

ABD'nin Ortadoğu'yu yeniden yapılandırma siyaseti ve terörizme karşı savaş stratejisi çerçevesinde giriştiği Irak operasyonu sürecinde Türkiye'den operasyonun güvenli ve başarılı bir şekilde yürütülmesine yönelik talepleri, "*Tezkereler Süreci*" olarak adlandırılan dönemi başlatmıştır.

400. 6 Şubat Tezkeresi

28 Kasım'da güvenoyu alan hükümeti, 3 Aralık'ta Wolfowitz ve Grossman ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında Başbakan Gül, ABD'den gelecek teknik heyetin "Kuzey Cephesi"ne hazırlık amacıyla kullanmak istedikleri havaalanlarında keşif çalışması yapmasına onay verdi. (Bila, 2003, s.185–190) 15 Aralık'ta Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış'ın "*Irak'a operasyonu arzu etmeyiz ama kaçınılmaz olursa hava sahamızı ve askeri tesislerimizi müttefikimiz ABD'nin kullanımına açarız.*" açıklaması, daha sonra Bakanlık tarafından yalanlanmasına rağmen Amerikan yönetiminde, Türk hükümetinin Irak operasyonunda ABD'nin taleplerini karşılayacağına olan inancı arttırmıştır.

ABD'nin "Kuzey Seçeneği"nin gerçekleştirilebilmesi için çabaları devam etmiştir. Bush yönetimi, AKP hükümetinin gerçek başbakanı olarak görülen Erdoğan'ı ABD'ye davet etmiştir ve 10 Aralık'ta ABD'ye gelen Erdoğan'a hiçbir devlet görevi olmamasına rağmen birinci sınıf

protokol uygulamıştır. Erdoğan, ziyaretin ikinci gününde Başkan Bush'la görüşmüştür. Görüşmede Erdoğan, Saddam gibi diktatör bir komşuyla birlikte yaşamak istemediğini söyleyerek ABD'yi Türkiye'nin desteği konusunda ümitlendirmiştir. Bununla birlikte, Erdoğan, kuzey desteğinden mahrum bir operasyonun pahalıya mal olacağını söyleyerek bu desteğin ciddi karşılığının olması gerektiği mesajını iletmiştir. Buna rağmen, Amerikan yönetimi bu ziyaretten, yakın gelecekte, az bir maliyetle Türk hükümetini ikna edebileceği sonucuna ulaşmıştır. (Balbay, 2004, s.43–45)

Eylül ayında Ecevit Hükümeti'nin CIA uzmanlarının geçişine izin vermesiyle Türkiye-Irak sınırında görülmeye başlanan hareketlilik Wolfowitz ve Grossmann'ın ziyaretinden sonra daha da artmıştır. ABD'nin Irak'ın kuzeyine askeri malzeme göndermeye başlamasıyla sınırda yaşanan ve basına da yansıyan bu hareketlilik kamuoyunda ve TBMM'deki anti-Amerikancı ve savaş karşıtı tepkileri büyütüştür. Bununla birlikte, 3 Aralık'ta Başbakan Gül'ün keşif çalışmalarına izin verilebileceğini söylemesine ve Erdoğan'ın keşif çalışmalarının başlaması için 15 Aralık tarihini vermiş olmasına rağmen resmi iznin çıkmaması da Amerikan hükümetini huzursuz etmiştir. Amerikalı yetkililer, Türkiye'nin karar vermek için acele etmesi gerektiği, aksi takdirde oyunun dışında kalacağı mesajlarını iletmeye başladı. Baskılar üzerine, 18 Aralık'ta Amerikalı uzmanlara üs inceleme izni verilmiştir. (Balbay, 2004, s.54)

Üs inceleme izni ABD'yi memnun etmişti. Fakat ABD, Türkiye'ye Ecevit hükümeti zamanında iletilen Amerikan taleplerinin karşılanma konusundaki kararın verilmesini de sabırsızlıkla bekliyordu. 27 Aralık'ta yapılan AKP hükümetinin ilk Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısının gündemini bu talepler oluşturmuştur. Toplantıda, savaş için "uluslararası siyasi meşruiyet" şartı aranmasına ve Amerikan talepleri konusunda muhakkak TBMM'nin onayının alınmasına vurgu yapılmıştır. (Radikal, 28.12.2002) MGK'da ayrıca, yeni bir göç dalgasının Irak topraklarında karşılanması, bunun mali yükünün uluslararası kaynaklardan sağlanması ve bu amaçla Irak topraklarında oluşturulacak güvenlik şeridinin kontrolünün TSK'da olması, Türkiye'de konuşlanacak Amerikan birliklerinin büyüklük, süre ve faaliyet açısından Türk kamuoyunu rahatsız etmeyecek boyutlarda olması gibi Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine yönelik endişe ve ihtiyaçlarının ABD'ye iletilmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin muhtemel bir harekât nedeniyle uğrayacağı zararın ABD ve diğer uluslararası

kaynaklardan karşılanmasının garantilere bağlanmasının gerekliliği ortaya konularak ABD ile müzakerelere başlanması kararlaştırılmıştır. (Cumhuriyet, 28.12.2002)

Diğer taraftan ABD, Irak'a müdahale için dev ölçekli bir yığınak yapıyordu Bu doğrultuda, 19 Ocak'ta ABD Genelkurmay Başkanı Orgeneral Myers Türkiye'ye gelmiştir. Yapılan görüşmede Türk Genelkurmayı; ABD'nin konuşlandırmayı istediği asker sayısı ile kullanmayı düşündüğü liman ve havaalanı sayısının azaltması, Türkiye'nin güvenliği için TSK' nın Irak'ın kuzeyine girerek bir güvenlik yayı oluşturması taleplerini ve TBMM kararı konusundaki ısrarını Orgeneral Myers' a ilettili. (Bila, 2003, s.206–208)

Myers' ın ziyaretinden sonra, Genelkurmay da hükümetin TBMM'den yabancı asker bulundurma ve gönderme konusunda yetki almasının gerekliliğini ifade etmeye başladı. TSK, Irak'ın kuzeyinde fiili olarak ortaya çıkan bir devlet oluşumuna ve ABD'nin yaptığı Irak'ı yeniden yapılandırma planları gibi Türkiye'nin güvenliğini tehdit edebilecek gelişmeler nedeniyle ABD'nin operasyonunun dışında kalmak istemiyordu. (Bila, 2003, s.201) TSK, meydana gelecek olaylar sonucunda tek başına müdahalesinin gerekebileceği ihtimalini de düşünerek hükümetin asker gönderme konusunda Meclis'ten yetki almasının gerekliliğini vurgulamıştır. 31 Ocak'ta yapılan MGK, Genelkurmay'ı ve tezkerenin sorumluluğunu tek başına üstlenmek istemeyen Abdullah Gül hükümetini rahatlattı. Toplantıdan, “Anayasa'nın 92. maddesi uyarınca ulusal çıkarları korumak üzere, TBMM'ce görülecek askeri önlemlere işlerlik kazandırılmasına dair takvimin hükümet tarafından işletilmesi tavsiyesi” kararı çıktı. (Bila, 2003, s.211)

MGK'nın tavsiye kararından sonra ABD, hükümetin meclisten yetki alması konusundaki baskılarını daha da arttırmıştır. Başbakan Gül, son bir kez daha işin ciddiyetini anlatmak ve savaşı önlemek için Irak'ın ikinci adamı Taha Yasin Ramazan'la Ankara'da gizli bir görüşme yaptı. Fakat Irak'tan beklediğini bulamayınca savaşa hazır olunması gerektiğini açıkladı. Bununla birlikte, BM silah denetçilerinin raporu açıklanmadan, ABD'nin bile Irak'a savaş ilan etmediği bir ortamda ABD'nin taleplerinin tamamını karşılamayı mantıklı görmediği ve sorumluluğu tek başına üstlenmek istemediği için, tezkereyi bölme yoluna gitti. Hükümet, ilk etapta, havaalanları ve limanlarda modernizasyon çalışmalarının başlamasına izin verecek olan ilk tezkereyi Meclis'e sevk etti. (Bila, 2003, s.214–217)

6 Şubat'ta Meclis 193 ret ve 9 çekimser oya karşılık 302 oyla ilk tezkereyi onayladı. Bu tezkereyle, İskenderun ve Mersin limanı ile İncirlik, Diyarbakır, Afyon, Çorlu, Sabiha Gökçen ve Batman'daki havaalanları modernize edilmesi, gerekli görüldüğünde diğer üs ve limanların da modernizasyon kapsamına alınması kabul edilmiştir. (Balbay, 2004, s.84–86) Böylece, ABD'nin önceden yapılmış keşif çalışmaları ışığında hangarlar, teknolojik üsler kurması, ekipman ve malzeme getirmesi için izin çıkmış oldu. ABD açısından bu çok önemli bir gelişme idi. Çünkü onların bakış açısına göre, modernizasyon tezkeresini TBMM'den geçiren hükümet, asker tezkeresini de geçirebilirdi. (Bila, 2003, s.75–76)

401. 1 Mart Tezkeresi

Modernizasyon tezkeresinin ardından sıra asker bulundurma ve göndermeye ilişkin tezkereye geldi. Ancak ABD, bir taraftan Ankara'nın asker tezkeresini bir an önce çıkarması için baskı uygularken diğer taraftan da iki ülke heyetlerinin yaptığı mutabakat görüşmelerinde Türkiye'nin taleplerini kabul etmekten kaçınıyordu. Müzakerelerde Türk heyetine Dışişleri Bakanlığı'nda sıkı müzakereciliğiyle bilinen Büyükelçi Deniz Bölükbaşı, ABD heyetine ise Mariso Lino başkanlık ediyordu. Müzakerelerin daha çok ekonomik yönü kamuoyuna yansımıştır. Başkan Bush'un Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Ali Babacan ve Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış' a Washington'u ziyaretlerinde için "at pazarlıklarına dönüştüğünü" söylediği basına yansımıştır. (Bila, 2003, s.221) Hatta ABD'nin Türkiye için "desteği satın alınabilecek" bir ülke imajı yaratarak müzakerelerin siyasi ve askeri yönünü geçiştirmeye çalıştığı yorumları yapıldı. Fakat siyasi görüşmelerde de sıkı pazarlıklar yaşandı. Siyasi ve askeri görüşmelerde ABD'nin, Türkiye'ye gelecek Amerikan askerlerinin üsleri dışında suç işlemesi durumunda Amerikan mahkemelerince yargılanması, Irak'ın kuzeyindeki Kürtlere Saddam'la savaşmak için silah dağıtılması, Irak'ın kuzeyine girecek Türk askerlerinin Amerikan komutası altında olması, Türk askerinin "meşru müdafaa" durumu dışında PKK terör örgütü de dahil hiç kimseye ateş açmaması, Amerikan askerlerinin her türlü vergiden muaf tutulması gibi istekleri müzakereleri zaman zaman kopma noktasına getirmiştir. (Bila, 2003, s.220–224)

6 Şubat'ta modernizasyon tezkeresi Meclis'ten geçtikten sonra ABD heyeti daha az taviz verme eğilimine girmiştir. Bu gelişme özellikle TSK tarafından, kesin yazılı bir mutabakata

ulaşmadan asker tezkeresinin TBMM’de kabul edilmemesi gerektiği yönünde fikir oluşturdu. (Bila, 2003, s.221)

Bir taraftan Türk ve Amerikan heyetleri arasında sıkı pazarlıklar devam ederken, diğer taraftan Cumhurbaşkanı Sezer, krizin başında olduğu gibi, yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunabilmesi için 1441 sayılı Güvenlik Konseyi kararı dışında yeni bir kararın olması gerektiğini belirtiyordu. (Balbay, 2004, s.87)

AKP hükümeti ilk tezkereyi Meclis’ten geçireceği zaman Amerikan tarafı da asker tezkeresinin en geç Amerikan gemilerinin Türk limanlarına ulaşacağı 18 Şubat’ta geçirilmesi gerektiğini iletmişti. Bu tarih gelmesine rağmen hükümetin, heyetler arasında mutabakat sağlanamadığı için tezkerenin Meclis’e sevk edilmesini ertelemesi ABD’nin tepkisini çekti. 20 Şubat’ta müzakereleri yürüten ABD heyeti görüşmelere gelmedi. Nihayet Başbakan Gül, tezkereyi 24 Şubat’ta Bakanlar Kurulu’na getirmeye karar verdi. 24 Şubat günü 6,5 saat süren toplantının ardından TSK’nin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de konuşlanmasına izin talep eden tezkere imzalanarak TBMM’ye gönderildi. Tezkerede, 62 bin ABD askeri 255 uçak ve 65 helikopterin 6 ay süreyle geçici olarak Türkiye’de konuşlanmasını, bu 62 bin askerin 37 bininin Türkiye’de lojistik amaçlı bulunması, 25 bininin ise muharip kuvvet olarak Irak topraklarına geçmesi öngörüldü. (Bila, 2003, s.229–230)

Diğer taraftan hükümetin tezkereyi Meclis’e sevk etmesinin ardından, tezkerenin bazı bakanların içine sinmediği, hatta tezkereyi imzalayan bakanlardan bazılarının Meclis’te ret oyu kullanacağı yönünde haberler çıktı. Görevinin geçici olması ve parti tabanının desteklememesi nedeniyle Başbakan Gül’ün de tezkerenin geçmesini istemediği iddia edildi. Meclis’e gönderilmesine rağmen, tezkerenin TBMM’de oylanmaması AKP’nin milletvekillerini ikna edemediğinin bir göstergesi idi. Hükümet, sorumluluğun TSK ile paylaşılması ve tezkerenin kabul edilmesini kolaylaştıracak bir tavsiye kararı çıkması ümidiyle 28 Şubat günü yapılacak MGK toplantısını beklemeye karar verdi. Fakat Cumhurbaşkanı Sezer, daha önceki MGK kararında kurulun bu konudaki tavsiyesinin net olarak ifade edilmiş olduğu gerekçesiyle toplantı sonunda açıklanan bildiriye tezkere ile ilgili bir madde eklenmesine karşı çıktı. Nitekim bildiride tezkere konu edilmedi. (Bila, 2003, s.229–230)

Türkiye’de hem siyasiler arasında hem kamuoyunda tezkere tartışılırken, hükümetin tezkereyle Irak’ın kuzeyine asker gönderme imkânı elde edecek olması Irak’ın kuzeyinde tepkilere yol açtı. KDP ve KYB sözcüleri “*Türk askeri gelirse çatışma çıkar*” şeklinde açık tehditte bulunurken, KDP’ nin başbakan yardımcısı Sami Abdurrahman “*Türk işgali tehdidiyle karşılaştırıldığında Bağdat rejimini daha az tehditkâr hissediyoruz. Saddam halkımızdan pek çok kişiyi öldürdü, daha da fazla Kürt öldürebilir. Ama bu Türk işgali var ya... Eğer olursa ki umarım olmaz, halkımızın umutları ve esin kaynaklarını hedef alacaktır.*” açıklamasını yaptı. (Radikal, 25.02.2003)

1 Mart Çarşamba günü tezkere TBMM Genel Kurulu’nda gizli oturumda görüşüldü. Yapılan oylamada 264 kabul, 250 ret oyu kullanıldı ve 19 milletvekili çekimser kaldı. Meclis Başkanı Bülent Arınç, Anayasa’nın öngördüğü salt çoğunluğa ulaşamadığı için tezkerenin reddedildiğini açıkladı.

Türkiye’nin 1 Mart’ta tezkereyi reddi esasen, ABD’nin Kürtlerin gelecekte Irak’ta oynayacakları rolle ilgili yeterli taahhütte bulunmamasının sonucudur. Türkiye, ABD’nin Irak’ın kuzeyinin geleceğine dair bambaşka planları olduğundan ve Kürtlere bağımsız bir devlet sözünü vermiş olduğundan şüphelenmektedir. Washington, Kürtleri son birkaç yıldır Irak’taki en güvenilir müttefiki olarak görmektedir. Kürtler, Irak arenasında diğerlerine karşı baskı ve tehdit unsuru olarak kullanılabilir tek aktördür. Washington bu nedenle, Kürtlerin ileride yapılacak pazarlıklara güçlü bir konumda katılmasını garantiye almak istemektedir. (Kayar, 2003, s.343)

1 Mart tezkeresinin reddedilmesi, Türk kamuoyunda, Avrupa’da ve Arap ülkelerinde son derece olumlu karşılanmıştır. Fakat daha sonra yaşananlar, tezkerenin reddedilmesinin Türkiye-ABD ilişkileri ve Türkiye’nin Irak’taki kırmızıçizgileri açısından çok olumlu bir gelişme olmadığını da ortaya koymuştur.

402. 20 Mart Tezkeresi

1 Mart tezkeresinin reddedilmesi Washington'da şok yarattı. Fakat yeni bir tezkereyle Türkiye'nin desteğinin sağlanabileceği umudu çerçevesinde "bekle-gör politikası" izlenmesi tercih edildi. ABD Ankara Büyükelçisi Robert Pearson "*demokratik sürece saygılıyız*" açıklamasını yaptı. Diğer taraftan, üs modernizasyon ve hazırlama, liman derinleştirme, karayolu ıslah çalışmaları sürdürüldü. Güneydoğu'da tesisler kiralanarak askeri depolara dönüştürülmeye devam edildi. Hatta Nusaybin-Irak sınırı arasına demiryolu döşemek için başvuruda bulunuldu. (Balbay, 2004, s.183)

Meclis kararının açıklanmasının ardından, Ankara'da yeni bir tezkerenin gerekli olup olmadığı ya da kısa vadede Meclis gündemine getirilip getirilmeyeceği tartışılmaya başlandı. Yeni bir tezkerenin Meclis'e sevki konusunda fikir birliği oluştu. Fakat tezkerenin kabul edilmesi için esas çabayı sarf etmiş olan AKP lideri Erdoğan'ın, başbakanlığa giden yolunu açacak 9 Mart seçimlerine az bir zaman kalması nedeniyle riske girilmeyerek seçimleri bekleme kararı alındı.

Beklenen seçim gerçekleşti ve Erdoğan milletvekili seçildi. Seçim sonuçlarının ilan edilmesinin ardından 58. Hükümet istifasını verdi. 12 Mart 2003'te Recep Tayyip Erdoğan'ın 59. Hükümeti kurmakla görevlendirilmesiyle yeni tezkere tekrar gündeme geldi.

Siirt seçimlerinin ertesi günü Başkan Bush, Erdoğan'ı arayarak seçimi kazandığı için tebrik etti ve Kuzey Cephesinden vazgeçerek B planına geçtikleri anlamına gelen "*Türkiye'nin koalisyonla birlikte hareket etmeyeceği olasılığını dikkate alarak, askeri planlamamızda gerekli değişiklikleri yapmış bulunuyoruz.*" açıklamasını yaptı. Fakat yine de birlikte hareket etmek istediklerini söyledi ve ne zaman parlamentoya gideceklerini sordu. Erdoğan henüz hükümeti kurma görevini bile almamış olduğu için bağlayıcı bir cevap vermedi. Hükümetin kuruluşundan sonra bu konuyu ele alacaklarını ilettiler. Yeni bir tezkerenin gelip gelmeyeceği sorusu Erdoğan'ın hükümeti kurma görevini aldığı 13 Mart günü bu defa Dick Cheney' den geldi. Erdoğan'ın güvenoyundan sonra ilgileneceği cevabına karşılık, ertesi gün ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell "*Türk hükümetine yaptığımız öneriler masadan kalkmıştır*" açıklamasını yaptı. (Hürriyet, 25.09.2003)

ABD, 14 Mart'ta İskenderun açıklarında bekleyen savaş gemilerine Kızıldeniz'e yönelme talimatı verdi. Böylece, Türk yetkililerin varlığına bile inanmadıkları B Planı devreye girmiş oldu.

16 Mart'ta ABD, İngiltere, İspanya ve Portekiz'den oluşan koalisyon ülkelerinin liderleri Portekiz'in Azor Adalarında bir toplantı yaptı ve Irak'a teslim olmaları için bir gün süre verdi. Bu arada Powell da Gül'ü arayarak 4 gün sonra saldırının başlayacağını bildirdi ve Türkiye'nin hava sahasını açmasını talep etti. ABD'nin bu talebi 17 Mart'ta yapılan Çankaya Zirvesi'nde değerlendirilerek Irak'ın kuzeyinde asker bulundurmaya da içeren bir tezkere hazırlanması konusunda mutabakat sağlandı. Ertesi gün toplanan Bakanlar Kurulu'nda, ABD askerlerinin Türkiye'de konuşlandırılması, hava unsurlarının Türk hava sahası ve üslerden yararlanması, Türk askerinin yurtdışına gönderilmesine ilişkin tezkerenin Meclis'e gönderilmesi kararı alındı. Fakat bu karardan sonra Powell ile Gül gerçekleşen görüşmede, Powell'ın ABD'nin sadece hava sahasının açılmasını istediğini belirtmesi, Türkiye'nin ABD'yle çetin müzakereler sonucunda elde ettiklerini ve kırmızıçizgilerini koruma imkânını kaybettiği görüşü ortaya çıktı. (Milliyet, 20.03.2003)

Erdoğan hükümetinin güvenoyu almasından iki gün sonra 20 Mart 2003'te ABD ve İngiliz kuvvetlerinin -Türkiyesiz- Irak'a saldırısı başladı. Yeni hükümet, savaşın başladığı gün yeni tezkereyi TBMM'ye sevk etti. Türk hava sahasının ABD uçaklarına açılması ve gerekmesi durumunda TSK'nın Irak'a gönderilmesi konusunda izin talep eden tezkere 332 oyla kabul edildi. Hava sahası açılır açılmaz Amerikan uçakları Türk hava sahasından geçerek Irak'ı bombalamaya başladı. Türkiye'nin hava sahasını açması üzerine ABD de savaş bütçesine Türkiye için bir milyar dolar veya bunun karşılığında 8,5 milyar dolar kredi kullanma hükmü ekledi. (Bila, 2003, s.245)

403. Süleymaniye Olayı

ABD birlikleri, Irak'ın kuzeyinde bulunan KYB'li silahlı yerel güçlerle birlikte 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'de Türk Özel Kuvvet birimlerinin irtibat bürosu olarak kullandıkları binayı basarak 3 subay, 8 astsubay ve onlarla birlikte olan misafir ve diğer personeli gözaltına

aldı. Bu gözaltına alınma olayı Türk-Amerikan ilişkilerinde uzun süre tartışılacak bir gündem oluşturmuştur. Genelkurmay Başkanı'nın sözleriyle, “iki ülke arasındaki en büyük güven bunalımını” yaratmıştır. (Balbay, 2004, s.299)

Olayın Ankara'da duyulmasıyla birlikte Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı kriz durumuna geçti. Baskında Pentagon'un da parmağı olduğuna ilişkin bir kanaat olduğu için Genelkurmay Başkanlığı sorunun çözümü amacıyla NATO Başkomutanlığı ile temas kurdu. Dışişleri Bakanlığı da ABD'nin Ankara Büyükelçiliği nezdinde girişim başlattı. Büyükelçi Pearson Ankara'da olmadığı için müsteşar Robert Deutsch Dışişleri'ne çağrıldı. Askerlerin derhal serbest bırakılması, Amerikan yönetiminin konuyla ilgili açıklama yapması ve sorumluluğu bulunan kişilerle ilgili ne gibi işlem yapıldığı konusunda bilgi verilerek Türkiye'den özür dilenmesi istendi. Bundan sonra Dışişleri Bakanı Abdullah Gül Colin Powell, Başbakan Erdoğan da Başkan Yardımcısı Dick Cheney ile temasa geçerek ilerleme sağlamaya çalıştı. İlk etapta “Kurtuluş Günü” tatili olması nedeniyle bir gelişme kaydedilemedi. Nihayet, baskından 60 saat sonra Türk askerleri serbest bırakıldı.

4 Temmuz'da Süleymaniye'de yaşanan olayın aydınlatılması için bir araştırma komisyonu kurulması kararlaştırıldı. 8 Temmuz'da Komisyon toplantısına Amerika tarafından alt düzeyde ve yetkisiz bir subay gönderilmesine Türkiye'nin göstermiş olduğu tepki üzerine, aynı gün öğleden sonra ABD Avrupa Kuvvetler Komutanı (EUCOM) Orgeneral James Jones Ankara'ya geldi. Fakat bu bir özür ziyareti olmadı. Basına sızan haberlere göre Jones, olayın üzücü olduğunu söylemekle birlikte binada çok sayıda silah ve patlayıcı bulunduğunu ifade etti. Bu iddialar kurulacak komisyonda araştırılacaktı. Amerikan heyetinin başına Orgeneral Jones' un yardımcısı Korgeneral John Sylvester atandı. 9–14 Temmuz tarihleri arasında yapılan görüşmeler sonunda yayınlanan ortak bildiriye, “iki ülkenin, Türk askerlerinin gözaltında karşılaştığı kötü muameleden üzüntü duyduğu” belirtildi. ABD'nin, Türk tarafının araştırma konusunu teşkil eden bu üzüntü verici olay boyunca, askeri personele yapılan muameleye ilişkin kaygılarını not ettiği, buna karşılık, Türkiye'nin de ABD'nin Türk askerlerinin Irak'taki faaliyetine ilişkin kaygılarını not ettiği açıklandı. Bunun dışında tarafların uzun geçmişe sahip ilişkilerinin sürdürülmesinin çok önemli olduğunda da mutabık kaldıkları, ayrıca aralarındaki işbirliği ve koordinasyonu geliştirmek amacıyla ilave önlemler almayı kararlaştırdıkları,

gelecekte bu gibi olayların tekerrürünün önlenmesi için gerekli her tedbiri almakta görüş birliğine vardıkları ifade edildi. (Yetkin, 2004, s.233)

Süleymaniye krizi, tezkere krizinden sonra uzun geçmişe sahip Türkiye-ABD ilişkilerini derinden sarsan bir etki yaratmıştır. İki ülke arasında güven ortamını yaralamıştır. Bu kriz ABD'nin Irak'ın kuzeyinin kaygan zemininde provokasyonlara kolayca alet olabileceğini göstermiştir. (Yıldız, 2000, s.247)

404. Ekim Tezkeresi ve Irak'a Asker Gönderme

1 Mart tezkeresinin reddedildiği günden itibaren Türk kamuoyunda ABD'nin Türkiye'yi cezalandıracağı, hassasiyetlerini dikkate almayacağı söylentileri hakim olmuştur. Bunun engellenmesinin yolunun da Irak'a asker göndermekten geçtiği düşünüldü. Daha Mart ayının sonunda ABD'ye Irak'ta barış gücü kurulacak olursa Türkiye'nin de bu güç içinde yer almak istediği mesajı iletildi. (Yetkin, 2004, s.214)

22–26 Temmuz tarihleri arasında Dışişleri Bakanı Gül'ün, ABD'de yaptığı görüşmelerde, ABD yönetiminin Türkiye'nin Irak'a asker göndermesinden memnuniyet duyacağı öğrenildi. Bunun için yeni bir Meclis kararı gerekliydi. Diğer taraftan, halen hükümetin içinde dahi Türk askerinin Irak'a ancak BM kararıyla gidebileceğini savunanlar vardı. Fakat genelde Irak'taki gelişmelerin dışında kalmamak, PKK terör örgütüyle mücadelede pasif duruma düşmemek ve ABD'yle bozulan ilişkileri düzeltmek için Türkiye'nin BM kararı bekleme lüksü kalmadığına inanılıyordu. Bu nedenle hükümet, Çankaya'yı ve Meclis'i BM kararı olmadan Irak'a asker gönderme konusunda ikna etme çalışmalarına başladı. Bununla birlikte, ordu da tezkerenin çıkmasının gerekliliği yönündeki görüşlerini açıkça ifade etmişti. Artık Irak'a asker gönderilip gönderilmeyeceği değil, ayrıntıları konuşulmaya başlandı. (Yetkin, 2004, s.225–228)

Diğer taraftan, Türkiye'yle ABD arasında asker göndermeyle ilgili ayrıntılar konusunda görüşmeler yapıldı. Türkiye, Irak'ın kuzeyinde görev yapmamayı kabul etti, bununla birlikte görev bölgesinin “gölgesinin kuzeye düşmesini” istedi. Bu çerçevede, Türkiye'ye değişik bölgeler önerildi. Görüşmelerde ABD'nin PKK terör örgütüyle mücadelede kararlılığını

göstermesi konusunda da tartışma yaşandı. Uzun süren görüşmelere rağmen, komuta yapısı, sorumluluk alanı, görev yeri, asker sayısı gibi önemli konularda anlaşma bir türlü sağlanamadı. Fakat ABD'nin de daha fazla beklemeyeceği ve yeni bir 1 Mart olayı yaşanabileceği yönünde görüşler oluşmaya başladı. Hükümet, tezkerenin Meclis'te kabulünden sonra da ABD'nin faaliyetlerine bakarak asker gönderme kararı alabileceği görüşü doğrultusunda; sayısı, zamanı ve koşulunun kendisi tarafından belirlenmesi şartıyla Meclis'ten asker gönderme yetkisi istedi. Söz konusu tezkere, 7 Ekim'de 183'e karşılık 358 oyla TBMM'de kabul edildi. (Balbay, 2004, s.364–370)

Asker gönderme yetkisinin alınmasıyla birlikte Iraklıların Türk askerini istemediği yönündeki haberler arttı. Bunlardan biri, Irak Geçici Hükümet Konseyi'nin Irak'a Türk askeri gönderilmesini oy birliğiyle reddettiğini açıkladığı haberi idi. Konsey bu haberi yalanladı. Fakat Türk askerinin Irak'ta görevlendirilmesi konusunda ABD'yle aralarında görüş ayrılıkları olduğunu da açıkladı. Irak Geçici Hükümet Konseyi üyesi ve KDP lideri Mesut Barzani, Konsey Türk askerini kabul ederse istifa edeceğini açıkladı. Türkiye'nin asker göndermesine Kürtler dışındaki gruplardan da itirazlar gelmeye başladı. Felluce'nin Arap Belediye Başkanı Fevzi Şafi İrfan, "*Irak'a Türk askeri çağırmak, ABD'nin Iraklıları cezalandırması anlamına gelecektir*" açıklamasını yaptı. Türk askerinin gelişine yönelik tepki bu açıklamalarla sınırlı kalmadı ve 14 Ekim'de Türkiye'nin Bağdat Büyükelçiliği saldırıya uğradı. (Yetkin, 2004, s.255–256)

29 Ekim'de Washington'da yapılan toplantı Türkiye'nin asker gönderme kararının akıbetini ortaya koymuştur Türk askerinin Irak'a gitmesi Kürtlerin ve ABD'yle işbirliği yapan az sayıda Arap'ın tepkisine yol açarak daha fazla güvenlik riskine yol açabilirdi. Ancak, Türk askeri yerine başka bir ülkeden asker çağırmak da hem Türkiye'yle hem de diğer komşu ülkelerle sıkıntı yaratırdı. Bu doğrultuda, hiçbir ülkeden asker almayıp, boşluğu Amerikan askeriyle doldurmak en uygun seçenektir. (Yetkin, 2004, s.261) 6 Kasım'da Rumsfeld, Irak'ta Türk askerinin konuşlanmasının önerildiği yerlere Amerikan birlikleri yerleştirileceğini açıkladı. Aynı günün akşamı karar Türk hükümetine bildirildi. 7 Kasım'da Türk Dışişleri Bakanlığı, hükümetin Meclisten aldığı asker gönderme yetkisini kullanmayacağını bildirildi. (Bila, 2003, s.249)

405. Tezkereler Süreci Sonrası Değerlendirme

Kısa vadede bakıldığında, gerek Genelkurmay'ın ve Dışişleri'nin, gerek hükümetin “Asker göndermezsek oyunun dışında kalırız,” söyleminin etkili olmadığı görülmektedir. 1 Mart tezkeresi ile 7 Ekim tezkeresinin hem nedenleri hem sonuçları açısından farklı olduğunu vurgulamak gerekir. 1 Mart öncesinde ABD Türkiye'den Irak için asker istemiyordu. Irak'a geçmek için topraklarını kullanmak istiyordu. Ancak, Dışişleri ve Genelkurmay'ın çetin pazarlıkları sonucu, Irak'a Türk askeri girişini ve Irak'ın kuzeyinin güvenliğinin Türk askerinin kontrolüne bırakılmasını ABD kabul etmiştir. Buna ilişkin belgeler 22–25 Eylül 2003 tarihleri arasında Milliyet gazetesinde Fikret Bila imzasıyla yayınlanmıştır. Eğer 1 Mart tezkeresi Meclis'ten geçseydi, bu anlaşmayı belirleyen askeri mutabakat muhtırası yürürlüğe girecekti. Ancak Meclis, başka birçok nedenin yanında, en çok Türk toprağında Amerikan askerinin kalıcı olacağı endişesiyle tezkereyi reddetmiştir. (Yetkin, 2004, s.268)

1 Mart tezkeresi geçseydi, Türkiye, Irak'ta çekilen bütün sıkıntı ve acılara ortak olacaktı. Ancak 1 Mart tezkeresi geçseydi, ABD ile ilişkilerin bugünkünden çok daha iyi durumda olacağı, AB'nin de Türkiye'nin arkasında artık eski ABD desteğinin bulunmadığı varsayımıyla, Türkiye'ye bu kadar baskı uygulayamayacağı söylenebilir. AB'nin artık Türkiye'nin her sorunda karşılığını ABD'yi dikemeyeceği rahatlığıyla davrandığı görülüyor. 7 Ekim tezkeresinin ise 1 Mart yanında önemsiz olduğunu söylemek mümkündür. (Yetkin, 2004, s.268)

Ankara, Irak'ın istikrarı için ABD'ye destek birlik gönderme tedbirini Washington'la buzları eritmek için düşünmüştür, Washington'da Türkiye'yi bütünüyle bir kenara atmak istemeyenler de, bu adıma karşılık vermişlerdir. Kürtler o kadar tepki göstermeseydi ve Türkiye 7 Ekim tezkeresini hayata geçirip Irak'a asker gönderseydi, bu Türk askerlerinin hayatını tehlikeye atmak, Türkiye'yi uluslararası terörizmin hedefleri arasına daha fazla sokmak dışında fazla bir işe yaramayacaktı. Türk-Amerikan ilişkilerini 1 Mart öncesindeki düzeyine geri getirmeye yetmeyecekti. Tezkere krizinin aslında Irak üzerine değil, Irak sahnesinde ABD'yle bir kriz olduğunu söylemek mümkündür. (Yetkin, 2004, s.269)

41. Musul-Kerkük Krizi, Türkiye ve ABD'nin Politikaları

410. Musul-Kerkük Krizi

ABD, operasyonu Irak'ın kuzeyinde yıllardır temasta olduğu Kürt gruplarla işbirliği halinde yürüttü. Bağdat'ın düşmesiyle eşzamanlı olarak Ankara'ya Irak'ın kuzeyinden olumsuz haberler gelmeye başladı. Tezkerenin de reddedildiği bir ortamda ABD'nin en yakın müttefiki konumuna yükselen Kürt gruplar, Türkiye'nin kırmızıçizgisi olarak ilan edilmesine rağmen 10 Nisan'da Kerkük ve Musul'a girdiler. Irak'ın kuzeyindeki silahlı yerel güçler, bu kentleri yağmalamanın dışında, kentlerdeki nüfus kayıtlarını imha ettiler ya da yanlarına aldılar, Türkmenlere saldırılar düzenlediler. (Bila, 2003, s.247)

Bu arada, Irak sınırındaki Türk birlikleri müdahaleye hazır konuma geldi. Zaten Türkiye Amerikan kuvvetlerine hava sahasını açtığı tezkerıyla, gerekmesi durumunda yurtdışına asker gönderme yetkisi de almıştı. Fakat savaşın başlamasıyla birlikte yalnız ABD'den değil Avrupa ülkelerinden de Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine girmemesi gerektiği yönünde telkinler gelmeye başladı. Hatta Ankara'ya TSK'nin Irak'ın kuzeyine girmesi durumunda Türkiye'nin AB'ye giremeyeceği uyarıları ulaştı. 25 Mart'ta ABD Kongresi'nden Türkiye'ye çıkan 1 milyar dolar hibe ya da 8,5 milyar kredi yardımı da Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine girmemesi koşuluna bağlandı. (Balbay, 2004, s.209–212)

Türkiye ise, bazı koşulların ortaya çıkmaması halinde TSK'nin Irak'ın kuzeyine girmeyeceğini açıkladı. Bu koşullar, Irak'ın kuzeyinden sınırlarına yönelik bir göç hareketinin oluşması, Irak'ın kuzeyindeki grupların birinin diğerine veya sivil halka saldırması, Türkmenlere yönelik bir saldırının gerçekleşmesi ve Irak'ın kuzeyindeki silahlı yerel güçlerin Musul ve Kerkük'e girmesi idi. (Radikal, 26.03.2003)

Kürt grupların Kerkük ve Musul'a girmesi üzerine Dışişleri Bakanı Gül, Powell'ı arayarak ABD'nin gelişmelere müdahale etmesini istedi. Aksi takdirde Türkiye'nin olaya dahil olacağını da ekledi. Fakat Powell ısrarla Türkiye'nin Irak'a girmemesini istedi. 173. Hava İndirme Tugayının birkaç saat içinde bölgeye ulaşarak kontrolü ele alacağını, bundan sonra Irak'ın

kuzeyindeki silahlı yerel güçlerin bölgeden çekileceğini açıkladı. Gerçekten de, iki-üç saat içinde Amerikan birlikleri Kerkük'e inerek kenti kontrol altına almaya başladı. (<http://www.m5strateji.com/>, 11.04.2003)

11 Nisan'da Başbakanlıkta Kerkük Zirvesi yapıldı. Irak'ın kuzeyindeki silahlı yerel güçlerin Kerkük ve Musul'dan çekilmesini gözlemlemek üzere "Türk İrtibat Timleri" gönderilmesi kararlaştırıldı. 15 subaydan oluşan üç tim 12 Nisan'da göreve başladı. İrtibat timlerinin ilk Musul-Kerkük raporunda, "kargaşa yaşanan bölgeye Kürtlerin de hakim olmadığı" bildirildi. Bu rapor üzerine, Başbakan Erdoğan ciddi bir sıkıntı olmadığını belirtirken, Başbakan Yardımcısı Gül de Irak'ın kuzeyine girmeye ihtiyaç olmadığını açıkladı. (<http://www.m5strateji.com/>, 13.04.2003)

Kerkük'ün Kürtlerin işgaline uğramasından sonra basında çıkan yazılarda Kerkük'ü başkentleri olarak kabul ettikleri için, başkentlerine kavuşan Kürtlerin buradan çıkmayacakları ifade edildi. Nitekim ABD, Irak'ın kuzeyindeki silahlı yerel güçlerin kademeli olarak çekildiğini açıkladı. Fakat sonrasında, Kerkük fiilen Kürt yönetimine bırakıldı, kente Kürt vali seçildi. (Bila, 2003, s.247)

411. ABD'nin Kerkük Politikası

Irak Savaşı öncesi, 15 Aralık 2002'de Londra toplantısında alınan kararlardan Kerkük'ü yakından ilgilendirenlerden birisi, Saddam yönetiminin devrilmesi sonrası, uluslararası gözetim altında, zorunlu göç sonuçlarının ortadan kaldırılması ve zorunlu göçe maruz kalan ailelerin tekrar kendi bölgelerine dönmeleri meselesi olmuştur. Burada amaçlanan temel hedefin Kerkük olduğunu söylemek mümkündür. ABD ile Kürt gruplar arasında bunu toplantı öncesinde gizlice kararlaştırarak amaçlarını diğer gruplara belli etmemek istemişlerdi. Daha önceki Kerkük konusundaki hatalı politikalarının aksine bu defa Türkiye ve ITC (Irak Türkmen Cephesi), ABD'ye Kerkük meselesinin açığa kavuşturulması için baskı yapmış ve bu baskılar sonuç vermiştir. Ankara'da 19 Mart 2003 tarihinde ABD, Türkiye, ITC, KDP ve KYB arasında beşli bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Türkiye'nin Kerkük ile ilgili endişelerinin giderilmesi için iki önemli karar alınmıştır. Birincisi, Kerkük'ün demografik yapısının değiştirilmemesi

konusunda beşli bir komisyon oluşturulması, ikicisi ise Irak müdahalesi esnasında, Irak'ın kuzeyindeki silahlı yerel güçlerin Kerkük ve Musul'a girmemeleridir. (Yanık, 2006, s.81)

ABD'nin de ortak katılımına rağmen Irak Müdahalesi sonrasında alınan bu kararlar uygulanmamıştır. Irak'ın kuzeyindeki silahlı yerel güçler Kerkük ve Musul'a girip şehrin hâkimiyetini ele geçirmiştir. Daha sonra da tıpkı bir zamanlar Arapların şehri Araplaştırdığı gibi bu durumu fırsat bilerek Kerkük'ü Kürtleştirmeye başlamıştır. ABD'nin olaylara müdahale edecek kadar gücü olmasına rağmen etmemesinin en büyük nedeni Irak müdahalesi esnasında ve sonrasında Irak'ın kuzeyindeki silahlı yerel güçlerin yardımına ihtiyaç duyması olmuştur.

ABD'nin Kürt gruplarının beklentileri doğrultusunda politika izlediğine ilişkin ilk gösterge, 5 Aralık 2003 tarihinde ABD'nin Kerkük'ün güvenliğinden sorumlu Albay William Mayfel'in, ABD Savunma Bakanı Rumsfeld'e hitaben yaptığı açıklamada, Baas iktidarı döneminde Kerkük'e yerleşen Arap ailelerinin kendi bölgelerine geri gönderilmeleri isteği ile gündeme gelmiştir. Bu açıklama, ABD'nin Kerkük konusunda Kürtlerle gizli bir anlaşma yaptığını ortaya koyuyordu. Çünkü bu durum sadece Kürtlerin işine yarayacaktı. Irak müdahalesi sonrasında Kerkük'te oluşturulan Şehir Meclisindeki seçiminde de aynı durum görülmüştür. Toplam 30 üyeden oluşan mecliste, her etnik gruba altı kişi ile temsil hakkı verilmiştir. Dört etnik grup (Türkmenler, Araplar, Kürtler ve Asuriler) altışar kişiyle temsil edilirken, kalan altı kontenjan da, bağımsızlara verilmiştir. Her şey buraya kadar gayet demokratik görünse de uygulamada ABD'nin art niyeti ortaya çıkmıştır. Çünkü bağımsız oldukları iddia edilen kişiler Kürt grubundan olduğu gibi Türkmenlere ayrılan altı sandalyenin de çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu Kukla Türkmen partilerine vermişlerdir. Böylece meclisin hâkimiyeti Kürt grupların kontrolüne geçmiş ve meclis tarafından da bir Kürt vali seçilmiştir. Kerkük'ün Kürtleştirilmesinin ilk adımları yerel yönetimin ele geçirilmesiyle atılmıştır. (Yanık, 2006, s.82)

Türkiye'den ve diğer Irak'a komşu ülkelerden gelen tepkiler sonucunda, Kerkük'te etnik çatışmalar çıkabileceğini anlayan ABD, Kürtlerden yana olan politikalarını Araplar lehine değiştirme gereği duymuştur. Kerkük'ün Kürt valisinin yerine Arap vali atanmış ve Meclise yeni eklenen yedi kontenjanda Araplara ağırlık verilmiştir. Bunlar, Türkmenlerin ve Türkiye'nin direkt olarak menfaatlerine gibi görünmese de şehrin bağımsız bir Kürdistan'ın başkenti olarak Kürtleştirilmesinden daha iyi gelişmelerdir.

ABD-Kürt ilişkilerinde yaşanan bir takım olumsuzluklar da mevcuttur. Her fırsatta Irak'ın kuzeyinde bir Kürt federasyonunu gündeme getiren Kürtler, ABD yönetimini zor durumda bırakmaktadır. Çünkü bugün Irak'ta etnik esaslara dayalı bir federal sistemi kabul etmeyen birçok grup bulunmaktadır. ABD, Kürtlerin federalizm konusundaki taleplerini kabul etmesi durumunda, diğer grupların şiddetli tepkileri ile karşı karşıya kalabilecektir. ABD Kürtlerin federasyon isteğini yerine getirmenin Irak'taki durumu daha kötüye götüreceğini bildiği için Kürtlere karşı oyalama politikasına başvurmaktadır. (Yanık, 2006, s.82)

ABD'nin Kerkük konusundaki politikasının belli bir grubun çıkarları doğrultusunda seyir etmesini engelleyen ve geleceğine de yön verebilecek bazı olaylar yaşanmaktadır. Söz konusu olayların devam etmesi durumunda Kerkük konusunda dengelerin değişmesi de söz konusu olabilir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür; (Yanık, 2006, s.82)

Arapların, özellikle de Şii grupların, Irak'ın toprak bütünlüğü ve Kerkük konusunda daha duyarlı bir tavır almaları sonucunda ABD'nin Kürtlerin emellerine cevap vermesi olanaksız hale gelmektedir. Kürt gruplar tarafından zorla göç ettirilme çabaları sonucu Kerkük'teki Araplar, Irak'ın diğer bölgelerindeki Arap aşiretlerinin de desteğini alarak, seslerini duyurabilecek kadar etkili olmaya başlamışlardır. Son zamanlarda gelişen Türkmen-Arap işbirliği ise, dengelerin her an değişebileceğini göstermektedir.

412. Türkiye'nin Kerkük Politikası

İkinci Körfez Savaşı dönemine kadar Türkmenlere karşı Türk desteği yeterli seviyede olmamıştır. Aslında ne Türkiye ne de Türkmenler kendilerine bu konuda uzun vadeli ve gerçekçi politikalar oluşturamamıştır. Irak'taki tarafların Kerkük rekabeti sonucunda, Irak'ın asıl unsuru olduğu gibi Kerkük'ün de temel unsuru olan Türkmenler en büyük darbeyi almıştır. Yüzyıla yakın bir süredir Kerkük'teki Türkmenlerin zayıflatılma çabalarına rağmen, şehrin hala bir Türkmen şehri olduğu ortadadır. Irak devletinin kurulmasıyla Türkmenlerin aleyhine işleyen sürecin bir benzeri bugün Irak rejiminin devrilmesi ve yeni Irak'ın inşa edilmesiyle yaşanmaktadır. Büyük ölçüde sahipsiz kalan Kerkük ve Türkmenler, bu süreçte

desteklenmelidir. Bu konuda Türkiye'ye büyük rol düşmektedir. Çünkü bölgede Türkmenlere Türkiye'den başka açık destek veren olmamıştır. (Yanık, 2006, s.83)

Irak'ın yeniden yapılandırılmasında Türkiye'nin, barışçıl bir yol izlediği bilinen bir gerçektir. Türkiye'nin bir nevi olayları arka plandan izleme pozisyonunda olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu durum, Türkiye'nin zaman içinde bölge üzerindeki etkisini azaltmıştır. Türkiye artık Kerkük konusunda daha etkin bir siyaset izlemelidir.

Kerkük'te en büyük sorun Türkmenlerin yeterince teşkilatlanamamış olmasıdır. Türkmen partileri tarihi süreç boyunca gerçek bir birliktelik gerçekleştirememiştir. Türkiye'nin de çabalarıyla kurulan ITC bu konudaki eksikliği biraz olsun giderecek gibi görünmektedir.

Tezkere krizi ve sonrasındaki gelişmeler Türkiye'nin Irak konusunda etkisini kaybetmesine neden olmuştur. Müttefiki ABD ile ilişkilerinde gerginlikler yaşamıştır. Bu gerginlikler, Türkiye'nin Türkmenlerin haklarını korumasında da zaman zaman etkisiz kalmasına neden olmuştur. (Yanık, 2006, s.83)

Türkiye, 15 Aralık 2002'de toplanan Londra konferansında alınan, Kerkük'ten zorunlu göç sonuçlarının ortadan kaldırılması ve zorunlu göçe maruz kalan ailelerin tekrar kendi bölgelerine dönmeleri kararının doğuracağı sonuçları önceden değerlendirerek, yerinde bir müdahale ile Kerkük'ün geleceği konusunda ABD'ye baskı yaparak 19 Mart 2003'te Ankara'da bir toplantı yapılmasını sağlamıştır. Türkiye, bu tür öngörülerini geliştirerek Türkmenlerin haklarını her zaman koruyabilmelidir.

Türkmenlerle olan ilişkiler özellikle de ekonomik alanda geliştirilmeli ve ekonomileri güçlendirilmelidir. Türkmenler, ancak bu sayede Kürtler ile başa çıkabilecektir. Irak Müdahalesinden sonra Kürt grupların, oluşan atmosferden yararlanarak elde ettikleri kazanımlar ve Kerkük konusunu bir oldubittiye getirmeleri, Türkmenler başta olmak üzere Irak'taki diğer grupların çıkarlarına aykırıdır. Türkiye'nin menfaatleri açısından petrol gelirleri merkezi hükümetin kontrolü altında olmalıdır. Federal bir Irak'ta aksi bir tehlike her zaman mevcut olacaktır. Böyle bir paylaşım gerçekleşirse merkezi hükümet zayıflayacak, özerk hükümetler güçlenecek ve uzun vadede Irak'ın bölünme tehlikesi artacaktır. Ancak Kürt partiler açısından Kerkük sorunu bu şekilde yorumlanmamaktadır. Onlar, yaşadıkları bölgede

Kürtlerin tarihi haklarının olduğu konusunda diretmektedirler. Kürtlere göre petrol kaynakları etnik haktan ayrı tutulamaz ve Irak Merkezi Hükümetinin tekelinde olamaz. (Yanık, 2006, s.84)

Bir iç savaşın çıkması durumunda Kerkük, Bosna-Hersek savaşındaki Saraybosna'ya benzeyecektir. Kürtler, Araplar ve Türkmenler silaha sarılacaktır. Yalnız, Kerkük ile Saraybosna arasında bir fark vardır. Saraybosna'da taş varken, Kerkük'te dünyanın en büyük petrol yatakları vardır. Bu zenginlik Kürtlerin eline geçerse Türkiye için felaket olacaktır. Çünkü bundan sonraki aşama Irak'ın kuzeyinde bağımsız fiili bir oluşum olacaktır.

Irak'ın kuzeyindeki bağımsız oluşum, Irak'taki Amerikalı yönetici Paul Bremer'e göre büyük bir stratejik hata olacaktır. Irak, Suriye, Türkiye ve İran arasında tecrit edilecek bağımsız fiili bir oluşum, bölgede en fazla İsrail kadar hoş karşılanacaktır ve ABD'nin desteğine dahi sahip olmayacaktır. Özellikle de Türkiye'nin güvenliği tehlike altına girecektir.

Sonuç itibariyle Türkiye'nin güvenliği açısından Irak'ın geleceği büyük oranda Kerkük konusunda düğümlenmektedir. Irak'ta geçmişte iktidarın uzun süre Sünnilerde olmasına rağmen, bugün Şiiilerin Irak'ın geleceğinde büyük rol oynaması beklenmektedir. Aslında herhangi bir grubun Irak'taki muhtemel rolünün, denklemleri değiştirebilme potansiyeline ve bu konudaki hazırlığına dayandığı açıktır. Buradan hareketle, Türkmenlerin gereken haklarını kazanmaları amacıyla hem uluslararası hem de bölgesel alanda seslerini duyurmaları için Türkiye'nin her türlü fedakarlığa hazır olması gerekmektedir. (Yanık, 2006, s.86)

42. Yeni Dönem Irak ve Türkiye

420. Irak'ta Yeni Dönem

Irak Savaşı daha başlamadan, savaş sonrasına ilişkin yapılan yorumlarda; nüfusun %60-65'ini oluşturan Şii Arapların, bu yönleriyle uzun vadede Irak'ın kaderinde belirleyici olacağı öngörülüyordu. Zira Irak'ta demokratik bir rejime geçildiği takdirde, o zamana kadar devlet aygıtından uzakta ve ikincil planda tutulmuş olan Şii Arapların, birincil konuma

yükseleceği beklenmekteydi. Öte yandan savaş öncesinde Amerika'nın en yakın müttefiki olan Kürtlerin savaş sonrasında önemli siyasi kazanımlar elde edeceği, savaş anında ve savaş sonrasındaki gelişmelere bağlı olarak Kürtler için federasyon ile bağımsız devlet seçenekleri arasında ihtimallerin ortaya çıkacağı tahmin edilmekteydi. (Çetinsaya, 2006, s.2)

Bütün bu gelişmelerin bölgesel ve uluslararası dengeler bakımından yeni gelişmelere ve belli istikrarsızlıklara yol açabileceği aşikârdı. Bu gelişmeleri şöyle özetleyebiliriz: (Çetinsaya, 2006, s.3)

- Kürtlerin bağımsız bir devlet kurması halinde, Irak'ta %60–65 olan Şii nüfusun oranı %80-85'lere varacak ve Irak bir Şii devleti haline gelecektir. Bu ihtimali ortadan kaldırmak için ABD Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir oluşuma karşı çıkmakta ve Kürtleri federasyon formülü çerçevesinde merkeze çekmeye çalışmaktadır.
- Irak'ın kuzeyinde kurulacak bağımsız bir devlet oluşumu, Kürt nüfusuna sahip diğer ülkeler olan Suriye İran ve Türkiye'de istikrarsızlığa yol açacak ve bölgede etnik-sekter siyaseti güçlendirecektir.
- Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri İran'dan sonra bölgede ikinci bir Şii ya da Şii çoğunluklu bir devletin ortaya çıkmasını hazmedemeyeceklerdir. Zira kendileri de önemli miktarda Şii nüfusa sahip oldukları için İran'ın nüfuzunun daha da artmasını istemeyeceklerdir. Ortadoğu'da oluşacak bir 'Şii kuşağı' bölgedeki dengeleri derinden etkileyecektir.
- ABD, savaş öncesinde sürgündeki liberal ve Batı'ya yakın Şii Arap liderlerle ilişki içindeydi ve savaş sonrası Irak'ta bu grupların etkin olmasını bekliyordu. Ancak, beklenenin aksine bu gruplar yerine Batı karşıtı ve İran yanlısı gruplar ön plana çıkmışlardır.
- Irak'ı Arap milliyetçiliğinin bir parçası olarak gören bazı Arap ülkeleri ise hem Arap toprağı olarak gördükleri Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir oluşumun kurulmasına, hem de Irak'ın Şiileşmesine ve dolaylı olarak İran'ın nüfuz alanına girmesine itiraz edeceklerdir. Farklı gerekçelerle hareket eden söz konusu Arap ülkelerinin bu senaryoların gerçekleşmesine mani olmak için Irak'taki istikrarsızlık sürecini desteklemesi ihtimal dışı değildir.

Bunlara ilaveten, savaşın hemen ertesinde ortaya çıkan yeni faktörler ve gelişmeler Irak'ta istikrarın kısa vadede gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Irak'ın bütünlüğünün korunması,

şiddetin sona ermesi, siyasî istikrarın sağlanması ve demokratik bir yönetime geçilmesi pek çok değişkene bağlı bulunmaktadır. Bu çerçevede Irak'taki gelişmeler bölge dinamiklerini etkilerken, bölgedeki muhtemel gelişmeler de Irak içindeki yeniden yapılanma süreci üzerinde etkili olacaktır. (Çetinsaya, 2006, s.3)

421. Irak Seçimleri

30 Ocak 2005 Irak seçimleri oldukça zor şartlar altında gerçekleştirilmiştir. Seçimler 275 sandalyeli meclis içindi. Ayrıca il meclisleri için de seçimler yapılmıştır. Seçimlerden önce hız kazanan saldırılar seçimler ile birlikte daha da arttı. Zaten seçimlerden bir gün önce 'direnişçiler' "seçimleri kana boyayacağız" açıklamalarını yapmışlardı. Nitekim seçimler esnasında meydana gelen saldırılarda çok sayıda Iraklı hayatını kaybetti. Saldırılar ve tehditler nedeniyle Irak'ın nüfus olarak % 20-25'lik kesiminde ise seçimler neredeyse hiç yapılmadı. Özellikle Sünni Üçgeni olarak adlandırılan alanda (Bağdat, Musul, Felluce, Ramadi ve Tikrit'te) sandıklar kurulamadı veya seçmen sandıklara ulaşamadı. Seçimlerin yoğun bir katılımı ile gerçekleştiği Şii bölgelerinde ve Kuzey'de ise seçmen kayıtlarının nasıl tutulduğu dahi belli değildi. Zaten aday listeleri son güne kadar belli değildi. Bazı seçim bölgelerinde ise kayıtlı kişiler oy kullanamadılar. Özellikle kuzeyde Kürtler seçimleri bir tür nüfus sayımına çevirmek istediklerinden ve Kerkük gibi bazı şehirleri 'Kürt bölgesi'ne katmak istediklerinden, diğer şehirlerden ve İran'dan çok sayıda Kürt'ü Kerkük'e taşıdılar. Bazı Türkmen mahallelerinde ise oy pusulası vs. bulunamadı. 200.000 kişilik Ramadi şehrinde sadece altı kişinin oy kullandığı da gelen haberler arasındaydı. (<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=83>)

Seçim çok sayıda yasakla gerçekleştirildi. İzinli olmayan araçların trafiğe çıkması yasaktı. Seçim sandıklarının olduğu sokaklar trafiğe kapatılmıştı. Üç gün boyunca işyerleri kapalı tutuldu. Irak'ın sınırları da kapalıydı. Seçimin güvenliğini sağlayabilmek için Amerikan askerlerinin sayısı 135.000'den, 150.000'e çıkarıldı.

Şüphesiz seçimlerin en az sorunla yaşandığı yerler Irak dışında kurulan sandıklar oldu. Yaklaşık 280.000 Iraklı seçimler için kaydoldu. Beklenenin (1,2 milyon) altında bir rakam olsa da en kolay oy kullanabilen Iraklılar; saldırı ve tehditlerden uzak oy kullanabilen "sürgündeki Iraklılar" oldular. Tahminlere göre Irak'ta 13 milyonun üzerinde seçmen bulunuyordu ve ilk

verilere göre katılım %60 civarında oldu. Bu rakamda önemli değişiklikler olma ihtimali bulunsa da Irak için oldukça yüksek bir rakam sayılabilir. Fakat buradaki sorun katılımın düşük veya yüksek olması değil, seçimlere katılmayanların neredeyse tamamının ülkenin asli unsurlarından birine ait olmasıdır.

<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=83>

Tüm bu sıkıntılara rağmen Irak halkının gerçek bir sandıkla tanışması anlamlıydı. Seçim boyasını parmaklarında gururla taşıyan ve seçimleri Saddam Hüseyin döneminin gerçek anlamda bitişi olarak görenlerin sayısı az değildi. Ancak bu duygu bir yana bırakılacak olursa seçimler daha çok risk anlamına geliyordu. Irak'ın sırtına bu aşamada daha büyük bir yük binmiş oldu.

İlk olarak Irak'ta iç savaş tehdidi seçimlerle birlikte had safhaya ulaştı. Özünde rekabet olan seçimler Sünni ve Şiiler arasındaki çıkar farklarını daha da gün yüzüne çıkardı. Yüzyıllardır iktidardan ve siyasetten uzak kalan veya uzak tutulan Şiiler gelinen noktayı ülke idaresine el koymak için bir fırsat olarak gördüler. Nüfusun %60'ını oluşturan Şiiler için nüfus çokluğu ile oluşacak bir iktidar oldukça avantajlıydı. Şiiler bu hesapla işgalin başından günümüze dek daha çok "bekle-gör" politikası izlemişlerdir. Aslında ne Amerika'dan, ne de Baasçılar'dan memnundular. Ancak, iki düşmanları savaşmış, bunlardan Saddam Hüseyin diğer düşmanları sayesinde ortadan kalkmıştı. Şimdi ise ABD, Arap Sünni gruplar ile yani bir diğer rakip ile mücadele etmekteydi. Bunun sonucunda Şiiler için engellerin önemli bir bölümü ortadan kalkmış olacaktı. Geriye sadece ABD kalacaktı ki, onun da kendiliğinden Irak'ı terk etmesi ümit ediliyordu. Böylece Şiiler önemli bir çaba sarf etmeden düşmanlarından kurtulmuş, Irak'ta iktidara da kavuşmuş olacaktı. En azından hesapları bu yöndedir. Aynı şekilde Kürtler de bir fırsatçılık ile hem kuzeydeki alanlarını genişletmek, Türkmen ve Araplardan mümkün olduğunca kurtulup, nispeten homojen bir devlet oluşturmak istemektedirler, hem de aynı süreçte önce Saddam Hüseyin'den, ardından da Baasçı Araplardan kurtulmaktadırlar. Şiilerden farkları, ABD'den kurtulmak isteyip istememeleri konusunda ortaya çıkmaktadır.

<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=83>

Seçimlere toplam 111 parti katıldı. Bunlar arasında tüm etnik ve dini gruplar mevcuttu. Hatta monarşiyi savunanlar ve komünistler de seçimlere katıldı. Fakat en önemlileri şu şekilde listelenebilir: (<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=83>)

- Şiiler: Ülke nüfusunun %60'ının Şii olduğu tahmin edilmektedir. Araplar dışında Türkmenler ve diğer bazı etnik gruplar arasında da Şiiler bulunmaktadır. Fakat ezici çoğunluk Arap'tır. Özellikle ülkenin güney kesiminde yer alan Şiiler ile İran arasında mezhep bağı bulunmaktadır. Fakat Iraklı Şiiler Farisi değildir ve Irak-İran Savaşı'nda tahminlerin aksine İran'ı açıktan desteklememişlerdir. Şiiler arasında dini ve geleneksel hareketler oldukça kuvvetlidir. Bu açıdan bakıldığında Şiilerin Sünnilerden daha az seküler oldukları söylenebilir. Orta sınıf çok kuvvetli değildir. Irak'ın yönetiminde bugüne kadar önemli bir rolleri olmamıştır. Osmanlı döneminde ve sonrasında daha çok Sünniler ön plana çıkmıştır. Saddam Hüseyin döneminde ciddi bir baskı altında tutulmuşlar, iktidardan kesin bir şekilde dışlanmışlardır. Bunun doğal bir sonucu olarak güçlü bir siyasi gelenek oluşmamıştır. Daha da önemlisi Irak'ı bir millet ve bir devlet halinde tutacak yetenekleri, refleksleri ve perspektifleri olduğu söylenemez. Diğer bir deyişle şu anki durumu ile Irak'ı bir arada tutmada Şiilerin çok sayıda handikapları bulunmaktadır. Şiiler seçimlere Birleşik Irak İttifakı (BAİ) adı altında katıldı. BAİ'nin lideri Ayetullah Ali Sistani seçimlere katılmayı "dini bir görev" olarak tanımladı. BAİ'nin bir diğer önemli ismi ise Abdülaziz El-Hekim ise seçimlerden önce taraftarlarına seslenerek seçimleri "yeni bir dönem"ın başlangıcı olarak nitelendirerek "*Iraklılar oy verecekler ve uğruna savaştığımız, fedakârlıklar yaptığımız rüya gerçekleşmiş olacak*" dedi.

- Sünniler: Bilindiği üzere Sünni Arapların önemli bir kesimi seçimleri boykot etmiştir. Hatta ilk başta seçimleri isteyen, liste oluşturan gruplar dahi seçimlere yaklaştıkça boykot kararı almışlardır. Seçimlere katılmak isteyenler ise tehditler sonucunda sandığa ulaşamamıştır. Bazı şehirlerde ise sandıklar oluşturulmamıştır. Seçimlerde Sünni Arapların tavrında tek fark kuzeyde ortaya çıkmıştır. Kürt grupların demografik yapıyı değiştirme çabalarını engelleyebilmek amacıyla bu bölgede Sünniler seçimlere daha çok katılmaya çalıştılar.

- Türkmenler: Seçimlere iki ayrı grup olarak katıldılar. BAİ'nin listesinden Şii kimliğiyle katılanlar oldu. Özellikle Kerkük'te yoğun bir katılımı Kürtlerin çabalarını engellemeye çalıştılar. Fakat on binlerce Kürt göçmen nedeniyle başarılı olabildiklerini söylemek zordur.

Bazı bölgelerde ise güvenlik gerekçesiyle sandıklar kurulmadı ya da oy vermeleri başka nedenlerle engellendi.

- Kürtler: Ayrılıkçı hedefleri olan Kürtçü iki parti 'Kürt bölgesi'ni genişletebilmek amacıyla seçimleri bir tür nüfus sayımı olarak kullanmak istemişlerdir. Seçimlere en hırslı giren grup Kürtlerdir denebilir. Seçimlere Kürt katılımını arttırabilmek amacıyla camilerde hutbe dahi verildi. Seçimlerde oy vermenin dini ve milli bir görev olduğu liderler tarafından defalarca ifade edildi. Bu çabaların sonucu olarak Kürtler arasında seçime katılım bir tür kampanyaya dönüştü. Kürt grupların zayıf olduğu bölgelerde, diğer bölgelerden nüfus hareketleri yoluyla Kürtlerin temsili arttırıldı. Bu süreçte işgal güçleri gelişmelere göz yumdular. Bu göz yumma daha büyük bir Irak ve Ortadoğu planının parçası mıdır? Sorusu şu aşamada tartışmalıdır. Fakat şurası açıktır ki Irak'ta Amerikan işgal güçlerinin en açık ve en güçlü destekçisi Kürtlerdir ve Amerikalılar bu desteği kaybetmek istememektedirler. Ayrıca Kürtler; İran'a, Suriye'ye, Irak'taki diğer etnik gruplara (belki de Türkiye'ye) karşı en etkili araç olarak görülmektedir. Sünni Arapların baskı altında tutulduğu, Türkmenlerin adeta görmezden gelindiği, Şiilerin etkili olamadığı bir Irak'ta Kürtler önce kuzeydeki iktidarlarını sağlamlaştırma, oluşacak geçici mecliste kilit bir rol alma, mümkünse Irak Devlet Başkanlığı makamını ele geçirme, etkili bakanlıkları elde etme ve nihayetinde Irak'ın kuzeyinde genişletilmiş, bağımsız bir oluşum kurma hayalleri kurmaktadır. Oldukça hırslı ve hayalci olan bu planlar bir yönüyle 'ateşle oynamak' ve 'kan davalarına zemin hazırlamak' olarak yorumlanabilir.

Daha önce de belirtildiği üzere bu seçimler güvenilir sonuçlar elde edilebilecek türden değildi. Fakat Sünni Arapların neredeyse tamamının oy kullanamaması veya kullanmaması seçimlerin meşruiyetini fazlasıyla gölgelemiştir. Ülkenin en önemli asli unsurlarından biri bu seçimlerde yoktur. Daha da önemlisi Sünni Araplar bugüne kadar Irak'ı bir devlet ve ulus olarak bir arada tutmaya çalışan en önemli unsurdur. Yetenek itibariyle belki de tek unsurdur. Kürtlerin ayrılıkçı oldukları, Türkmenlerin sayı ve nüfuz olarak daha zayıf oldukları ortadadır. Şiiler ise uzun süre siyasetten uzak olmanın da etkisiyle uzunca bir süre Irak'ta birleştirici bir rol oynayamayacak gibi görünmektedir. Özellikle zayıf orta sınıf, seküler grupların azlığı, dini liderliğin son derece önemli oluşu ve İran bağlantıları Şiilerin kendi içlerinde dahi uzun bir beraberliği kolay yürütmelerinin zor olduğunun işaretlerini vermektedir. Yeni meclisin onaylayacağı hükümet meclisteki dengeleri tam olarak yansıtmayacaktır. Bakanlıkların

dağılımında ılımlı Sünnilere de yer verilmesi beklenebilir. Kürtler kilit bir rol almanın ve bunu kullanarak kendi hedeflerine ulaşmanın hayalini kurmaktadırlar. Kısacası herkesin farklı bir hayali vardır. Fakat bu hayaller içinde en zayıfı tek ve bütünlüğünü korumuş bir Irak görüşüdür. (<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=83>)

Irak seçimleri oldukça zor şartlar altında ve olağanüstü bir seçim olarak yapıldı. Fakat Irak halkının önemli bir kesimi için seçimler inanılmaz bir tecrübe oldu. Saddam Hüseyin yönetimin zulmü altında inleyen tüm gruplar oy kullanmanın tadına vardılar. Tam anlamıyla gerçekçi olamasa da ülkelerinin kaderinde rol oynadıklarını hissettiler. Ayrıca seçimler Irak'a, öyle ya da böyle seçilmiş bir meclis sunmaktadır. Bu meclis, şu ana kadar intihar saldırılarıyla ABD'ye direnen gruplardan daha sert bir direniş sergileme imkânına da sahip olabilir. Yani seçimler silah kullanmadan işgali ortadan kaldırmada bir araç da olabilir.

ABD açısından bakıldığında ise neredeyse ilk defa olarak güç kullanma dışında bir araca başvurulmuştur ve katılımın yüksek olması memnuniyetle karşılanmıştır. ABD'nin meşruiyet arayışına kısmen de olsa katkı sağlayabilir. Irak örneği ABD'nin aleyhine gelişmez ise benzeri bir sürecin diğer Ortadoğu ülkelerinde de yaşanması için Amerikan baskısı yayılarak artabilir.

Seçimden sonraki gelişmeler Irak'ın geleceği ve Türkiye için hayati öneme sahip bir konudur. Irak'ın parçalanması sonucunda ortaya çıkabilecek istikrarsızlık ortamı ve jeopolitik değişim Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle beklenen en önemli gelişmeler ve Türkiye'ye etkileri şunlar olacaktır:

(<http://www.kemalist.org/archive/index.php?t-476.html>)

- Sünnilerin sürece dahil olmasının Türkiye'ye etkileri ve Sünni Arapların siyasal sürece dahil olmalarının yaratabileceği iki temel senaryo olabilir, ya seçimlerden beklediğini bulamayan Sünni gruplar, silahlı mücadeleyi tekrar yoğunlaştırırlar, ya da mevcut şartlar içinde kendi bölgelerini oluşturma yoluna giderler. Ancak, ikinci senaryoda Sünni direnişinin tamamen bitmesini beklemek yanlıştır. Sünniler istedikleri gibi bir bölgeye sahip oluncaya dek direniş bir koz olarak kullanmaya devam edecektir. Direnişin şiddeti, Şiiler ve Kürtler ile olan ilişkilerine ve Sünni Araplar içindeki güç mücadelesine bağlıdır. Ancak, Sünni Arapların sürece dahil olması, Türkiye için Irak'ta yeni bir açılım getirebilir. Nedeni

ne olursa olsun, Türkiye'nin Irak'taki Kürt ayrılıkçılığını engellemek için Türkmen politikasını iyi kullanamadığı ortadadır. Türkmenlerin kendi başına bir güç olarak Irak siyasal sahnesine çıkması yaklaşımı büyük bir başarısızlığa uğramıştır. Bu nedenle, Kerkük Iraklı Kürt grupların kontrolüne geçmiştir. Ancak, Kerkük'ün statüsü henüz belli olmamıştır. Kerkük'ün ileride tek bir federal bölge olması ya da Kürt bölgesine bağlanması durumunda, Irak'ın parçalanması kaçınılmaz hale gelebilir. Bu nedenle, karşı bir denge yaratabilmek için Türkiye Sünni Araplara Kerkük'ü içeren bir federal bölge kurması konusunda yardımcı olabilir. Bunun için Türkmenler ile Arapların ortak hareket etmesi gerekmektedir. Kerkük'te bir Arap-Türkmen platformunun örgütlenmesi iyi bir başlangıç olabilir. Bu platform, Kerkük'te yapılan haksızlıkları dile getirmenin yanı sıra mecliste Sünni gruplar ve Türkmenler aracılığıyla Kerkük'ün Sünni bölgesine bağlanması konusunda baskı uygulayabilir. Ayrıca, Sünnilerin bu tür bir bölgeye sahip olması direnişi de zayıflatabilir. Türkiye, bu konuda diğer Arap devletlerinden de destek alabilir ve buna yönelik bir kampanya başlatabilir.

- Irak'ın etnik ve mezhepsel eğilimler çerçevesinde bölünmüş olduğu gerçeği bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Bu nedenle, Irak'taki federal yapıların coğrafi kriterlerle belirlenmesi iddiası geçerliliğini yitirmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye Irak politikalarını etnik ve mezhepsel yapıya göre inşa edilmiş bir Irak federasyonuna göre ayarlamak zorunda kalacaktır. Irak'taki gelişmeler ülkenin toprak bütünlüğünün korunacağı yolunda bir iyimserlik yaratmaktan uzaktır.

- Türkiye-ABD ilişkilerinde Irak sorununun en önemli boyutu PKK terör örgütüdür. Ancak, Türkiye, ABD'ye başka konularda da tavsiyeler verebilir ve katkıda bulunabilir. Türkiye ABD'den Irak'ta kalıcı üsler kurmayacağını ve Irak'ın petrollerinde gözü olmadığını açıklamasını isteyebilir. Bu yaklaşım, sadece Irak'ta değil tüm Ortadoğu'daki şüphenin biraz olsun giderilmesine yönelik bir çabadır. Diğer yandan, ABD'nin Iraklı direnişçilerle görüşmesi ve Irak ordusunun eğitiminin hızlanması gibi konularda Türkiye ABD'ye katkıda bulunmak istediğini açıklayabilir ve bu yönde programlar geliştirebilir. Çünkü Irak'ın geleceği Türkiye için Ortadoğu'daki en önemli güvenlik sorunudur.

43.Son Dönem Türkiye, ABD ve Irak Üçgeninde Yapılan Açıklamalar

430. Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın Açıklamaları

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, ABD gezisinden sonra yaptığı açıklamada; Irak'ın kuzeyindeki iki Kürt grubun terör örgütü PKK'ya tam destek verdiğini söyleyerek; olası bir operasyon konusunun Washington'daki görüşmelerinde gündeme geldiği de söylemiştir. (<http://www.ntvmsnbc.com/news/400320.asp>)

Büyükanıt, basın toplantısında, Amerikalı yetkililerle yaptığı temasları anlatırken, üzerinde durduğu konuları Irak, PKK terörü, Kerkük ve sözde Ermeni soykırımı tasarısı olarak özetlemiştir.

Büyükanıt şöyle konuşmuştur: *“Ben askerim. Çok önemli bir görevim, terörle mücadele. PKK terör örgütünü siyasi olarak görenle benim asker olarak konuşmama imkân yok. Ama görüşen görüşür. PKK'yı terörist görmüyor. Şu anda iki grup da PKK terör örgütüne tam olarak destek veriyor. Şu anda en büyük destekçisi, kuzeydeki iki gruptur. Bunu çok iyi biliyoruz. Bu konularla ilgili olanlar da biliyor. Ben kimsenin iradesine ipotek koyacak değilim. Asker olarak konuşuyorum. Ama siyaseten kim görüşürse görüşür, ona bir şey diyemem. Ben PKK terör örgütüne destek verenle oturup ne konuşacağım? PKK terör örgütüne destek vermeyin mi diyeceğim”* (<http://www.ntvmsnbc.com/news/400320.asp>)

Büyükanıt, *“asker olarak bizi ilgilendiren bir diğer konu da, hududumuzun güvenliğidir. Tüm makamlarla çok detaylı olarak görüşme imkânı buldum. Irak Türkiye hududunun arazi yapısına baktığınız zaman, bu hududun korunmasının son derece zor olduğunu, oralara giden basın mensupları da gözlemlemiştir. Çok yüksek ve sarp bir arazi... Birçok sayıda kuvvetimizi oraya tahsis ettik, yine de korumakta sıkıntı çekiyoruz. Türk-Irak hududunun öteki tarafı bugün tamamen boş durumdadır. Irak'ta hiçbir güvenlik görevlisi hududun öteki tarafında sınırı korumakla görevlendirilmemiştir. Irak tarafı PKK terör örgütüne teslim edilmiştir. Birçok silahlı terörist hududun öteki tarafında bulunmaktadır. Bunu ABD yetkililerine çok açık olarak ifade ettim. Bunu kabul etmek mümkün değil. Bir hudut düşünün, o sert arazide onları korumaya çalışıyorsunuz, öteki tarafta hududu terörist örgüte teslim ediyorsunuz. Kim teslim ediyor? Onun takdirini sizlere bırakıyorum. Şu anda Türkiye hududunun en zayıf tarafı, bu hududun öteki tarafında koruyanın olmamasıdır. Bu gerçeği, yalnız Irak*

yetkililerine değil, ABD yetkililerine de bu gezim sırasında çok açık ifade ettim. Korunmayan hudut bize zarar veriyorsa, PKK terör örgütü bundan yararlanıp ülkemdeki insanlara zarar veriyorsa, Türkiye'nin bir tedbir almasının gereklilik olduğunu da ifade etmemiz bir zorunluluk oluyor” ifadelerini kullanmıştır. O bölgenin, kuzeydeki iki grubun hâkimiyetinde olduğuna işaret eden Büyükanıt, çeşitli çevrelerin, yurt içinde ve dışında “kuzeydeki Kürt gruplarla konuşun” dediğini anımsatarak sözlerini şöyle sürdürmüştür:

<http://www.ntvmsnbc.com/news/400320.asp>

“Grup ve liderlerini en iyi tanıyan benim. Maalesef bu gruplar son zamanlarda Türkiye aleyhine, hasmane sayılabilecek ifadelerde bulunmaya başlamışlardır. Biliyorsunuz, TBMM bir süre önce bir gizli oturum yaparak, Irak meselesini görüştü. Kısa bir süre sonra, kuzey bölgesindeki yönetim, benzer bir oturumu kendi meclisinde yaptı ve sonra açıklama yaptılar. Bu açıklama bizi ziyadesiyle rahatsız etmiştir. Çünkü yapılan açıklamada -ki bu bir dedikodu olarak kulağımıza gelmemiştir, kesin bilgi olarak gelmiştir- PKK olayının bir terör olayı olmadığı, bir siyasi konu olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu çok ciddi, dikkate alınması gerekli, üzerinde durulması gereken bir söylemdir” ifadelerini kullanmıştır.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/400320.asp>

Şu anda dağlarda 1500 PKK'lı teröristin bulunduğunu ve 3500 PKK'lı'nın da Irak'ta olduğunu belirtirken, bunların çoğunun Kandil'de değil, hududumuza yakın olduğunu belirtmiştir. Büyükanıt, PKK terör örgütü ile mücadele konusunda yaptığım temaslarda bir hususun geçmişe nazaran daha fazla ABD yetkililerinde hassasiyet doğurduğunu gözlemlediğini ifade etmiştir.

PKK terör örgütünün silahlı terörist saldırılara ara vermesi yolunu geçmişte defalarca denediğini hatırlatan Büyükanıt, “yapılmaya çalışılan şeyin, terörü, insan hakları ve azınlıklar bazına getirip, mümkünse çok uluslu hale de sokarak Türkiye'nin önüne koymak” olduğunu kaydetmiştir.

Büyükanıt, “Bu, şu anda geldiğimiz noktada, PKK terör örgütü ile mücadele bağlamında en önemli husustur. Bu konuda Türk milletinin uyanık olması gerek. O sözde terörist saldırılara ara verilmesi ilanından sonra bir yetkili ‘bu saldırılara ara verilmesi çok güzel bir

gelişmedir' dedi. Dağlardaki teröristleri görmeden söyleniyor. 'Biz buna dayanarak PKK'nın terörist kimliğini kaldırabiliriz' diyor. Bunu söyleyenin yeri, zamanı, yetkisi de bellidir. PKK terör örgütünü terörist olmaktan çıkaralım diyerek, insan hakları ve azınlıklar bağlamında bu olayı gündeme getirdiler” diye konuşmuştur._

<http://www.ntvmsnbc.com/news/400320.asp>

Irak'ın kuzeyine sınırlı bir operasyon yapılması konusunu ise şöyle değerlendirmiştir: *“Sembolik, jenerik operasyon yapılmaz. Operasyonun hedefi vardır. Hangi hedefi taşıyor, neye ihtiyacınız vardır, ona göre yapılır. Sınırlı, göstermelik operasyonlar olmaz. Operasyon bir ihtiyaçtan kaynaklanır. 500 kişi de kullanırsınız, 50 bin kişi de kullanırsınız. Görüşmelerimizde gündeme geldi. Terör örgütü sürekli sözde terörist saldırılara ara verdiğini ilan ettiğinden beri Türkiye'yi tehdit etmektedir. Nedir bunlar? Genel af ilan edin, anayasanızı değiştirin, Kürt kimliğini tanıyın, genel eğitimde Kürtçeyi resmi dil olarak kabul edin, terör örgütünün lider kadrosunda bulunanlara Avrupa'da siyasi mülteci hakları tanınsın diye istekleri var. Değil kabul edilmesi, düşünülmesi gündeme gelmeyecek istekler vardır.”* (<http://www.ntvmsnbc.com/news/400320.asp>)

Büyükant, 11 Nisan 2007'de yaptığı açıklamada bir konuyu özellikle vurgulamak istediğini belirterek, *“Yapacağım açıklamalar Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünü ve geleceğine ilişkin güvenlik sorunlarıyla ilgilidir. Etnik bir yapının üzerine siyasi amaçlı bir söylem yüklerseniz bu etnik bir milliyetçilik oluşturur. Esasen, bu etnik milliyetçilik, teröre giden yolun da başlangıcıdır.”* şeklinde konuşmuştur.

Orgeneral Büyükant, Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı'nda düzenlediği basın bilgilendirme toplantısında, bugün Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan birinin terör sorunu olduğunu söyledi. *“Terör dediğimiz zaman bu kelimedden hepimiz aynı anlamı çıkarabiliyor muyuz? Yoksa farklı algulamalar var mı?”* diyen Orgeneral Büyükant, bu konu üzerinde durmak istediğini söyledi. Orgeneral Büyükant, şunları kaydetti: *“Önce, PKK terörü nedir, bunu cevaplandırmamız lazım. Bu bağlamda soracağımız diğer bir soru da 'etnik yapı nedir' sorusu. Etnik yapı bilindiği gibi insanın iradesi içinde olmayan, doğal ve sosyolojik bir olgudur. Siyasi bir yönü yoktur. Bir ülkede yaşayan değişik etnik yapılarda insanlar olabilir. İkinci olarak şunu sorabiliriz, etnik bir yapı, etnik bir milliyetçiliğe nasıl*

dönüşür? Bunun cevabı basit. Etnik bir yapının üzerine siyasi amaçlı bir söylem yüklerseniz bu etnik bir milliyetçilik oluşturur. Esasen, bu etnik milliyetçilik, teröre giden yolun da başlangıcıdır. Üçüncü soru, etnik milliyetçilik, nasıl bölücü bir terör örgütüne dönüşür? Bu sorunun cevabı çok açıktır. Siyasal amaçlı etnik milliyetçiliğin üzerine belirli bir amacı, şiddete dayalı, silaha dayalı gücü olarak gerçekleştirmek isterseniz etnik milliyetçiliğe dayalı bölücü bir hareket ortaya çıkar. Başka bir ifadeyle ırkçı bir terör örgütü ortaya çıkar. Bugün, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu sorun budur. Etnik milliyetçiliğe dayalı, şiddete dayalı bir terör olayıdır, ırkçı bir harekettir.”

Büyükanıt, bu genel yaklaşımdan sonra terörün bugün geldiği noktadaki genel değerlendirmeleri özetle ifade etmek istediğini belirtmiştir. Büyükanıt, “Unutulmamalıdır ki, terör çok boyutlu bir sorundur. Terör, sadece silahlı mücadele sorunu değildir. Terörün, sadece askeri ve güvenlik boyutu yoktur. Ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal boyutları vardır. Bu boyutların tümünde gerekenler yapılmazsa terörle mücadelede başarılı olma şansı düşük olacaktır” diye konuşmuştur. Orgeneral Büyükanıt, TSK'nin bugün tüm gücüyle terörle mücadeleye devam ettiğini, bu konuda kararlılığın kesin olduğunu belirtmiştir ve şunları söylemiştir: “Üzülerek ifade ediyorum, bu mücadelenin tabiatında olan acılarını da çekiyoruz. Bin teröristi etkisiz kılacak ve karşılığında bir şehit versek biz üzülürüz ve ızdırap çekeriz. Son günlerde 10 şehit verdik, karşısında 29 teröristi etkisiz hale getirdik. Bu bizim için bir teselli değildir. Ancak mücadelemiz devam edecektir ve maalesef bu acıyı çekmek terörle mücadelenin tabiatında vardır.”

<http://www.haberaktuel.com/haberDetayMiddle.asp?ID=68409>

Bu açıklamalardan sonra, Barzani'nin yaptığı “Türkiye Kerkük'e müdahale ederse, biz de Diyarbakır'a müdahale ederiz” açıklamalarıyla ilgili ve Irak'ın kuzeyindeki PKK terör örgütü faaliyetleri hakkında konuşan Büyükanıt “Bu açıklamaları asker olarak kabul etmemiz mümkün değil. Kuzey Irak'a operasyon yapılmalı mı? İki unsuru var bu sorunun. Birincisi asker olarak bakıldığında evet yapılmalı. Fayda sağlar mı? Evet sağlar. İkincisi bir hudut ötesi operasyon için siyasi karar olmalı” dedi. İkinci Körfez Savaşı'ndan Türkiye'nin zararlı çıktığını anlatan Büyükanıt, “Kuzey Irak'ta PKK terör örgütü büyük bir serbestlik kazanmıştır. Çok miktarda silah ve malzeme ele geçirmiştir. Kuzey Irak'ta daha önceleri PKK terör örgütü ile mücadele içinde olan Kürt gruplardan biri doğal bir müttefik haline gelmiştir. Eskiden

katırla gittikleri yere taksiyle gidiyorlar. Buna ait görüntüler elimizdedir” dedi. Kuzey Irak’ta gevşek bir konfederasyon olduğunu belirten Büyükanıt “PKK terör örgütü, Kuzey Irak’ta kök salmıştır. Süleymaniye’ye indiğiniz zaman sadece Kürt bayrakları karşılamaktadır. Irak bayrağı yoktur. Kuzey Irak’ta merkez bankası kuruluyor. Bunun anlamı her yönüyle müstakil bir yapı oluştuğudur. Kendi paralarını kullanıyorlar” diye konuşmuştur.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/405375.asp>

Büyükanıt, Türkiye hudutları dışında bir askeri harekât yapmanın eğer NATO kapsamında değilse Meclis’in onayına tabi olduğunu belirterek, “Bu yetki bize verilirse biz bunu yaparız, başarılı da oluruz” diyerek bu konudaki görüşünü net olarak ifade etmiştir.

431. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Açıklamaları

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt’ın Irak’ın kuzeyi konusundaki açıklamalarının, kurumsal bir açıklama olmadığını belirtmiştir.

Erdoğan, Kürt liderlerle görüşme konusunda Genelkurmay Başkanı Orgeneral Büyükanıt ile farklı açıklamalar yaptıklarının hatırlatılması üzerine kişilerin, kişisel düşüncelerini açıklayabileceklerini söylemiştir. Erdoğan şöyle konuşmuştur:

http://haber.mynet.com/detail_news/?type=Politics&id=A0108711&date=01Mart2007

“O, hiçbir zaman kurumun açıklaması olamaz. Kurumsal bir açıklamayı yaptığınızda o bir kaos meydana getirebilir. Son söz kurumsal olarak hükümetindir. Genelkurmay Başkanı’nın sözü kişiseldir. Kurumsal olamaz. MGK’da diplomatik çabaların yoğunlaştırılmasında yarar görülmüştür. Bu hangi ölçüde olacak, kimler bu görüşmeyi yapacak. Biz büyük bir devletiz. Bizim çeşitli kademelerimiz var. Gerektiğinde özel temsilcimizi göndeririz. Bu görüşmeler yapıldığında maksadın hasıl olmasına yardımcı olur. Masadan çekildiğin zaman netice alman mümkün mü? Geçmişte, şu anda görüşmem dediğin kişilere pasaport vermişsin. Ben bir gençtim. Saddam’ın hışmından kaçtıkları zamanlarda tırlar ile biz haftalarca o bölgeye gıda yardımı, elbise yardımı taşıdık. İnsani bir yardım olarak yaptık. Şimdi ise diplomatik dilin dışında ifadeler bizi üzer. Yapılan bu açıklamaların

kabul edilebilir yanı olamaz. Bu bir terör örgütünü sahiplenmektir. Terör örgütü o topraklarda konuşlanmışsa bu noktada bizim haklarımız var. Bu haklarımız bugün doğmuş değil. Bir terör örgütü benim topraklarıma sızıp katliamlar yapıyorsa buna karşı gereken tedbir neyse gereğini yaparız. Adımları atarız. Barzani ve Talabani, Türkiye'ye yardımcı olacağız, teröre destek vermiyoruz diyorlar. Gün geliyor bir ifade kullanıyorlar, her şeyi yıkıp döküyorlar. Türkiye'yi seviyorsanız terörün o topraklarda konuşulmasına müsaade etmemeniz lazım. Korumaya devam ederlerse gereken yapılır. Bu tür şeyler söylenmez yapılır.”

ABD Dışişleri Bakanı Rice'ın “Türkiye-Kürdistan sınırı” ifadesini kullanmasına değinen Erdoğan, bu ifadeyi bu şekliyle kullanmasını yanlış bir ifade olarak değerlendirmelerinin söz konusu olduğunu kaydetmiştir. Türkiye'nin güneydeki komşusunun Irak'ın kuzeyi olduğunu ve federatif yapıda Irak'la komşu olduğunu hatırlatan Erdoğan, muhataplarının da Irak'ın merkezi yönetimi olduğunu vurgulamıştır. Erdoğan bu konuda şunları ifade etmiştir:

http://haber.mynet.com/detail_news/?type=Politics&id=A0108711&date=01Mart2007

“Kürdistan gibi şeyleri kabullenmemiz mümkün değil. Diplomatik teşebbüsler var. Koalisyon güçleriyle bunları görüşüyoruz. Önümüzdeki günlerde Abdullah Bey, Rice ile bir araya gelecek. Belki telefon görüşmesi olur. Bu hassasiyetlerimiz iletilecektir. Adını bu şekilde koymaları çok önemli değil. Asıl önemli olan Irak'ın içinde bulunduğu iç savaş halidir. Oranın adı neymiş buranın adı neymiş beni çok fazla ilgilendirmiyor. Her gün Irak'ta 60–70 kişi ölüyor. Bizi rahatsız eden budur. Irak'a komşu ülkeler toplantısına BM'nin daimi üyelerini katmak istiyoruz. Nisan ayında bu toplantıyı düzenlemek istiyoruz. Daimi üyeler olumlu bakıyor. Bu gerçekleşirse Dışişleri Bakanları düzeyinde güzel bir çalışma olacak. Nisan'daki bu toplantı başarılı bir şekilde gerçekleşirse bir diplomasi başarısı olacaktır.”

Erdoğan, Irak'ın kuzeyindeki Kürt liderlerle görüşme konusunda kişisel düşüncelerin söylenebileceğini, ancak kurumsal bazda son sözün hükümette olduğunu belirtti. Erdoğan, bu konuda çeşitli kademelerde görüşme yapılabileceğini ifade etmiştir. Irak'ın kuzeyindeki Kürt liderlerle görüşme konusunda kişilerin kendilerini bağlayan sözler söyleyebileceğini anlatan Erdoğan, kurumsal bazda son sözün hükümete ait olduğunu vurguladı.

Erdoğan, Türkiye'nin büyük bir devlet olduğunu ifade ederek, gerektiğinde bu kişilerle çeşitli düzeylerde görüşülebileceğini ifade etmiştir. Terör örgütünün Irak'ın kuzeyinde konuşlanmış vaziyette olduğunu belirten Erdoğan, terörün kaynağına karşı Türkiye'nin haklarını kullanmasının kaçınılmaz olduğunu söyledi.

(<http://www.kozmopolit.net/haberler/15151>)

Irak bölündüğü takdirde Irak'ta çok tehlikeli bir boyut oluşmaya başlayacağını dile getiren Erdoğan, Kerkük'te referanduma gitmenin, Karabağ'daki referandum örneği ile aynı olacağını kaydetti. Bunun İslam dünyasına kabul ettirilemeyeceğini söyleyen Erdoğan, daha önce görüştüğü İran Cumhurbaşkanı, Suriye Cumhurbaşkanı, Suudi Arabistan Kralı ve Ürdün Kralı'nın da aynı şeyi düşündüklerini belirtti. Erdoğan, *“Biz yaptık oldu, hayır olmadı. Referandum yaparsanız tüm Iraklıların katıldığı bir referandum yapılsın. Siyasi, diplomatik bütün baskılarımızı sürdürüyoruz. Amerikanın tavrı konusunda şüphelerim var”* ifadelerini kullanmıştır.

(http://haber.mynet.com/detail_news/?type=Politics&id=A0108711&date=01Mart2007)

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ise Büyükanıt'ın açıklamalarına şu şekilde görüş bildirmiştir:

“Asker silahı ile zaten konuşur ama ondan önce tabii ki siyasetin yapacağı işler vardır. Hiç kimse silahı ile konuşmak istemez ama o noktaya gelmemek için de muhakkak ki siyasetçinin yapacağı iş vardır, diplomatın yapacağı iş vardır. Doğru olan şeyleri yeri geldiğinde yüz yüze söylememiz gerekir. Yeri geldiğinde tehlikelerin ne olduğunu da yüz yüze söylememiz gerekir.” diyerek konu hakkındaki görüşünü belirtmiştir.

Emekli Tümgeneral Armağan Kuloğlu ise, Büyükanıt'ın ve Hükümet tarafının yaptığı açıklamaları ve ABD-Türkiye ve Irak ilişkilerini şu şekilde yorumlamıştır:

“Sırf Genelkurmay başkanı böyle söyledi diye hükümetin bir geri adım atacağını tahmin etmiyorum. Ancak ortada bir görüş ayrılığı olduğu da çok açık bir şekilde belli. Asker kesimi görüşmenin hatalı olacağını ifade ediyor, siyasi kesim ise eğer faydası olacaksa, eğer bu bölgeye huzur getirecekse niye görüşülmesin diye ifadede bulunuyor. Bu konu niye böyle bir durumda ortaya çıktı, terör hadiselerinin şu 2-3 aydır pek fazla bir tırmanış göstermedi,

ortada pek bir terör hadisesi de yok. Sadece alan taramasında güvenlik güçlerinin karşılaştığı bazı teröristler var. Bunun dışında pek fazla bir terör hadisesi yok. Bunun tabii iki tane sebebi var. Bir tanesi mevsim şartlarından dolayı terörde bir azalma oldu. Diğeri de bunu Amerikalı dostlarımız kabul etmiyor. Ama Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'nin özellikle Temmuz ayında bu terörün tırmanmasından sonra gereken her şeyi yapabiliriz şeklindeki siyasi ifadesinden sonra Türkiye'nin kendi arzuları dışında bir sınır ötesi hareket dahi yapabileceğini dikkate alarak bunu da arzu etmediklerinden bir takım tedbirler almak mecburiyetinde kaldılar ve bu terörle mücadele özel temsilciliği konusu da o zaman çıktı. Ondan sonra da hem kuzeydeki yönetim, hem de Amerika Birleşik Devletleri; PKK terörü üzerinde etkili olmaya başladı ve en azından belli bir devre bu terör konusunun güncel olarak gündeme taşınmaması konusunda bir takım telkinlerde bulundular.”

Kuloğlu PKK terör örgütü konusundaki gelişmeleri de şöyle değerlendirmiştir:

“Amerika Birleşik Devletleri PKK terörünü destekliyor diyemeyiz. Yani bir terör konusunu desteklemesi mümkün değil. Daha önce de PKK terörüyle mücadeleye destek veren Amerika desteklemez ama bu terör konusunu PKK'yi kontrol altında tuttuğu da bir gerçek. Bunu dolaylı olarak veya doğrudan yapıyor. Bazen doğrudan, bazen de Barzani yönetimi vasıtasıyla dolaylı olarak yapıyor. Dolayısıyla Türkiye'nin yumuşak karnı olan PKK terör örgütü konusunda bazı adımlar atmak suretiyle Türkiye'nin dibe vuran Türk-Amerikan ilişkilerini de biraz üst düzeye doğru çekme çabaları da bunun bir sebebi. Diğer taraftan, bir tarafta temsilciler meclisinde sözde ermeni soykırımı tasarısının çıkma ihtimalinin yükselmesi, diğer tarafta da Kerkük'ün bir referandumla Kürt bölgesine dahil olma ihtimalinin olması ve Amerikan-Türk ilişkilerinin zaten kötü olan bu ilişkilerin daha da dibe vurmasından sonra Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'nin biraz gönlünü almak için yumuşak karnı olan hassasiyet gösterdiği PKK terör örgütü konusunda bir takım adımlar atmak suretiyle ortamı yumuşatmaya çalıştı. Şimdi Barzani yönetimi PKK terör örgütüne destek veren bir yapıda kendi bölgesinde duruyor, lojistik desteğinin oraya akmasına göz yumuyor en azından kendi desteklemese dahi. Böyle bir yönetime biz gideceğiz diyeceğiz ki; PKK terörüyle mücadelede seninle işbirliği yapalım. Siz bir taraftan Irak'ı devlet olarak tanıyorsunuz, bu bölgedeki yönetimi, yerel yönetimi bir devlet olarak tanımıyorsunuz. Devlet olarak tanımadığınız bir grupla bu konuyu görüşmeye kalkıyorsunuz. Bu kendisine paye verilmesi, itibar edilmesi ve

devlet statüsünde kabul edilmesi anlamını taşır ve zaten kuzeydeki yapının yakın gelecekte bir federatif yapıya daha sonra bir konfederatif yapıya ve daha sonra şartlar olgunlaştığı zamanda bir bağımsızlığa doğru gideceği belli. Biz bunun karşındayız ve Türkiye'nin güvenliği açısından bunu mahsurlu görüyoruz. Türkiye'nin güvenliği açısından böyle bir yönetime nasıl devlet statüsü verirsiniz de bununla bu konuyu görüşürsünüz?”

“Bir diğer konuda Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye ile olan temasında bir takım telkinlerin yapıldığı. Şimdi Amerika Birleşik Devletleri Irak'ta bir başarısız durumun içerisinde ve seçimler de yaklaşıyor, demokratlar da zaten çoğunluğu ele geçirmiş durumda ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak içerisinde alacağı askeri tedbirler gittikçe kısıtlanmaya başlıyor, artık ilave güç gönderemeyecekler ve Amerika biran evvel buradan gücünü çekmek istemektedir. Ancak çekerken en azından istikrar biraz sağlanmış olsun, kendisini yönetebileceği bir merkezi yapı olsun ama askerlerin de bir kısmını Bağdat'ta bir kısmını da kuzeye yaslamak suretiyle yani kuzeye yaslanarak Irak'tan çekilmek istemektedir. Kuzeye yaslanarak Irak'tan çekilmek isteyen bir Amerika Birleşik Devletleri oradaki bu yönetimin varlığının devam etmesini, bu konfederatif yapının güçlü şekilde olmasını ve hatta şartlar olgunlaştığı zaman bir bağımsız duruma gelmesini de arzu eder. Şartlar böyle olunca Türkiye'nin bir noktada bu yapıyla iyi ilişkiler kurmasını arzu eder. Çünkü Türkiye burada tek demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti anlayışına sahip ve istikrarlı olan ve güçlü olan tek ülkedir. Eğer Türk-Amerikan ilişkileri dibe vurur, doğrudan doğruya bu Kürdistan bölgesini desteklemeye kalkarsa Amerika çekildikten sonra arada büyük problemler çıkar.” diyerek sözlerini tamamlamıştır. (<http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=4525>)

432. ABD'nin Irak Konusundaki Açıklamaları

ABD Başkanı George Bush 6 Ocak 2007'de yaptığı bir konuşmada ülkesinin Irak'ta izleyeceği yeni stratejiyi şu şekilde açıklamıştır:

(http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/01/070111_bush_iraq_update.shtml)

Yeni strateji kapsamında Irak'a 21 bin 500 takviye asker gönderileceğini, bu askerlerin 17 bin 500'ü Bağdat'ta, geriye kalanının da Anbar eyaletinde görev yapacağı belirtildi. ABD, takviye asker karşılığı Irak hükümetinden güvenlik sorununun çözümünde belli hedefleri

tutturmasını istediğini, ayrıca İran ve Suriye'nin Irak'ta koalisyon güçlerine karşı 'düşmanca' olarak nitelendirilen eylemleri karşısında da, askeri önlemler alacağı ifade edildi.

Irak'taki Amerikan askerlerinin terörle küresel savaşın yönünü belirleyecek bir mücadele içinde olduğunu söyleyen Bush, "Açıkladığım bu yeni strateji, Amerika'nın Irak'ta izlediği yönü değiştirecek ve terörle savaşı kazanmamızı sağlayacak" dedi. Başkan Bush, Irak'taki durumun kendisi ve Amerikan halkı için kabul edilemez olduğunu söyledi ve bugüne kadar yapılan hataların tüm sorumluluğunun kendisine ait olduğunu ifade etti. Irak'ta bir başarısızlığın Amerika Birleşik Devletleri için felaket anlamına geleceğini söyleyen Bush, Bağdat'ta güvenliği sağlamanın başlıca öncelik olduğunu söyledi.

Irak güvenlik güçlerinin Kasım ayına kadar tüm ülkede kontrolü ele almasının planlandığını belirten Bush Irak'ta başarıya ulaşmanın, bölge ülkelerinin desteğini gerektirdiğini ifade etti. Bush sözlerine şöyle devam etti:

"İstihbarat paylaşımını arttıracacağız. Dostlarımıza ve müttefiklerimize güven telkin etmek için Patriot hava savunma sistemleri konuşlandıracağız. Türkiye ve Irak hükümetiyle birlikte çalışarak sınırlarındaki sorunları çözmelerine yardımcı olacağız." Başkan Bush, yeni strateji, planladıkları şekilde işlese bile gelecek dönemde zorlu ve kanlı bir süreç yaşanacağını belirterek sözlerini şu şekilde sürdürdü:

"Açıkladığım bu değişiklikler, dünyanın, Amerika'nın güvenliği için çok önemli bir bölgesinde yaşam savaşı veren genç bir demokrasinin ayakta kalabilmesi içindir. Şimdi geri çekilmek, Irak hükümetinin çöküşü, ülkenin parçalanması ve daha önce görülmemiş boyutta kan dökülmesi anlamına gelir. Böyle bir senaryo, askerlerimizin Irak'ta daha uzun süre kalmasına ve daha ölümcül bir düşmanla karşı karşıya gelmesine neden olur."

Bush'un bu açıklamalarına ilk tepki Demokrat Senatör Dick Durbin'den gelmiştir. Senatör Durbin, "Başkan Bush Irak'ta gerçekleri görmelidir. Gerçek ise şudur: Amerika kaybettiği üç binden fazla askerinin yaşamıyla çok ağır bir bedel ödemiştir" şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Bunun yanında Bush'un yeni Irak stratejisi, Irak'ın işgalinde ittifak yaptığı Avustralya, Japonya ve Güney Kore'den destek görmüştür. İngiltere Dışişleri Bakanı Margaret Beckett ise, Irak'a ek asker gönderme olasılıklarının olmadığını dile getirmiştir.

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/01/070111_bush_iraq_update.shtml

ABD'nin yeni Irak stratejisini açıklamasından sonra Anavatan Partisi(ANAP) Genel Başkanı Erkan Mumcu şu beyanlarda bulunmuştur:

“ABD'nin açıkladığı yeni strateji planına gelen değerlendirmelere bakıldığında; bu stratejinin sadece Türkiye tarafından olumlu karşılandığını söylemek hata olmayacaktır. ABD'nin önümüzdeki dönemde daha da sertleşeceği anlaşılmaktadır. ABD'nin yaptığı açıklamalardan, Türkiye'nin bir müttefik olmaktan çok sorun olma potansiyelinin göz önünde bulundurulduğu ve bunu yatıştırmaya dönük bir anlayışın benimsendiği anlaşılmaktadır. Türkiye sınırındaki sorunlarla ilgili olarak “sorumluluğun Irak hükümetine bırakılması,” Türkiye'nin bu süreçte ciddiye alınmadığını göstermektedir. Ortada bir Irak hükümeti varsa, o halde bir Amerikan planına neden ihtiyaç duyulmuştur?”

Türkiye, bölge ve dünya için kendi değerinin farkına varmalıdır. Ve bu değeri de münasip bir biçimde muhataplarına kabul ettirmelidir. Bu, kürsülerden bağırarak ya da tehdit savurarak olmaz. Türkiye, mevcut dengelere ve denkleme müdahalesinin neleri değiştirebileceğini bir biçimde göstermelidir. Sadece sitem ederek, temennilerde bulunarak dış politikada söz sahibi olunmaz. Bu üslup ve politikasızlık devam ederse, Türkiye'nin bölgesel bir aktör olması mümkün olmayacağı gibi, bölgesel sorunların olumsuz sonuçlarından da kendisini koruyamayacaktır. Bu olumsuz sonuçların en kötülere; bölgede düşmanlar edinmek, ittifaklarını yitirmek ve en kötüsü bütünlüğünü kaybetmektir.” diyerek konuyla ilgili görüşlerini belirtmiştir.

Türkiye'nin PKK terör örgütü ile mücadele özel koordinatörü Edip Başer ise Bush'un açıklamalarına şu şekilde görüş bildirmiştir:

“Bush'un Başkan olarak genel çerçeve içerisinde söyleyebileceği buydu. Bunun altını dolduracak olanlar, bu işin içerisinde olan, temel sorumluluğu taşıyan görevliler olacaktır”

diye konuşmuştur.

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/01/070111_edip_baser_int.shtml

Bush'un açıkladığı yeni Irak stratejisinden sonra ABD Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde olası bir askeri operasyona kesinlikle karşı olduğunu bildirmiştir. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tom Casey, *"Biz, Türkiye tarafından Kuzey Irak'ta herhangi bir askeri eyleme girişilmesini kesinlikle görmek istemiyoruz"* demiştir.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/402520.asp>

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İlker Başbuğ'un, Türkiye'nin uluslararası hukuk çerçevesinde terör örgütü PKK'ya karşı Irak'ın kuzeyinde uygun göreceği önlemleri alabileceğine ilişkin sözlerine ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tom Casey, Washington'un, Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde olası bir askeri operasyonuna kesinlikle karşı olduğunu söylemiştir. (<http://www.ntvmsnbc.com/news/402520.asp>)

Casey'e, Orgeneral Başbuğ'un açıklaması hatırlatıldı ve ABD'nin görüşü soruldu. *"Biz Irak'ın toprak bütünlüğüne inanıyoruz"* diyen Sözcü Casey, PKK terör örgütüne karşı mücadelede işbirliğinin geliştirilmesi için ABD'nin Türk ve Irak hükümetleriyle iyi şekilde çalıştığını belirterek, *"Sınır ötesi operasyon veya benzer konulara gelince, daha önce de konuştuğumuz gibi biz, kesinlikle Türkiye adına Kuzey Irak'ta herhangi bir askeri eyleme girişildiğini görmeyi arzulamıyoruz"* şeklinde görüş bildirmiştir.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/402520.asp>

ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Tom Casey, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın Irak'ın kuzeyinde iki grubun terör örgütü PKK'ya yardım ettiği ifadelerine karşın, Irak Hükümeti'nin ve Celal Talabani'nin PKK terör örgütü ile mücadele konusunda kendileriyle birlikte çalıştığına inandıklarını söylemiştir. (22.02.2007 Akşam)

Büyükanıt'ın bu yöndeki yorumlarını görmediğini belirten ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Tom Casey, *"Ancak biz Irak Hükümeti, buna Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'yi de dahil ederim ve Kürt bölgesinin diğer temsilcilerinin, PKK terör örgütüyle"*

mücadele konusunda bizimle ve Türk Hükümeti'yle birlikte çalışmaya kararlı olduklarına inanıyoruz' şeklinde görüş bildirmiştir.

Casey, ülkesinin bu konuyu çok ciddi biçimde ele aldığını, bu yüzden de Emekli Orgeneral Joseph Ralston'ı özel temsilci olarak atadıklarını söyledi. Sözcü Yardımcısı Casey, Türkiye'nin Kerkük'le ilgili kaygılarının hatırlatılması üzerine de Kerkük sorununa Iraklılar tarafından çözüm bulunması gerektiğini söylemiştir. (22.02.2007 Akşam)

Büyükant'ın 11 Nisan 2007'de Irak'ın kuzeyi ile ilgili yaptığı son açıklamalardan sonra ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Sean McCormack, Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde "tek taraflı" eylemler yerine, ortak yolla, işbirliği içinde terör sorununu çözmesi gerektiğini savunmuştur. Bu konuda ABD'nin Avrupa ve Avrasya'dan sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Dan Fried'in Türk yetkililerle temasa geçtiğini belirtmiştir. McCormack, Türkiye ile Irak'ın komşu olduğunu ve bu durumun devam edeceğini, daha çok uzun bir zaman birbirlerine kapı komşusu olarak yaşayacaklarını söylemiştir. Bu çerçevede "*Kalıcı çözümleri yerine oturtacak şekilde aralarındaki farklılıkları çözmeye çalışmalılar*" diyerek görüşünü belirtmiştir. McCormack, "*Türkiye, PKK'dan gelen gerçek bir tehditle karşı karşıya. PKK terörist bir örgüt ve masum Türk vatandaşlarını, Türk askerlerini öldürdü. Bu, çaresine bakılması gereken bir sorun. Bizim önerdiğimiz yol; Iraklılar ve Türk hükümetinin, bu tehdidi ortadan kaldırmak için beraber çalışması*" şeklinde konuşmuştur.

Bu amaçla ABD'nin, Emekli Orgeneral Joseph Ralston'ı terörle mücadele özel temsilcisi olarak görevlendirdiğini kaydeden McCormack; Ralston'ın hem Türkler, hem de Iraklılarla çalışarak, bu konular üzerinde yararlı görüşmeler yaptığını söyledi.

McCormack, bu meselenin her iki taraf açısından da duygusal bir mesele olduğunu, herkesin bunu anladığını ancak tek taraflı eylemlere başvurmaktansa bu meselenin ortak bir yolla, işbirliği içinde çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/405416.asp>

433. Türkiye Terörle Mücadele Koordinatörü Emekli Orgeneral Edip Başer' in Açıklamaları

Türkiye'nin Terörle Mücadele Koordinatörü Emekli Orgeneral Edip Başer, Türkiye'nin stratejik açıdan birinci önceliğinin PKK terör örgütü ile mücadele değil, Kürdistan'ın kurulmasını engellemek olduğunu söyledi. Başer, Türkiye'nin bunu engelleyememesi halinde ne yapacağı konusunda da hazırlıklarını yapması gerektiğini kaydetti. (<http://www.haberler.com/edip-baser-turkiye-nin-onceligini-acikladi-haberi/>)

Başer, Irak'ta federatif bir yapı olmasının, Irak'ın kuzeyinin tam bağımsız olduğu anlamına gelmediğine dikkat çekti. Türkiye'nin karşı olduğu noktanın bu olduğunu ve bu pozisyonunu ısrarla devam ettirmek zorunda olduğunu belirten Başer, *“Hatta Türkiye, eğer o durum Türkiye'nin arzu etmediği istikamette değişecek olursa gerek kendisi, gerekse Irak'a komşu olan ülkelerin durumları açısından ne yapacağına da bir an evvel karar verip ona göre hazırlıklarını yapmak zorunda.”* dedi.

Türkiye'nin öngörüyle Irak'taki muhtemel gelişmeleri önüne koyup, bu gelişmelere göre hareket tarzlarını, politikalarını şimdiden belirlemek zorunda olduğunu ifade eden Başer, devlet olmanın temel niteliklerinden birinin bu öngörü olduğunu söyledi. Edip Başer, günübirlik yaşayan bir devlet düşünmenin mümkün olmadığını da sözlerine ekledi. Başer, *“O bakımdan Türkiye'nin de ileriye bakarak Irak'ta neler karşımıza çıkabilir bunların her biri için kendi hareket tarzlarını tayin etmeli ve hazırlıklarını yapmalı. Türkiye bunu yapıyordur ve yapacaktır”* diye konuştu.

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ve Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın ABD ziyaretlerinin, çalışmalarını kolaylaştırıcı etkisi olduğunu da kaydeden Başer, bu ziyaretlerin ardından ABD'nin en üst kademelerinde PKK terör örgütüyle mücadele toplantıları yapıldığını söyledi. Başer, *“Ancak ne ABD'nin ne de başka bir ülkenin bizim arzu ettiğimiz ölçüde destek verdiğini hiçbirimiz söyleyemeyiz”* dedi. Türkiye ve ABD'nin Irak'taki çıkarlarının tam olarak örtüştüğünü söylemenin mümkün olmadığını da ifade eden Başer, ancak Türkiye'nin ABD için bölgede vazgeçilmez bir ülke olduğunu kaydetti.

Barzani'yle görüşmenin terörle mücadele konusunda en ufak bir katkısı olacağına inanmadığını vurgulayan Başer, Hükümetle Genelkurmay'ın bu konuda farklı düşündüğü görüşüne de katılmadığını belirtti. Başer, Hükümetin *“bir yararı olacaksa”* Barzani'yle

görülebileceğini söylediğini ifade etmiştir. Hükümetin böyle bir görüşmeden fayda elde edileceğine inanıyorsa elbette yapabileceğini belirten Başer, *“Ancak ben konum itibariyle böyle bir görüşmenin yararlı olacağına inanmıyorum. İleride yararı olacağına kanaat getirirsem görüşebilirim.”* diyerek düşüncelerini ifade etmiştir._

[\(http://www.haberler.com/edip-baser-turkiye-nin-onceligini-acikladi-haberi/\)](http://www.haberler.com/edip-baser-turkiye-nin-onceligini-acikladi-haberi/)

Başer, PKK terör örgütü konusunda ise, PKK terör örgütünün silahlı unsurlarını etkisiz hale getirmek amacıyla herhangi bir zamanda silahlı bir harekâtın başlayabileceğini belirtmiştir. Terörle mücadelede asıl amacın PKK terör örgütünü tümüyle ortadan kaldırmak olduğunu ifade eden Başer, *“Bizim çalışmalarımız tümüyle PKK terör örgütünü ortadan kaldırılmasını sağlayacak çalışmalar olmayabilir. Ancak asıl hedef budur. PKK terör örgütünün silahlı unsurlarını tam olarak etkisiz hale getirmemiz, herhangi bir zamanda silahlı harekâtı gerekli kılabilir. Bunun ne zaman olması gerektiğine de Türk Hükümeti karar verir”* dedi. Başer, terörle mücadele adına yürüttükleri çalışmaların askeri harekâtın dışında olduğunu da vurgulayarak *“Bizim bu çalışmalarımızın o kararı etkileyen bir yanı yok. Bunlar bir ön çalışma değil, tamamen askeri harekâtın dışında”* dedi.[\(http://www.haberler.com/edip-baser-turkiye-silahli-harekat-baslatilir-haberi/\)](http://www.haberler.com/edip-baser-turkiye-silahli-harekat-baslatilir-haberi/)

Başer, Irak’ın kuzeyindeki Kürt temsilcilerle görüşmelerin Joseph Ralston tarafından yürütüldüğünü belirterek, *“Bu nedenle bizim görüşmeye ihtiyacımız ve niyetimiz yok”* ifadelerini kullanarak terörle mücadele konusunda Irak’ın kuzeyindeki Kürt liderlerle görüşmelerin ABD aracılığıyla yapıldığını açıkladı. Başer; Türkiye, ABD ve Irak arasında oluşturulan üçlü mekanizmaya katılan Iraklı Kürt temsilci Kerim Sincari ile Joseph Ralston’ın görüştüğünü belirterek, *“Bizim görüşmeye ihtiyacımız ve niyetimiz yok. Bunun faydalı olacağına da inanmıyorum”* dedi. Üçlü mekanizmanın PKK terörünü sona erdirmesini beklememek gerektiği kaydeden Başer, ABD’nin Irak’taki gelişmelerle ilgili görüşmeleri devam ettirmesi gerektiğini söyledi._

<http://www.ntvmsnbc.com/news/402236.asp>

Edip Başer, ayrıca Irak’taki Kürt grupların bir kısmının ve kimi Kürt liderlerinin terör örgütü PKK’ya destek verdiğini, bunun tersini savunmaya olanak bırakmayacak çok kesin bilgiler bulunduğunu söyledi. Bu konuda şunları söylemiştir:

“Irak’taki Kürt grupları maalesef, büyük bir kısmı değil ama bir kısmı PKK terör örgütünü destekliyor. Oradaki Kürt liderlerden de bazıları maalesef PKK terör örgütünü destekliyor. Bu tarafa dönüp desteklemiyorum diyorsa da, öteki tarafa dönüp PKK terör örgütünü destekliyor. Bunlara ait çok kesin bilgiler var. Aksini iddia etmek mümkün değil” şeklinde konuştu. (http://www.ansesnet.com/goster_4.php?sira_no_dt=7017)

Başer, Washington temasları çerçevesinde ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Nicholas Burns ile bir araya geldi. Washington’da, Amerikalı muhatabı Orgeneral Joseph Ralston ile görüşen Başer, görüşmelerin faydalı geçtiğini, karşılıklı bilgi alış verişinde bulunulduğunu ve Türkiye’nin şikayetlerini ABD’li muhatabına ilettiğini söyledi.

44. Türkiye Perspektifinden Yeni Irak

Savaş öncesi ve sonrası Irak’ta yaşanan süreç ve muhtemel gelişmeler Türkiye’yi yakından ilgilendirmektedir. Irak’ın kuzeyinde federe bir Kürt bölgesinin kurulması, Türkmenlerin yeni Irak’taki siyasi pozisyonları, Sünni Arapların siyasi sürece katılımı ve son olarak Şii Arap ağırlıklı bir Irak meclisi ve hükümeti, Türkiye’nin Irak politikasını ve iki ülke arasındaki etkileşimi doğrudan etkileyen faktörler arasındadır. Irak’taki Kürt ve Türkmen nüfusu ve bunların yeni Irak’ta yarattığı dengeler, hem Türkiye’nin kendi Kürt nüfusu açısından, hem de Irak ve bölge politikası açısından yeni bir dönemin başladığına işaret etmektedir. (Çetinsaya, 2006, s.4–5)

Türkiye’nin Irak’la Osmanlı döneminden gelen dört yüz yıllık tarihi ve coğrafi bağları mevcuttur. Bu yakın siyasi, sosyal ve iktisadi ilişkiler Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Türkiye ile 352 km sınıra sahip olan Irak’ın jeopolitiği Türkiye’nin güvenliği bakımından önemlidir. Irak’ta hangi rejim olursa olsun, Irak’ın bütünlüğü ve istikrarı, Irak’taki gelişmeler ve Irak’la ilişkiler Türkiye için her zaman önemli olmuştur.

Irak’taki iki grup halk yani Kürtler ve Türkmenler Türkiye açısından önemli bir konumdadır. Türkiye 1920’lerden 1990’ların başına kadar Irak’taki gelişmelere çoğunlukla

Kürtler ve güvenlik noktasından bakmıştır. 1991 sonrası gelişmeler neticesinde ise, bir tarafta Türkiye'deki Kürt nüfusu ve Güneydoğu sorunuyla irtibatlandırılan Kürtler, diğer tarafta da Türkiye'nin Irak politikasında merkezi bir rol oynayan Türkmenler, Türkiye'nin Irak politikasının uzun yıllar etnik site temelli bir nitelik arz etmesine neden olmuştur. Irak'ın kuzeyinde 1991 sonrası ortaya çıkan fiili Kürt otonom bölgesi, Baas rejiminin yıkılmasından sonra resmi bir nitelik kazanmıştır.

Iraklı Kürtler, federal bir Irak'ın, kendi milisi ve parlamentosu üzerinde hakimiyet dahil, kendilerine öz yönetimin büyük nimetlerini bahşedeceği, (şimdiden hatırı sayılır gayri resmi hakimiyetleri altındaki) petrol zengini Kerkük'ü resmen Kürt bölgesine katılması ve devrik Baas rejiminin "Araplaşma" politikalarının tersine çevrilmesi gerektiği konusunda ısrar etmişlerdir. Ankara ise aşırı Kürt otonomisinin ve Kerkük üzerinde Kürt hâkimiyetinin kabul edilemez olduğu sinyalini vererek Türkiye'nin askeri müdahale olasılığının hiçbir zaman uzak olmadığını belirtmiştir. (Park, 2005)

PKK terörü nedeniyle Irak'ın kuzeyindeki gelişmeleri yakından takip eden Türkiye, Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir oluşuma veya Federal Kürt Bölgesine karşı çıkmaktadır. Irak'ın kuzeyindeki oluşumun siyasi biçimi ne olursa olsun, buranın yakın gelecekte bölgede yaşayan Kürtler için önemli bir cazibe merkezi haline geleceği açıktır.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Namık Tan 28 Ocak 2005 tarihinde yaptığı açıklamada, Türkmenlerin "Irak'ın siyasi birliği ve toprak bütünlüğüne" katkısına değinirken, belirli etnik gruplara (Kürtlere), ırk ve mezhep ayrımcılığı yapmakla ve aşırı taleplerde bulunmakla itham etmiştir. Bu açıklamada özellikle "Kerkük'ün gelecekteki statüsü ve bu kentin çoğulcu karakterinin korunmasının" hassasiyetler arasında yer aldığı ve bunun Irak'ın ötesinde bölgesel ve uluslararası barışa etkileri olabileceği görüşü ön plana çıkmıştır. (Park, 2005)

Türkiye'nin Türkmenlerle olan ilişkisi, denklemin diğer kısmını oluşturmaktadır. 1991 sonrası Irak'ın kuzeyinde meydana gelen otorite boşluğu sonucu ortaya çıkan ve "Türkmen kartı" olarak adlandırılan siyasi koz, bugün Türkiye'nin Irak ve bölge politikasının manevra alanını daraltan bir nitelik arz etmeye başlamıştır. ITC modeline dayalı bir Irak Türkmenleri

politikasının açmazları, Saddam sonrası Irak'ta ve son olarak 15 Aralık 2005 seçimlerinden sonra ortaya çıkan tabloda açık bir şekilde görülmektedir

Türkiye'nin Irak'la olan ekonomik ilişkileri her iki ülke için önemli bir faktördür. Birinci Körfez Savaşı'nda ABD'nin girişimleriyle Birleşmiş Milletlerin başlattığı ambargoya katılan Türkiye, bu dönemde Irak'la olan sınır ticaretini durdurmuştur. Ambargo nedeniyle 1991 sonrası süreçte Türkiye'nin toplam ekonomik zararının 30 ila 80 milyar dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir. Petrol fiyatları, sınır ticareti, bölgesel ilişkiler ve terör maliyetleri bu zararın başlıca kalemleridir. Bugün ise Türk-Irak ticari ilişkileri bu zararları kapatacak büyük bir potansiyele sahiptir.

Son olarak Irak'ın Türkiye'nin Ortadoğu siyaseti içindeki yerine baktığımızda Irak'taki gelişmelerin orta ve uzun vadede Türk dış politikasında önemli kırılmalara yol açacağı söylenebilir. Türkiye yeni Irak'ta üniter devlet yapısının muhafaza edilmesini öngörürken, federal yapıyı kabullenmek zorunda kalmıştır. Bu durum, Irak'ın kuzeyindeki Kürtlerle ve Bağdat'taki Şii ve Sünni aktörlerle yeni ilişkiler geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye, Irak'ta yükselen Şii Arap gücüne ilişkin olarak yeni bir politika üretmeli, bölgedeki muhtemel Şii kuşağı'na yönelik kuşatıcı ve esnek stratejiler geliştirmelidir.

5. SONUÇ

İkinci Körfez savaşından sonra Ortadoğu'nun dengeleri bir anda değişmiş, ABD'nin "Şer Eksenini" diye nitelendirdiği devletler müdahale sırasının kendilerine ne zaman geleceğini bekler olmuştur. ABD'nin Ortadoğu'da gerçekleştirmek istediği Büyük Ortadoğu Projesi'nin basamaklarından biri olan İkinci Körfez savaşı, Türkiye'nin güvenliğini yalnızca Irak'ın kuzeyinde kurulması muhtemel bir fiili oluşum açısından tehdit etmemekte, aynı zamanda bu büyük proje içinde Türkiye'ye nasıl bir gelecek öngörüldüğü sorusunu da gündeme getirmektedir

İkinci Körfez savaşından sonra Türkiye'nin milli güvenlik sorunlarında da büyük değişimler yaşanmıştır. Bunların en başında Irak'taki istikrarsız durumun devam etmesi nedeniyle her an ilan edilebilecek bağımsız fiili bir oluşum gelmektedir. Türkiye bu oluşuma karşı askeri güç kullanacağını defalarca açıklamıştır ama AB'ye üyelik yolunda ilerlerken, böyle bir girişimin uzun vadeli stratejik hedeflerine zarar vereceğinin ve dünya kamuoyunda saldırgan bir devlet olarak nitelendirileceğinin de farkındadır. Türkiye bağımsız fiili bir oluşumu ancak iki şekilde önleyebilir. İlk seçenek, bu sorunu ABD ile birlikte çözmektir. İkinci seçenek ise; Irak'ın yeniden yapılandırılmasında etkin rol oynamaktır. Bu noktada Türkiye için Türkmenlerin önemi

ortaya çıkmaktadır. Türkiye Irak'taki dengeleri ancak nüfus olarak etkili olabilecek potansiyele sahip Türkmenlerle sağlayabilir. Şiiler ile Türkmenler arasındaki ilişkileri geliştirme bu konuda bir seçenek olabilir. İkinci Körfez savaşına kadar Türkmenlere yeterince destek sağlanamadığı için Türkmenler siyasi bir birlik oluşturamamış ve coğrafi olarak bölünmüşlük yaşamışlardır. Bunlara bir de Türkmenlerin önce Araplaştırılmaya sonrada Kürtleştirilmeye çalışılması eklenirse Türkiye'nin işinin ne kadar zor olacağı kolayca görülebilir.

Kerkük hem tarihi zenginlikleriyle hem de sahip olduğu önemli petrol yatakları nedeniyle Kürtler için vazgeçilmez bir şehirdir. Bu nedenle kentin demografik yapısı bozulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin Kerkük'ün demografik yapısının bozulması konusunda çok ciddi önlemler alması gerekmektedir. Bu önlemlerin başında ise Türkmenlerin siyasi olarak bütünleştirilmesi ve kültürel olarak korunmaları gelmektedir. Daha sonra da bölgeye olan Kürt göçünün durdurulması gerekmektedir. BM'nin kayıtlarında bulunan yardım karneleri kullanarak bölgeye kayıtlarda bulunmayanların yerleşmesi engellenebilir. Ayrıca bölgedeki İsrail varlığı da Türkiye'nin güvenlik kaygılarını arttırmaktadır. Zira İsrail'in yayılcı politikaları tüm dünya tarafından bilinmektedir ve kimsenin Irak'ın kuzeyinde ikinci bir İsrail devletine tahammülü olmayacaktır. İsrail'in ayrıca toprak bütünlüğünü sağlamış güçlü bir Irak'tan ziyade parçalanmış bir Irak'ı tercih edeceği gerçeği Türkiye'nin güvenliği için bir tehlike oluşturmaktadır.

Irak Müdahalesi öncesindeki tezkere krizi ve daha sonrasında gelişen olaylar Türk-Amerikan ilişkilerine zarar vermiştir. Müdahale sonrasında, ABD bölgedeki faaliyetlerinde Türkiye'nin güvenlik kaygılarını kulak ardı eden bir tavır almış ve Telafer'e yapılan harekâta olduğu gibi, haber vermenin ötesinde üst düzey danışmanlar düzeyinde karar verilmesi gereken konularda bile Türkiye'yi geri plana itmeye başlamıştır. Bu anlayış telaffuz edilen stratejik ortaklık kavramına tamamen ters düşmektedir. Bu tür davranışlar Türkiye'nin kaygılarını daha da arttırmaktadır. Oysaki Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde Türkiye'nin ABD için öneminin giderek artması nedeniyle ilişkilerin daha iyi olması gerekmektedir. Diğer bir açıdan bakıldığında Türkiye, ulusal güvenliğini etkileyen Irak'ın yeniden yapılandırması konusunda en etkili güç olan ABD ile iyi ilişkiler geliştirmek zorundadır.

Devletlerarası ilişkilerde; devletler diğer devletler üzerindeki etkilerini arttırmak, kendi çıkarları gerektirdiği zaman baskı yapmak ve diğer devletler aleyhine genişleme eğilimleri

taşırlar. Bu da diğer devletler açısından tehlike ve tehdit yarattığı için ortaya güvenlik sorunları çıkarmaktadır. Irak müdahalesinden sonra Türkiye’de ortaya çıkan güvenlik sorunları da bu çerçevede değerlendirilebilir. Türkiye Cumhuriyeti uluslararası hukuktan gelen, kendi varlığı ile ilgili bütün haklarını her türlü dış etkinin ve yönlendirmenin ötesinde kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kullanmak zorundadır, aksi takdirde Türkiye’nin güvenliğinden söz edebilmek son derece zor olacaktır. Türkiye’nin varlığını koruyabilmesi için güvenliğine önem vermesi gerekmektedir. Bu nedenle Irak müdahalesi sonrasında bölgesinde meydana gelen gelişmeler ışığında Türkiye, kendi güvenlik politikalarını kendisi oluşturmalı ve uygulamalıdır. Türkiye’nin hedefi; hangi statüde olursa olsun, Irak’ın kuzeyindeki fiili oluşumun cazibe merkezi olmasını önlemek ve Türkiye’nin ekonomik ve politik kontrolünde kalmasını sağlamak olmalıdır. Kürtlerin de, varlıklarının korunması ve sürdürülebilmesi için Türkiye’ye muhtaç olduklarının bilincinde olmaları bir gerekliliktir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- ABRAMOWİTZ, Morton : “Amerikanın Türkiye Politikasının Belirlenmesi Sürecinde Karşılaşılan Güçlükler”, **Türkiye’nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası**, Liberte Yayınları, Ankara, 2001
- ALP, İlker : “**Misak-ı Milli**”, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1998
- ARI, Tayyar : **Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004
- _____ : **Irak, İran, ABD ve Petrol**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007
- _____ : **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset Savaş**

ve **Diplomasi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004

: **Basra Körfezi Ve Ortadoğu'da Güç Dengesi 1978–1996**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996

ARMAOĞLU, Fahir

: **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Cilt 1-2, Alkım Yayınları, İstanbul, 1986

ARURİ, Naseer

: Amerika'nın Irak'a Karşı Savaşı, **Amerika'nın Irak Savaşı**, Aram Yayınları, İstanbul, 2003

BAHÇACI, Çınar

: **Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik Dış Politikası ve Kürt Sorunu**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995

BAL, İdris

: "Ortadoğu'da İstikrarsızlığa Yol Açan Faktörler ve PKK'nın Katkısı", **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, derleyen İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001

: **21. yy 'da Türk Dış Politikası**, 2. Basım, ALFA, İstanbul, Ocak 2004

BALBAY, Mustafa

: **Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2004

BİLA, Fikret

: **Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları**, Ankara, Ümit Yayınları, 2003

BOSTANOĞLU, Burcu

: **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999

- ÇANDAR, Cengiz : Türklerin Amerika'ya Bakışından Örnekler ve Amerika'nın Türkiye Politikası, **Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası**, Liberte Yayınları, Ankara, 2001
- ÇİTLİOĞLU, Ercan : **Tahran-Ankara Hattında "Hizbullah"**, Ümit Yayınları, Ankara, 2000
- ÇOBANOĞLU, Macit : **Türkiye-Irak İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını**, HAK Yayınları, İstanbul, 1994
- DAVUTOĞLU, Ahmet : **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003
- ERENDİL, Muzaffer : **Çağdaş Ortadoğu Olayları**, Genelkurmay Basımevi, Ankara
- ERHAN, Çağrı : **"ABD ve NATO ile İlişkiler"**, Baskın Oran (Editör), Türk Dış Politikası, Cilt I, 9.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001
- ERKMEN, Serhat;
- LAÇİNER, Sedat; ÖZDAĞ, Ümit : **Irak Krizi (2002–2003)**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003
- ERSİN, Nihat : **Ortadoğu Savaşlarının Perde Arkası**, Gündem Yayınları, İstanbul, 2003
- GÖZEN, Ramazan : **Amerikan Kışkacında Dış Politika: Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası**, Liberte Yayınları, Ankara, 2000

-
- : “Kuzey Irak Sorunu”, **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, derleyen İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001
-
- : **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004
- KARADAĞ, Raim : **İsrail, Ortadoğu ve Amerika**, Emre Yayıncılık, İstanbul, 2004
-
- : **Petrol Fırtınası**, Divan Yayınları, İstanbul, 2004_
- KAYAR, Mustafa : **Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003
- KOCAOĞLU, Mehmet : **Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1995
- KOR, Z.Tuba : “Türk-Amerikan İlişkileri”, Fatma Sel Turhan (hazırlayan) **Küresel Güçler**, Küre Yayınları, 2005
- KURUBAŞ, Erol : **Kürt Sorunun Uluslararası Boyutu ve Türkiye(Cilt 1: Sevr-Lozan Sürecinden 1950'lere)**, Nobel Yayınları, Ankara, 2004
- KUT, Gün : “Türk Dış Politikasında Su Sorunu”, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Derleyen Faruk Sönmezoğlu, Der Yay, İstanbul, 1994
- KÜÇÜKKARAGÖZ, İsmet : **Irak'ta Türkmen Varlığı**, HAK Yayınları,

İstanbul, 2000

LOWRY, W. HEATH : Ne O Ne Bu: Yirmi birinci Yüzyılın Başında Türkiye'nin Siyasi Yapısı, **Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası**, Liberte Yayınları, Ankara, 2001

MEMİŞ, Ekrem : **Kaynayan Kazan Ortadoğu**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002

ORAN, Baskın : **Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti**, Genişletilmiş 2.Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998

ÖYMEN, Onur : **Ulusal Çıkarlar Küreselleşme Çağında Ulus-Devleti Korumak**, İstanbul, 2005

ÖZDAĞ, Ümit : **Türkiye, Kuzey Irak ve PKK**, ASAM Yayınları, Ankara, 1999

: **Irak'ta Amerikan ve Türk Politikaları**, Asam Çalışması, S.2, Asam Yayınları, Ankara, 2000

PAMUK, Şevket : **19. Yüzyılda Osmanlı Dış Ticareti**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1995

PAMUKÇU, Konuralp : **"Su Sorunu ve Türkiye Suriye/İrak İlişkileri"**, Türk Dış Politikasının Analizi, derleyen Faruk Sönmezoğlu, Genişletilmiş 2.Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 1998

PEHLİVANOĞLU, A. Öner : **Ortadoğu ve Türkiye**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2004

- ROBERTS, M.J : **Yirminci Yüzyıl Tarihi**, Dost Kitabevi, 2003
- SANDER, Oral : **Siyasi Tarih**, 2. Cilt, 2000
- SÖNMEZOĞLU, Faruk : **ABD'nin Türkiye Politikası (1964–1980)**, Der Yayınları, 1995
- _____ : **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 2004
- ŞAHİN, Mehmet; TAŞTEKİN, Mesut : **II. Körfez Savaşı**, Platin Yayınları, Ankara, 2006
- ŞEHSUVAROĞLU, Lütfü : **Ortadoğu ve Su Politikaları**, Türk Yurdu, Cilt 17, Sayı 124, Ankara
- TUNÇ, Hakan : **Amerikanın Irak Savaşı**, Harmoni Yayınevi, İstanbul, 2004
- UZGEL, İlhan : “ABD ve NATO’yla İlişkiler” içinde Türk Dış Politikası: **Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004
- UZGEL, İlhan; KÜRKÇÜOĞLU, Ömer : “Batı Avrupa ile İlişkiler(1923–1939), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular**, Belgeler, Yorumlar, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001
- YAVUZ, Turan : **ABD'nin Kürt Kartı: ABD-Kürt İlişkilerinin Perde Arkası**, 2.Baskı, Otopsi Yayınları, İstanbul 2003

YETKİN, Murat

: **Ateş Hattında Aktif Politika: Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu Üçgeninde Türkiye**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1992

YILDIZ, Yavuz Gökalp

: **Tezkere: Irak Krizinin Gerçek Öyküsü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004

: **Oyun İçinde Oyun “Büyük Ortadoğu”**, 2.Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2000

b. Makaleler ve Bildiriler

AKGÜN, Birol

: **“Amerika’nın Yeni Dünya Vizyonu ya da Yaklaşan Küresel Anarşi”**, Stratejik Analiz, Cilt 4, Mayıs(2003)

AYDIN, Mustafa

: **“Son İki Yıllık Süreçte Türk Dış Politikasında Çok Zikzak Çizildi”**, 15 Haziran 2004

BAL, İdris

: **“Jeopolitik Güç Merkezleri Arasında Güç Mücadelesi ve ABD-Türkiye Ortaklığı”**, içinde 2023, Sayı.28, 2004

BERİŞ, Yakup; GÜRKAN Aslı

: **“Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler”**, TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu-Temmuz 2002

ÇETİNSAYA, Gökhan

: **“Irak’ta Yeni Dönem, Ortadoğu ve Türkiye”**, SETA Irak Dosyası, Nisan, 2006

- DALGIÇ, Gökçe : **“Soğuk Savaş’tan Bugüne ABD ve Petrolcü Müttefikleri”**, içinde Avrasya Dosyası, Cilt No.8, Sayı.4, 2002
- ERDEMLİ, Özgül :**“Çatışma Sürecinde Uluslararası Bir Çözüm Arayışı”**, Stratejik Analiz, Cilt 2, Sayı 17, 2001
- ERKMEN, Serhat :**“ABD’nin Ortadoğu’da Değişim İhtiyacının Nedenleri”**, içinde Stratejik Analiz, Cilt No.3, Sayı.35, 2003
-
- : **“11 Eylül 2001 Terörizmin Yeni Miladı”**, Stratejik Analiz Dergisi, 2/8 Ekim 2001
- GÜLER, Yavuz :**“Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri”**, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 6, Sayı 1, 2005
- KASIM, Kamer :**“Soğuk Savaş Sonrası Dönemi ABD-İsrail İlişkileri”**, Avrasya Dosyası, C.6, Sayı 2, Yaz 2000
- KOÇAOĞLU, Mehmet :**“Petrolün Kuzey Irak’ın Oluşumunda Oynadığı Rol”** Avrasya Dosyası, C.3, İlkbahar 1996
- KOÇ, Şanlı Bahadır :**“İyi, Kötü ve Çirkin: ABD’nin Ortadoğu Politikaları”**, Stratejik Analiz, Cilt 2, Sayı 21, 2002
- KÖNİ, Hasan :**“Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi”** , Stratejik Analiz, C.4, S.38, Haziran 2003

- KULOĞLU, Armağan :**“Soğuk Savaş Sonrası Bozulan Dengeler, Irak Krizi ve Bölgesel İstikrar Arayışları”**, Stratejik Analiz, Cilt 4, Aralık 2003
- KURUBAŞ, Erol :**“Irak’ta Kürt Ayrılıkçılığı ve Başarı Şansı”**, içinde Avrasya dosyası, Cilt No:8, sayı 4, 2002
- LAÇİNER, Sedat :**“Irak Krizi: Ortadoğu’nun Yeniden Yapılandırılmasının İlk Aşaması mı?”**, Stratejik Analiz, Cilt 3, Mart 2003
- LOGOĞLU, Ö.Faruk :**“Türkiye-ABD İlişkileri: Bugün, Yarın”** Stratejik Analiz, Kasım 2006
- NIRAY, Nasır :**“Bölgesel ve Küresel Gelişmeler Işığında Ortadoğu’da Oluşan Siyasi Gelişmeler ve Türkiye’nin Yeri”**, Birinci Ortadoğu Semineri(Bildiriler), Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ, 2004
- ORAN, Baskın :**“ABD’nin ve Türkiye’nin Irak ve Kürtleri Politikası”**, içinde Birikim, sayı 168, Nisan 2003
- ÖKÇÜN, A.Gündüz :**“Dış Politikada Milli Menfaat”**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt XIII, Ajans Matbaası, Ankara, 1958
- PARK, Bill :**“Türkiye’nin Kuzey Irak’a Yönelik Politikası: Sorunlar ve Perspektifler”** 10 Temmuz 2005
www.turksam.org.tr

- ŞAHİN, N :**“Ortadoğu’da Kavramlar Üzerine Metodolojik Bir Yaklaşım”**, Birinci Ortadoğu Semineri(Bildiriler), Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2004
- TEKİN, Ali :**“İran’ın Dış Politikasında Terörizmin Yeri”** , Ankara, Avrasya Dosyası, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları
- UZGEL, İlhan :**“ABD Hegemonyasının Yeniden İnşası, Ortadoğu ve NATO”**, Mülkiyet Dergisi, Cilt:28, Sayı:243, Bahar 2004
- ÜNAL, Hasan :**“Türkiye ve Ortadoğu”**: Filistin’den Irak Senaryolarına Türkiye ve Ortadoğu Sorunları”, Türkiye Günlüğü, Kış 2002
- YAMAN, Didem :**“11 Eylül Sonrasında ABD: Algulamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler”**, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:1, No: 1–2
- YILMAZ, Hasan :**“İrak’ın Gizlenen Gerçeği: Türkmenler,”** içinde Stratejik Analiz, Sayı 37, Mayıs, 2003

c. Tezler

- ŞAFAK, Nurdan :**Osmanlı Arşiv Kaynaklarıyla XIX. Yüzyılda Osmanlı-Amerikan İlişkileri: Gelişim Süreci ve Yoğunlaştığı Alanlar** (Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul, 2000

KARAAĞAÇ, Ceylan Kalhan :**Geçmişten Günümüze Ortadoğu'daki İstikrarsızlık** (Yayınlanmamış Bitirme Tezi), Beykent Üniv. İstanbul, 2002

TÜRKMAN, Sayim :**Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları (1919–1973)** (Doktora Tezi), Ankara Üniv. Ankara, 2005

ÖNGÖR, Önder :**Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin Ortadoğu Coğrafyasında Uyguladığı Güvenlik Politikaları ve Su Politikaların Türkiye Üzerine Yansımaları** (Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze, 2005

YANIK, Oktay :**Irak Müdahalesi ve Bölgesel Güvenlik: Türkiye Örneği** (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2006

d. İnternet ve Süreli Yayınlar

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Buyuk Ortadogu Projesi](http://tr.wikipedia.org/wiki/Buyuk_Ortadogu_Projesi)

KOÇ, Şanlı Bahadır, “İyi, Kötü ve Çirkin: Amerika'nın Orta Doğu Politikaları”,

<http://www.avsam.org/turkce/yayinlar/startejikanaliz/makale/makalestran121.htm>

KONGAR, Emre, “GOP Neyi Amaçlıyor, Neyi Gerçekleştirebilir”,

http://www.kongar.org/makaleler/gop_neyi_amacliyor.php

UAEA'dan İran'a Aktif İşbirliği Çağrısı”,

<http://www.cnnturk.com.tr> 03.03.2005

MANAZ, Abdullah, “Geçmişten Bugüne PKK/KADEK”,

http://www.terror.gen.tr/turkce/makaleler/a_manaz.html

ÇANDAR, Cengiz “Irak Politikası Böyle Olmaz”,

<http://www.haberturk.com/anasayfa/yazarlar.haberturk?pid=2030&@=66651>

<http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=4525> “Türkiye Ve Kuzey Irak ilişkileri

<http://www.sinanoglu.net/modules.php?name=News&file=article&sid=317>

http://www.belgenet.com/terror/d_071001.html

<http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=78&lm=58649JLFD0932&ln=TR>

<http://www.ntvmsnbc.com>, 11.01.2003

<http://www.m5strateji.com/>, 11.04.2003

<http://www.m5strateji.com/>, 13.04.2003

<http://www.ntvmsnbc.com/news/327504.asp>

http://www.mucahit.net/Dergiler/Dergi70/Sayfa_24.htm

http://www.istanbul.edu.tr/4.boyut/cumhuriyet/dosyalar/meltem_dispolitik.htm

tr.wikipedia.org/wiki/Irak_Federal_Cumhuriyeti

<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=83> “Irak Seçimleri”

<http://www.kemalist.org/archive/index.php?t-476.html>

www.eia.doe.gov/emeu/cabs/caspgrph.htm

<http://www.ntvmsnbc.com/news/400320.asp>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/402520.asp>

http://haber.mynet.com/detail_news/?type=Politics&id=A0108711&date=01Mart2007

<http://www.kozmopolit.net/haberler/15151>

<http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=47&yazi=418>

http://www.ansesnet.com/goster_4.php?sira_no_dt=7017

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/01/070111_bush_iraq_update.shtml

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/01/070111_edip_baser_int.shtml

<http://www.haberler.com/edip-baser-turkiye-silahli-harekat-baslatabilir-haberi/>

<http://www.haberler.com/edip-baser-turkiye-nin-onceligini-acikladi-haberi/>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/402236.asp> “Başer: K.Irak’taki Görüşmeleri ABD Yapıyor”

<http://www.haberaktuel.com/haberDetayMiddle.asp?ID=68409>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/405375.asp>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/405416.asp>

Cumhuriyet, 1 Şubat 2003
Akşam 22.02.2007

Milliyet, 13 Eylül 2001

“ABD’ye yanıt: Meşruiyet şart”, Radikal, 28.12.2002

“MGK’dan “yasallık vurgusu”, Cumhuriyet, 28.12.2002

“Kuzey Irak Çok Gergin”, Radikal, 25.02.2003

Sedat Ergin, “Galiba O Tren Kaçtı”, Hürriyet, 25.09.2003

“Hava Sahası Yeter”, Milliyet, 20.03.2003

Deniz Zeyrek, “ABD ile Lojistik Barış”, Radikal, 03.04.2003

“Özkök: Bu Bizim Savaşımız Değil”, Radikal, 26.03.2003

“Hiçbir Şey Olmamış Gibi Davranamayız”, Radikal, 08.05.2003

“Türkiye’yi Eleştirmek Wolfowitz’in Haddi Değil”, Cumhuriyet, 11.05.2003

BOP’a Açık Destek, Radikal, 14 Mart 2006

Erdoğan’ın yanında Ertuğrul Özkök, “Yemek Masasından Gelen İlginç Not”, Hürriyet,
10.12.2002

YİNANÇ, Barçın: “Ankara: Sudan Uzak Durun”, Milliyet, 05.01.2000

ÖZGEÇMİŞ

KOCAEL, 1974 yılında Samsun'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Samsun'da tamamladı. 1994 yılında İstanbul Kuleli Askeri Lisesinden mezun olarak Kara Harp Okulu'na devam etti. 1999 yılında Kara Harp Okulu'ndan mezun olarak Jandarma Genel Komutanlığının çeşitli kademelerinde görev aldı. 2005 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Halen Giresun-Tirebolu ilçesinde ilçe jandarma komutanı olarak görev yapmakta olan KOCAEL bekar olup İngilizce bilmektedir.